

นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโลมะมัต จังหวัดสุรินทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PANJOL MAMUAD RITUAL PERFORMANCE OF SURIN PROVINCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Thai Dance
Department of Dance
FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS
Chulalongkorn University
Academic Year 2019
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์
โดย	น.ส.พิมวลี ดีสม
สาขาวิชา	นาฏศิลป์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร ปิณฑสันต์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ศักดา ปั่นแห่งเพ็ชร)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์)	
.....	กรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์อมรา กล้าเจริญ)	

พิมพ์ดีด : นานุกรมในพิธีกรรมปัญญาโลมะมัต จังหวัดสุรินทร์. (PANJOL
MAMUAD RITUAL PERFORMANCE OF SURIN PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ.
ดร.สวภา เวชสุรกี

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานานุกรมในพิธีกรรมปัญญาโลมะมัต จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์และการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมปัญญาโลมะมัต เป็นพิธีกรรมในการรักษาโรคตามคติความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรว่าผู้ป่วยมีสิ่งชั่วร้ายเข้าสิง จึงต้องให้มะมัตซึ่งเป็นสตรีในสายตระกูลเท่านั้นมาทำพิธีเข้าทรงเชิญวิญญาณศักดิ์สิทธิ์มากำจัดสิ่งชั่วร้ายนั้น พิธีมี 11 ขั้นตอน คือ 1. การปรับพื้นที่ตามฤกษ์ 2. การปลุกปะรำพิธี 3. การนำผู้ป่วยเข้าประจำที่ 4. การโหมโรงดนตรี 5. การไหว้วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ 6. การรำเข้าทรงของมะมัต 7. การรำกำจัดสิ่งชั่วร้าย 8. การรำเชิญวิญญาณศักดิ์สิทธิ์มาช่วยรักษา 9. การรำเชิญวิญญาณทั้งหมดกลับ 10. การรำเรียกขวัญผู้ป่วย 11. การรำลา นานุกรมในพิธีกรรมนี้ปรากฏอยู่ 3 วัตถุประสงค์ คือ 1. การรำบวงสรวง คือ การรำไหว้วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง 2. การรำรักษา คือ การรำดาบเพื่อฟันสิ่งชั่วร้าย 3. การรำเฉลิมฉลอง คือ การรำเพื่อยินดีกับผู้ป่วยที่รักษาหาย

ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านนาฏศิลป์ไทย เป็นการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไปและยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการการสร้าง ความสามัคคี อันนำไปสู่ความสงบสุขร่มเย็นของสังคมไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา นาฏศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2562

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6186602835 : MAJOR THAI DANCE

KEYWORD: Performance in ritual, Panjol Mamuad Ritual

Pimwalee Deesom : PANJOL MAMUAD RITUAL PERFORMANCE OF SURIN PROVINCE. Advisor: Assoc. Prof. Savaparr Vechsuruck, Ph.D.

The purpose of this research is intended to study the Panjol Mamuad Ritual Performance of Surin Province by studying information from documents, interviews, firsthand observations and participation. The results of the research show that Panjol Mamuad is a ritual for curing the disease according to the belief of the Khmer ethnic group that the patients have evil possessed. Therefore, Mamuad Come to perform a ceremony to invite the holy spirit to eliminate that evil. There are 11 steps: 1. Area adjustment. 2. Creating the ceremony 3. Taking the patient into place 4. Preluding the music. 5. Worshipping the holy spirit. 6. The dance of Mamuad 7. Dancing to eliminate evil. 8. Dancing to invoke the holy spirits to help in healing. 9. Dancing to dispatch all he spirits return. 10. Dancing to console peoples mind. 11. Dancing to farewell. The dances in this ritual appear in 3 objectives as following: 1. The dance to show respect and worship for all holy spirits. 2. Dance is a sword dance to eliminate evil. 3. The celebration dance is a dance to congratulate the patient who is healed.

This research will be useful for the study of Thai dance, preserving and inheriting local arts and culture to thrive and can additionally be linked to the process of creating unity to the peace and tranquility of Thai society.

Field of Study: Thai Dance

Student's Signature

Academic Year: 2019

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ รวมทั้งพนักงานและเจ้าหน้าที่ในคณะทุกท่าน ที่กรุณากำกับดูแลให้งานวิจัยประสบผลสำเร็จ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยรับความอนุเคราะห์จากผู้มีพระคุณหลายท่านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร. สวภา เวชสุรักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ กำลังใจ และตรวจทานแก้ไข เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (ราชบัณฑิต) ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ชี้แนะแนวทางและวิธีการทำงานด้านวิชาการ อีกทั้งกรุณาตรวจสอบและให้คำแนะนำแก้ไข ตลอดจนกำลังใจและเป็นแบบอย่างในการทำงาน

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. ศักดา ปั้นแห่งเพ็ชร รองศาสตราจารย์ อมรา กล้าเจริญ และ รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและแก้ไขตรวจทาน เพื่อให้วิทยานิพนธ์เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ มะมี้วดผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วด นักดนตรีผู้บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วด ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วดและนักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ ที่ได้มอบความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วด จังหวัดสุรินทร์ อันเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างมาก

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและภาควิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ได้มอบองค์ความรู้และประสบการณ์ อันนำมาซึ่งแนวทางและพื้นฐานในการทำงานด้านต่างๆ

สุดท้ายที่สำคัญยิ่ง ขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ครอบครัวของข้าพเจ้า ที่คอยเป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนมาโดยตลอด ขอขอบคุณ ขอใจ พี่ น้อง เพื่อน และผู้ร่วมชั้นเรียนมหาบัณฑิตด้วยกัน ที่มอบความรัก ความช่วยเหลือดูแล ความสนับสนุนในทุกๆ ด้าน คอยเป็นกำลังใจและประคับประคองเพื่อให้การศึกษาและการทำงานในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

พิมวลิ ดีสม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	14
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	14
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	15
1.5 ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงาน.....	18
1.6 คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	19
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	21
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ.....	22
2.1.1 การกำเนิดของความเชื่อ.....	22
2.1.2 วิวัฒนาการของความเชื่อ.....	24
2.1.3 ผลของความเชื่อ.....	26
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม.....	28
2.2.1 การกำเนิดของพิธีกรรม.....	28

2.2.2	ความสำคัญของพิธีกรรม	30
2.2.3	คุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรม.....	31
2.3	พิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ	33
2.4	แนวคิดเกี่ยวกับร่างทรงและการเข้าทรง	46
2.4.1	ร่างทรง.....	46
2.4.2	การเข้าทรง.....	48
2.5	แนวคิดเกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม.....	52
2.5.1	ความหมายของคำว่า “นาฏกรรม”	52
2.5.2	บทบาทหน้าที่ของนาฏกรรมในพิธีกรรม	52
2.5.3	มุมมองใหม่เกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม	54
2.6	วิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	57
2.7	แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	60
2.7.1	แนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร	60
2.7.2	แนวคิดทฤษฎีนาฏศิลป์พื้นบ้าน	63
2.7.3	แนวคิดทฤษฎีมานุษยวิทยา	66
บทที่ 3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	72
3.1	ระเบียบการวิจัย.....	72
3.2	แหล่งข้อมูล	72
3.3	เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	74
3.4	วิธีการวิจัย	74
3.4.1	การค้นคว้าข้อมูล.....	74
3.4.2	การสำรวจพื้นที่และประชากร	75
3.4.3	การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	75
3.4.4	การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง.....	76

3.4.5 การสังเกตโดยตรงและการมีส่วนร่วม.....	77
3.4.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล	77
3.4.7 การเรียบเรียงข้อมูล.....	77
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	79
4.1 ความเป็นมาของพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์	80
4.1.1 ความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร จังหวัดสุรินทร์	80
4.1.2 พิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์.....	85
4.1.3 ผู้ประกอบพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์	88
4.1.4 ขั้นตอนของพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์.....	91
4.1.5 ความสำคัญของพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์.....	96
4.2 นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์	102
4.2.1 นาฏกรรมลักษณะที่ 1 นาฏกรรมพิธีกรรม.....	102
4.2.2 นาฏกรรมลักษณะที่ 2 การรำรำประกอบพิธีกรรม	140
4.3 องค์ประกอบของนาฏกรรมพิธีกรรม	211
4.3.1 นักแสดง	212
4.3.2 การแต่งกายของนักแสดง.....	225
4.3.3 สถานที่และฉากของการแสดง	239
4.3.4 อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง	246
4.3.6 ระยะเวลาของการแสดง	289
4.3.7 ผู้ชม.....	289
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ	307
5.1 สรุปผล.....	308
5.3 ข้อเสนอแนะ	325
บรรณานุกรม.....	326

ภาคผนวก.....	331
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	332
ภาคผนวก ข การสัมภาษณ์มะม่วง นักร้อง ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมและนักวิชาการ จังหวัดสุรินทร์	356
ภาคผนวก ค การจัดเตรียมพิธีกรรมและการรักษาผู้ป่วยในพิธีกรรมปัญญาโสมมะม่วง จังหวัดสุรินทร์	362
ประวัติผู้เขียน.....	370

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงาน	19
ตารางที่ 2 รูปแบบการจัดลำดับเรื่องราวของการแสดงพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์	140
ตารางที่ 3 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 1 ตอนที่มะมีวดถวายเครื่องเช่นไหว้บูชาและป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้ภายในประรำพิธี	226
ตารางที่ 4 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 2 ตอนที่ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมผูกแขนให้กับมะมีวดก่อนทำการรักษาผู้ป่วย	227
ตารางที่ 5 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 3 ตอนที่มะมีวดรักษาผู้ป่วยและพบปะสังสรรค์กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	228
ตารางที่ 6 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 4 ตอนที่มะมีวดพบปะสังสรรค์กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม...	229
ตารางที่ 7 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 5 ตอนที่มะมีวดจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต	230
ตารางที่ 8 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 6 ตอนที่มะมีวดพบปะสังสรรค์กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม...	231
ตารางที่ 9 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 7 ตอนที่มะมีวดรักษาผู้ป่วยและพบปะสังสรรค์กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	232
ตารางที่ 10 การจัดลำดับของเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด.....	284
ตารางที่ 11 แบบบันทึกการสัมภาษณ์มะมีวด คนที่ 1	336
ตารางที่ 12 แบบบันทึกการสัมภาษณ์มะมีวด คนที่ 2	340
ตารางที่ 13 แบบบันทึกการสัมภาษณ์มะมีวด คนที่ 3	344
ตารางที่ 14 แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักดนตรี คนที่ 1.....	346
ตารางที่ 15 แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักดนตรี คนที่ 2.....	349
ตารางที่ 16 แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักดนตรี คนที่ 3.....	352
ตารางที่ 17 แบบบันทึกการสังเกตการจัดเตรียมพิธีกรรม พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์	353

ตารางที่ 18 แบบบันทึกการสังเกตการรักษาผู้ป่วย..... 355

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 ตำแหน่งที่อยู่ต่างๆ ในพิธีกรรมปฎิบัติของมอญ จังหวัดสุรินทร์	115
ภาพที่ 2 ท่าที่ 1 ท่าปฎิบัติของมอญ (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมอญ กระทบท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ.....	142
ภาพที่ 3 ท่าที่ 1 ท่าปฎิบัติของมอญ (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมอญ กระทบท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง	143
ภาพที่ 4 ท่าที่ 2 ท่าแต่งกายของครูประจำตัวของมอญ.....	144
ภาพที่ 5 ท่าที่ 3 ท่าบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา กระทบท่าที่ 1 ท่าอัญเชิญสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์.....	146
ภาพที่ 6 ท่าที่ 3 ท่าบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา กระทบท่าที่ 2 ท่าถวาย เครื่องเซ่นไหว้บูชา.....	147
ภาพที่ 7 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย กระทบท่าที่ 1 ท่าไหว้.....	149
ภาพที่ 8 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย กระทบท่าที่ 2 ท่าเตรียมป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ.....	150
ภาพที่ 9 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย กระทบท่าที่ 3 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ (หันหน้าไปทาง ทิศตะวันออก)	151
ภาพที่ 10 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย กระทบท่าที่ 3 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ (หันหน้าไป ทางทิศใต้).....	152
ภาพที่ 11 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย กระทบท่าที่ 3 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ (หันหน้าไป ทางทิศตะวันตก)	153
ภาพที่ 12 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย กระทบท่าที่ 3 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ (หันหน้าไป ทางทิศเหนือ)	154
ภาพที่ 13 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย กระทบท่าที่ 4 ท่าเก็บดาบ.....	155
ภาพที่ 14 ท่าที่ 5 ท่าปฎิบัติของมอญ (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญอัญเชิญตากี้วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประจำหมู่บ้าน กระทบท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ.....	157

ภาพที่ 15 ท่าที่ 5 ท่าปัญญาโกลมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง	158
ภาพที่ 16 ท่าที่ 6 ท่าแต่งกายของตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน	159
ภาพที่ 17 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) กระบวนท่าที่ 1 ท่าไหว้	161
ภาพที่ 18 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) กระบวนท่าที่ 2 ท่าเชื่อม	162
ภาพที่ 19 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) กระบวนท่าที่ 3 ท่าขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากกายผู้ป่วย	163
ภาพที่ 20 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) กระบวนท่าที่ 4 ท่าเชื่อม	165
ภาพที่ 21 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) กระบวนท่าที่ 5 ท่าฟั้นเป	166
ภาพที่ 22 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) กระบวนท่าที่ 6 ท่าเชื่อม	168
ภาพที่ 23 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) กระบวนท่าที่ 7 ท่าเก็บดาบ	169
ภาพที่ 24 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) กระบวนท่าที่ 8 ท่าสนุกสนาน	170
ภาพที่ 25 ท่าที่ 8 ท่าปัญญาโกลมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย กระบวนท่าที่ 1 ท่านั่งพับเพียบ	172
ภาพที่ 26 ท่าที่ 8 ท่าปัญญาโกลมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย	173
ภาพที่ 27 ท่าที่ 9 ท่าแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย	174
ภาพที่ 28 ท่าที่ 10 ท่าสนุกสนาน (ด้านขวา)	176
ภาพที่ 29 ท่าที่ 10 ท่าสนุกสนาน (ด้านซ้าย)	177
ภาพที่ 30 การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต	179
ภาพที่ 31 การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต	180
ภาพที่ 32 ท่าที่ 12 ท่าแต่งกายของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วย	181
ภาพที่ 33 การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต	182
ภาพที่ 34 ท่าที่ 14 ท่ารักษาผู้ป่วย กระบวนท่าที่ 1 ท่าปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย (ด้านขวา)	183
ภาพที่ 35 ท่าที่ 14 ท่ารักษาผู้ป่วย กระบวนท่าที่ 1 ท่าปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย (ด้านซ้าย)	184
ภาพที่ 36 ท่าที่ 14 ท่ารักษาผู้ป่วย กระบวนท่าที่ 2 ท่าเชิญสิ่งดีงาม (ด้านขวา)	185

ภาพที่ 37 ท่าที่ 14 ทำรักษาผู้ป่วย กระบวนท่าที่ 2 ท่าเชิงสิ่งตั้งาม (ด้านซ้าย)	186
ภาพที่ 38 ท่าที่ 15 ท่าปัญญาโลมมะมวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญจนิจันวงหรือดวงวิญญาณ บรรพบุรุษที่ เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล กระบวนท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ	188
ภาพที่ 39 ท่าที่ 15 ท่าปัญญาโลมมะมวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญจนิจันวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ที่ เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง	189
ภาพที่ 40 ท่าที่ 16 ท่าแต่งกายของอัญเชิญจนิจันวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ	190
ภาพที่ 41 ท่าที่ 17 ท่าสนุกสนาน ท่าที่ 1 ท่ารำของมะมวด	192
ภาพที่ 42 ท่าที่ 17 ท่าสนุกสนาน ท่าที่ 2 ท่ารำของญาติผู้ป่วย	193
ภาพที่ 43 ท่าที่ 17 ท่าสนุกสนาน ท่าที่ 3 ท่ารำของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	194
ภาพที่ 44 ท่าที่ 18 ท่าปัญญาโลมมะมวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมวด	195
ภาพที่ 45 ท่าที่ 18 ท่าปัญญาโลมมะมวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมวด	196
ภาพที่ 46 ท่าที่ 19 ท่าเฮาปลิง (เรียกขวัญ)	198
ภาพที่ 47 ท่าที่ 20 ท่าอามาลาสักคีสิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา	199
ภาพที่ 48 ท่าที่ 21 ท่าแห่รอบปะตั่วล (สถานที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)	200
ภาพที่ 49 ท่าที่ 22 ท่าอัญเชิญครูประจำตัวของมะมวดออกจากร่าง	201
ภาพที่ 50 ลักษณะการใช้พื้นที่ในองค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง)	203
ภาพที่ 51 ลักษณะการใช้พื้นที่ในองค์ที่ 4 การไหว้ครูมะมวด	204
ภาพที่ 52 ลักษณะการใช้พื้นที่ในองค์ที่ 5 การปัญญาโลมมะมวด (การเข้าทรง)	205
ภาพที่ 53 ลักษณะการใช้พื้นที่ในองค์ที่ 5 การปัญญาโลมมะมวด : การกาปเป (พันเป)	206
ภาพที่ 54 องค์ที่ 5 การปัญญาโลมมะมวด (การเข้าทรง) : การรักษาผู้ป่วยและการพบปะสังสรรค์	207
ภาพที่ 55 องค์ที่ 5 การปัญญาโลมมะมวด (การเข้าทรง) : การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ)	208
ภาพที่ 56 องค์ที่ 6 ลาโรง (การกัจปกา ซาปดาร์หรือการเด็ดดอกไม้ตัดเพดาน) : แห่รอบปะตั่วล .	209
ภาพที่ 57 องค์ที่ 6 ลาโรง (การกัจปกา ซาปดาร์หรือการเด็ดดอกไม้ ตัดเพดาน)	210
ภาพที่ 58 ผ้าโสร่งที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชายเข้ามาสถิตในร่างของมะมวด	234

ภาพที่ 59	ผ้าโจงที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชายเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด	235
ภาพที่ 60	ผ้าขาวม้าที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชายเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด	236
ภาพที่ 61	ผ้าซิ่นที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิงเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด	237
ภาพที่ 62	ผ้าสไบที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิงเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด	238
ภาพที่ 63	แบบจำลองทิศทางการตั้งปะรำพิธี	241
ภาพที่ 64	แบบจำลองการตั้งเสาและรูปทรงของปะรำพิธี	243
ภาพที่ 65	แบบจำลองลักษณะของหลังคาปะรำพิธี	245
ภาพที่ 66	เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมแขนขม้อจ (การเซ่นไหว้ผี)	246
ภาพที่ 67	เครื่องเซ่นไหว้เทพเทวา ณ เรือนติวดา หรือ เรือนตะกาล	248
ภาพที่ 68	ตำแหน่งการวางเรือนติวดา หรือ เรือนตะกาล ที่มา : ผู้วิจัย	249
ภาพที่ 69	เครื่องเซ่น ณ เป หรือ จรียงเปริย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย)	250
ภาพที่ 70	ตำแหน่งการวางเป หรือ จรียงเปริย	252
ภาพที่ 71	เครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาช่วยดูแลรักษาผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	253
ภาพที่ 72	ตำแหน่งการวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในปะรำพิธี	254
ภาพที่ 73	เครื่องบูชาครุมะมีวด	255
ภาพที่ 74	ตำแหน่งการวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาของมะมีวดและผู้ป่วย	257
ภาพที่ 75	เครื่องเซ่นไหว้บูชาเทพเทวา ครูอาจารย์ และดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ณ ปะตั่วล	258
ภาพที่ 76	ตำแหน่งการวางปะตั่วลในปะรำพิธี	260
ภาพที่ 77	เครื่องเซ่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา	261
ภาพที่ 78	ตำแหน่งการตั้งสถานที่สถิตของเจ้าป่าเจ้าเขา	262
ภาพที่ 79	เครื่องเซ่นไหว้บูชาครุเพลง	263
ภาพที่ 80	ตำแหน่งการจัดวางเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวด	264
ภาพที่ 81	เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์	275
ภาพที่ 82	สัมภาษณ์มะมีวด (นางอิง สนิทฉัตร ครุมะมีวดอิง)	357

ภาพที่ 83 สัมภาษณ์มะมีวด (นายรชต บุตรดาบด ครูมะมีวดเตียน)	357
ภาพที่ 84 สัมภาษณ์มะมีวด ครั้งที่ 2 (นายจำเริญ คงทน ครูมะมีวดเตียน)	358
ภาพที่ 85 สัมภาษณ์นักดนตรี (นายกำพล ช่อทับทิม ครูเจต)	358
ภาพที่ 86 สัมภาษณ์นักดนตรี (นายชัยวัฒน์ เปล่งชัย ครูรุ่ง)	359
ภาพที่ 87 สาธิตการร้องเพลง (นายชัยวัฒน์ เปล่งชัย ครูรุ่ง)	359
ภาพที่ 88 สัมภาษณ์นักดนตรี (ครูหงา หัวหน้าวงกันตรึม คณะก้องสุรินทร์)	360
ภาพที่ 89 สาธิตเพลงโบราณ (ครูหงา หัวหน้าวงกันตรึม คณะก้องสุรินทร์)	360
ภาพที่ 90 สัมภาษณ์นักวิชาการ (นายโยธธารา ศิริภาพระภากร)	361
ภาพที่ 91 สัมภาษณ์นักวิชาการ (นายฉัตรเอก หล้าล้ำ)	361
ภาพที่ 92 การจัดเตรียมอาหารสำหรับเช่นไหว้บูชาและเลี้ยงต้อนรับผู้มาร่วมพิธีกรรม	363
ภาพที่ 93 อาหารสำหรับเลี้ยงต้อนรับผู้มาร่วมพิธีกรรม	363
ภาพที่ 94 การจัดเตรียมสถานที่พิธีกรรม	364
ภาพที่ 95 การจัดสถานที่ภายในปะรำพิธี	364
ภาพที่ 96 การจัดเตรียมเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย)	365
ภาพที่ 97 มะมีวดจัดเตรียมเครื่องบูชาครู	365
ภาพที่ 98 ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรมปฎิบัติมะมีวด	366
ภาพที่ 99 ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรมปฎิบัติมะมีวด	366
ภาพที่ 100 เครื่องเช่นไหว้บูชาครูเพลง	367
ภาพที่ 101 ผู้ป่วยถวายเครื่องบูชาครูให้กับมะมีวด	367
ภาพที่ 102 มะมีวดอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์	368
ภาพที่ 103 มะมีวดทำการรักษาผู้ป่วย	368
ภาพที่ 104 มะมีวดแห่รอบประตั่วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)	369
ภาพที่ 105 มะมีวดอำลาสักดิ์สิทธิ์	369

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนสมัยโบราณใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติ วิถีชีวิตการดำรงอยู่จึงเป็นไปในลักษณะของ 1. การพึ่งพาอาศัยมนุษย์ด้วยกัน 2. การพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และ 3. การพึ่งพาอาศัยสิ่งกลับเหนื่อธรรมชาติ เนื่องจากสมัยก่อนสังคมเศรษฐกิจยังไม่มี ความเจริญ ไม่มีวิทยาการความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ที่จะมาอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นและเทคโนโลยีที่ทันสมัยดังเช่นปัจจุบัน ที่สามารถช่วยเหลือพวกเขาให้รอดพ้นจากภัยอันตราย เมื่อเกิดปัญหาร้ายแรงถึงขั้นที่มนุษย์หรือแม้แต่ธรรมชาติไม่สามารถยับยั้งได้ วิธีสุดท้ายที่มนุษย์หวังพึ่งพา คือ “พลังอำนาจของสิ่งกลับเหนื่อธรรมชาติ” คนสมัยโบราณสร้างสิ่งที่คิดว่าสามารถทำสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถทำได้ให้เกิดขึ้นและเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดสิ่งนั้นๆ นั่นคือ “สิ่งกลับเหนื่อธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์” ที่เชื่อกันว่า เป็นผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ ทรงพลังอำนาจ ได้แก่ เทพเทวดา ครูบาอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพนับถือ เจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เกิดความเดือดเนื้อร้อนใจ เกิดความวุ่นวาย ความเป็นอยู่ไม่ราบรื่นหรือแม้กระทั่งการเจ็บไข้ได้ป่วยที่มนุษย์ไม่สามารถหาสาเหตุและวิธีรักษาได้ จึงเชื่อว่า ผู้ที่สามารถให้คำตอบและช่วยเหลือพวกเขาเหล่านั้นได้ ก็คือ สิ่งกลับเหนื่อธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั่นเองและเพื่อที่จะทำการติดต่อสื่อสารกับสิ่งเหล่านั้น “พิธีกรรม” จึงเกิดขึ้น

พิธีกรรม หมายถึง การบูชา จัดขึ้นโดยการปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างเป็นระเบียบแบบแผน เพื่อความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นสิริมงคล เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุประสงค์ของการจัดพิธีกรรม เช่น เพื่อเป็นการรำลึกบูชา เพื่อเป็นการขอพร เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษ เพื่อทำนายเสียงทายโชคชะตาชีวิตหรือเพื่อทำการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น ด้วยความศรัทธาเชื่อมั่นของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมความเชื่อนี้ จึงประกอบไปด้วย 1. ผู้ประกอบพิธีกรรม คือ ผู้นำในการปฏิบัติต่อพิธีกรรมเพื่อให้พิธีกรรมดำเนินไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์ 2. สถานที่ คือ การเลือกใช้สถานที่อันเหมาะสมในการจัดตั้งพิธีกรรม 3. เครื่องเช่นไหว้บูชา คือ ดอกไม้ ธูป เทียน อาหารคาวหวาน น้ำเปล่า ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ อันถือว่าเป็นของมงคลที่จะนำมาบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 4. ดนตรี คือ การบรรเลงเพลงประกอบการรำรำ การเต้น การร้อง เพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ คือ การปฏิบัติที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพ

นับถือและเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พึงพอใจ เกิดความเมตตา ประทานพรให้แก่มวลมนุษย์ อันจะนำมาซึ่งความสมหวัง ความปลอดภัยไร้ทุกข์ สู่ความร่มเย็นเป็นสุขของชีวิต

พิธีกรรมความเชื่อมีด้วยกันหลากหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทยังมีบทบาทหน้าที่ต่อการดำรงชีวิตหรือเกี่ยวข้องกับวัฏจักรชีวิต ได้แก่ การเกิด แก่ เจ็บ และตาย หนึ่งในพิธีกรรมความเชื่อที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ “พิธีกรรมการรักษาโรคมะเร็งไข้เจ็บ” เป็นที่ทราบกันดีว่า สมัยก่อนยังไม่มีวิทยาการทางการแพทย์ การตรวจหาสาเหตุด้วยเครื่องมือทางการแพทย์หรือวิธีการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่หลากหลายดังเช่นปัจจุบัน ดังนั้น เมื่อมีผู้เจ็บไข้ได้ป่วย พิธีกรรมการรักษาโรคมะเร็งไข้เจ็บ จึงเป็นวิธีเดียวที่คนสมัยก่อนใช้เพื่อทำการหาสาเหตุและวิธีการรักษา พิธีกรรมดังกล่าวปรากฏอยู่ทั่วทุกมุมโลก ไม่ว่าจะเป็น พิธีกรรมการรักษาโรคในไซบีเรียของชนเผ่าตุงกุสิ พิธีกรรมการรักษาโรคในอินเดียแดงของชนเผ่าอินเดียแดง พิธีกรรมตือรีในประเทศมาเลเซีย พิธีกรรมลงทรงนัตในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา พิธีกรรมแซนเนียะตาซอมโบร์ไพรูกุก ในราชอาณาจักรกัมพูชา พิธีกรรมผีฟ้าพญาแถนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พิธีกรรมโตะคริม (ภาคใต้) พิธีกรรมพอนผิมดผิมเม็ง (ภาคเหนือ) พิธีกรรมเหยา ของชนเผ่าผู้ไทย พิธีกรรมแกลมอ ของกลุ่มชาติพันธุ์กูยและพิธีกรรมปญุโกลมะมีวด ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เป็นต้น

จากการศึกษาพิธีกรรมการรักษาโรคมะเร็งไข้เจ็บดังกล่าวไปข้างต้น พบว่า มีวิธีการรักษาที่น่าสนใจและเหมือนกัน คือ 1. มีการรักษาโดยร่างทรง และ 2. มีนาฏกรรมในพิธีกรรม

ร่างทรง หมายถึง ชายหรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ ที่ถูกเลือกโดยเจ้าที่จะมาจับทรงให้เป็นสื่อกลางในการติดต่อกับมนุษย์ โดยอาศัยร่างกายของร่างทรงนั้นเป็นที่สิงอยู่หรือประทับทรงเพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ¹ การเข้าทรง หมายถึง การที่สิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ผีสามเทวดาหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “เจ้า หรือ เทพ” ทั้งที่เป็นชายและหญิง เด็กและผู้ใหญ่ มาสิงสู่หรือเข้าร่างของผู้ที่เรียกว่า “ร่างทรง” เพื่อติดต่อกับมนุษย์ รวมไปถึงการให้ความช่วยเหลือด้วยพิธีกรรมต่างๆ เช่น การรักษาความเจ็บป่วย การทำนายทายทักดวงชะตาราศีหรือแม้แต่การให้โชคกลาง โดยขณะที่ทำการ

¹ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, การเข้าทรงและร่างทรง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2533), หน้า 7-8.

เข้าทรง จะแสดงอาการให้เห็น เช่น การเปลี่ยนแปลงของเสียงและกิริยาอาการ ซึ่งจะแตกต่างไปจากเมื่อยังไม่มีการเข้าทรง²

นาฏกรรม หมายถึง การเคลื่อนไหวของมนุษย์อย่างมีเจตนารมณ์และเป็นประดิษฐ์กรรมที่สร้างขึ้นโดยความตั้งใจ จัดวางสรรีระร่างกาย ผสมจินตนาการ แรงบันดาลใจ อารมณ์ ประจักษ์ตามวิสัย เกิดเป็นกระบวนการ ทั้งที่มีความหมายหรือไม่มีความหมาย ทั้งที่เป็นเรื่องราวและไม่เป็นเรื่องราว³ นาฏกรรมในพิธีกรรม คือ การรำรำ การเต้น การละเล่น การร้องเพลงประกอบดนตรีที่บรรเลงในพิธีกรรม โดยผู้รำรำ เต้น เล่น ร้อง จะเป็นผู้ที่อยู่ในพิธีกรรม เช่น รำทรง หรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นต้น มนุษย์เรารู้จักการรำรำมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์ สมัยยังเป็นชนเผ่าเร่ร่อน ปรากฏให้เห็นจากแหล่งภาพเขียนสีต่างๆ อาจเกิดจากความตืออกดีใจ เศร้าโศกหรืออ่อนวอนสิ่งที่ดีคิดว่ามีอำนาจเหนือกว่า การพัฒนาผ่านกาลเวลามาเรื่อย รู้จักการตีเกราะเคาะไม้ ตีด สีและเป่าเป็นสำเนียงประกอบจังหวะ แล้วกลายเป็นการรำรำประกอบดนตรี ดกผลึกผ่านเผ่าพันธุ์จนมาถึงปัจจุบัน เดิมการร้อง เล่น เต้น รำ เหล่านี้ มิได้ทำเพื่อความสนุกสนาน แต่กระทำในโอกาสเมื่อชีวิตประสบภาวะวิกฤต ที่พวกเขาไม่รู้สาเหตุและไม่เข้าใจธรรมชาติได้ดีพอ เช่น เกิดภัยธรรมชาติ การป่วยไข้หรือความตาย เป็นต้น จึงคิดว่าเป็นการกระทำของมิติที่เหนือพวกเขาขึ้นไปมนุษย์จึงพยายามหาทางแก้ปัญหาไปตามความคิดความเชื่อของกลุ่มชน จึงเกิดบุคคลที่เราเรียกกันว่า “หมอผี” ประจำเผ่า ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไป ตั้งแต่สมัยหินเป็นต้น มาจนถึงปัจจุบัน ในสังคมที่มีหมอผีนั้น เชื่อกันว่า การเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นปรากฏการณ์เกินอำนาจมนุษย์จะควบคุมได้ เพราะมีสาเหตุมาจากหลายทาง เช่น พระเจ้า โจรธเคือง วิญญาณร้ายเข้าสิง ละเมิดข้อห้ามหรือเกิดความไม่สมดุลในพลังบางประการและบางอย่างหาสาเหตุไม่ได้ หมอผี ซึ่งคนในเผ่าเชื่อว่ามีคุณสมบัติเร้นลับที่สามารถจะหยั่งรู้การรักษาบำบัดให้อยู่รอดได้ จึงต้องทำหน้าที่ “สื่อ” กับภาวะเร้นลับเหล่านั้นมาบำบัดผู้คนในเผ่าให้เกิดสุขภาวะ สมัยก่อนอยู่ป่าเขา สถานที่ศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นถ้ำ เพิงผา ยอดเขา ผู้ป่วยต้องอยู่ร่วมพิธีกรรม คนในเผ่าจะต้องมาร่วมร้องเพลง เต้นรำ สารยาขมนต์ หมอผีก็จะสวมชุดที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า อาจเป็นรูป

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

³ พีรพงศ์ เสนไสย, นาฏยปรัชญา (*Dance Philosophy*) (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม2561).

หัวสัตว์หรือเทพเจ้าต่างๆ ถือกลองหรือดนตรีบรรเลง เต้นรำ เพื่อรวบรวมพลังในการรักษาโรคนี้
บางครั้งอาจใช้เวลาานหรือหลายวันก็มี⁴

พิธีกรรมปฎิญาณมะมีวด เป็นพิธีกรรมความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัด
สุรินทร์ เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย โดยมีมะมีวดเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมด้วยการเข้าทรง
และมีการร่ายรำประกอบพิธีกรรม คำว่า “ปฎิญาณ” แปลว่า “เข้าทรง” คำว่า “มะมีวด” แปลว่า
“แม่มด” ปฎิญาณมะมีวด จึงหมายถึง “การเข้าทรงของแม่มด” คำว่า “แม่มด” หมายถึง หญิงหมอบี,
หญิงที่ใช้อำนาจเวทมนตร์บังคับภูตผีให้ช่วยทำอะไรบางอย่างที่ผิดปรกติธรรมดาได้, หญิงที่ทรงเจ้า
เข้าผี⁵ ทำให้หลายๆ คนเข้าใจว่า มะมีวดต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้นและ เกิดข้อสงสัยว่า เพราะเหตุใดจึงมี
มะมีวดที่เป็นผู้ชาย จากการศึกษาพบว่า

1. เดิมคำว่า “มะมีวด” คือคำว่า “โมมีอด” แปลว่า “มาหมด” คนเขมรสมัยโบราณจะเรียก
มะมีวดว่าโมมีอด เนื่องจากมะมีวดจะอัญเชิญทั้งเทพเทวา ดวงวิญญาณครูประจำตัวดวงวิญญาณ
บรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมายให้เข้ามาสิงสถิตในร่างกายให้หมด เพื่อช่วยทำการรักษาอาการเจ็บไข้
ได้ป่วยของผู้ป่วย

2. ผู้ที่เป็นมะมีวดได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่ถูกเลือกโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเราอาจทราบได้ว่าผู้ที่
ถูกเลือกจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย อีกทั้งผู้ที่เป็นมะมีวดนั้น จะต้องมีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร
กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอัญเชิญให้เข้ามาสิงสถิตในร่างกายเพื่อทำการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยได้
ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุที่ว่า “มะมีวดสามารถเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้”⁶

พิธีกรรมปฎิญาณมะมีวด เป็นพิธีกรรมความเชื่อที่มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากมีเรื่อง
ของความเชื่อไสยศาสตร์ คาถาอาคม เวทมนตร์ คุณไสย ความเชื่อเรื่องสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติหรือ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพเทวา ดวงวิญญาณครูประจำตัว หรือ ครูกำเนต ภาษาเขมรเรียกว่า “กรูกะเน็ด”
ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ภาษาเขมรเรียกว่า “จันจันวัง” เจ้าภูมิ เจ้าที่ ภูตผีต่างๆ ที่เข้ามามีส่วน

⁴ กลิ่น คงเหมือนเพชร, "คีตะนาฎการ : การรักษาโรคในภาคใต้," วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ 4,2, กรกฎาคม - ธันวาคม 2555.

⁵ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่น, 2542).

⁶ สัมภาษณ์ รชต บุตรดาบด, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปฎิญาณมะมีวด", จังหวัดสุรินทร์
(2562)..

เกี่ยวข้องกับสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย อีกทั้งวิธีการรักษาที่มีการปฏิบัติตามธรรมเนียมโบราณนานมา ยกตัวอย่าง เช่น 1. สาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เกิดจากการถูกคุณไสย หรือ โดนของ ลักษณะอาการที่เป็น คือ เป็นบ้า ซึมเศร้า ไม่พูด บางรายวิ่งแก้ผ้า ทำนายได้จากไขดิบ เมื่อปอกไข ไขขาวจะเหนียวมากกว่าปกติ มีถ่านสีดำหรือมีตะปูในไข⁷ กรณีที่ถูกเสกหนังควายเข้าห้อง ห้องจะใหญ่ผิดปกติ เวลาสวดบริกรรมคาถา จากที่ห้องปกติก็จะบวมใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ วิธีการรักษา คือ การนำสมุนไพรมะขามช่วย โดยต้มให้ผู้ป่วยดื่มหรือนำไขไก่ 2 ฟอง ร่ายคาถา กลิ้ง ภูและเคาะตามตัวผู้ป่วยหรือให้กินและอาบน้ำมัน เมื่อผู้ป่วยอาเจียนออกมา ของที่อยู่ในตัวก็จะออกมาด้วย ถ้ามีหนังควายก็จะออกมาเป็นหนังควาย ถ้ามีตะปูก็จะออกมาเป็นตะปู⁸ 2. สาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เกิดจากการที่ผู้ป่วยไปพูดจาบลบหลู่ ดูหมิ่นเจ้าที่ เจ้าทาง จะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ก็ทำให้เจ้าที่เจ้าทางโกรธ จึงทำให้ผู้ป่วยมีอาการน้ำลายฟูมปาก พูดไม่ชัด ปากเปี้ยว วิธีการรักษา คือ ทำการขอขมาลาโทษ ด้วยการแต่งขัน 4 กรวย 5 ไขไก่ดิบ 1 ฟอง เป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) 1 คู่ และทำนายอาการเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยไขไก่ดิบ อีกครั้งเพื่อยืนยันการทำนาย เมื่อตอกไขไก่ใส่ลงในภาชนะ จะเห็นเป็นเส้นยาวสีดำในไข่แดง แสดงว่าผู้ป่วยได้ไปกระทำการเรื่องที่ไม่ดีจริง⁹ ซึ่งหลังจากที่ผู้ป่วยได้รับการรักษาจากมะมั่วดเป็นที่เรียบร้อย บางรายอาการที่เป็นอยู่ก็จะค่อยๆ ดีขึ้น บางรายก็หายทันทีหลังจากที่พิธีกรรมเสร็จสิ้น การรักษาผู้ป่วยด้วยพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์ เป็นการรักษาในลักษณะที่เรียกว่า “เหตุเกิดที่ตรงไหน ให้แก้ที่ตรงนั้น”

การประกอบพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนของพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติกันมาแต่โบราณอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ โดยขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วด แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 การจัดเตรียมพิธีกรรม และ ช่วงที่ 2 การรักษาผู้ป่วย

⁷ สัมภาษณ์ จำเริญ คงทน, "มะมั่วดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วด," จังหวัดสุรินทร์ (2562).

⁸ สัมภาษณ์ รชต บุตรดาบด, "มะมั่วดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วด " .

⁹ สัมภาษณ์ จำเริญ คงทน, "มะมั่วดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโหลมะมั่วด."

ช่วงที่ 1 การจัดเตรียมพิธีกรรม

1.1 การโบล (การทำนาย) คือ มะมี้วดทำนายสาเหตุและวิธีรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยในเบื้องต้น ดูกฤกษ์ยามและสถานที่อันเหมาะสมในการจัดพิธีกรรมปญฺโงลมะมี้วด

1.2 การแขนขม็อจ (การเซ่นไหว้ผี) คือ ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยเซ่นไหว้บอกกล่าวดวงวิญญาณบรรพบุรุษ พระภูมิ เจ้าที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยได้รับรู้ถึงวัตถุประสงค์ในการจัดพิธีกรรมปญฺโงลมะมี้วดพร้อมกับการขออนุญาตใช้พื้นที่ในการจัดตั้งปะรำพิธี เป็นการบอกกล่าวเพื่อไม่ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์โกรธเคืองและช่วยปกป้องดูแลลูกหลานให้ปลอดภัย ไม่ให้สิ่งชั่วร้ายต่างๆ เข้ามาถล่มทำลายตลอดการประกอบพิธีกรรมการรักษาในครั้งนี้

1.3 การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา จะดำเนินการไปพร้อมๆ กัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ดังนี้
1. ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธี และ 2. ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา

1.3.1 การจัดตั้งปะรำพิธี คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่บ้านใกล้เคียงโดยเฉพาะผู้ชายจะมาร่วมช่วยทำการจัดตั้งปะรำพิธี สถานที่ที่ใช้สำหรับจัดตั้งปะรำพิธี นิยมใช้เป็นบริเวณบ้านของผู้ป่วย เพื่อความสะดวกในการจัดเตรียมพิธีกรรม ลักษณะของการตั้งปะรำพิธีมักจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีเสาปะรำพิธีจำนวน 9 ต้น หลังคาแบน มุงด้วยใบมะพร้าวแห้งหรือสด รูปทรงของปะรำพิธีเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดของปะรำพิธีจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของสถานที่ที่ใช้เป็นหลัก

1.3.2 การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะผู้หญิงจะมาร่วมช่วยทำการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาที่ต้องใช้ในพิธีกรรม ดังนี้ 1. เรียนตีวตา หรือ เรียนตะกาล (สถานที่รับรองเทพเทวา สิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน) 2. เป หรือจรีองเปรียย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) 3. อาหารคาวหวาน น้ำดื่ม 4. ที่นั่งของมะมี้วดสำหรับเข้าทรง 5. ปดาร์ (เพดาน) 6. ดอก (ขันโตกสำหรับใช้ทำการเข้าทรงของมะมี้วด) 7. ดอก (ขันโตกสำหรับใช้ทำการเข้าทรงของผู้ป่วย) 8. จวมตีวตา และ จวมเนี้ยะตา (จวมเทวดาและจวมตายาย) 9. จวมกรู (จวมครู) 10. ชั้นครู 11. อังกอมะซินตั้นมูย หรือ อังกอกะแย (ข้าวสารและเทียน) 12. บายศรีจาน 13. บายศรีต้น 14. บายศรีถาด 15. ชราเทีร (หมากธรรม) 16. บายปลึง (ชั้นรับขวัญ)

17. เครื่องแต่งกาย 18. ดาบ (อาวุธประจำกายของมะมวด) 19. ไข่มุก (ไข่มุกดำสำหรับถอนสิ่งไม่ดีออกจากกายผู้ป่วย) 20. ปะติวัล (สถานที่สิ่งสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) 21. อุปกรณ์จำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 22. กัญจือเซราปุก (กระบุงใส่ข้าวเปลือก) 23. สถานที่สิ่งสถิตของพระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา และ 24. เครื่องบูชาครูเพลง

1.4 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง คือ นักดนตรีจะทำการจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโลมมะมวด โดยเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง มีอยู่ 3 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องดนตรีเป่าพาทย์ ได้แก่ 1. ระนาดเอก 2. ซ้องวงใหญ่ 3. ปี่ใน 4. กลองทัด 5. ตะโพน และ 6. ฉิ่ง
2. เครื่องดนตรีกันตรึม ได้แก่ 1. ตรัว (ซอกันตรึม) 2. สะกั้ว (กลองกันตรึม) 3. เป็ย (ปี่อ้อ) 4. ฉิ่ง 5. ฉาบ และ 6. กรับ
3. เครื่องดนตรีอีสาน คือ แคน

1.5 การจัดวางเครื่องเช่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี คือ การนำเครื่องเช่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโลมมะมวด มาจัดวางภายใน ตำแหน่งต่างๆ ของปะรำพิธี ดังนี้ 1. ตำแหน่งของเรียนตีวตา หรือ เรียนตะกาล (สถานที่รับรองเทพเทวาสังค์ศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน) 2. ตำแหน่งของเป หรือ จรียงเปริย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) 3. ตำแหน่งของเครื่องเช่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4. ตำแหน่งของเครื่องบูชาครู 5. ตำแหน่งของปะติวัล (สถานที่สิ่งสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) 6. ตำแหน่งของสถานที่สิ่งสถิตของพระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา และ 7. ตำแหน่งของเครื่องดนตรี

ช่วงที่ 2 การรักษาผู้ป่วย

2.1 การไหว้ครูเพลง คือ ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูให้กับนักดนตรีหรือเป็นการยกชันครูให้กับนักดนตรีก่อนเริ่มบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมและหัวหน้านักดนตรีหรือนักดนตรีอาวุโสนำไหว้และพรมน้ำมนต์ให้กับนักดนตรี เครื่องดนตรีและร่วมบรรเลงเพลงโหมโรงถวายแด่ครูเพลงทั้งที่ล่วงลับและยังมีชีวิต เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาและเพื่อเป็นการเอาฤกษ์เอาชัยก่อนบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโลมมะมวดในขั้นตอนต่อไป

2.2 การไหว้ครูมะมีวด คือ ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูให้กับมะมีวดหรือเป็นการยกชั้นครูให้กับมะมีวดก่อนเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยและมะมีวดทำการจตุรูป เพื่อไหว้บอกกล่าวดวงวิญญาณครูประจำตัวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงให้มาร่วมช่วยดูแลรักษาผู้ป่วยภายในปะรำพิธีและทำการ “ปะจිර อังกอ” คือ การนำข้าวสารมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วย เพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป และเพื่อให้การรักษาเป็นไปอย่างง่ายดายยิ่งขึ้น จากนั้น มะมีวดทำการถวายเป็นเครื่องเช่นไหว้บูชาให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยนำธูปไปปักลงบนเครื่องเช่นไหว้บูชาต่างๆ และทำความเคารพครูมะมีวด นักดนตรีปะต้วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) และผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

2.3 การปฎิญาณมะมีวด (การเข้าทรง) คือ มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่าง เพื่อทำการทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและทำการรักษาผู้ป่วย โดยมะมีวดจะเรียงลำดับการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่าง ดังนี้ 1. การอัญเชิญดวงวิญญาณครูประจำตัวของมะมีวด 2. การอัญเชิญดวงวิญญาณตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน 3. การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย และ 4. การอัญเชิญจันฉิ่งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษของวงศ์ตระกูล

ขั้นตอนการปฏิบัติในขณะที่มะมีวดทำการปฎิญาณมะมีวด (การเข้าทรง) มีดังนี้

2.3.1 มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและทำการรักษาผู้ป่วย

2.3.2 มะมีวดทำการแต่งกายตามความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่าง

2.3.3 มะมีวดทำการเบิกโรง คุมโรง หรือ เขยิบโรง โดยการร่ายรำวงสรวงเครื่องเช่นไหว้บูชาและการร่ายรำป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้ร่างกายภายในปะรำพิธี มีดาบ (อาวุธประจำกายของมะมีวด) ประกอบการร่ายรำ

2.3.4 มะมีวดทำการเสียะ คือ การนำไขไก่อดิบมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วยเป็นการถอนสิ่งไม่ดีออกไปและตอกไขไก่อดิบใส่ลงในภาชนะเพื่อดูว่าสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุใดและหาวิธีรักษาอย่างตรงจุด

2.3.5 มะมีวดทำการกาปเป (ฟันเป) คือ การร่ายรำเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายไปยังเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) มีดาบ (อาวุธประจำกายของมะมีวด) ประกอบการร่ายรำ เมื่อมะมีวดทำการ ฟันเปแล้ว เปก็จะถูกนำไปทิ้งให้ไกลจากปะรำพิธี

2.3.6 มะมีวดพบปะสังสรรค์ คือ การสนทนาปราศรัยระหว่างมะมีวดกับผู้เข้าร่วม พิธีกรรม มีการตีมกนเครื่องเช่นไห้ว การร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน เป็นการพักผ่อนก่อนที่จะเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

2.3.7 มะมีวดทำการจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต

2.3.8 มะมีวดทำการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีการต่างๆ พร้อมกับการร่ายรำประกอบการ รักษาผู้ป่วย

2.3.9 ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยทำการอัญเชิญดวงวิญญาณครูประจำตัวเข้ามาสิงสถิต ในร่างเพื่อพบปะสังสรรค์ สนทนาปราศรัยกับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีการตีมกนเครื่องเช่นไห้ว การร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน

2.3.10 มะมีวดทำการมอบขวัญ คือ การนำข้าวสารมาวางในตอก (ขันโตก สำหรับใช้ทำการเข้าทรงของมะมีวด) และนำข้าวสารมาใส่ในบายปลิง (ขันรับขวัญ) เพื่อที่จะนำไปใช้ในการเฮาปลิง (เรียกขวัญ) ในขั้นตอนต่อไป

2.4 การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ) คือ มะมีวดทำการเรียกขวัญของผู้ป่วยให้เข้ามาใน บายปลิง (ขันรับขวัญ) และเข้ามาสู่กายผู้ป่วย จากนั้น ทำการเสี่ยงทายเพื่อหาผู้ที่เหมาะสมจะดูแล ขวัญของผู้ป่วยที่อยู่ในบายปลิง ภาษาเขมรเรียกว่า “ตะตูลปลิง” แปลว่า รับขวัญ และนำไข่มที่อยู ในบายปลิงมาปอกเปลือกเพื่อทำนายผลการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไร จะหายดีหรือไม่ ใช้ระยะเวลาสั้นหรือเร็วเพียงใดจึงจะเห็นผล จากนั้น มะมีวดก็จะให้ผู้ป่วยและญาติ ผู้ป่วยรับประทานไข่มเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

2.5 การกัจปกา ซาปตาร (การเด็ดดอกไม้ ตัดเพดาน) คือ มะมีวดทำการร่ายรำเพื่ออำลา เครื่องเช่นไห้วบูชาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากนั้น ร่ายรำรอบประติ้วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) เพื่อเป็นการอำลาเทพเทวา ดวงวิญญาณครูอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ โดยมีดาบ (อาวุธประจำ กายของมะมีวด) ประกอบการร่ายรำ ในขณะที่มะมีวดร่ายรำรอบประติ้วลก็จะทำการกัจปกา คือ การเด็ดดอกไม้ หักเอาข้าวของในปะติ้วลและทำการซาปตาร คือ การใช้ดาบตัดผ้าขาวที่ขึงเป็นเพดาน

จากนั้น มะมีวัดก็จะทำความเคารพครูมะมีวัด นักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นอันเสร็จสิ้น พิธีกรรมปฎิบัติมะมีวัด

ต้นกำเนิดของการเกิดพิธีกรรมปฎิบัติมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูล จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพิธีกรรมการเข้าทรง เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ผู้วิจัยสามารถกล่าวถึงต้นกำเนิดของพิธีกรรมปฎิบัติมะมีวัดได้ 2 แนวคิด คือ 1. จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้ ได้กล่าวถึง ความเป็นมาของเพลงกันตรึมที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปฎิบัติมะมีวัด โดยผู้วิจัยคิดว่า ความเป็นมา ดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงไปสู่ต้นกำเนิดของการเกิดพิธีกรรมปฎิบัติมะมีวัด คือ เพลงกันตรึม แต่เดิมนั้นเล่นเฉพาะงานเข้าทรงเพื่อรักษาโรคตามความเชื่อแต่โบราณ ต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นการเล่นเพื่อความบันเทิง แสดงให้เห็นว่าการเล่นเพลงกันตรึมเป็นมรดกทางสังคมของชุมชนเขมรในประเทศไทย ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ให้ความเห็นว่า เพลงกันตรึมเป็นการละเล่นที่ ได้รับอิทธิพลจากขอม ในช่วงที่คนไทยสามจังหวัด คือ บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ มีการติดต่อกับ ชาวเขมรในประเทศกัมพูชา อาจกล่าวได้ว่า เพลงกันตรึมน่าจะได้รับการถ่ายทอดจากขอม สมัยขอม เรื่องอำนาจในเขตกัมพูชาและเขตอีสานใต้ของประเทศไทย โดยที่ขอมได้ถ่ายทอดศิลปะการเข้าทรง แม่มดให้ทั้งคนในประเทศกัมพูชาและคนไทยอีสานที่พูดเขมร ¹⁰ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่า พิธีกรรมปฎิบัติมะมีวัด อาจเกิดขึ้นในสมัยที่ขอมเรื่องอำนาจในแถบอีสานใต้และได้มีการสืบทอดต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน และ 2. จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพิธีกรรมความเชื่อเรื่องการเข้าทรง ได้กล่าวถึงต้นกำเนิดของพิธีกรรมความเชื่อ เรื่องการเข้าทรงว่า เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการกำเนิดของมนุษย์ มีมาแต่บรรพกาล ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเกิดขึ้นเมื่อยุคสมัยใด จากการเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกินขีดจำกัดความสามารถของคนสมัยก่อนจะแก้ไขได้ ในยุคที่ยังไม่มีวิทยาการทางการแพทย์ การรักษาที่ทันสมัยดังเช่นปัจจุบัน จึงอาศัยพิธีกรรมความเชื่อการเข้าทรงในการรักษาและได้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันเรื่อยมา มีการเผยแพร่พิธีกรรมความเชื่อจากชนกลุ่มหนึ่งไปยังชนกลุ่มอื่นๆ ขยายเป็นวงกว้าง ทั่วทุกพื้นที่ที่มีการอาศัยของมนุษย์ ซึ่งพิธีกรรมความเชื่อเรื่องการเข้าทรงก็ได้เป็นพื้นฐานของการกำเนิดพิธีกรรมปฎิบัติมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ พิธีกรรมปฎิบัติมะมีวัด เป็นพิธีกรรมท้องถิ่นของชาวบ้านที่ไม่ได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือมีการบันทึกเป็นภาพถ่ายตั้งแต่เริ่มต้น แม้จาก

¹⁰ วิเศษ ชาญุประโคน, "การวิเคราะห์กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539).

คำให้สัมภาษณ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดก็ไม่สามารถให้คำตอบได้อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงกล่าวได้เพียงแค่ว่า เป็นพิธีกรรมความเชื่อที่มีการปฏิบัติและสืบทอดกันมาอย่างช้านาน

ปัจจุบัน มีทางเลือกมากมายสำหรับรักษาโรคภัยไข้เจ็บของผู้ป่วย ไม่ว่าจะเป็น การรักษาโรคทางการแพทย์แผนปัจจุบัน การรักษาโรคทางการแพทย์แผนโบราณ การรักษาโรคด้วยวิธีดังกล่าว แม้ว่าจะมีประสิทธิภาพสูงสุด เป็นที่ยอมรับและนิยมกันมากในสังคมสมัยใหม่ แต่ก็ไม่สามารถตอบสนองต่อคนกลุ่มหนึ่งหรือไม่สามารถรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยได้ทุกคน ด้วยเหตุนี้ จึงมีการรักษาด้วยแพทย์ทางเลือกซึ่งเป็นวิธีสุดท้าย นั่นคือ พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ และเป็นเรื่องที่น่าแปลกประหลาดใจ เมื่ออาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่รักษาด้วยการแพทย์สมัยใหม่ไม่หาย หลังจากทำการรักษาด้วยพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด กลับมีอาการดีขึ้น บางรายก็หายเป็นปลิดทิ้ง นอกจากเหตุผลดังกล่าว ยังมีเหตุที่พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดยังคงปรากฏอยู่ในสังคม คือ ความเชื่อ ความศรัทธาของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์กลุ่มหนึ่ง ที่มีต่อสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ การดำรงชีวิตตามวิถีภูมิปัญญาที่ได้ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย การยึดมั่นปฏิบัติ ตามแบบแผนที่มีมาแต่โบราณ พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด มิได้เป็นเพียงพิธีกรรมเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงความเคารพบูชา การรำลึกถึงเทพเทวา ครูอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่คอยปกป้องรักษาและยังสามารถควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี อยู่ในศีลธรรม อันจะนำมาซึ่งความสุข หากปฏิบัติตนไม่ถูกต้องเหมาะสมชีวิตก็จะพบเจอแต่ความทุกข์ทรมาน เป็นสิ่งที่ไม่มีความปรารถนา จากความเกรงกลัวกลายเป็นการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเป็นแหล่งรวมญาติ ลูกหลานได้ทำความรู้จักญาติพี่น้องทั้งยังมีชีวิตและผู้ล่วงลับไป สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้เหนียวแน่นมากยิ่งขึ้น¹¹ เช่น การมีส่วนร่วมช่วยในการจัดเตรียมพิธีกรรม ทำให้เกิดความปรองดอง สัมผัสสามัคคี การพบปะสนทนาร่วมกัน การมาร่วมเป็นกำลังใจให้กับผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยเกิดขวัญกำลังใจ และหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยได้เร็วยิ่งขึ้น แสดงออกให้เห็นถึงความรัก ความห่วงใยที่มีต่อกัน ซึ่งการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนโบราณ ไม่มีคนในชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการรักษา

¹¹ สัมภาษณ์ โยธธารา ศิริภาพระภากร นักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, (2562).

ผู้ป่วย พิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัดจึงมีคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เป็นส่วนช่วยให้สังคมมีความเป็นระเบียบ ผู้คนเกิดความเข้าใจและให้เกียรติซึ่งกันและกัน¹²

เมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างมาก ทั้งความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี วิทยาการทางการแพทย์ อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดหรือแม้แต่ความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ เป็นความเจริญที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ โดยผู้คนส่วนใหญ่ต่างให้การยอมรับเป็นอย่างมาก ส่งผลให้พิธีกรรมความเชื่อเรื่องสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติที่มีมาแต่โบราณ ดังเช่น พิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ ได้รับผลกระทบมาโดยตลอด กล่าวคือ สังคมรอบตัวในปัจจุบัน ได้ทำลายสภาพจิตใจอันงดงามบางส่วนของผู้คน เนื่องจากมีการเปิดรับและนำเอาค่านิยมทางวัตถุ ความคิด ความชอบของวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามา มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตมากขึ้น ส่งผลให้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนส่วนน้อยและส่วนหนึ่ง ได้ถูกมองข้ามคุณค่าความสำคัญ อีกทั้งยังถูกเหยียดหยาม ชิงชังและกล่าวหาว่าเป็นเรื่องที่ล้าหลังมลาย ไร้สาระ ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยใหม่ ผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัด ทางฝ่ายบ้านเมืองเคยเอาเรื่อง โดยจับเอาไปคุมขังเสียค่าปรับ โดยตั้งข้อหาว่ากระทำการหลอกลวงประชาชนให้หลงเชื่อในสิ่งมลายและไม่มีเหตุผล พิธีกรรมดังกล่าวจึงถูกชะงักไปชั่วระยะเวลาหนึ่งเป็นเวลาหลายปี ราว พ.ศ.2478-2486 (9 ปี) กระทั่งสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลชุดนี้ได้บัญญัติเรื่องรัฐนิยม ฟิ้นศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ขึ้น ด้วยเหตุนี้ พิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัดจึงได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง แต่บางครั้งก็ยังคงเล็กล้มไม่นับถือเป็นส่วนมาก บางครอบครัวก็ยังคงนับถือแต่เป็นส่วนน้อย พิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัดที่ยังคงหลงเหลืออยู่นั้น ได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญสำหรับผู้ที่สนใจในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำเสนอและพัฒนาในรูปแบบต่างๆ เช่น การเก็บข้อมูลเพื่อเป็นหลักฐานทางวิชาการ โดยการศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัด¹³

¹² สัมภาษณ์ ฉัตรเอก หล้าล้ำ นักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, (2562).

¹³ สารณี ขาวดี, บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม “การโลมะมีวัด” ต่อชุมชนเขมร จ.สุรินทร์, วารสารศิลปศาสตร์ เล่ม 8 ฉบับที่1 (2555).

ทำรำที่ใช้ในพิธีกรรมบุญโกลมะมีมัด¹⁴ การพัฒนาในรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะการแสดง เช่น การแสดงชุดเรือมมะมีมัด¹⁵ การแสดงชุดเรือมตระกูลปลิง¹⁶ และ การแสดงชุด Live¹⁷ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานโดยนำเอาแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจากพิธีกรรมบุญโกลมะมีมัดผสมผสานกับความเป็นนาฏศิลป์ การนำเทคนิคต่างๆ เข้ามาร่วมช่วยเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งที่จะทำให้มีโอกาสในการนำเสนอและเผยแพร่พิธีกรรมบุญโกลมะมีมัดสู่สายตาสาธารณชนและเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ทั้งหมดนี้เป็นการร่วมอนุรักษ์ พัฒนาส่งเสริมและสืบสานพิธีกรรมบุญโกลมะมีมัด จังหวัดสุรินทร์ ให้กลับมาามีคุณค่าความสำคัญและดำรงอยู่คู่กับสังคมอย่างเหมาะสม

แต่เนื่องจากสังคมบ้านเมืองในยุคสมัยปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาและมีความเจริญก้าวหน้าตลอดเวลา ทั้งทางด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ วิทยาการต่างๆ ที่ทันสมัย อีกทั้งการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างถิ่นที่หลากหลาย มีสิ่งที่น่าสนใจ น่าเรียนรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทำให้ค่านิยม ความคิด ความชอบ จิตสำนึกของคนในสังคมสมัยใหม่ได้เปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมบุญโกลมะมีมัดอาจถูกมองข้ามคุณค่าความสำคัญอีกครั้ง หากไม่มีการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทันกระแสสังคม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาค้นคว้าประเด็นสำคัญในพิธีกรรมบุญโกลมะมีมัด จังหวัดสุรินทร์ ที่ยังไม่มีผู้ใดค้นพบ จากการศึกษาในเบื้องต้น พบว่า พิธีกรรมบุญโกลมะมีมัดมีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม โดยเริ่มตั้งแต่ ช่วงที่ 1 การจัดเตรียมพิธีกรรม ไปจนถึง ช่วงที่ 2 การรักษาผู้ป่วย และ 2. มีการรำประกอบพิธีกรรม ปรากฏในช่วงที่ 2

¹⁴ กิรติ เปาริสาร, การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างทำรำในพิธีกรรมบุญโกลมะมีมัดในเขตอีสานใต้, ed. วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ เล่ม 5 ฉบับที่ 1 (2561).

¹⁵ สำรวม ดีสม (หัวหน้าวงกันตรึมน้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์), "เรือมมะมีมัด [เทปบันทึกภาพ]," (กรุงเทพมหานคร2543).

¹⁶ เบญจวรรณ อรุณชัย and ประภัสรา สัตยานุกูล, "เรือมตะตูลปลิง [เทปบันทึกภาพ]," (มหาสารคาม, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: เอกนาฏศิลป์พื้นเมือง สาขา ศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม2557).

¹⁷ พิมวลี ดีสม. (ผู้สร้างสรรค์ผลงานทางการแสดง), "Live [เทปบันทึกภาพ]," (กรุงเทพมหานคร, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย2562).

การรักษาผู้ป่วย โดยมีมะมีวดเป็นตัวเชื่อมทั้งสองอย่างเข้าด้วยกันและไม่สามารถแยกพิธีกรรมกับนาฏกรรมออกจากกันได้ เพื่อยืนยันผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัย เรื่อง นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ โดยการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมเกี่ยวกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ให้มีความน่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ทางด้านการศึกษา โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา กลุ่มนิสิต นักศึกษา คณาจารย์ บุคลากรทางด้านศิลปะการแสดง ได้เรียนรู้และเข้าใจความหมายของคำว่า “นาฏกรรม” มากยิ่งขึ้น สู่แนวทางการพัฒนาพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดรวมไปถึงพิธีกรรมความเชื่ออื่นๆ ให้คงอยู่ เพื่อประชาชนและเยาวชนรุ่นใหม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของวิถีแห่งภูมิปัญญาอันดั่งงาม ที่บรรพบุรุษได้สั่งสม สืบทอดกันมาแต่บรรพกาล เป็นการร่วมส่งเสริม อนุรักษ์และพัฒนาให้คงอยู่คู่กับสังคมไทยสืบไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

มุ่งศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม และ 2. การร่ายรำประกอบพิธีกรรม โดยมีมะมีวดเป็นตัวเชื่อมทั้งสองอย่างเข้าด้วยกัน

ระยะเวลาในการศึกษา นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ.2561 จนถึงปัจจุบัน รวมระยะเวลาได้ 2 ปี ตามภาคการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการสำรวจพื้นที่และประชากรจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยโดยคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอยู่ทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ แต่ด้วยระยะเวลาไม่เพียงพอต่อการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลทางการศึกษาได้ทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย อันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวบุคคล ผู้มีความรู้ เป็นที่ยอมรับและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างของผู้ที่สามารถให้ข้อมูลในการวิจัย ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มมะมีวดผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์
2. กลุ่มนักดนตรีผู้บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

3. กลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

4. กลุ่มนักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

ดังนั้น ข้อมูลในการวิจัย เรื่อง นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ จึงเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นส่วนใหญ่

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1.4.1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ และศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ จากแหล่งข้อมูลที่เป็นสถาบัน สถานที่ บุคคลและอินเทอร์เน็ต

1.4.2 สัมภาษณ์และประชากรจังหวัดสุรินทร์ที่มีการจัดพิธีกรรมบุญโกลมะมีวดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยในจังหวัดสุรินทร์

1.4.3 กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย อันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวบุคคล ผู้มีความรู้ เป็นที่ยอมรับและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

1.4.4 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเชิงลึก โดยลักษณะของคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิด (open-ended question) เน้นในเรื่องความคิดเห็น เหตุผลและความหมายเกี่ยวกับพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์และนาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

1.4.5 การสังเกตโดยตรงและการมีส่วนร่วม เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ คือ สถานที่จัดพิธีกรรมบุญโกลมะมีวดและมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด คือ การช่วยจัดเตรียมพิธีกรรม เพื่อการเรียนรู้เข้าใจในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์และนาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

1.4.6 เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ 1. แหล่งข้อมูลที่เป็นสถาบัน 2. แหล่งข้อมูลที่เป็นสถานที่ 3. แหล่งข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ 4. แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล และ 5. อินเทอร์เน็ต โดยบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกเป็นภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

1.4.7 การเรียงเรียงข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบเล่มวิทยานิพนธ์โดย
แบ่งบทและเนื้อหาในการนำเสนอผลงานวิจัย ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

- 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
- 1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย
- 1.3 ขอบเขตการศึกษางานวิจัย
- 1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย
- 1.5 ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงาน
- 1.6 คำนิยามศัพท์เฉพาะ
- 1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม
- 2.3 พิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับร่างทรงและการเข้าทรง
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม
- 2.6 วิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
- 2.7 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ระเบียบการวิจัย

3.2 แหล่งข้อมูล

3.2.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นสถาบัน

3.2.2 แหล่งข้อมูลที่เป็นสถานที่

3.2.3 แหล่งข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์

3.2.4 แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล

3.2.5 อินเทอร์เน็ต

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

3.4 วิธีการวิจัย

3.4.1 การค้นคว้าข้อมูล

3.4.2 การสำรวจพื้นที่และประชากร

3.4.3 การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

3.4.4 การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

3.4.5 การสังเกตโดยตรงและการมีส่วนร่วม

3.4.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.7 การเรียบเรียงข้อมูล

บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ความเป็นมาของพิธีกรรมปญฺโฆลมะมี้วด จังหวัดสุรินทร์

4.1.1 ความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร จังหวัดสุรินทร์

4.1.2 พิธีกรรมปญฺโฆลมะมี้วด จังหวัดสุรินทร์

4.1.3 ผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

4.1.4 ขั้นตอนของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

4.1.5 ความสำคัญของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

4.2 นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

4.2.1 นาฏกรรมลักษณะที่ 1 นาฏกรรมพิธีกรรม

4.2.2 นาฏกรรมลักษณะที่ 2 การร่ายรำประกอบพิธีกรรม

4.3 องค์ประกอบของนาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

4.3.1 นักแสดง

4.3.2 การแต่งกายของนักแสดง

4.3.3 สถานที่และฉากของการแสดง

4.3.4 อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง

4.3.5 เครื่องดนตรีและทำนองเพลงประกอบการแสดง

4.3.6 ระยะเวลาของการแสดง

4.3.7 ผู้ชม

4.4 สรุปบทวิเคราะห์

บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1.5 ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงาน

งานวิจัยฉบับนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษารวม 2 ปี โดยกำหนดตามภาคการศึกษาของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (4 ภาคการศึกษา) ซึ่งได้เป็นแผนการดำเนินงานตามลำดับ ดังนี้

ที่	แผนงาน	ระยะเวลาในการดำเนินงาน																									
		พ.ศ.2561					พ.ศ.2562					พ.ศ.2563															
		สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม		
1	เสนอโครงการวิจัยบ้านแม่	←				→																					
2	เสนอฉบับที่ 1 บทนำ	←	→																								
3	ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูล	←	→																								
4	เสนอฉบับที่ 2 เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	←	→																								
5	ศึกษาที่ภาคสนาม ครั้งที่ 1		←	→																							
6	เสนอฉบับที่ 3 วิธีทำการวิจัย		←	→																							
7	ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูล				←	→																					
8	เสนอโครงการวิจัยบ้านแม่กับคณะกรรมการภายใน				←	→																					
9	แก้ไขโครงการวิจัยบ้านแม่				←	→																					
10	เสนอโครงการวิจัยบ้านแม่กับคณะกรรมการภายนอก				←	→																					
11	ดำเนินการขออนุมัติโครงการวิจัยบ้านแม่						←	→																			
12	แก้ไขโครงการวิจัยบ้านแม่						←	→																			
13	วิเคราะห์ข้อมูล											←	→														
14	เสนอฉบับที่ 4 บทวิเคราะห์													←	→												
15	เสนอฉบับที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ															←	→										
16	แก้ไขการวิเคราะห์ข้อมูล															←	→										
17	ส่งฉบับต้นฉบับโครงการวิจัยบ้านแม่																								←	→	

ตารางที่ 1 ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงาน

ที่มา : ผู้วิจัย

1.6 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. ปัญหาลมะมีวด เป็นการนำคำ 2 คำ คือคำว่า ปัญหาล และคำว่า มะมีวด มารวมกันเป็นชื่อพิธีกรรมของชาวเขมรจังหวัดสุรินทร์ ที่ใช้สำหรับการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย

2. คำว่า มะมีวด

“มะ” มาจากคำว่า “มา” “มีวด” มาจากคำว่า “ทั้งหมด” ด้วยคำในภาษาเขมร มักเป็นภาษาที่สั้นและกระชับ จึงตัดสระ “อา” ซึ่งเป็นสระเสียงยาว ให้เป็นสระ “อะ” คือ จาก “มา” ให้เป็น “มะ”

“มีวด” เป็นการนำเอาไม้ไต่คู้มาไว้ด้านบนตัว “ม” เพื่อบังคับเสียงให้สั้นกระชับ “มีวด” จึงเกิดการกร่อนคำ มาเป็น “มะมีวด” (มะ-มีวด)

การออกเสียงภาษาเขมรจะไม่ประวิสรรชนีย์ คือ

มมีวด - เป็นการออกเสียง

มะมีวด - เป็นการเขียน

มะ-มีวด - เป็นคำอ่าน

3. นาฏกรรมพิธีกรรม คือ การแสดงพิธีกรรมที่มีองค์ประกอบของการแสดงครบถ้วนทั้งเรื่องราวของการแสดง การร่ายรำประกอบโดยนักแสดง คือ มะมีวด ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม การแต่งกายของนักแสดงแบบพื้นบ้านเขมรสุรินทร์ มีปะรำพิธีเป็นสถานที่และฉากของการแสดง อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง คือ เครื่องเซ่นไหว้บูชา มีการบรรเลงเพลงและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม คือ ผู้ชม

3.1 เรื่องราวของการแสดง คือ ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปฎิบัติมะมีวด

3.2 การร่ายรำ คือ การร่ายรำประกอบพิธีกรรมปฎิบัติมะมีวด

3.3 นักแสดง คือ มะมีวด (นักแสดงหลัก) ผู้ป่วย (นักแสดงรอง) ญาติผู้ป่วย (นักแสดงรอง) และ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (นักแสดงประกอบ)

3.4 การแต่งกาย คือ การแต่งกายของมะมีวด ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

3.5 สถานที่และฉากของการแสดง คือ ละครเวทีสำหรับประกอบพิธีกรรมปัญญา
มณีวัต

3.6 อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง คือ เครื่องเล่นไวโอลินสำหรับพิธีกรรม
ปัญญามณีวัต

3.7 ดนตรี คือ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญา
มณีวัต

3.8 ผู้ชม คือ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นชาวบ้านหรือผู้ที่มาให้กำลังใจผู้ป่วยในพิธีกรรม
ปัญญามณีวัต

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญามณีวัต จังหวัดสุรินทร์ เป็นการพัฒนา
ต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับพิธีกรรมปัญญามณีวัต จังหวัดสุรินทร์ ให้เกิดความน่าสนใจ
มากยิ่งขึ้นและเป็นการเปิดมุมมองการเรียนรู้ใหม่ให้กับกลุ่มนิสิต นักศึกษา คณาจารย์บุคลากร
ทางด้านศิลปะการแสดงและกลุ่มผู้ที่สนใจ ได้เข้าใจถึงแก่นสาระสำคัญของคำว่า “นาฏกรรม” ที่ไม่ใช่
เพียงการรำรำ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่นำเสนอและเท่าทันกระแสสังคม สามารถเป็นแนวทางในการ
อ้างอิง เพื่อการศึกษาและพัฒนาพิธีกรรมปัญญามณีวัตหรือพิธีกรรมความเชื่ออื่นๆ ให้ดำรงอยู่ควบคู่
กับสังคมไทยอย่างเหมาะสม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับพิธีกรรมปัญญามณีวัตที่มีมา
แต่โบราณ ให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้รู้จักและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของพิธีกรรมความเชื่อท้องถิ่น
อันเกิดจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่ได้สั่งสม สืบทอดต่อกันมาและร่วมอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบสาน มรดก
อันดีงามนี้ไว้ให้คงอยู่สืบไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาเฉลิมมณีวัด จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เอกสาร งานวิจัย แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

2.3 พิธีกรรมการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับร่างทรงและการเข้าทรง

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม

2.6 วิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

2.7 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อนี้ เป็นการอธิบายถึงความเชื่อเป็นมาและความสำคัญของความเชื่อ เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณ ความคิด จิตใจและจินตนาการ ที่เป็นเหตุเป็นผลสำหรับมนุษย์หรือคน ในสมัยโบราณ เป็นความเชื่อที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก โดยผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ ออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้ 1. การกำเนิดของความเชื่อ 2. วิวัฒนาการของความเชื่อ และ 3. ผลของความเชื่อ

2.1.1 การกำเนิดของความเชื่อ

สัญชาตญาณความเป็นมนุษย์เพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต มักจะเลือกสรรและปักใจเชื่อ ในสิ่งที่คิดว่าสามารถช่วยให้ชีวิตดำเนินไปได้อย่างปกติสุข ร่มเย็น สามารถป้องกันภัยอันตรายที่จะเข้ามาเบียดเบียน ดังนั้น มนุษย์จึงสร้างสิ่งที่เป็นแหล่งแห่งกำลังใจหรือเป็นสิ่งที่ประโลมจิตใจ เรียกว่า “ความเชื่อ” ความเชื่อเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยย้าคิด ย้าเตือน พร้อมกับช่วยประคับประคองมนุษย์ ให้ดำรงชีวิตอย่างเป็นระเบียบและไม่ประมาท ความเชื่อเป็นนามธรรมที่เกิดขึ้นจากความคิด ความรู้สึก จินตนาการของมนุษย์ จากความเชื่อส่วนบุคคลค่อยๆ ขยับขยายเป็นความเชื่อส่วนรวมและ

เริ่มมีความชัดเจนขึ้น ก่อเกิดเป็นสิ่งที่ลึกลับเหนือธรรมชาติ ได้แก่ เทพเทวดา ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ภูตผี ปีศาจ เป็นต้น ซึ่งคนสมัยโบราณมีความเชื่อในสิ่งเหล่านี้และให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก แม้ปัจจุบัน ความเชื่อในเรื่องสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติดังกล่าวจะเริ่มเลือนหายไป แต่ก็ยังคงมีกลุ่มคนที่ยังคงยึดถือปฏิบัติต่อสิ่งนั้นและกลุ่มผู้ที่สนใจหรือนักวิชาการหลายท่าน ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเหล่านี้เพื่อเป็นข้อมูลหรือหลักฐานอ้างอิงประกอบการศึกษาต่อไป

คำว่า “เชื่อ” หมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ¹⁸ คติความเชื่อ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในความรู้สึกทางจิตใจของคนของสังคม ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้แต่เราสามารถทำความเข้าใจผ่านศาสนา ประเพณี พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ค่านิยม บรรทัดฐานของสังคมนั้น ดังนั้น ความเชื่อ เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์และมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม อาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและมีพัฒนาการมาพร้อมกับการเจริญเติบโตของสังคมมนุษย์ สมัยก่อนการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ยังไม่ก้าวหน้าทันสมัยไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและสังคมได้ เช่น โลกและธรรมชาติ สัตว์เกิด ขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงมีกลางวันและกลางคืน เมื่อหาคำตอบไม่ได้ก็เชื่อว่ามีพระเจ้าเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้น ในปัจจุบันนี้ แม้ว่าหาคำตอบได้จากการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์หลายประการ เช่น โลกเกิดจากการแยกตัวของดาวพระเคราะห์จากดวงอาทิตย์และโลกก็หมุนรอบดวงอาทิตย์ จึงทำให้มีกลางวันและกลางคืน มนุษย์จึงมีความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ แต่โลกธรรมชาติและสังคมที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่นี้ ยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ยังคงมีความลึกลับ ซึ่งวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถอธิบายได้ มนุษย์จึงยังเชื่อสิ่งที่หาคำตอบไม่ได้นั้นว่าเป็นสิ่งนอกเหนือธรรมชาติและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความรู้สึกนึกคิดเช่นนี้ หากได้เกิดขึ้นกับคนทั่วไปเท่านั้น หากยังเกิดกับนักปราชญ์และนักวิทยาศาสตร์เช่นกัน มีนักวิทยาศาสตร์จำนวนไม่น้อยทีเดียว ที่หาคำตอบปรากฏการณ์ธรรมชาติและสังคมไม่ได้ เลยหัน

¹⁸ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542).

กลับไปเข้าใจว่าเป็นเรื่องของสิ่งนอกเหนือธรรมชาติแทน จนกลายเป็นคนเชื่อศาสนาและนิยมในเรื่องจิตวิญญาณไป¹⁹

2.1.2 วิวัฒนาการของความเชื่อ

ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์และเมื่อมนุษย์หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไปและสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไร จึงมีจินตนาการขึ้นตามความรู้สึกว่าสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ คือ ภูตผี ปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น²⁰

ความเชื่อมีวิวัฒนาการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้²¹

1. ความเชื่อวิญญาณในธรรมชาติ (Animatism) เป็นความเชื่อที่ว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษและก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ จึงได้เกรงกลัวและกราบไหว้
2. ความเชื่อในคติถือผีสางเทวดาหรือวิญญาณนิยม (Animism) เชื่อว่าในธรรมชาติทั้งหลาย มีเจตภูตหรือวิญญาณ (Spirit) ที่มีอำนาจทำให้เกิดความทุกข์ อาจเป็นมารร้าย ผีสาง ส่วนทำให้ เกิดสุข อาจเป็นเทวะ สร้างภาพเหล่านั้นขึ้นตามความนึกคิดของตนเอง เป็นเทพเจ้าหรือผีสาง เทวดาแล้วนับถือในภาพนั้น
3. ความเชื่อวิญญาณบรรพบุรุษ (Ancestor Worship) เชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วไม่ได้ไปไหน ยังคงอยู่ปกป้องรักษาดูแลบุตรหลานของตนอยู่ ทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ

¹⁹ ญัฐภัทร์ สุรินทร์วงศ์, "ความเชื่อและพิธีกรรมพืชน้ำกับกระบวนการสร้างความเป็นชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี : บ้านดอกบัว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552).

²⁰ ดนัย ไชโยธธา, ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2538).

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49-63.

4. ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์หรือพหุเทวนิยม (Polytheism) มีการสร้างภาพเทพเจ้าตามมโนคติของตน โดยคิดเห็นว่าธรรมชาติอย่างใดควรมีรูปเป็นอย่างไรและธรรมชาติอย่างไร มีอำนาจสูงต่ำกว่ากันอย่างไร เทพเจ้าแต่ละองค์มีอำนาจลดหลั่นกันและมีหน้าที่แตกต่างกัน

5. ความเชื่อในพระเป็นเจ้าองค์หนึ่งของชนกลุ่มหนึ่งหรืออติเทวนิยม (Henotheism) เป็นการนับถือเทพเจ้าตามกลุ่มชั้นวรรณะของตน ไม่ปะปนกัน

6. ความเชื่อในพระเป็นเจ้าองค์เดียวหรือเอกเทวนิยม (Monotheism) เป็นความเชื่อว่าเป็นโลกนี้มีพระเจ้าสูงสุดอยู่เพียงองค์เดียว เป็นมหาเทพผู้สร้างสรรพสิ่ง ทรงอำนาจยิ่งใหญ่เป็นวีรบุรุษ

7. ความเชื่อในปัญญาของมนุษย์ ใช้เหตุผล ไม่ยอมขึ้นอยู่กัอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็นและไม่สามารถพิสูจน์ได้ ความรู้เหตุผล คือ ลำดับสูงสุดแห่งปัญญาของมนุษย์ เป็นมูลเหตุให้เกิดพระพุทธศาสนา

ผีหรือวิญญาณ ตามคติของชาวไทยพุทธ แบ่งเป็น 2 ประเภท ²² คือ ผีดี กับ ผีร้าย

ผีดี คือ ผีที่ปกติจะไม่หลอกหลอนใคร แต่อาจแสดงตัวให้เห็นได้ในบางกรณี มีหลายระดับ เช่น ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษจำพวก “เจ้าพ่อ” ต่างๆ ผีเจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าทุ่ง เจ้าป่า ฯลฯ ผีที่เป็นเทวดาทั้งหลายอยู่บนสวรรค์ชั้นต่างๆ ชั้นสูงสุด คือ ชั้นดาวดึงส์ อย่างไรก็ตาม เรื่องลำดับชั้น ฤทธิอำนาจต่างๆ ของเทวดานี้ มีการปะปนนับถือรวมกันอยู่มาก ระหว่างพุทธกับฮินดูจนชาวบ้านทั่วไปยากจะแยกออก นี่เป็นลักษณะพิเศษประการหนึ่งของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ว่ามีอิทธิพลของฮินดูแทรกผสมอยู่มาก

ผีร้าย คือ ผีที่เฝ้าหลอกหลอนและสร้างความหวาดกลัวให้แก่คนทั่วไป เช่น ผีตายโหง ผีปอบ ผีกระสือ ผีโคมด ผีกองกอย เปรต ฯลฯ การป้องกันผีร้ายเหล่านี้ ต้องใช้กรรมวิธีทางไสยศาสตร์ เช่น คาถา อาคม พระพุทธรูปต่างๆ รวมทั้งทำพิธีกรรมขับไล่ผี คนไทยพุทธโบราณเชื่อกันว่า ความผิดปกติทั้งหลายที่เกิดขึ้นและมีได้มาจากการกระทำของมนุษย์โดยตรงแล้ว ถือว่าเป็น

²² สนิท สมักรการ, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคมมานุษยวิทยา (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2539).

การกระทำของผีหรือวิญญาณต่างๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือฝนไม่ตกตามฤดูกาลก็ตาม ฉะนั้น วิธีแก้ไขปัดเป่าจึงต้องกระทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ให้ถูกต้อง ในแต่ละเรื่องที่ควรเช่น ไหว้ก็ต้องเช่นไหว้ ที่ควรขับไล่ก็ต้องขับไล่ เป็นต้น การบนบานศาลกล่าว ก็เชื่อกันว่าเป็นวิธีการที่จะให้วิญญาณที่มีฤทธิ์เดช ช่วยเหลือเมื่อได้รับผลตามที่ตั้งใจ แล้วจะต้องไปทำการแก้บนตามที่ได้สัญญาไว้ หากไม่ทำแล้ววิญญาณที่ตนไปบนไว้อาจโกรธแค้นและทำอันตรายเอาได้ภายหลัง

ในสังคมชาวพุทธ ระบบความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และไสยศาสตร์ เป็นส่วนประกอบที่มีประโยชน์ต่อสังคม ทั้งในระดับจิตใจของแต่ละบุคคลและในระดับชุมชน ซึ่งความเชื่อในไสยศาสตร์จะสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจของประชาชนได้ในระดับสังคม ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และไสยศาสตร์ซึ่งเน้นทางด้านพิธีกรรมมาก มีบทบาทในการรวมคนในชุมชนให้มาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน สร้างความสามัคคีและทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ไสยศาสตร์เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น ผีสาง เทวดาและสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ การติดต่อกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ทำได้โดยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เช่น การใช้เวทมนตร์คาถา โดยมีผู้ประกอบพิธีกรรม คือ หมอผี คนทรง²³

2.1.3 ผลของความเชื่อ

ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำต่างๆ ทั้งด้านดีและด้านร้าย คนโบราณจึงสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ลูกหลาน ความเชื่อนับเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถแยก ออกเป็นข้อๆ ดังนี้²⁴ คือ

1. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
2. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
3. ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์
4. ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี

²³ อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 36-40.

²⁴ มณี พยอมยงค์, วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, พิมพ์ครั้งที่ 4(กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 46.

5. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม
6. ความเชื่อเป็นพื้นฐานทำให้เกิดปัญญา
7. ความเชื่อทำให้การศานาอยู่อย่างมั่นคง
8. ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

ในทางตรงกันข้าม หากความเชื่อเป็นความมกมายไม่ใช้วิจารณ์ญาณ กล่าวคือ เชื่อตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ โดยมิได้พิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผล ก็ทำให้เกิดผลเสียแก่ชุมชน สังคม โดยเฉพาะในการพัฒนาประเทศ เพราะนอกจากจะไม่ให้ความร่วมมือแล้ว ยังกระทำการต่อต้านอีกด้วย การมีความคิด ความเชื่อในสิ่งเดียวกันย่อมหมายถึง ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความกลมเกลียวที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ไปด้วยกัน ซึ่งส่งผลถึงความเป็นปึกแผ่น ความเข้มแข็งของสังคมในที่สุด ดังนั้น ความเชื่อในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะเรื่องผี เรื่องวิญญาณ จึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่มนุษย์ต่อไป เพราะเมื่อถึงจุดหนึ่งที่ความคิดทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถตอบ ข้อสงสัยของมนุษย์ได้ เราก็จำเป็นต้องพึ่งพาระบบความเชื่อ ดังนั้น สังคมในอดีตจึงจัดระบบความเชื่อเรื่องผีไว้อย่างสลับซับซ้อน มีเหตุมีผล ประกอบด้วยผีดีที่ให้คุณและผีร้ายที่ให้โทษ เมื่อทำผิดต่อกฎเกณฑ์ของสังคม ความเชื่อในเรื่องนี้จึงกลายเป็นกลไกควบคุมสังคมที่สำคัญ²⁵

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ กล่าวได้ว่า แรกเริ่มเดิมทีของการกำเนิดความเชื่อในเรื่องต่างๆ จากสิ่งต่างๆ โดยมีมนุษย์เป็นผู้สร้าง มนุษย์สมัยโบราณที่ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีความเกรงกลัวต่อกภัยทางธรรมชาติและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ใช่มนุษย์เป็นผู้กระทำ ด้วยวิทยาการความรู้ เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ยังไม่มี จึงไม่มีสิ่งใดมาอธิบายต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้น มนุษย์จึงเกิดความเชื่อ ซึ่งความเชื่อก็เกิดขึ้นจากความคิดว่า ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดขึ้นจากพลังอำนาจของสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ ซึ่งสิ่งที่กล่าวมานี้ก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย คือ

²⁵ อามัดอัลซารี มูเก็ม, ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบน พื้นที่บ้านจารย์ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์, ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ปวญ อังภากรณ์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559).

1. ข้อดี อดีตนั้น ความเชื่อเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดตัวตนต่างๆ เช่น เทพเทวดาแห่งดิน น้ำ ลม ไฟ ภูตผี ปีศาจ ที่ทำให้เกิดความโชคร้าย เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย ดวงวิญญาณบรรพบุรุษผู้ที่คอยปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่รอดปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งมีบทบาทและตอบสนองความต้องการของคนสมัยโบราณเป็นอย่างมาก เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ย้ำคิด ย้ำเตือน อีกทั้งยังสอน ให้มนุษย์ปฏิบัติตนเป็นคนดี มีศีลธรรม เพราะมนุษย์เกรงกลัวต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ หากผู้ใด ปฏิบัติชั่วก็จะถูกลงโทษ แต่หากผู้ใดปฏิบัติดี ก็จะสมหวังตั้งใจปรารถนา ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็น สิ่งที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ เกิดความร่มเย็น สงบสุขทั้งตัวบุคคลและกลุ่มชน สังคม ฉะนั้นคนสมัยก่อนจึงได้มีการถ่ายทอดหรือปลูกฝังค่านิยมความเชื่อให้กับลูกหลานได้รู้ และปฏิบัติตามเรื่อยมาจนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน

2. ข้อเสีย ปัจจุบันนี้ ความทันสมัยในยุคสมัยใหม่ มีผลกระทบต่อความเชื่อเป็นอย่างมาก กล่าวคือ วิทยาการในด้านต่างๆ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี รวมไปถึงค่านิยมของคนรุ่นใหม่ที่ได้รับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามามากมาย เป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่เยาวชนรุ่นใหม่กลับมองข้ามภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสมัยนั้นและไร้ค่าในสมัยนี้ เพียงเพราะความไม่เหมาะสมต่อสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้า ส่งผลให้ความเชื่อเหล่านั้นแม้แต่กลุ่มผู้ที่ยังคงเล็งเห็นความสำคัญและยังคงยึดมั่นปฏิบัติตามความเชื่อ ก็ถูกกล่าวหาว่ามงาย ไร้สาระ ไม่ควรอยู่ในสังคมและก่อให้เกิดสังคมเกิดความวุ่นวายในที่สุด เพียงเพราะความไม่เข้าใจกันทางด้านความคิดและค่านิยมเป็นปัญหาที่ต้องยอมรับและในขณะเดียวกันก็ต้องเร่งแก้ไขปัญหาลักษณะเป็นกลาง ที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมนี้ เป็นการอธิบายถึงความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมเกิดขึ้นหลังจากที่มนุษย์มีความเชื่อและต้องการจะสื่อสารกับสิ่งที่เชื่อว่าสามารถบันดาลความปรารถนาต่างๆ ให้เป็นจริงได้ ซึ่งพิธีกรรมก็ได้เข้ามามีบทบาทและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในสมัยโบราณเป็นอย่างมาก โดยผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม ออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. การกำเนิดของพิธีกรรม
2. ความสำคัญของพิธีกรรม และ
3. คุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรม

2.2.1 การกำเนิดของพิธีกรรม

มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องของสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ เช่น เทพเทวดา ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย เจ้าป่า เจ้าเขา ภูตผีต่างๆ ที่เป็นนามธรรมโดยไม่สามารถมองเห็น

ไม่สามารถจับต้องหรือพิสูจน์ได้ว่ามีจริงหรือไม่ เมื่อความเชื่อเหล่านั้นมีเต็มที่แล้ว จึงเป็นเหตุที่ทำให้เกิด “พิธีกรรม” พิธีกรรมเป็นการแสดงออกถึงความเคารพ ความนับถือ ของกลุ่มผู้คนที่มีความเชื่อ ความศรัทธาต่อสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นรูปธรรมที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า คนสมัยโบราณเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นมีอยู่จริง เชื่อว่าสามารถบันดาลทุกสรรพสิ่งทั้งที่ดีและไม่ดีให้ เกิดขึ้นได้ การอ้อนวอนร้องขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือ ก็เพื่อช่วยดลบันดาล คຸ່ມครองรักษาให้รอด พ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง ไม่ว่าจะประกอบกรใด ๆ ก็แล้วแต่ พิธีกรรมถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจ เป็นศูนย์รวมแห่งความสำเร็จ ความสุขสวัสดิ์ เป็นสิ่งที่มนุษยชาติสมัยโบราณยอมรับและยึดปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน

คำว่า “พิธี” หมายถึง งานที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อความขลังหรือเป็นสิริมงคล²⁶ คำว่า “กรรม” หมายถึง การกระทำ²⁷ คำว่า “พิธีกรรม” หมายถึง การบูชา²⁸ พิธีกรรม (ritual) มีความหมายอันลึกซึ้งที่แสดงให้เห็นถึงวิถีทางวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ต่างๆ เอกลักษณะที่สำคัญยิ่งของพิธีกรรมก็คือ การเป็นช่องทางการสื่อสารที่สำคัญที่ เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ²⁹ พิธีกรรม คือ การกระทำที่คนเราสมมติขึ้น เป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป พิธีกรรมเกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่มนุษย์ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาของตนในแต่ละศาสนาที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา กลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชาหรือการปฏิบัติพิธี ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นส่วนมากจะสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน มีบางพิธีกรรมไม่อาจนับได้ว่าเป็นพิธีกรรมทางศาสนา เป็นความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่มักจะอ้างเรื่องความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมา น่าจะมีมาแต่โบราณ สมัยก่อนพุทธกาลตั้งแต่ยุคของศาสนาพราหมณ์ โดยที่ศาสนาพราหมณ์นั้นจะยึดถือและปฏิบัติตามคัมภีร์พระเวทย์ ซึ่งพระเวทย์หรือมนตรา ใช้สำหรับการสวดภาวนาในการทำ

²⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

²⁸ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

²⁹ ณรงค์วรราช บุญมา, "ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา[ออนไลน์],"

พิธีกรรมต่างๆ พระเวทย์ แบ่งออกเป็น 3 ประการ เรียกว่า “ไตรเภท” เป็นที่มาของ “คัมภีร์ไตรเภท” ซึ่งถือว่าได้รับมาจากโอษฐ์ของพระเจ้า เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการเรียกร้อย สิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญานทั้งหลายในการบูชาพระเจ้า การบูชาด้วยเครื่องสักการะประเภทนี้ เรียกว่า “การบวงสรวงเทวดา” เพื่อต้องการเน้นให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ การตลบันดาลให้บังเกิดสิ่งที่ดี ของการตั้งจิต อธิษฐานขอให้สัมฤทธิ์ผลตามปรารถนา ต่อมาได้กลายเป็นพิธีกรรมยึดถือสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้³⁰

2.2.2 ความสำคัญของพิธีกรรม

พิธีกรรมเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในสังคมมนุษย์ มนุษย์ในแต่ละสังคมมี พิธีกรรมไปตามความเชื่อของกลุ่มตนเองและถ่ายทอดความเชื่อขึ้นไปสู่ลูกหลาน ตลอดจนสังคม อื่นที่อยู่ใกล้เคียง พิธีกรรมบางอย่างจึงเป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมานับพันปี จนกระทั่ง ผู้คนในสมัย ปัจจุบันไม่ทราบที่มาและวัตถุประสงค์ของพิธีกรรมที่ทำกันอยู่เป็นอันมาก ฉะนั้น เมื่อมองด้วยทัศนะ ของคนสมัยใหม่ซึ่งอยู่ในยุคของการสื่อสารที่ล้ำหน้าไปถึงระบบเทเลคอนเฟอเรนซ์ (Teleconference) แล้ว ก็อาจจะเห็นว่าพิธีกรรมเป็นเรื่องของความเชื่อถือแบบโบราณที่ ไร้สาระ อย่างไรก็ตาม มนุษย์ส่วนมากก็ยังยึดถือพิธีกรรมเป็นกิจกรรมประจำชีวิตและทุกสังคม มนุษย์ก็ยังคงมี พิธีกรรมอยู่ พิธีกรรมจึงเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่คงจะตอบสนองความต้องการบางอย่าง ของมนุษย์ได้ มิเช่นนั้นแล้วมนุษย์คงจะไม่สร้างสรรค์พิธีกรรมต่างๆ ขึ้นมา

พิธีกรรมมีคุณสมบัติสำคัญอยู่ 2 ประการ³¹ คือ

1. เน้นเรื่องจิตใจ เป็นการอ้างถึงบุคลิกหรือสิ่งที่ประจักษ์ด้วยใจ ซึ่งก็คือภาวะเหนือ ธรรมชาติหรือภาวะเหนือปกติวิสัย เช่น อ้างว่าแม่โพสพมีจริง แต่เป็นความจริงที่จิตใจยอมรับ ไม่ใช่ ความจริงที่ปรากฏแก่ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ในการที่พิธีกรรมเน้นเรื่องจิตใจนี้ ยังให้เกิดผลตามมา 3 ประการ คือ

³⁰ สุวรรณ กลิ่นพงศ์ และวันดี จันทร์ประดิษฐ์, พิธีกรรมและประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2552), หน้า 9.

³¹ อาหมัดอัลซารีย์ มูเก็ม, ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่ม ชาติพันธุ์เขมรบน พื้นที่บ้านจารย์ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์.

1.1 เกิดความสบายใจและมีความมีกำลังใจ สร้างความเชื่อมั่น หล่อเลี้ยงทั้งใจและกาย พิธีกรรมจึงเป็นอาหารและยาสำหรับปลูกฝังอารมณ์อันพึงปรารถนาต่างๆ

1.2 เกิดการยอมรับว่าใจมีอิทธิพลต่อกายและวัตถุภายนอก หากใจอ่อนแอ เศร้าหมอง กายก็พลอยป่วย รับประทานอาหารไม่ได้ตามไปด้วย ดังนั้น เมื่อใจมีความเข้าใจ มีความรู้เห็นที่ถูกต้อง การแสดงออกทางรูปร่างหรือวัตถุย่อมถูกต้องไปด้วยและพิธีกรรมคือสิ่งหนึ่งซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อการนี้

1.3 เกิดการเห็นว่าวัตถุเป็นสาขาของจิต กล่าวคือ มิได้มองวัตถุเป็นเพียงวัตถุ หากแต่ว่าวัตถุนั้นๆ เป็นองค์แห่งการรับรู้มีชีวิตจิตใจเยี่ยงมนุษย์ หากเจ้าของรูปร่างในคุณค่าของสิ่งใด เขาย่อมแสดงออกซึ่งความสำคัญด้วยการปรนนิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น เหมือนกับว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งมีชีวิตที่อาจรับรู้การกระทำของเขาได้

2. เน้นเรื่องสัญลักษณ์ เป็นการใช้สัญลักษณ์ในรูปของอุปกรณ์กิริยาท่าทาง ตลอดจนถ้อยคำ ทั้งนี้เพื่อช่วยแผ่ขยายพฤติกรรมทางจิต คือช่วยให้จิตเกิดมโนภาพ ความคิดรวบยอด จินตนาการและเป้าหมายที่ชัดเจนมั่นคง ดังนั้น หากเราต้องการผลทางอารมณ์ เราต้องใช้สัญลักษณ์ “สะกิด” ให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้สึก ส่วนการขยายจินตนาการและมโนภาพเป็นหน้าที่ของเขา หลังจากถูก “สะกิด” แล้ว

2.2.3 คุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรม

ความเชื่อและพิธีกรรมนั้น นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแล้ว ยังมีการเรียนรู้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาและเป็นส่วนที่สำคัญอย่างมากในการพัฒนาสังคมและชุมชนให้มีศักยภาพ มีความเข้มแข็งและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข ฉะนั้น ความเชื่อและพิธีกรรมไม่ได้เป็นเรื่องไร้สาระหรือเป็นเรื่องความพร้อมกับการมีมนุษย์มีสังคมมนุษย์ขึ้นมาและไม่เคยปรากฏว่ามีสังคมมนุษย์ใดในโลกนี้ที่ไม่มี ความเชื่อและพิธีกรรม จึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ อย่างมีอาจแยกออกจากกันได้ เพราะฉะนั้น การประกอบพิธีกรรมมีความหมายสามอย่างด้วยกัน ³²

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

1. เป็นการชักนำให้ผู้คนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่มเดียวกันหรือในสังคมเดียวกันให้มาพบปะกัน ก่อให้เกิดการรู้จักและสัมพันธ์กันขึ้น
2. การสื่อความหมายให้เข้าใจกันในการอยู่ร่วมกัน เพราะเรื่องพิธีกรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ของการสื่อสารทั้งสิ้น
3. เป็นเรื่องทางด้านจิตใจที่เป็นผลมาจากทั้งความเชื่อและการกระทำ เชื่อว่าเป็นสิริมงคล ทำให้เกิดความสบายใจและมั่นใจจนเป็นการยอมรับอะไรต่างๆ ร่วมกันได้

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม กล่าวได้ว่า พิธีกรรมความเชื่อถือเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากอุดมคติความคิด ความรู้สึก จินตนาการและถูกสร้างขึ้นเป็นรูปธรรมที่มีไว้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้ให้ความเคารพ ความนับถือบูชา และมีการสืบทอดกันต่อมาแต่โบราณเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันพิธีกรรมก็เป็นแหล่งรวมความสัมพันธ์ของกลุ่มชนทำให้เกิดความผูกพัน ความรัก ความสามัคคี เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นสิ่งที่คอยย้ำคิด ย้ำเตือนในการใช้ชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อการเป็นอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นปกติสุข ซึ่งการกระทำต่อพิธีกรรมแสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เมื่อปฏิบัติแล้วจะนำพาความเป็นสิริมงคลมาสู่ผู้คนและขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกไป ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมอีกประการหนึ่ง คือ การเป็นสิ่งที่สื่อสารระหว่างมนุษย์และสิ่งเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมความเชื่อจากที่กล่าวมานั้น มีด้วยกันหลากหลายประเภท หลากหลายบทบาทหน้าที่ตาม เหตุการณ์นั้นๆ เช่น พิธีกรรมเรียกขวัญ ในที่นี้คือ การรับขวัญให้กับเด็กแรกเกิด เพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับเด็กและป้องกันไม่ให้มีอันตรายเข้ามาแผ้วพาน พิธีกรรมเช่นไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ในที่นี้คือ การบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เชื่อว่าเป็นผู้ที่คอยปกป้องรักษาลูกหลานให้ คลาดแคล้วต่อภัยอันตราย เป็นการแสดงความรำลึกและขอบคุณ พิธีกรรมการรักษาโรค ในที่นี้ คือ เป็นพิธีกรรมที่มีไว้สำหรับช่วยบำบัดรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยแบบโบราณ โดยอาศัยพลัง อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาช่วยเหลือ เป็นต้น ปัจจุบันยังคงมีพิธีกรรมความเชื่อปรากฏอยู่ แม้นสังคมจะมีความเจริญก้าวหน้าไปไกลแล้วก็ตาม แน่แน่นอนว่า ปัญหาความขัดแย้งซึ่งกันและกันก็เกิดขึ้นและต้องเร่งแก้ไขปัญหา เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญา วิถีชีวิตแบบโบราณของบรรพบุรุษให้คงอยู่ เป็นสิ่งที่มีค่าเป็นอย่างมากและจำเป็นที่ลูกหลานหรือเยาวชนรุ่นใหม่อควรได้รับรู้

2.3 พิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

พิธีกรรมความเชื่อปรากฏอยู่ทั่วทุกมุมโลกและมีด้วยกันหลากหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทต่างมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันออกไปและหนึ่งในพิธีกรรมที่มีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติไม่น้อยไปกว่าพิธีกรรมอื่น คือ “พิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ” เกิดขึ้นจากความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ภูมิปัญญาของมนุษย์ที่ใช้ชีวิตอาศัยอยู่ร่วมกับ ธรรมชาติ การดำรงอยู่จึงเป็นไปในลักษณะของการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ และการพึ่งพาสิ่งที่คิดว่าสามารถช่วยเหลือพวกเขาได้ นั่นคือ ความลึกลับเหนือธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งแต่ละกลุ่มชนเผ่าจะมีแนวคิด ความเชื่อ แนวทางการปฏิบัติในการรักษาที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของกลุ่มชนนั้นๆ แต่ถึงอย่างไร จุดมุ่งหมายของการประกอบพิธีก็เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยให้กลับมาดีขึ้นและเป็นปกติ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บในสังคมสมัยโบราณ มนุษยชาติทั่วทุกมุมโลก ทั่วทุกกลุ่มชาติพันธุ์ เชื่อว่าอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่เกิดขึ้นต่างมีเรื่องของสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง สถานที่ พิธีกรรมจึงถือว่าเป็นศูนย์กลางในการขับไล่สิ่งชั่วร้ายที่มองไม่เห็นและเป็นอันตรายซึ่งก่อให้เกิดโรคภัยต่างๆ บ้างก็ว่าอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดขึ้นจากฝีมือของเทพเจ้าลงโทษหรือภูติผี ปีศาจทำร้าย บ้างก็ว่าการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต้องพึ่งพาอาศัยพลังอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชนเผ่าเหล่านั้นนับถือ วิธีการรักษาจึงมีการใช้คาถาอาคม การสวดมนต์อ้อนวอนโดยผู้นำในการประกอบพิธี เช่น นักบวช หมอผี ผู้มีภูมิรู้ทางไสยศาสตร์และการใช้ยาสมุนไพร จากต้นไม้ พืชพันธุ์แถบท้องถิ่น บริเวณนั้นๆ เข้ามาใช้ในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวมานี้ ทำให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้นหรืออาจเกิดจากความประทับใจที่เห็นความมุ่งมั่นตั้งใจ ความพยายามของคนในกลุ่มที่จะรักษา จึงเกิดกำลังใจก็เป็นได้เช่นกัน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าพิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยกว้าง เพื่อเรียนรู้การ จัดการระบบทางความคิดและความเชื่อสู่การปฏิบัติพิธีกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร จากการศึกษาพิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่ปรากฏอยู่ในแต่ละพื้นที่ทั่วโลก พบว่ามีรูปแบบ และลักษณะในการประกอบพิธีกรรม ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. พิธีกรรมรักษาโรคในไซบีเรีย

พิธีกรรมรักษาโรคในไซบีเรีย (Siberia) ชนเผ่าตุงกุส ใช้ชีวิตแบบพรานและเก็บของป่าอย่างคนยุคหินในไซบีเรีย เรียกพระเจ้ารักษาโรคประจำเผ่าของตน ตามคำในภาษาตุงกุส-

แมนจูเรีย (Tungusu-Manchurian) ว่า “ชามาน” แปลว่า “รู้” ชามานเป็นแนวปฏิบัติในเชิงจิตวิญญาณที่ลึกซึ้ง เพื่อใช้รักษาโรคและทำให้เกิดความสุขสบาย ชามานหรือเซมัน เป็นวัฒนธรรมประเพณีชนเผ่าทั่วโลก มีพื้นฐานตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า ในการเยียวยารักษาอาการป่วยทุกอย่างล้วนมีมิติของจิตวิญญาณรวมอยู่ด้วยและอาการป่วยทุกอย่างก็ย่อมมีเรื่องจิตเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน วัฒนธรรมต่างๆ ได้อาศัยการลองผิดลองถูกมาจนถึงผลลัพธ์สุดท้ายอย่างเดียวกัน ซึ่งวิธีการแบบชามานก็มีหลักพื้นฐานเหมือนกันทั่วโลก วิธีการเยียวยาอาการป่วยที่เก่าแก่ที่สุดในโลกแบบชามานในหมู่ชนเอเชียเหนือ แถบยูรัล-อัลไต และชนชาติแถบพาลีโอ-เอเชียียน แล้ว ชามานมีประวัติย้อนหลังไปถึง 40,000 ปี หรืออาจจะเก่าแก่กว่านั้นก็ได้ คนสมัยโบราณที่ยังชีพและเอาตัวรอดด้วยการล่าสัตว์ เก็บของป่า จับปลา เป็นสิ่งที่ต้องทำกันอยู่ทุกวัน ในชนเผ่าต่างๆ มีบทบาทและการเรียกชื่อของชามานที่แตกต่างกันออกไป จะเหมือนกันก็ตรงที่หัวหน้าชนเผ่าจะได้รับความเคารพยกย่องและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่หรือพิธีกรรมต่างๆ มากมายในชนเผ่า

ชามานส่วนใหญ่มักจะทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศาสนา เป็นหมอ เป็นผู้รักษาโรค เป็นปราชญ์หรือเป็นผู้รู้ที่คอยตอบข้อข้องใจจากผู้ที่ไปถาม เป็นผู้พยากรณ์อนาคตรวมถึงสภาพดินฟ้าอากาศ ปริมาณฝนและความแห้งแล้ง เป็นผู้ทำนายฝัน และอื่นๆ อีกมากมาย ชามานจะเป็นผู้กำหนดพิธีกรรม เช่น การร้องเพลง การสวดมนต์ การเดินตามจิ้งหะ การเล่นนิทาน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับศิลปะ โดยที่พรานและผู้เก็บของป่าจะนำพิธีกรรมเหล่านี้มาใช้เพื่อหาแหล่งของสัตว์ที่ต้องการล่าและหาอาหาร ช่วยในการเดินทางที่ลึกลับเมื่อยามที่จะต้องตายและช่วยรักษาคนป่วย ชามานคือคนที่ได้ค้นพบและใช้พืชเป็นยาหรือใช้สมุนไพร ด้วยการสังเกตสิ่งที่สัตว์กินและใช้การทดลองแบบลองผิดลองถูกกับผู้ป่วย ทำให้พบพืชที่มีคุณสมบัติในการเยียวยาและด้วยวิธีเช่นนี้ ชามานก็ได้ค้นพบพืชที่มีคุณสมบัติในการเปลี่ยนความคิดจิตใจและได้นำมาใช้ในพิธีกรรมบางครั้งด้วย พืชที่มีคุณสมบัติในการเปลี่ยนความคิด จิตใจ คือ พืชที่มีสารส่งผลกระทบต่อประสาท ทำให้เกิดความรู้สึกต่างๆ รวมทั้งอาการจิตหลอนด้วย แต่ชาวชนเผ่าจะไม่เรียกว่า อาการจิตหลอน เขาคิดว่าเป็นอาการของการลวงรู้อนาคต เช่น จะรู้ว่าพบสัตว์ที่จะล่าเป็นอาหารหรือไม่ในวันรุ่งขึ้น หรือในเร็ววัน เป็นต้น

จากชนเผ่าที่เลี้ยงชีพด้วยการเก็บของป่า ล่าสัตว์ จับปลา ได้พัฒนามาเป็นวัฒนธรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยเกษตรกรรม บทบาทของชามานก็เปลี่ยนไป โดยเลิกจากหน้าที่ทางศาสนาในฐานะพระมาเป็นผู้เยียวยารักษาอาการป่วย ชามานเป็นรูปแบบหนึ่งของการเยียวยาด้วยการสร้างภาวะ

จิตใจให้ตกอยู่ในภวังค์ เหมือนการสะกดจิตหรือในระหว่างการเข้าทรง ชามานจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงก็ได้ โดยที่ระหว่างนั้น สามารถติดต่อและใช้พลังลึกลับที่คนทั่วไปมองไม่เห็น พิธีกรรมที่ทำให้เข้าสู่ภวะนั้นมีหลายอย่าง เช่น มองลูกแก้ว สวดมนต์พร้อมกันเป็นจังหวะติกลองหรือใช้สารธรรมชาติที่มีผลต่อจิตประสาท เช่น ชามานของชนเผ่าฮุอิซอล (Huichol) ในแม็กซิโก ใช้ตัวยาสีที่ได้จากกระบองเพชร ส่วนชามานในไซบีเรีย ก็ใช้เห็ดอมานิตา (amanita) การประกอบพิธี มักจะทำในตอนกลางคืน โดยอาศัยแสงสว่างจากกองไฟ ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น บนยอดเขาหรือในถ้ำ โดยผู้เข้ารักษาอาการป่วยจะเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ผู้เป็นชามานจะมีองค์ประกอบอย่างอื่น ๆ ที่จะใช้ในพิธีด้วย อาจจะเป็นวัสดุสำหรับเขย่าให้เกิดเสียง วัสดุที่เป็นสัญลักษณ์หรือเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายชนิดพิเศษ เวลาของพิธีกรรมอาจเพียงไม่กี่ชั่วโมงหรืออาจกินเวลาเป็นวัน ๆ ก็ได้อีก ประกอบหลักของประเพณี ชามานมีความเกี่ยวพันกันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นการดึงเอาพลังมหาศาล มาจากดิน ฟ้า ต้นไม้และสัตว์ทั้งหลายมาเพื่อรักษาโรค³³

2. พิธีกรรมการรักษาโรคในอินเดียนแดง

พิธีกรรมการรักษาโรคในอินเดียนแดง (Red Indian) ชาวอินเดียนแดง หรือชาวอเมริกันอินเดียน (Native American) เป็นชาวพื้นเมืองเดิมที่อาศัยอยู่ในทวีปอเมริกา ซึ่งมีหลายเผ่าพันธุ์ ทำให้เกิดความแตกต่างทั้งในด้านการแต่งกายและภาษาพูด ชาวอเมริกันอินเดียนเหล่านี้มีความเชื่อทางด้านศาสนาที่มีลักษณะร่วมกัน ดังนี้ คือ

1. ความเชื่อในเรื่องวิญญาณ (Animism)
2. ความเชื่อในเรื่องสิ่งต้องห้าม (Taboos)
3. ความเชื่อในประเพณีและพิธีกรรม
4. การมีความเชื่อในการสร้างภาพนิมิตและการอดอาหารว่าสามารถติดต่อกับวิญญาณต่างๆ ได้

³³ สุวินัย ภรณวลัย. ประเพณีรักษาอาการป่วยแบบชามาน[ออนไลน์]. 2552. สืบค้นจาก: <http://www.healthcarethai.com>[19 กุมภาพันธ์ 2562]

5. ความเชื่อในผู้นำทางศาสนา

6. ความเชื่อในเรื่องความตายและชีวิตหลังความตาย เนื่องจากชาวอเมริกันอินเดียนมีหลายเผ่า จึงมีวัฒนธรรมหลากหลาย ความเชื่อในเรื่องความตายและการปฏิบัติต่อผู้ตายจึงมีหลายวิธีและมีข้อห้ามเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก

7. ความเชื่อที่ว่ามียูนิคอร์นที่ติดต่อกับดวงวิญญาณอันสูงสุด

ศาสนาของชนเผ่าอเมริกันอินเดียนเกือบทุกกลุ่มในทวีปอเมริกา มีความเชื่อในเรื่องผีหรือวิญญาณที่แฝงอยู่ในธรรมชาติ โดยเฉพาะพระอาทิตย์ ซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชนเผ่าต่างๆ เกือบทุกเผ่า จึงนิยมให้มีการเต้นรำถวาย หน้าที่พื้นฐานทางศาสนาเป็นหน้าที่ของทุกๆ คนในเผ่า การสวดมนต์ การเต้นรำ การสร้างภาพนิมิตเป็นหน้าที่ของทุกๆ คนที่ต้องกระทำ มิใช่หน้าที่เฉพาะของพวกหมอผี (Medicine man) อย่างไรก็ตาม มีพิธีกรรมบางอย่างซึ่งถูกจำกัดเฉพาะหมอผีเท่านั้นที่จะกระทำได้ เพราะหมอผีเป็นคนพิเศษที่มีอำนาจสูง สามารถติดต่อกับวิญญาณโดยใช้การสร้างภาพนิมิต ทำให้สามารถรักษาโรคและพวกวิญญาณ อาจจะไม่บอกข้อห้ามบางอย่างผ่านทางหมอผี นอกจากนี้ คำสาปแช่งของหมอผี อาจนำมาซึ่งภัยพิบัติและความตาย พวกหมอผีจึงได้รับการยกย่องนับถือจากคนในเผ่าไม่น้อยไปกว่าหัวหน้าเผ่าหรืออาจจะมากกว่าหัวหน้าเผ่า สำหรับการรักษาโรคของหมอผีโดยทั่วๆ ไป มักจะใช้วิธีดูดวิญญาณออกจากคนไข้ด้วยการร้อง เพลง เต้นรำ ขอพรและท่องคาถาอาคมต่างๆ ซึ่งวิธีการอาจคล้ายกับชามานของพวกไซบีเรีย แต่ชามานกับหมอผีมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน คือ หมอผีมีความสามารถติดต่อกับวิญญาณโดย ผ่านภาพนิมิต แต่ชามานสามารถเป็นร่างทรงให้กับวิญญาณเพื่อติดต่อกับมนุษย์ คนที่เป็นร่างทรงนี้ ก่อนรับวิญญาณมาเข้าร่าง มักมีอาการเจ็บป่วยจนไม่สามารถรักษาได้ จนกว่าคนๆ นั้นจะยินยอมและสัญญาว่าจะยอมให้ร่างกายของตนเป็นร่างทรงของวิญญาณนั้นหรือยอมให้วิญญาณนั้นใช้ร่างกายของตนเป็นสื่อและเป็นทาสรับใช้วิญญาณนั้นไปจนกว่าจะตายไป³⁴

³⁴ ศิลป์ชัย เชาว์เจริญรัตน์, "ศาสนาและความเชื่อชาวอินเดียนแดง[ออนไลน์],"

3. พิธีกรรมการรักษาโรคในประเทศมาเลเซีย

มาเลเซียปรากฏพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการรักษาคนป่วยจากความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ดวงวิญญาณร้ายที่เป็นต้นเหตุทำให้เกิดการเจ็บป่วยนั้นคือ “พิธีกรรมตีอริ” พิธีกรรมตีอริ คือ การแสดงประเภทดนตรีที่ผสมผสานกับการท่องบทสวดมนต์ เป็นการใช้นักร้องในการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยหรือโรคร้ายไข้เจ็บ ผสมกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เชื่อว่าอาการเจ็บป่วยอาจเกิดขึ้นจากการกระทำของเทวดา วิญญาณของบรรพบุรุษ การคุกคาม จากสิ่งชั่วร้าย เป็นต้น บ้างก็กล่าวว่าเป็นพิธีการทรงเจ้าเข้าผี การปฏิบัติพิธีกรรมตีอริ จำเป็นต้องมีบอมมอตีอริหรือเรียกอีกอย่างว่า โตะตีอริ (Tok Teri) ทำหน้าที่เป็นหมอที่คอยบำบัดรักษาความเจ็บป่วย ผู้ที่จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมตีอริต้องได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษโดยตรงเท่านั้น หรือไม่ก็มีความสัมพันธ์ทางอดีตชาติที่ตกลงจิตตลใจให้มาประกอบพิธีดังกล่าว ทั้งยังต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจะเชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับโลกแห่งวิญญาณได้ เพื่อที่จะหาต้นตอของ ความเจ็บป่วย โดยหลักการของการปฏิบัติพิธีกรรมตีอริจะมีบอมมินโนะหรือเรียกอีกชื่อว่า “โตะมินโนะ” ทำหน้าที่เป็นบอมมอที่ต้องเล่นเครื่องดนตรีประกอบ โตะมินโนะจะเล่นเครื่องดนตรี ประเภทสี โดยจะสีซอ มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า รือบบ (Rebab) และทำหน้าที่สนทนาตอบโต้กันกับ โตะตีอริในช่วงที่โตะตีอริเข้าทรง ซึ่งเป็นช่วงที่โตะตีอริไม่รู้สึกรู้สีกตัว พิธีตีอริได้รับความนิยมนมากในรัฐกลันตัน การปฏิบัติพิธีกรรมตีอริมีกระบวนการในการประกอบที่ซับซ้อน อันเนื่องจากการบำบัดความเจ็บป่วยด้วยพิธีกรรมเช่นนี้มีความละเอียดอ่อนมาก ชาวมาลายูจึงให้ความสำคัญและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อที่จะก่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบตามการปฏิบัติของพิธีกรรมดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ กระบวนการในการประกอบพิธีกรรมตีอริจึงต้องมีองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้ป่วย ผู้ร่วมพิธี เครื่องดนตรี โรงพิธี ระยะเวลาในการประกอบพิธี บทสวดหรือบทคาถา เครื่องเซ่น เป็นต้น³⁵

³⁵ วรารวรรณ ตระกูลสรณคมน์, "ความเชื่อและพิธีกรรมตีอริ ในหมู่บ้านแก้วแจโตะ ตำบลแก้วแจโตะ อำเภอดาเนาะฮะแมเราะฮะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย," วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 8,8 มิถุนายน 2559.

4. พิธีกรรมการรักษาโรคในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

ชาวพม่า หรือ เมียนมา มีการบวงสรวงลงทรงนัต เพื่อแก้บนหรือประกอบพิธีประจำปี เรียกว่า “พิธีลงทรงนัต” นัตของพม่า หมายถึง เทพต่างๆ ที่คอยอำนวยพร ให้โชค รักษาคุ้มครองกับผู้ที่มาขอพร “นัต” คือ วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของผู้ตายร้าย อย่างที่ชาวบ้านเรียกว่า “ตายโหง” ซึ่งต่อมากลายเป็นที่พึ่งพาทางจิตใจของชาวบ้าน นัตจึงมีสถานะกึ่งผีกึ่งเทวดา คือ มีระดับสูงกว่าผีทั่วไป แต่ไม่สูงกว่าเทวดา จึงมีข้อสันนิษฐานว่า นัต ในภาษาพม่า น่าจะมาจากคำว่า “นาถ” ในภาษาบาลี ที่แปลว่า “ที่พึ่ง” พิธีลงทรงนัต มักนิยมทำกันที่ศาลนัต ซึ่งอาจอยู่ใกล้พระเจดีย์ แต่ต้องอยู่นอกเขตลานเจดีย์ บางสร้างเป็นปะรำชั่วคราวเพื่อประกอบพิธีหรือไม่ก็จัดพิธีกันที่บ้าน แต่ห้ามจัดงานบูชานัตในเขตวัดหรือลานเจดีย์ ช่วงที่นิยมจัดงานลงทรงนัตมักเป็นช่วงก่อนและหลังสงกรานต์ ก่อนเข้าพรรษาและหลังออกพรรษา ในศาลนัตจะมีหุ่นไม้สลักเป็นรูปนัตจำนวนมาก มักมีไม่น้อยกว่า 37 ตน หนักรูปสลักนัต จะวางเครื่องเช่นและตกแต่งศาลนัตด้วยผ้าขาวและผ้าแดง ผู้ทำหน้าที่เป็นร่างทรงของนัต เรียกว่า “นัตกะต่อ” ในพิธีแต่ละครั้งมักมีนัตกะต่อร่วมพิธีหลายคน แต่ละคนจะมีนัตเข้าทรงผลัดเปลี่ยนได้หลายคน ทุกครั้งที่เปลี่ยนนัตลงทรง นัตกะต่อจะต้องเปลี่ยนเครื่องทรงของนัตเฉพาะตน นัตที่เข้าทรงมิใช่มีแต่เพียงนัตพม่าที่ลือนามเท่านั้น หากแต่ยังมีนัตต่างชาติพันธุ์ อาทิ นัตกะเหรี่ยง นัตไทยใหญ่ ตลอดจนนัตแขกและนัตจีน เป็นต้น ในพิธีจะมีการประโคมดนตรีที่เรียกว่า “วงซายวาย” มีลักษณะเป็นวงปี่พาทย์ ประกอบด้วย เปิงมางคอก ตะโพน ฆ้องแพง ฆ้องวง ปี่แน กรับไม้ไผ่ และฉาบ มีการขับกล่อมเพลงประจำนัต เป็นเพลงเศร้าบ้าง ร่าเริงบ้าง คละเคล้ากันไป เมื่อนัตประทับทรงก็จะเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมพิธีได้เข้าไปใกล้ชิดนัต มีการสอบถามทุกข์สุข ทำนายทายทัก และชี้แนะตักเตือน นัตที่ลงทรงมักกินเหล้าและสุบยา เต็นฟ้อนล้อจิ้งหะดนตรีกันอย่างถึงอารมณ์ งานบูชานัตจึงเป็นทั้งพิธีกรรมที่ดูเคร่งจริงจัง ขณะเดียวกันก็เป็นงานรื่นเริงพร้อมกันไป³⁶

5. พิธีกรรมการรักษาโรคในราชอาณาจักรกัมพูชา

ชาวกัมพูชามีพิธีกรรมการเข้าทรงโดยร่างทรงเพื่อประกอบพิธี เรียกว่า “พิธีแซนเนียตาซอมโบร์ไพรูกุก” เนียตา เป็นผีชั้นสูงกว่าผีอื่นๆ ไปในละแวกหมู่บ้านนั้นหรือผีเจ้าที่เจ้าทาง

³⁶

วิรัช นิยมธรรม,

"เทพนัตในวิถีชีวิตของชาวพม่า[ออนไลน์],"

http://www.myanmar.nu.ac.th/cult/index4_16.html

ที่คอยปกป้องรักษาหมู่บ้าน คล้ายเจ้าพ่อหลักเมืองที่มีแต่ละจังหวัดในประเทศไทย พิธีกรรมดังกล่าว จะมีการเข้าทรงในรูปของเนี้ยะตาและมีลูกศิษย์ของเนี้ยะตาหลายคนมารอเข้าทรง เพื่อแสดงความเคารพต่อเนี้ยะตา ซึ่งถือว่าเป็นผู้ใหญ่ที่สุดในกลุ่มผีทั้งหลาย ลูกศิษย์เหล่านี้ เป็นรูปผู้เข้าทรงผีอารักษ์ประจำหมู่บ้าน ที่อยู่บริเวณรอบปราสาทชอมโบรีไพรกุกและเคารพนับถือเนี้ยะตาชอมโบรีไพรกุกให้เป็นผีใหญ่ จึงมาร่วมกันเสมือนเจ้าเมืองของตนเอง นักดนตรีจะเริ่มบรรเลงเพลงเพื่อให้รูปเนี้ยะตาเข้าทรง ส่วนผู้เข้าทรงอารักษ์ทั้งชายและหญิงก็เข้าไปบริเวณพิธีที่จัดไว้สำหรับอารักษ์ เครื่องเช่นไห้ว อาหารคาวหวานในพิธีประกอบด้วย 1. เทียน รูป สลาเชือร์ 2. เครื่องเช่นแต่เดิมใช้ลิงย่าง เต่าต้ม (ถ้าปีใดไม่ใช้ลิงและเต่ามาเพื่อเช่นไห้ว ก็จะใช้ไก่ทั้งตัวต้มจนสุกหรือหัวหมูต้มแทน) ในระยะหลังใช้กระรอก (ก้อมปรัก) แทนลิง ใช้ไก่แทนเต่า 3. ข้าวสาร อาหารหวาน/คาว 4. ขนมนีล กลุ่มผู้เข้าทรงอารักษ์ เมื่อเข้าไปในพิธีแล้ว ฝ่ายวงดนตรีซึ่งเป็นชายล้วนจำนวน 5 คน มีผู้ตีกลอง 2 คน คนเป่าปี่ (เหมือนปี่อ้อของชาวไทยเขมรสุรินทร์) และผู้ที่เล่นซอทำหน้าที่ขับร้องด้วย ส่วนผู้เข้าทรงส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง เมื่อจัดเตรียมทุกอย่างพร้อมแล้ว ดนตรีก็เริ่มบรรเลงเพลง 3 เพลง คือ เพลงตาเจย เพลงตาวา เพลงกรู เพราะเป็นเพลงครูและเป็นเพลงหลักที่ใช้เฉพาะพิธีเช่นเนี้ยะตาไพรกุก การเข้ารูปเนี้ยะตารวมจะเข้าก่อนผีอารักษ์อื่นๆ เมื่อเนี้ยะตารวมเข้าสถิตในรูปเนี้ยะตาแล้ว ชาวบ้านก็จะนำอาหารของคาว หวาน เหล้า น้ำหวาน เครื่องใช้สอย เงิน มาถวาย ส่วนผู้เป็นรูปอารักษ์จะนำภาตสำหรับไห้วครุมาไว้ด้านหน้าตนเองแล้วเริ่มไห้วครุ ลูกขึ้นฟ้อนรำตามจังหวะเพลง เมื่อผีอารักษ์ประจำตระกูลของผู้เข้าทรงแต่ละคนเข้ามาอยู่ในรูปของร่างทรงแล้ว ลูกหลานที่คอยสังเกตดูอยู่ก็จะถามว่า “ตานานี” (ตาคนไหนนี่) ฝ่ายตาก็บอกชื่อ ลูกหลานเมื่อรู้ว่าเป็นผีบรรพบุรุษของพวกตนก็จะสอบถามทุกข์สุขและสุดท้ายก็ขอให้ดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและช่วยดูแลหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วย เมื่อพูดคุยกันเรียบร้อยแล้ว ผู้เข้าทรงก็จะหยิบผ้ามาวางพร้อมก็นำเอาผ้าขาวม้ามาคาดเอว คาดศีรษะ ถ้าผู้เข้าทรงเป็นผู้หญิงก็จะหยิบเสื้อผ้าของผู้หญิงมาสวม พร้อมกับสวมผ้าถุงผืนใหม่ โดยสวมทับตัวเก่าที่นุ่งอยู่และผู้เข้ารูปอารักษ์ก็จะไปกราบไหว้เนี้ยะตา จากนั้นรูปอารักษ์ก็จะร้ายจนเพลงจบจึงกลับไปนั่งคืนสู่สภาพปกติ จากนั้นทำพิธีเช่นอาหารคาวหวาน จุดเทียนธูปอัญเชิญเนี้ยะตา อารักษ์ ภูตผีปีศาจมากินเครื่องเช่นไห้วและขอพร หลังจากนั้นก็พากันร้ายรำและมีการประพรมน้ำมนต์ เนี้ยะตาก็จะให้พร โดยการนำสีขี้ผึ้งมาทาหน้าผากและเป่าให้ เมื่อรูปอารักษ์ไห้วครุใหญ่เสร็จแล้ว ดนตรีก็เริ่มบรรเลงเพลง รูปอารักษ์ทุกคนลุกรำจนพอใจและคืนสู่สภาพปกติ ผู้เข้ารูปทุกคนเข้าไปกราบไหว้เนี้ยะตา ดนตรีหยุดพักการร้องและการบรรเลงเพลง ทุกคนช่วยกันเก็บ

เครื่องเช่นและอุปกรณ์อื่นๆ หลังจากจัดเก็บสิ่งของทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้าน ทั้งรูปอาร์กซ์ รูปเนียตา นักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธีกินข้าว ต้มเหล้าที่ผ่านพิธีกรรมร่วมกันอย่างสนุกสนานและถือว่าพิธีแซนเนียตาในปีนี้เสร็จเรียบร้อยแล้ว³⁷

6. พิธีกรรมการรักษาโรคในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ชาวลาวมีพิธีกรรมการเข้าทรงเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เรียกว่า “ผีฟ้าพญาแถน” ผีฟ้าพญาแถน ถือว่าเป็นผีที่มีอำนาจสูงสุดที่คนลาวนับถือ ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งและดูแลรักษาโลกมนุษย์ ในความเชื่อของคนลาว “แถน” หรือที่ชาวลาวเรียกกันว่า “ผีฟ้า” เป็นผีดีหรือเทวดาบนฟ้าที่สามารถรักษาความเจ็บป่วยของคนได้ โดยมีหัวหน้าผีเป็นผู้หญิงที่ เรียกว่า “ผีฟ้า” และมีแคนเป็นเครื่องดนตรีบรรเลงประกอบพิธี พิธีกรรมผีฟ้า นั้น ชาวบ้านได้กระทำขึ้นเพื่อรักษาความเจ็บป่วย โดยการรำอ้อนวอนและอัญเชิญผีฟ้าให้มาช่วยรักษาผู้ป่วยให้ หายเป็นปกติ ส่วนมากจะมีอาการรักษาไม่หาย ซึ่งเชื่อว่าส่วนหนึ่งเกิดจากการกระทำที่ละเมิดต่อผี การรำผีฟ้าจึงเป็นพิธีกรรมรักษาและยังเป็นสื่อกลางประนีประนอมระหว่างผีที่มากกระทำกับผู้ป่วย ผู้ซึ่งละเมิดต่อผีให้มีความเข้าใจประพจน์ให้ถูกต้อง หัวหน้าผีฟ้าหรือผู้ประกอบพิธีจะทำพิธีรักษาคนป่วยด้วยการเชิญผีฟ้าหรือผีแถนจากเบื้องบนให้ลงมาเยี่ยมในร่างทรง ซึ่งคือตัวหัวหน้าเอง ร่างทรงมักเป็นหญิงมีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป จะประกอบพิธีตามลำดับขั้นตอนและเมื่อผู้ป่วยอาการหายดีแล้ว ต้องรับเป็นผู้รักษาหรือหัวหน้าผีฟ้าต่อ มิฉะนั้นก็จะป่วยอีกและอาจเป็นบ้าได้ ผู้ป่วยที่รับให้ผีฟ้ามาอยู่ด้วยจะมีชื่อใหม่เป็นชื่อของนางฟ้าบนสวรรค์ถ้าผู้ชายมาเข้าจะเรียกชื่อ ขึ้นต้นด้วยท้าว ถ้ามีผู้หญิงมาเข้าก็จะเรียกนาง เช่น นางจันทร์เทวีท้าวสีชมพูและมีข้อห้ามไม่ให้ทะเลาะกับใคร ห้ามด่าว่าพ่อแม่ ห้ามลอดราวตากผ้า³⁸ ในสังคมวัฒนธรรมของคนลาวสมัยก่อนนั้น มีการนับถือผีหรือที่เรียกกัน “ศาสนาผี” (ผีแถน หรือผีฟ้า) เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า สังคมคนลาวในสมัยก่อนมีความรู้ ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเองและด้วยการผสมผสานทางวัฒนธรรมในส่วนของประเทศลาวและประเทศไทย การไปมาหาสู่กันระหว่างประเทศครั้งประวัติศาสตร์ เช่น การอพยพมาตั้งถิ่นฐานในช่วงสงคราม ทำให้พิธีกรรมการ

³⁷ ประทีป แชรรัมย์ and เป็ก เชียง, "มรดกร่วมทางภาษาในพิธีกรรมการรักษาที่ส่งอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ของชาวเขมรถิ่นไทยและชาวเขมรในราชอาณาจักรกัมพูชา" (2559).

³⁸ ผีฟ้าในลาว[ออนไลน์]. 2551. สืบค้นจาก: <http://oknation.nationtv.tv>[19 กุมภาพันธ์ 2562]

รักษาผีฟ้าผีแถนแพร่กระจาย เป็นปรากฏอยู่ในประเทศไทยโดยเฉพาะภาคอีสาน ซึ่งได้มีพิธีกรรมดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนมาก พิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะประเทศไทย กัมพูชา และลาว เนื่องจากทั้ง 3 ประเทศ มีการเชื่อมโยงทางด้านพื้นที่และวัฒนธรรมทางด้านภาษา เชื้อชาติ ศิลปวัฒนธรรม การไปมาหาสู่กัน ทำให้มีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันมาปรับใช้ ผสมผสานและพัฒนาให้เข้ากันได้กับวัฒนธรรมเดิม³⁹

7. พิธีกรรมการรักษาโรคในประเทศไทย

พิธีกรรมการรักษาโรคในประเทศไทย ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่หลากหลาย ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างพิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บจากภาคต่างๆ ในประเทศไทย ได้แก่ 1. ภาคใต้ 2. ภาคเหนือ และ 3. ภาคอีสาน

7.1 ภาคใต้

“**โต๊ะคริม**” นิยมเล่นกันทางภาคใต้ตอนล่าง บางแห่งเรียกว่า “ลิมนต์” หรือ “นายมนต์” เป้าหมาย คือ การรักษาโรคที่เชื่อกันว่าเกิดจากครุหมอตายายทำโทษหรือโรคจากจิตวิญญาณร้ายอื่นๆ เข้าสิง ทำให้เจ็บป่วยไม่ทราบสาเหตุ ต้องทำพิธีโดยเชิญครุหม้ออาจารย์มาบูชา บวงสรวง ขอโทษหรือขอให้ช่วยรักษาหรือปิดเป่าขับไล่วิญญาณร้ายอื่นๆ บางครั้งจึงเรียก พิธีกรรมนี้ว่า “เล่นตายายผีเรียก” พิธีกรรมจะคล้ายกับการเชิญครุโนรา จะใช้สถานที่บนเรือนหรือจะปลุกโรง เป็นพิเศษก็ได้ โต๊ะคริมจะใช้ผู้เล่นไม่มาก ประมาณ 5 – 7 คน ทำหน้าที่เป็นนายมนต์ 1 คน คนทรง 1 คน พิเลียง 1 คน นอกนั้นบรรเลงดนตรี ใช้เฉพาะทับเท่านั้น จำนวน 5 ใบ ซึ่งมีชื่อดังนี้ นครผูก นครสวรรค์ น้ำตาตก นกเขาขันและการ์้องซ้องซัย การเล่นโต๊ะคริมนี้เพื่อการรักษาโรคโดยตรง จะไม่เล่นในเชิงบันเทิงเหมือนโนรา ทั้งนี้คงสืบเนื่องมาจากตัวตำนานเดิมนั้นเอง เรื่องย่อๆ มีว่า “ท้าววิไชยसानนเมืองपालิไลย มีบุตร 1 คน ชื่อ สีทอง เป็นนายควาญม้าและมีท้าวโกสีระ วิชัยอนุชา ท้าววิไชยसानน มีธิดา 7 คน คนสุดท้ายชื่อ สีพุดทอง แต่นางเป็นคนเกลียดผู้ชาย ไม่ยอมเจรจากับใคร จนท้าววิไชยसानนมีความกังวลโหม่นสมาก กล่าวถึงพระอิศวรนารายณ์เจ้า วันหนึ่งพระองค์ทำเศษ

³⁹ เกรือจิต ศรีบุญนาถ, (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2553).

แก้วเข้าพระเนตร ไม่มีใครสามารถเอาออกได้ พระองค์จึงเอาพระหัตถ์ลูบขี้โคลนมาชุบเป็นบุรุษหนึ่งนามว่า “เจ้าเทระเวตา” ได้บอกให้พระอิศวรนาเรย์เจ้า เนรมิตพิศุทธิพิเศษพัดให้เศษแก้วหลุดจากพระเนตรได้ พระอิศวรนาเรย์เจ้าจึงนิมิตวิมานให้เป็นที่อยู่ อยู่มาพระอิศวรนาเรย์เจ้าทราบว่ นางสีพุดทองเกลียดบุรุษเพศ จึงหยิบเอาเจ้าเทระเวตามาคลึงให้เล็กเท่าเมล็ดพืช แล้วตีตกลงไปตกบนต้นไทรที่นางสีพุดทองมาพักผ่อนประจำ เทวดาได้เข้าสิงนางให้คลุ้มคลั่งเป็นบ้า ใครรักษาไม่หายกล่าวถึงหลวงสีทองนายความผู้ชอบร้องรำขับขาน เทียวพามาพิจารณาตัวหนึ่งเร่ร่อนลำนำไปตามที่ต่างๆ จนล่วงเข้ามายังบริเวณที่นางสีพุดทองพักอยู่ นางได้ยินเสียงขับร้องก็เกิดความยินดีร้องโต้ตอบไป เรื่องทราบไปถึงท้าวโกสีระวิชัย จึงให้พาตัวเข้าเมือง รู้ว่าเป็นหลานและอนุญาตให้รักษาอาการนางสีพุดทอง หลวงสีทองรู้ว่าตนก็ได้มีความรู้อะไร จึงขออนุญาตเวลา 3 วันเดินทางเข้าป่า อธิษฐานให้เทวดาช่วย เทวดาจึงเตือนร้อนตามเคย ลงมานิมิตลูกโพทอง 5 ลูกให้กลายเป็น “ทับ 5 ใบ” พร้อมเขียนชื่อกำกับไว้ หลวงสีทองได้พบ ข้อความดังกล่าว จึงนำทับมาบรรเลงประกอบพิธีรักษา นางสีพุดทองจนหายป่วย” พิธีกรรมรักษาโรคของโตะคริมจึงใช้ทับเป็นดนตรีบรรเลงเชิญวิญญาณครุหมอ ตายายมาประทับทรง ขับร้องรำด้วยกันและประกาศขอให้ยกโทษ ถ้าหากผู้ป่วยได้กระทำล่วงเกิน ให้หายจากการเจ็บป่วย ถ้าหากมีผีร้ายอื่นกระทำก็ขอให้ขจัดปิดเป่าให้หายไป⁴⁰

7.2 ภาคเหนือ

“พ่อนฝิมตผีเม็ง” คือ การพ่อนรำเพื่อเป็นการสังเวทหรือแก้บน ผีบรรพบุรุษ ซึ่งชาวบ้าน ทางภาคเหนือนับถือกัน แต่ปัจจุบันได้เลือนหายไปมากแล้ว อย่างไรก็ตาม ยังมีปฏิบัติกันอยู่บ้าง ในชนบทของล้านนาไทย ประเพณีนี้สันนิษฐานว่าเป็นประเพณีมาจากมอญ เพราะสังเกตได้จาก การแต่งตัวในเวลาเข้าทรงจะเป็นแบบการแต่งตัวของพวกมอญโบราณและพวกมอญนี้เองที่คน ไทยภาคเหนือเรียกว่า เม็ง การพ่อนฝิมตผีเม็งนี้เป็นการสังเวทบรรพบุรุษ ซึ่งจะจัดอยู่ในวงศาคณาญาติหรือที่เรียกว่าตระกูลเดียวกัน ในวันครบรอบปีหรือบางครั้งก็รอบ 2-3 ปี แล้วแต่จะสะดวก แต่บางที่พี่น้องหรือญาติกันเกิดมีการเจ็บไข้ได้ป่วย ก็จะมีการบนบานสารกล่าว ถ้าหายจากการเจ็บป่วยแล้วก็จะทำการแก้บนหรือพ่อนแก้บนนั่นเอง การพ่อนฝิมตผีเม็งทำระหว่างเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ในการทำพิธีอัญเชิญนี้จะมีที่นั่ง (คนทรง) ไปทำพิธีด้วย เมื่ออัญเชิญเจ้าพ่อไปที่

⁴⁰ กลิ่น คงเหมือนเพชร, คีตะนาฎการ : การรักษาโรคในภาคใต้, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เล่ม4 ฉบับที่ 2 (2555).

ปราณี จะนำพานดอกไม้ซึ่งเป็นพานสักกระบูชาไปยังปราณี นอกจากนี้ ยังมีการอัญเชิญเจ้าพ่อเข้าทรงคนทรง เมื่อเข้าทรงแล้วเจ้าพ่อจะตีฆ้องของเซ่นไหว้ พร้อมทั้งพูดคุยกับญาติพี่น้อง ลูกหลาน หลังจากจะเชิญเจ้าพ่อออกจากคนทรง จากนั้นจึงมีการพ้อนผีเป็นการสังเวยเจ้าพ่อ ซึ่งพวกผู้หญิงหรือญาติพี่น้องที่มีอายุมักเป็นผู้พ้อนนำขึ้นก่อน ผู้ที่จะพ้อนจะเข้าไปหยิบเครื่องแต่งตัว ที่ราวผ้า เปลี่ยนผ้าแล้วไปยังผ้าที่ผูกห้อยไว้กลางปราณี เอามือเคาะและพุดหน้ากับผ้าผืนนั้น แล้วโยนตัวไปมา สักครู่ก็ออกมาพ้อนรำไปตามจังหวะกลองที่บรรเลง กลองดังกล่าว ทางเหนือเรียกว่า “เต่งตั้ง” มีอุปกรณ์คือ กลองสองหน้าขนาดกลาง 1 ใบ กลองซัดจังหวะ 1 ใบ ระนาด ฆ้องวง ปี่ (ทางเหนือเรียกแฉ) ฉ่า ฉิ่ง และมีฆ้องเล็กสำหรับตีบอกจังหวะ 1 อัน พวกที่จะเข้าไปพ้อนสังเวย ต้องเป็นผู้ที่อยู่ในเครือญาติตระกูลเดียวกัน เมื่อเลิกพ้อนก็เอาผ้าไปไว้ที่เดิม พวกผู้ชายมักพ้อน ดาบ การพ้อนผีของทางเหนือไม่ได้จัดกันทุกครอบครัว จัดเฉพาะแต่พวกที่นับถือผีมดผีเม็งเท่านั้น ส่วนกลุ่มที่นับถือผีปู่ตายาย ก็จะมีการเซ่นสังเวยด้วยหัวหมู เป็ด ไก่ เหล้า ไม่มีการพ้อนรำ อย่างไรก็ตาม เป็นการนับถือผีบรรพบุรุษแบบเดียวกันแตกต่างกันแค่กรรมวิธี⁴¹

7.3 ภาคอีสาน

“พิธีเหยา” เป็นพิธีกรรมความเชื่อเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวผู้ไทยที่อพยพเข้ามาอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและได้แยกย้ายกันมาตั้งหลักแหล่งที่แถบเทือกเขาภูพาน ในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม มุกดาหาร และกาฬสินธุ์ และค่อยๆ ขยายออกไปยังจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกหลายพื้นที่ ชาวผู้ไทยเชื่อว่า การเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีอาถรรพ์และพลังอำนาจเร้นลับต่างๆ ที่เรียกว่า ผีแถน (ผีแถน หมายถึง เทพผู้สร้าง) มีอำนาจเหนือมนุษย์ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวผู้ไทยเป็นอย่างมาก เพราะชาวผู้ไทยเชื่อว่าผีแถนสามารถบันดาลให้อยู่เย็นเป็นสุขและหากทำให้ผีแถนไม่พอใจ ผีแถนก็จะลงโทษ นอกจากผีแถนแล้วผีร้ายหรือผีไม่ดีที่อยู่ตามป่า ตามเขา ตามแม่น้ำ ไม่ว่าจะเรียกชื่ออื่นๆ ก็เป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยเช่นกัน การรักษาโรคจึงต้องพึ่งผู้มีพลังอำนาจที่สามารถติดต่อกับผีได้ นั่นคือ “หมอเหยา” คือ ผู้ทำหน้าที่รักษาโรคภัยไข้เจ็บ คำว่า “เหยา” แปลตามความหมายของชาวผู้ไทย หมายถึง การสู่ขวัญหรือการรักษาพยาบาลผู้ป่วย “พิธีเหยา” เป็นพิธีการเสี่ยงทายเมื่อมีการเจ็บป่วย ซึ่งเชื่อว่า

⁴¹

ธันวดี สุขประเสริฐ. พ้อนผีมดผีเม็ง[ออนไลน์]. 2559. สืบค้นจาก: <http://www.sac.or.th>[19 กุมภาพันธ์ 2562]

เป็นการกระทำของผี จึงต้องทำพิธีเหยาเพื่อ “แก้ผี” หาสาเหตุว่า ผู้เจ็บป่วยนี้ผีดผีด้วยสาเหตุใด ผีต้องการให้ทำอะไร จะได้ทำการแก้ผีเพื่อให้อาการเจ็บป่วยหายไป ในพิธีเหยาจะมีเครื่องคาย เป็นสิ่ง ที่อัญเชิญเทพยดา ครูบาอาจารย์ ผีผู้เป็นใหญ่ ผีเชื้อ ผีหมอ ผีหลักบ้านหลักเมือง ลงมาช่วยเหลือรักษา ผู้ป่วย อีกทั้งมีดนตรีที่ใช้บรรเลง โดยจะใช้แคนแปดหรือแคนเก้าเป่าก็ได้ ในขณะที่ทำพิธีเหยา หมอแคน จะต้องเป่าแคนคลอไปกับกลอนลำของหมอเหยาไปจนเสร็จพิธี การเสียดายหาสาเหตุของอาการ เจ็บป่วย จะใช้ไขไก่ดิบเป็นเครื่องสำหรับเสียดาย หมอเหยาวางไขในลักษณะนอนไว้ในอุ้งมือขวา แล้วใช้คำถามถามผีเพื่อให้ได้คำตอบที่ต้องการ ลักษณะคำถาม จะเป็นคำถามที่ต้องการคำตอบว่าใช่ หรือไม่ใช่ โดยสั่งให้ไขลุกขึ้นตั้งหรือนอนลง ตามคำสั่งที่ต้องการ เช่น ถามว่าผู้ป่วยทำผีดผีหรือไม่ ถ้าไขก็สั่งให้ไขลุกขึ้นตั้ง แล้วถามต่อว่าใช่จริงๆ ใช้คำสั่งให้ไขนอนลง จึงจะสรุปว่า เป็นคำตอบที่ใช่ แน่นนอน แต่ถ้าไขไม่ปฏิบัติตามคำสั่งแสดงว่าคำถามที่ถามไปนั้น คำตอบคือ ไม่ใช่ ในขณะที่ถามไข หมอเหยาจะร้องเป็นกลอนลำเป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีการถามโดยใช้คำพูดบ้าง ส่วนหมอแคนก็จะเป่า แคนไปเรื่อยๆ เมื่อทราบว่าสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของผีและขวัญของผู้ป่วยออก จากร่าง หมอเหยาจะทำพิธีเรียกขวัญผู้ป่วยกลับมาเข้าร่าง โดยหมอเหยาจะลุกขึ้นนั่งคุกเข่าพ้อนรำ ยกมือขึ้นพ้อนเหนือศีรษะ พร้อมกับร้องคำกลอนเชิญขวัญให้กลับเข้ามาอยู่ในไขต้มในกล่องข้าว ก่อนจะโยนกล่องข้าวให้ลูกหลานรับเอาไป หลังจากนั้นก็เชิญขวัญทานข้าวปลาอาหารให้อิ่มก่อนที่จะ กลับเข้าร่างผู้ป่วยและหมอเหยาจะทำพิธีผูกข้อมือให้ผู้ป่วยเพื่อเป็นสิริมงคล จากนั้นให้ลูกหลาน ผูกข้อมือผู้ป่วยต่อไป สุดท้ายคือ การลากลับ เป็นการส่งให้เทพยดาและผีต่างๆ ให้ออกจากร่าง กลับไปยังถิ่นที่อยู่อาศัยอยู่เดิม หมอเหยาจะพ้อนรำ โดยยกมือขึ้นพ้อนเหนือศีรษะ พร้อมกับ ร้องกลอนลำที่มีความหมายในการส่งกลับประกอบเสียงแคน ผีบางตัวที่ยังสนุกสนานอยู่ ไม่อยากกลับ ก็ขอขมา (ขอเหล้าต้ม) ก่อนที่จะลากลับไป เป็นการสิ้นสุดพิธีเหยา⁴²

“พิธีแก้ลมอ” เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการบำบัดรักษาด้วยความเชื่อดั้งเดิม ของชาวกูย เมื่อมีโรคภัยไข้เจ็บที่หาสมมุติฐานของโรคไม่ได้ เป็นลักษณะการทรงเจ้าเข้าผีคล้ายกับ กลุ่มชนที่นับถือผีทั่วๆ ไป เช่น พิธีเหยาของชาวโซ่และชาวภูไทในแถบจังหวัดสกลนคร นครพนม และ

⁴² บุญชม ศรีสะอาด and คณะ, “การศึกษาความเชื่อในการใช้พิธีเหยาเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย ของชาวผู้ไทยในหมู่บ้านนาตาล ตำบลต่างอย อำเภอดงหลวง จังหวัดสกลนคร,” วารสาร ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เล่ม 10 ฉบับที่ 4 (2559).

มุกดาหาร หรือการเล่นมะมั่วตของกลุ่มชาวเขมรในเขตจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ หรือการเล่นผีฟ้าของกลุ่มชาวลาวในเขตตะวันออกเฉียงเหนือเกือบทุกจังหวัด ลำดับแรกของการเริ่มพิธีครูบาใหญ่จะทำพิธีดูคางไก่ เรียกว่า มอม่ืด (มอเข้า) เพื่อตรวจสอบถึงรูปลักษณะของคางไก่ว่าเป็นอย่างไร เป็นการตีความว่าคนป่วยจะหายหรือไม่ ครูบาใหญ่จะเอาอือเบ็ค (ดาบ) และ เนื้อไก่ที่ต้มมาเรียบร้อยแล้ว 3 ครั้ง แล้วนำเศษเนื้อที่แลมาจิ้มใส่ปากครูบามอ 3 ครั้งเช่นกัน จากนั้นก็จะเริ่มพิธีครูบามอจะเข้าทรงก่อนใครอื่น การเข้าทรงนั้นจะถือขันมีข้าวสารและจุดเทียนในขัน มือทั้ง 2 จะจับขันไว้ในอาการสงบนิ่ง คล้ายการนั่งสมาธิสักพักตัวเริ่มสั่นเล็กน้อย จนกระทั่งแรงขึ้น คนทรงเจ้าจะโยกตัวตามจังหวะแคนและกลองที่คอยตีจังหวะ สักพักก็จะหยุดและตัวมออื่นๆ ก็จะเริ่มเข้าทรงจนครบทุกคน ขณะที่เข้าทรงอยู่นั้น ผู้คนที่อยู่บริเวณรอบนอก ต่างส่งเสียงเชียร์และปรบมือให้จังหวะไปด้วย การส่งเสียงเชียร์นั้นจะใช้ภาษาลาวในการสื่อสารระหว่างฝีมอกับกลุ่มคนข้างนอก การเข้าทรงจะเรียงลำดับอาวุโสของฝีมอไม่ใช่อาวุโสของนางกระวาน (ร่างทรง) จนกว่าจะหมดทุกคน เมื่อฝีมอเข้าทรงในร่างนางกระวานหมดทุกคนแล้วก็จะให้คนป่วยทำพิธีเข้าทรงเป็นคนสุดท้าย ฝีมอจะเข้าเร็วหรือเข้าช้าขึ้นอยู่กับความพอใจของฝีมอนั้น บางคนนานเป็นชั่วโมงก็มี บรรดามอก็จะขับลำเป็นทำนองคล้ายหมอลำ เป็นการอ้อนวอนให้เข้ามาร่วมในพิธีโดยเร็ว จะได้ร่วมสนุกสนานกันต่อไป การรำยรำของฝีมอนั้นไม่มีรูปแบบหรือแบบแผนที่ตายตัว ใครจะทำอย่างไรก็ได้สิ่งที่สำคัญ คือ ต้องสนุกสนานและยุบยัดให้เข้ากับจังหวะของกลองและแคนเป็นใช้ได้ ขณะที่ฝีมอกำลังรำยรำอยู่นั้น คนที่อยู่รอบนอกจะปรบมือหรือยกไม้ยกมือทำตามด้วยก็ได้ ทั้งนี้ต้องไม่เข้าไปในเขตของปะรำพิธีเป็นใช้ได้⁴³

จากการศึกษาพิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ กล่าวได้ว่า ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งลึกลับ เหนือธรรมชาติ อิทธิฤทธิ์ พลังอำนาจของเหล่าเทพเจ้า ดวงวิญญาณต่างๆ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก อีกทั้งเรื่องของลัทธิศาสนาของแต่ละกลุ่มชนเผ่าที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการกำเนิดพิธีกรรมนี้เช่นกัน รูปแบบและลักษณะของพิธีกรรมรักษาโรคภัยไข้เจ็บจากที่ศึกษามานั้น สิ่งที่ทุกพื้นที่มีเหมือนกัน คือ “การเข้าทรง” หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น “พิธีกรรมการเข้าทรง” คือ เป็นพิธีกรรมที่มีผู้ประกอบพิธีกรรม เรียกว่า “ร่างทรง” หรือ “คนทรง” ผู้รู้ทาง

⁴³ อิศราพร จันทรทอง, ““บทบาทหน้าที่ของพิธีแก้ลมของชาวกูย บ้านสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์,”” (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537).

ไสยศาสตร์ ที่มีความสามารถในการเรียกอัญเชิญดวงวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ดังกรณี การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นการเข้าทรงของผู้นำพิธีที่อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือให้เข้ามาสิงร่างทรงเพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บปวดทั้งทางกายและทางใจ เช่น ให้ช่วยรักษาอาการปวดหัว ปวดหลัง ปวดขา หรือปวดท้อง เป็นต้น ผู้ป่วยมาขอให้ช่วยขับไล่ผีหรือช่วยแก้เวทมนต์ที่ตนได้รับหรือเชื่อว่าได้รับจากศัตรูของตน สำหรับวิธีการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ก็ขึ้นอยู่กับอาการและวิธีการรักษาของร่างทรงที่แตกต่างออกไป เช่น มีการท่องคาถาเพื่อปิดเป่าสิ่งไม่ดีออกไปจากผู้ป่วย การยกครูเพื่อขอขมาในกรณีที่ผู้ป่วยได้กระทำความผิด หรือที่เรียกว่า “ผีดครู” เป็นต้น อีกทั้งยังมีการร่ายรำประกอบการรักษา โดยมีดนตรีบรรเลงเพลงในพิธีกรรม เพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาหรือเป็นการแก้บนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การร่ายรำยังมีผลต่อพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งวิธีการรักษาดังกล่าว ทำให้ผู้ป่วยมีชีวิตที่ดีขึ้น ร่างทรงก็ได้รับความเลื่อมใสศรัทธา พิธีกรรมได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ นำเชื่อถือและมีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นสาเหตุอีกประการที่ปัจจุบันยังคงมีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยพิธีกรรมการเข้าทรงอยู่

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับร่างทรงและการเข้าทรง

แนวคิดเกี่ยวกับร่างทรงและการเข้าทรงนี้ เป็นการอธิบายถึงความเป็นมา บทบาทหน้าที่ ความสำคัญ ลักษณะของร่างทรงและการเข้าทรงว่าเป็นอย่างไร ในส่วนของพิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ร่างทรงถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญ สามารถช่วยเหลือและรักษาผู้ป่วยได้ โดยการติดต่อสื่อสารกับสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติและอัญเชิญให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือสามารถตอบสนองต่อความต้องการให้กับผู้ที่ชีวิตประสบความทุกข์ให้กลับมามีความสุขได้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลเกี่ยวกับร่างทรงและการเข้าทรง ออกเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้ 1. ร่างทรง และ 2. การเข้าทรง

2.4.1 ร่างทรง

ร่างทรง หมายถึง ชายหรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ ที่ถูกเลือกโดยเจ้าที่จะมาจับทรง ให้เป็นสื่อกลางในการติดต่อกับมนุษย์ โดยอาศัยร่างกายของร่างทรงนั้นเป็นที่สิงอยู่หรือประทับทรง

เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ โดยผู้ที่เป็นร่างทรงนั้นจะยอมเป็นร่างทรงด้วยความเต็มใจหรือไม่เต็มใจก็ตาม สำหรับร่างทรงที่สมบูรณ์ ก็คือ ร่างทรงที่ผ่านการครอบครูแล้วเท่านั้น⁴⁴

ผู้ที่จะถูกเลือกเป็นร่างทรงนั้น จะมีคุณสมบัติพิเศษบางประการ ซึ่งผู้เป็นร่างทรง และผู้ที่สนใจและรู้เรื่องการเข้าทรง ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติที่สำคัญของร่างทรงไว้เป็น 2 แนวความคิด คือ⁴⁵

แนวความคิดแรก มีความเชื่อว่า ผู้ที่จะเป็นร่างทรงนั้นจะต้องเป็นคนดีอยู่ในศีลในธรรม รวมทั้งเป็นผู้ที่ต้องรักษาศีลด้วย ซึ่งอาจสรุปได้ว่า เฉพาะคนดีเท่านั้นที่จะเป็นร่างทรงได้

แนวคิดที่สอง มีความเชื่อว่า ผู้ที่เป็นร่างทรงไม่จำเป็นต้องเป็นคนดีเสมอไป แต่ต้องเป็นผู้ที่ถูกกำหนดหรือเลือกโดยเจ้าที่ที่มาจับทรง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้ที่เป็นร่างทรงนั้นกำลังชะตาขาด เจ้าจึงต้องมาช่วยเหลือหรือผู้ที่เป็นร่างทรงกับเจ้าที่มาจับนั้น เคยมีความผูกพันกันมาตั้งแต่ชาติก่อน หรือเจ้าที่มาจับทรงมีลักษณะส่วนตัวอย่างไร ก็จะมาเลือกร่างทรงที่มีลักษณะคล้ายตน เช่น เจ้าที่มาจับทรงชอบดื่มเบียร์ก็จะมาเลือกร่างทรงที่ชอบดื่มเบียร์นั้น แนวความคิดที่สองนี้ จึงสรุปว่า ผู้ที่เป็นร่างทรงไม่จำเป็นต้องเป็นคนดีเสมอไป แต่ต้องเป็นคนที่เจ้าเลือกหรือเจ้า ต้องการให้เป็นร่างทรงนั่นเอง

สาเหตุที่ร่างทรงยอมเป็นร่างทรงนั้น เป็นเพราะเกิดจากอาการเจ็บป่วยอย่างมาก และอาการป่วยได้มากขึ้นๆ จนเกือบเสียชีวิตหรือถึงขั้นวิกลจริตหรือเกือบวิกลจริต ซึ่งร่างทรงทุกคนได้เคยผ่านการรักษาพยาบาลทั้งทางวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์มาแล้วไม่มากก็น้อย แต่อาการเจ็บป่วยในรูปแบบที่ต่างกันไปในนั้นก็ไม่ได้ดีขึ้นหรืออาจมีบางครั้งที่อาการเจ็บป่วยอาจทุเลาไปเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีร่างทรงบางรายที่อาการเจ็บป่วยหรือภัยอันตรายได้เกิดขึ้นกับสมาชิกในครอบครัวของร่างทรงด้วย ต่อเมื่อมีการยอมรับเป็นร่างทรงแล้วอาการเจ็บป่วยนั้นก็เริ่มทุเลาเบาลงอย่างเห็นได้ชัดเจนหรือมีร่างทรงบางรายอาการเจ็บป่วยได้หายขาดไปในที่สุด

⁴⁴ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, การเข้าทรงและร่างทรง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2533), หน้า 7-8.

⁴⁵ สงบ เมฆาอภิรักษ์, "ความเชื่อของพิธีกรรมการเข้าทรงของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา" (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2537).

ดังนั้น จึงทำให้สามารถสรุปได้ว่า สาเหตุสำคัญที่สุดของการที่ร่างทรงยอมรับการเป็นร่างทรงก็คือ ความล้มเหลวของการรักษาอาการเจ็บป่วยของร่างทรงโดยวิธีทางวิทยาศาสตร์นั่นเอง การถูกเลือกเป็นร่างทรงนั้น ร่างทรงทั้งหมดมีความเชื่อว่า เป็นเรื่องของเจ้าเท่านั่นที่จะเลือกว่าต้องการผู้ใดเป็นร่างทรงของตนและต้องการให้เป็นเมื่อใด ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการ กระทำหรือที่เรียกว่า เวรกรรมของร่างทรงในชาติก่อน ใครก็ตามไม่ว่าจะประพตติดีประพตติชอบ มากเพียงใด ก็ไม่อาจอุทิศหรือปวารณาตนเองให้เป็นร่างทรงได้ หากเจ้าไม่ประสงค์

การถูกเลือกเป็นร่างทรงอาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก การถูกเลือกเป็นร่างทรงที่ใช้เวลานาน หมายถึง ก่อนที่ร่างทรงจะยอมรับ เป็นร่างทรงนั้น ร่างทรงเองหรือคนในครอบครัวได้ประสบกับความเจ็บป่วย ทุกข์ทรมานหรือเดือดร้อนติดต่อกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งมีทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวที่กำลังถูกเลือกเป็นร่างทรง เช่น มีอาการเจ็บแขน ปวดขา หรือปวดศีรษะติดต่อกันเป็นเวลาตั้งแต่ 1-15 ปี โดยหาสาเหตุไม่พบ แม้จะไปทำการบำบัดรักษาด้วยวิธีการต่างๆ อาการดังกล่าวก็ไม่หายขาดแต่กลับเป็นมากขึ้น เพราะฉะนั้นอาการดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการถูกเลือกเป็นร่างทรงที่ใช้เวลานาน เพราะได้มีเค้าหรือมีอาการติดต่อกันมานานและอาการจะทุเลาหรือหายขาดเมื่อยอมรับเป็นร่างทรง ดังที่กล่าวไว้แล้วเท่านั้น

ประเภทที่สอง การถูกเลือกเป็นร่างทรงที่ใช้เวลาไม่นาน การถูกเลือกเป็นร่างทรงประเภทนี้ ไม่ต้องใช้เวลานาน คือ เมื่อเจ้าต้องการเลือกคนผู้ใดเป็นร่างทรง ก็จะมาทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย ดังกล่าวมาแล้ว แต่เมื่อผู้ถูกเลือกเป็นร่างทรงรู้โดยเร็วว่ากำลังมีเจ้ามาจับทรงประกอบกับยินยอมและยอมรับเป็นร่างทรงทันทีโดยไม่ขัดขืนเช่นนี้ ถือว่าเป็นการถูกเลือกเป็นร่างทรงที่ใช้เวลาไม่นาน ซึ่งโดยปกติแล้วร่างทรงส่วนใหญ่จะมีพ่อแม่ญาติพี่น้องหรือบุคคลใกล้ชิด เป็นร่างทรงมาก่อน กรณีนี้จะใช้เวลาไม่เกิน 1 ปี ทั้งนี้เพราะมีประสบการณ์จากคนในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดมาบ้างแล้ว

2.4.2 การเข้าทรง

การเข้าทรง หมายถึง การที่สิ่งนอกเหนือธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ผีसागवेदाหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าเจ้าหรือเทพ ทั้งที่เป็นชายและหญิง เด็กและผู้ใหญ่มาสั่งสู่หรือเข้าร่างของผู้ที่เรียกว่า “ร่างทรง” เพื่อติดต่อกับมนุษย์ รวมตลอดไปถึงการให้ความช่วยเหลือด้วยพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้นว่า

รักษาความเจ็บป่วย ทำนายทายทักดวงชะตาราศีและแม้แต่การให้โชคลาภ โดยขณะที่ทำการ เข้าทรง จะแสดงอาการให้เห็น เช่น การเปลี่ยนแปลงของเสียงและกิริยาอาการ ซึ่งจะแตกต่างกันไป จากเมื่อยัง ไม่มีการเข้าทรง⁴⁶

ความเชื่อเรื่องการเข้าทรง เป็นความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในลัทธิศาสนาแบบดึกดำบรรพ์ (Primitive Religion) ซึ่งแยกออกเป็น 3 ลัทธิศาสนา⁴⁷ คือ

1. ลัทธิศาสนาแบบบูชาธรรมชาติโดยตรง (Simple Nature Worship)
2. ลัทธิศาสนาแบบไสยนิยม (Animatism)
3. ลัทธิแบบวิญญาณนิยม (Animism)

ลัทธิศาสนาแบบดังกล่าวนี้เป็นต้นเค้าของศาสนาในยุคหลังๆ ในปัจจุบันร่องรอยของ ลัทธิศาสนาแบบดึกดำบรรพ์ก็ยังคงมีอยู่ การประกอบพิธีกรรมแบบไสยศาสตร์ (Magical Rites) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของลัทธิศาสนาแบบดึกดำบรรพ์ เพราะเชื่อว่าการประกอบ พิธีกรรมแบบไสยศาสตร์ คือ วิธีการทำให้มนุษย์สามารถติดต่อใกล้ชิดกับอำนาจลึกลับหรืออำนาจ ศักดิ์สิทธิ์ได้ การทำพิธีเข้าทรงยังมีอยู่ในสังคมที่มีความเชื่อในลัทธิศาสนาแบบดึกดำบรรพ์และสังคม ที่มีความเชื่อในลัทธิศาสนาแบบเทวดานิยม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่อง ภูติผีวิญญาณ (Animism) และความเชื่อเรื่องเทพ (Divine) โดยเฉพาะเชื่อว่า อำนาจของวิญญาณ ของคนที่เคย ได้รับความเคารพนับถือ เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น บรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ตลอดจน บุคคลที่เป็น ผู้นำหรือเป็นวีระบุรุษของสังคมและอำนาจของเทพเจ้า หรือ เทวดาสังศักดิ์สิทธิ์ สามารถที่จะเข้ามา อยู่ในร่างของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ในลักษณะของการเข้าทรง หรือ เข้าสิง (Possession) ซึ่งจัดเป็น ปรากฏการณ์ทางไสยศาสตร์แบบหนึ่ง ลักษณะของความเชื่อเรื่องการเข้าทรง มีความสอดคล้องกับ ความเชื่อเรื่อง การอวตาร (Incarnation) ในศาสนาฮินดู การอวตารเป็นความเชื่อที่ว่าเทพเจ้าได้

⁴⁶ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, การเข้าทรงและร่างทรง, พิมพ์ครั้งที่ 1, หน้า 6.

⁴⁷ สุทัศน์พงษ์ กุลบุตร, "การเข้าทรง[ออนไลน์]," <https://www.spu.ac.th/culture/files/2012/07/KORGSONG.pdf>.

กลายร่างหรือแบ่งภาค แบ่งส่วนลงมาอยู่ที่ท่ามกลางหมู่มนุษย์ โดยจะแสดงออกในลักษณะต่างๆ กัน เพื่อปฏิบัติภารกิจตามความต้องการของเทพเจ้า แล้วก็เสด็จกลับคืนสู่สวรรค์ตามเดิม วิธีนี้เข้าใจว่าเป็นวิธีสุดท้ายที่เทพเจ้าทรงใช้หลังจากที่ทรงใช้วิธีอื่นๆ เช่น การตลใจ การเข้าฝัน การให้สัญญา หรือการแสดงนิมิตแล้วไม่ได้ผล การอวตาร มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก เป็นการกลายร่างจากเดิมมาเป็นร่างใหม่และอยู่ในร่างใหม่จนสิ้นอายุขัย ลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “อวตาร” (Avatara)

ลักษณะที่สอง เป็นการกลายร่างเพียงชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งหรือเพื่อจุดประสงค์บางประการและเมื่อปฏิบัติหน้าที่สำเร็จตามจุดประสงค์แล้วก็กลับคืนร่างเดิม ลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “อาเพศ” (Avesa)

ลักษณะที่สาม เป็นการกลายร่างด้วยอำนาจ ด้วยอิทธิฤทธิ์บางส่วนในตัวของเทพเจ้า เพียงเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์บางอย่าง ซึ่งเรียกลักษณะดังกล่าวนี้ว่า “อังสะ” (Amsa)

ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับการเข้าทรงแบบที่เรียกว่าอวตารนี้ เชื่อว่าวิญญาณที่เข้ามาเข้าทรง หรือมาเข้าสิง เป็นอำนาจหรือวิญญาณของเทพเจ้าหรือเทวดาชั้นสูง ข้อสังเกตของการเข้าทรง เทพเจ้า คือ ส่วนใหญ่ ขณะที่เข้าทรงในร่างทรงแล้ว ร่างทรงที่เชื่อว่ามีอำนาจของเทพเจ้าสิงอยู่ก็จะแสดงปาฏิหาริย์ให้ปรากฏในลักษณะต่างๆ กัน เช่น เดินลุยไฟ การใช้เหล็กแหลมทิ่มแทงตามผิวหนัง ซึ่งเชื่อว่าการกระทำดังกล่าว ร่างทรงจะไม่มีความรู้สึกเจ็บปวด เพราะเป็นการกระทำโดยอำนาจของเทพเจ้าที่เข้ามาเข้าทรงอยู่ ส่วนการเข้าทรงโดยทั่วๆ ไป ซึ่งเชื่อว่าเป็นการเข้าทรงโดยวิญญาณของบุคคลที่เคยได้รับการเคารพนับถือเมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น วิญญาณเจ้าเมือง วิญญาณผู้นำชุมชน เมื่อตายไปแล้วก็ยังได้รับความเคารพนับถ้อยยกย่องเป็นเจ้า เจ้าพ่อ หรือเจ้าแม่แล้วก็มีการทำพิธีเชิญมาเข้าทรงในร่างทรงเพียงชั่วคราว ตามความประสงค์ที่ชาวบ้านต้องการ ในระหว่างการเข้าทรงก็อาจจะมีการทำนายทายทัก ตลอดจนให้ชาวบ้านสอบถามเรื่องซบซ่องใจ เรื่องเดือดร้อนต่างๆ รวมทั้งอาจจะมีการทำพิธีรักษาโรค โดยอำนาจของวิญญาณผ่านทางร่างทรงได้อีกด้วย

ความเชื่อเรื่องการเข้าทรง จึงมีลักษณะใกล้เคียงกับความเชื่อเรื่องการอวตารแบบอาเพศ และอังสะ คือการให้วิญญาณเข้าสิงร่างชั่วคราว ปรากฏการณ์เข้าทรงที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม ก็คือ ร่างทรงจะมีกริยา ท่าทาง ที่เปลี่ยนไปจากเดิม เช่น เสียงพูดอาจจะแหบเครือหรือมี

เสียงที่ห้าว กริยาท่าทางก็จะดูแข็งกระด้าง แสดงความมีอำนาจหรือดุดัน บางครั้งอาจจะแสดงท่าทางด้วยการกระแทบ กระโดด หรือ ร่ายรำ ที่สื่อให้เห็นถึงความแตกต่างจากบุคคลปกติทั่วไป

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับร่างทรงและการเข้าทรง กล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องร่างทรงและการเข้าทรงเกิดจากการที่มนุษย์ไม่รู้ถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ทางธรรมชาติและ การไม่รู้ถึงวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จึงหันไปพึ่งพาสิ่งที่มีอภินิหารหรือพลังอำนาจ รู้และสามารถช่วยเหลือพวกเขาได้ แต่ปัญหาหลักคือ มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นได้ ดังนั้น ร่างทรง จึงมีบทบาทสำคัญในการติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อสนองต่อความต้องการของมนุษย์ธรรมดาเหล่านั้น ผู้ที่เป็นร่างทรงได้นั้น เชื่อว่า จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตัว และสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นมีความต้องการที่จะช่วยคุ้มครองดูแลรักษาทุกคนให้รอดพ้นจากภัยอันตราย จึงอาศัยร่างทรงเพื่อเป็นสื่อกลาง ผู้ที่เป็นร่างทรงจะต้องมีคุณสมบัติที่ร่างทรงควรมีครบทุกประการ เมื่อเป็นร่างทรงแล้วจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมเพื่อเป็นที่เคารพนับถือ น่าเลื่อมใส ศรัทธา และที่สำคัญคือ สามารถช่วยเหลือผู้ที่ประสบกับปัญหาแล้วร้าย คลายความทุกข์และทำให้ผู้คนเหล่านั้นมีความสุขสมหวัง คุณสมบัติดังกล่าวมานี้ อาจเป็นคำตอบได้ว่า ร่างทรงไม่จำเป็นต้องเป็นเพศหญิงเท่านั้น แต่เพศชายก็สามารถเป็นร่างทรงได้เช่นกัน ในปัจจุบันพิธีกรรมการเข้าทรงโดยร่างทรงเพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บจะเป็นวิธีสุดท้ายของการรักษาผู้ป่วย เนื่องจากความเจริญก้าวหน้า วิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ ดังนั้น ผู้คนจึงหันไปพึ่งพาสิ่งที่มีความน่าเชื่อถือและปลอดภัยยิ่งกว่า แต่สาเหตุที่พิธีกรรมการเข้าทรงโดยร่างทรงเพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บยังคงอยู่คือ 1. ยังมีกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามคำสอนและสืบทอดภูมิปัญญาต่อกันจากรุ่นบรรพบุรุษ 2. การรักษาที่หาสาเหตุไม่ได้หรือรักษาจากทางการแพทย์แต่ไม่หาย จึงกลับมาพึ่งพาวิถีแบบโบราณซึ่งเป็นวิธีสุดท้ายและผลคืออาการเหล่านั้นทุเลาเบาบาง 3. ยังคงมีผู้ที่ได้รับการสืบทอดการเป็นร่างทรงและมีส่วนที่ทำให้พิธีกรรมการรักษาอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษนั้นคงอยู่ 4. จากข้อที่ 3 แม้จะมีร่างทรงมากขึ้น แต่หากไร้ซึ่งผู้ที่มีความเชื่อ ความศรัทธาและพึ่งพาพิธีกรรมดังกล่าวก็อาจยั่งยืนอยู่ได้ ดังนั้น จึงมีกลุ่มนักวิชาการจากหลายสถาบันได้เข้ามาเก็บข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและหาวิธีการที่จะช่วยให้พิธีกรรมการเข้าทรงเพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บเป็นที่น่าสนใจ น่าศรัทธา น่าเชื่อถือมากขึ้นและเพิ่มคุณค่าเพื่อพิธีกรรมนี้ดำรงอยู่ต่อไปในอนาคต

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรมนี้ เป็นการอธิบายถึงความหมาย ความเป็นมา บทบาทหน้าที่ต่างๆ ที่มีต่อพิธีกรรมความเชื่อและมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม โดยผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลเกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม ออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้ 1. ความหมายของคำว่า “นาฏกรรม” 2. บทบาทหน้าที่ของนาฏกรรมในพิธีกรรม และ 3. มุมมองใหม่เกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม

2.5.1 ความหมายของคำว่า “นาฏกรรม”

นาฏกรรม เป็นสัญชาตญาณสะท้อนความปิติสุขของมนุษยชาติ

นาฏกรรม เป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ เป็นการกระทำโดยมนุษย์ เป็นสุขารมณ์และความสุนทรีย์ของมนุษยชาติ

นาฏกรรม เป็นการเคลื่อนไหวของมนุษย์อย่างมีเจตนาและมีประติมากรรมที่สร้างขึ้นโดยความตั้งใจ จัดวางสรีระร่างกาย ผสมจินตนาการ แรงบันดาลใจ อารมณ์ ประจักษ์ตามวิสัย เกิดเป็นกระบวนการทั้งที่มีความหมายหรือไม่มีความหมาย ทั้งที่เป็นเรื่องราวและไม่เป็นเรื่องราว นาฏกรรม เป็นคำสันสกฤต 2 คำ มาจากคำว่า “นาฏ” + “กรรม” จึงหมายถึง ศิลปะ แห่งการแสดง ทั้งปวง

นาฏกรรม ตามนิยามแห่งกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หมายความว่า งานเกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราวและให้ความหมายรวมถึงการแสดงโดยวิธีใดด้วย

นาฏกรรม เป็นเครื่องมือและเป็นกระบวนการสื่อสารส่งสารของมนุษย์โดยมนุษย์ ผู้คิดประดิษฐ์ทำทางไปถึงผู้ชม โดยมีเป้าหมายให้เกิดการรับรู้รสอารมณ์ร่วมเกิดสุขภาวะ⁴⁸

2.5.2 บทบาทหน้าที่ของนาฏกรรมในพิธีกรรม

นาฏกรรมในพิธีกรรม คือ การรำ การเต้น การละเล่น การร้องเพลงประกอบดนตรีที่บรรเลงในพิธีกรรม โดยผู้ที่รำ ร่าย เต้น เล่น ร้อง จะเป็นผู้ที่อยู่ในพิธีกรรม เช่น รำทรง ผู้ที่เข้า

⁴⁸ พีรพงศ์ เสนไสย, นาฏยปรัชญา (DANCE PHILOSOPHY) (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2561), หน้า 17.

มาร่วมพิธีกรรม เป็นต้น นาฏกรรมที่ปรากฏในพิธีกรรม เป็นการแสดงออกถึงพลังที่อยู่ภายในบุคคล คือ จิตวิญญาณ อารมณ์ ความรู้สึก ถ่ายทอดออกมาผ่านกิริยาท่าทางหรืออาการต่างๆ เพื่อให้คนในกลุ่มชนเผ่า นั้น เกิดความรู้สึกคล้อยตาม เกิดความเชื่อ ความศรัทธาหรือเป็นสิ่งที่ทำให้พิธีกรรมดูมีความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น จุดประสงค์ของนาฏกรรมในพิธีกรรม มีดังนี้ 1. เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของร่างทรงหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2. เพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาต่อพิธีกรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3. เป็นกิริยาท่าทางที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมพลังงานเพื่อกระทำบางสิ่งบางอย่าง และ 4. เป็นส่วนช่วยให้สิ่งให้อ่อนวอนร้องขอหรือสิ่งที่ปรารถนา เกิดผลสัมฤทธิ์เร็วยิ่งขึ้น

พิธีกรรมถือเป็นแหล่งรวมระบบคุณค่าของสังคม วัฒนธรรมที่สามารถเก็บรักษาหลักปรัชญาความคิด ความทรงจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในสังคมนั้นๆ ให้คงอยู่เป็นสิ่งที่กระตุ้นจิตสำนึกและให้ความหมายแก่แบบแผนทางวัฒนธรรมในรูปแบบสัญลักษณ์นั้นคือ “นาฏกรรมในพิธีกรรม” ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมของชนเผ่าดั้งเดิมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่มีการฟ้อน เต้น ร้อง และบรรเลงดนตรีประกอบ โดยเฉพาะการประโคมดนตรีถือเป็นองค์ประกอบหลัก ใช้แสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษหรือเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อและพิธีกรรมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมโดยตัดทอนบางอย่างให้เข้ากับยุคสมัยบ้าง แต่ก็ยังคงอัตลักษณ์การฟ้อน เต้น (Sacred Dance) และการบรรเลงดนตรีที่เป็นแกนหลักอยู่ นาฏกรรมได้เข้ามามีบทบาทในพิธีกรรมตั้งแต่อดีตกาล จากหลักฐานเกี่ยวกับนาฏกรรมที่ปรากฏบนกลองมโหระทึกในเวียดนาม เป็นภาพคนเป่าแคนและคนฟ้อนรำ หลักฐานการฟ้อน การเต้น ในพิธีกรรมฆ่าควายเช่นผีของชนเผ่าดั้งเดิมสายตระกูลมอญ-เขมร เช่น ชนเผ่ากะตู่เผ่าตะไคย เผ่าส่วย เผ่าละว้าเผ่าเงะ ในประเทศ สปป.ลาว ชนเผ่าโพนง ในกัมพูชา พบการประกอบพิธีกรรมฆ่าควายเช่นผีอยู่จริงในปัจจุบัน เป็นการยืนยันได้ว่าการฟ้อน การเต้น ในพิธีกรรมนั้นมีมาแต่ช้านาน ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ ชิน อยู่ดี (2529 : 53) ที่กล่าวถึงร่องรอยของภาพเขียนสีบนผนังถ้ำ ในถ้ำรูปที่เขาเขียว ตำบลลุ่มสุม อำเภอยะโยก จังหวัดกาญจนบุรี ภาพเขียนสีที่ภูปลาร้าในจังหวัดอุทัยธานี เป็นภาพเขียนคนแสดงท่าทางคล้ายกำลังฟ้อน เต้น ภาพเขียนสีถ้ำคนที่บ้านดิว อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี แสดงการฟ้อนเต้นในยุคดึกดำบรรพ์เป็นนาฏกรรมในยุคก่อนประวัติศาสตร์⁴⁹

⁴⁹ เครือจิต ศรีบุญนาค, “นาฏกรรมพื้นบ้านอีสาน,” หน้า 7.

มนุษย์เรารู้จักการร้ายรำมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์สมัยยังเป็นชนเผ่าเร่ร่อน ปรากฏให้เห็นจากแหล่งภาพเขียนสีต่างๆ อาจเกิดจากความตึงเครียด เศร้าโศกหรืออ่อนวอนสิ่งที่คิดว่ามีอำนาจเหนือกว่าการพัฒนาผ่านกาลเวลาเรื่อย รู้จักการตีเกราะเคาะไม้ ตีต สีและ เป่าเป็นสำเนียง ประกอบจังหวะแล้วกลายเป็นการร้ายรำประกอบดนตรีตลกผลึกผ่านเผ่าพันธุ์จนมาถึงปัจจุบัน เดิมการร้องเล่นเต้นรำเหล่านี้ มิได้ทำเพื่อความสนุกสนาน แต่กระทำในโอกาสเมื่อชีวิตประสบภาวะวิกฤตที่พวกเขาไม่รู้สาเหตุและไม่เข้าใจธรรมชาติได้ดีพอ เช่น เกิดภัยธรรมชาติ การป่วยไข้หรือความตาย เป็นต้น จึงคิดว่าเป็นการกระทำของมิติที่เหนือพวกเขาขึ้นไป มนุษย์จึงพยายามหาทางแก้ปัญหาไปตามความคิดความเชื่อของกลุ่มชน จึงเกิดบุคคลที่เราเรียกกันว่า “หมอผี” ประจำเผ่า ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไป ตั้งแต่สมัยหินเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ในสังคมที่มีหมอผีนั้นเชื่อกันว่าการเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นปรากฏการณ์เกินอำนาจมนุษย์จะควบคุมได้ เพราะมีสาเหตุมาจากหลายทาง เช่น พระเจ้าโกรธเคือง วิญญาณร้ายเข้าสิง ละเมิดข้อห้ามหรือเกิดความไม่สมดุลในพลังบางประการและบางอย่างหาสาเหตุไม่ได้ หมอผี ซึ่งคนในเผ่าเชื่อว่ามีคุณสมบัติเร้นลับที่สามารถจะหยั่งรู้การรักษาบำบัดให้อยู่รอดได้ จึงต้องทำหน้าที่ “สื่อ” กับภาวะเร้นลับเหล่านั้นมาบำบัดผู้คนในเผ่าให้เกิดสุขภาวะ สมัยก่อนอยู่ป่าเขา สถานที่ศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นถ้ำ เฝิงผา ยอดเขา ผู้ป่วย ต้องอยู่ร่วมพิธีกรรม คนในเผ่าจะต้องมาร่วมร้องเพลง เต้นรำ สาธยายมนต์ หมอผีก็จะสวมชุดที่เป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า อาจเป็นรูปหัวสัตว์หรือเทพเจ้าต่างๆ ถือกลองหรือดนตรีบรรเลง เต้นรำ เพื่อรวบรวมพลังในการรักษาโรคนั้น บางครั้งอาจใช้เวลานานหรือหลายวันก็มี⁵⁰

2.5.3 มุมมองใหม่เกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรม

จากความเข้าใจในความหมายของคำว่า “นาฏกรรม” และความเป็นมาของ “นาฏกรรมในพิธีกรรม” ได้มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงนาฏกรรมในพิธีกรรมในมุมมองที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

กาญจนา แก้วเทพ (2549, หน้า 28 - 29) กล่าวว่า “พิธีกรรม” ในฐานะที่เป็นการแสดงแบบหนึ่ง ก็มีองค์ประกอบการแสดงครบถ้วน ทั้งตัวละคร ฉาก การกระทำ บทเจรจา ดนตรี ประกอบ รวมถึงแก่นเรื่อง บ่อยครั้งที่เราพบว่าการแสดงออกทางพิธีกรรมมักมีปัจจัยด้านคุณค่าและความงามเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ขณะที่พิธีกรรมเกิดขึ้น ผู้เข้าร่วมย่อมตระหนักว่าตนได้เข้าไปมี

⁵⁰ กลิ่น คงเหมือนเพชร, “คีตะนาฏการ : การรักษาโรคในภาคใต้,” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 4,2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2555): 89-92.

ส่วนร่วมในพิธีกรรมนั้นๆ แล้ว ไม่ว่าจะในฐานะผู้แสดงหรือผู้ชมซึ่งเป็นประจักษ์พยานก็ตาม แต่พิธีกรรมมิได้เกิดขึ้นเพียงเพื่อให้ความรื่นเริงบันเทิงใจเท่านั้น หากแต่พิธีกรรมมีความจริงจังและมีความหมายบางอย่างแอบแฝงอยู่เสมอ ยิ่งไปกว่านั้น พิธีกรรมต่างๆ ล้วนมีเป้าหมายและโครงสร้างเชิงสังคมหรือความเป็นกลุ่มก้อนกำกับอยู่ เอมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) นักสังคมวิทยาที่สนใจศาสนาในมิติเชิงสังคม แสดงทัศนะว่า พิธีกรรมเป็นการกระทำที่ส่งสารหรือ ความเชื่อร่วมไปยังสมาชิกเพื่อย้ำให้ปัจเจกชนในฐานะ ๗ สมาชิกของสังคมรับรู้ถึงความเชื่อที่มีร่วมกัน (ศรยุทธ เอี่ยมเอื้อยุทธ, 2552, หน้า 36) ในฐานะที่พิธีกรรมเป็นสื่อประเภทหนึ่ง นอกเหนือจากระยะเวลาอันยาวนานที่พิธีกรรมมีบทบาทในชีวิตมนุษย์มานับแต่ดึกดำบรรพ์จวบจนกระทั่งปัจจุบัน ยังเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปด้วยว่า พิธีกรรมเป็นสื่อที่สามารถระดมพลังของคนและชุมชนได้อย่างเข้มข้นมากที่สุดอีกด้วย⁵¹

วิคเตอร์เทอร์เนอร์ (Victor Turner - เรียบเรียงจากงานศึกษาของเทอร์เนอร์ได้แก่ “The Ritual Process” (1969), “The Forest of Symbol” (1967), “Drama, Field and Metaphor” (1974), and “The Anthropology of Performance” (1988) นักมานุษยวิทยา ที่มีชื่อเสียงในแนวการศึกษาพิธีกรรม ได้ให้ความจำกัดความพิธีกรรมว่า “คือฉากๆ หนึ่งของ เหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงกิริยาท่าทาง คำพูดและวัตถุ (Symbols) ซึ่งถูกนำมาใช้ประกอบขึ้นในพื้นที่เฉพาะและแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสิ่งซึ่งมีอยู่จริง ที่ผิดธรรมดา หรือถูกบังคับให้เป็นไปตามความสนใจและจุดมุ่งหมายของผู้แสดงพิธี” (Turner, 1977, pp. 183) “พิธีกรรมยังเปรียบเสมือนพฤติกรรมที่มีรูปแบบตามที่กำหนดไว้เพื่อใช้ในโอกาสเฉพาะ ไม่ได้เกิดจากการทำงานของเทคโนโลยีและสามารถเชื่อมโยงไปสู่ความเชื่อในเรื่องของอำนาจและ การกระทำที่ลึกลับหรือมีความหมายแฝงเร้นอยู่” และพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม⁵²

⁵¹ กาญจนา แก้วเทพ, พิมพ์ครั้งที่ 1 ed., ยึดหลักปักแน่นกับงานสื่อพื้นบ้าน สื่อสารสุขภาพ (กรุงเทพฯ : โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข2549).

⁵² Turner and Victor W., Forest of Symbol : Acept of Ndembu Ritual (NY : Cornell University Press.1982).

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังกล่าวไปข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า มีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. การร่ายรำ การร้อง การเต้น การละเล่น ประกอบดนตรีที่บรรเลงในพิธีกรรม
2. พิธีกรรม คือ นาฏกรรม กล่าวคือ องค์ประกอบของพิธีกรรม คือ องค์ประกอบของนาฏกรรม ไม่ว่าจะเป็น ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม เปรียบเสมือน เรื่องราวของการแสดง ระบำพิธี เปรียบเสมือน ฉากๆ หนึ่งของการแสดงหรือเป็นสถานที่ทำการแสดง เครื่องเช่นไหว้บูชา ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เปรียบเสมือน อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง ผู้ประกอบพิธีกรรมหรือผู้ที่มาร่วมพิธีกรรม เปรียบเสมือน นักแสดง และมีการแต่งกายที่บ่งบอกถึงสถานภาพของนักแสดง มีการร่ายรำ ประกอบดนตรีที่บรรเลงในพิธีกรรม และสุดท้ายคือ ผู้ชม เป็นผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีกรรม

นาฏกรรมทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าว เมื่อนำมาพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว มีความสอดคล้องกับทฤษฎีนาฏศาสตร์ตำรา⁵³ เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องความเป็นมาของการกำเนิดนาฏศิลป์ โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 อธิบาย จากการศึกษาพบว่า มีอธิบายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังนี้

อธิบายที่ 1 “การกำเนิดโรงละคร”

การกำเนิดโรงละคร เริ่มต้นจากความประสงค์ที่จะนำเสนอนาฏศาสตร์สู่สายตาผู้คนได้ รับชมและเพื่อความสมบูรณ์ของการแสดง จึงมีการจัดสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับการทำการแสดง หรือเรียกว่า “โรงละคร” ในอธิบายที่ 1 นี้ หน้าที่ของโรงละครไม่เพียงเป็นสถานที่เพื่อใช้สำหรับทำการแสดงเท่านั้น แต่โรงละครยังสามารถเป็นสถานที่เพื่อคุ้มกันภัยอันตราย ไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาทำลายการแสดง ซึ่งในขณะเดียวกันนั้น ผู้ที่อยู่ภายในโรงละครก็จะต้องมีการบูชาโรงละคร เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการแสดงความเคารพต่อสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้อีกด้วย

⁵³ ภารตมุนี, คัมภีร์นาฏศาสตร์, แปลโดย แสง มนวิฑูร เปรียญ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2511)

อรรถาธิบายที่ 2 “วิธีสร้างโรงละคร”

สิ่งที่ควรคำนึงในการสร้างโรงละคร คือ 1. ขนาดของโรงละคร การออกแบบโรงละครต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการแสดง ไม่ว่าจะเป็น เสียงในการแสดง เช่น เสียงดนตรี เสียงนักร้อง เสียงนักแสดง ภาพการแสดง เช่น ระยะห่างระหว่างนักแสดงและผู้ชม ที่ต้องคำนึงถึงความชัดเจนในการรับชม เป็นต้น อีกทั้ง การเลือกพื้นที่เพื่อสร้างโรงละคร ต้องดูบริบทโดยรอบว่ามีความเหมาะสมต่อการสร้างหรือไม่ การดูถูกขยยามในการตั้งโรงละครก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถือว่าเป็นจะทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่นและเพื่อความเป็นสิริมงคล สุดท้ายคือขั้นตอนการสร้างโรงละครที่ต้องมีความประณีต ระมัดระวัง ละเอียด เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดตามมา

อรรถาธิบายที่ 4 “ตามทฤษฎีลักษณะในนาฏยศาสตร์”

การอธิบายถึงลักษณะของการพ่อนรำที่ใช้แสดงในโรงละคร การบอกจำนวนท่ารำที่ปรากฏแต่ละท่ามีชื่อเรียกและมีการเคลื่อนไหวอย่างไร เรียกได้ว่าเป็นการจดบันทึกกระบวนท่ารำรำที่ปรากฏขึ้นในการแสดง รวมไปถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของการพ่อนรำ เช่น การรำรำเพื่อเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวที่มีอยู่ในเนื้อเรื่องให้ออกมาเป็นภาพเคลื่อนไหวโดยผ่านร่างกายของนักแสดง เป็นสื่อให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของการแสดงอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น การเพิ่มความงดงามให้การแสดง ประกอบกับการบรรเลงดนตรี ซึ่งดนตรีถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้การแสดงนั้นได้อรรถรสและทำให้การแสดงมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาทฤษฎีนาฏยศาสตร์ตำราถึงเนื้อหาสาระสำคัญที่ปรากฏในอรรถาธิบายต่างๆ ดังกล่าวไปข้างต้น ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลเหล่านั้น มาเป็นแนวทางในการวิจัย นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโหล่มะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ในครั้งนี้

2.6 วิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

กิริติ เปาริสาร (2560) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างท่ารำในพิธีกรรมบุญโหล่มะมีวด ในเขตอีสานใต้” เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมบุญโหล่มะมีวดในเขตอีสานใต้และศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรมบุญโหล่มะมีวดในเขตอีสานใต้ อีกทั้งการวิเคราะห์โครงสร้างท่ารำที่ใช้ในพิธีกรรมบุญโหล่มะมีวดในเขตอีสานใต้จากการศึกษาวิจัยเล่มนี้พบว่า 1) พิธีกรรมบุญโหล่มะมีวดในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ มีการ

สืบทอดกันมาแต่โบราณไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดในยุคสมัยใด 2) รูปแบบของการประกอบพิธีกรรม แสดงให้เห็นถึงการจัดลำดับความสำคัญตามลำดับอาวุโส และตามระดับของวิญญาณที่มีความเชื่อว่ามีพลังอำนาจ สามารถจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายได้โดยจะไม่มี การข้ามหรือนำขั้นตอนอื่นใดขึ้นมาปฏิบัติ ก่อน ซึ่งขั้นตอนที่ปรากฏในพื้นที่เขตอีสานใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ของแต่ละขั้นตอน ร่วมกัน 11 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการแซนโดนตา 2) ขั้นตอนการไหว้ครุดนตรี 3) ขั้นตอนการเชิญของบื้อท 4) ขั้นตอนกาบเปรี้ยวและเชิญเทวดา อารักษ์ 5) ขั้นตอนการเชิญครุมะมีวด 6) ขั้นตอนการป้อนโกลมะมีวด (เข้าทรงแม่มีวด) 7) ขั้นตอนการปรมปรี 8) ขั้นตอนการคล้องช้างคล้องม้าหรือครุปะกำของสายตระกูล 9) ขั้นตอนการจี้กะเวีย 10) ขั้นตอนการให้อาหารนกและการอมตุ๊กพายเรือ 11) ขั้นตอนการกัจปะกา ซาปะตาน (เด็ดดอกไม้ รื้อเพดาน) 3) ลักษณะการรำรำที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรมป้อนโกลมะมีวด มีรูปแบบในการใช้อวัยวะทุกส่วนของร่างกายประกอบเป็นโครงสร้างของท่ารำ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ศีรษะมีการเอียงไปทางซ้าย - ขวาและการก้มศีรษะ การใช้ลำตัวที่มีการโน้มลำตัวไปด้านหน้า การเอนลำตัวไปด้านหลัง การเอียงลำตัวไปด้านซ้าย - ขวาและการเหวี่ยงลำตัว การใช้มือ - แขน มีรูปแบบการพนมมือ การจับมือ การสลัดจับ การม้วนมือ การตั้งวง การสอดสูง การสลัดมือ การแกว่งมือ - แขน การยก - ทิ้งไหล่ การกำมือและการตบมือ การใช้ เท้า - ขา ไม่ว่าจะเป็นการก้าวเท้า การย่อเท้า การถอนเท้าก้าวข้าง การกระโดด การจรดปลายเท้า การยกเท้า และการตบเท้า ซึ่งเป็นการแสดงออกด้วยท่าทางธรรมชาติที่อยู่ในห้วงอารมณ์แห่งความพึงพอใจ โดยสามารถจำแนกโครงสร้างท่ารำได้ 5 โครงสร้าง คือ 1) รูปแบบโครงสร้างท่ารำการเชิญวิญญาณ 2) รูปแบบโครงสร้างท่ารำการแต่งกาย 3) รูปแบบโครงสร้างท่ารำการใช้อาวุธ 4) รูปแบบโครงสร้างท่ารำตามความหมายของเพลงและตามจังหวะเพลง 5) รูปแบบโครงสร้างท่ารำเพื่อการรักษา ในการรำในแต่ละโครงสร้างจะเป็นไปในท่าทางอิสระ ไม่มีท่าตายตัว⁵⁴

เครือจิต ศรีบุญนาค (2534) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การฟ้อนรำของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” เพื่อศึกษาการฟ้อนรำที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมในด้านกำเนิดของการฟ้อนรำประเภทการฟ้อนรำ องค์ประกอบการฟ้อนรำและศึกษาโครงสร้างทางสังคมในด้านความเชื่อและพิธีกรรม ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ด้านประเพณีและด้านเศรษฐกิจ โดยศึกษาการฟ้อนรำ

⁵⁴ กิรติ เปาริสาร, "การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างท่ารำในพิธีกรรมป้อนโกลมะมีวดในเขตอีสานใต้," วารสารวิชาการแพรววาทศิลป์ 5,1, มกราคม - เมษายน 2561

เรือมอันเร เรือมกันตรึม เรือมอาัยย เรือมตรุษและเรือมมมัวต ในเขตอำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาวิจัยเล่มนี้พบว่า กำเนิดการฟ้อนรำในจังหวัดสุรินทร์ ไม่สามารถหาคำตอบได้แน่นอน แต่เป็นการคิดประดิษฐ์ขึ้นโดยคนในท้องถิ่น ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องผี องค์ประกอบของการฟ้อนรำ ประกอบด้วยผู้รำ เครื่องแต่งกาย ดนตรีและคำร้อง ท่าทางการรำรำ สถานที่ใช้แสดง เรือมมมัวต เป็นการฟ้อนรำของจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมเก่าแก่และมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน เรือมมมัวตเป็นพิธีกรรมในการรักษาคนป่วย โดยการทำให้ผีติดต่อกับภูติผีหรือเทพที่เข้ามาสิงอยู่ในร่างผู้ป่วย โดยวิธีติดต่อกับภูติผีผ่านคนทรง เพื่อให้ภูติผีออกจากร่างผู้ป่วยหรือบอกวิธีการรักษาให้หายจากความเจ็บป่วย ที่มาของการเป็นมมัวตหรือคนทรง เริ่มจากมีลักษณะอาการทางประสาท เป็นบ้า หรือมีอาการแปลกประหลาด สาเหตุที่เกิดอาการดังกล่าว เพื่อต้องการให้บุคคลนั้นเป็นตัวแทนในการรักษาอาการป่วยไข้ของมนุษย์ คนที่จะเป็นคนทรงได้ จะต้องเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนโยน ซื่อตรงเป็นคนดี ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต มีธรรมะในจิตใจ ผู้ฟ้อนรำในพิธีกรรมเรือมมมัวต คือ คนทรง ส่วนมากจะเป็นหญิง ไม่ว่าจะเป็นครุมนมมัวตหรือบวรารที่ร่วมพิธี ส่วนล่ำจะมีทั้งหญิงและชาย โอกาสที่ใช้แสดงเล่น 2 โอกาส คือ ใช้ในการรักษาไข้ เวลามีคนเจ็บไข้ได้ป่วย โดยไม่กำหนดว่าเป็นเวลาใดและใช้ในการไหว้ครุประจำปีในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ส่วนสถานที่ไม่จำกัดว่าเป็นที่ใด จะใช้บนบ้านหรือลานหน้าบ้านแล้วปลุกปะรำพิธีขึ้นมากการแต่งกายมมัวตจะนุ่งผ้าขึ้นพื้นเมืองสุรินทร์ สวมเสื้อลูกไม้หรือเสื้อแบบอื่น ตามครุมนมมัวตจะหาใส่ได้โดยไม่มีรูปแบบการแต่งกายที่แน่นอน ดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเรือมมมัวตจะใช้วงดนตรีกันตรึมบรรเลง ท่วงทำนองส่วนใหญ่จะช้าและโหยหวน นอกจากจะบรรเลงเพลงครุแล้ว ยังบรรเลงเพลงเบ็ดเตล็ดต่างๆ และบรรจุคำร้องให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ในช่วงนั้น เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบไปด้วย กลองกันตรึม ซอด้วง ปี่ซลัย ฉิ่ง กรับ โหม่ง ในการเรือมมมัวตขณะที่เข้าทรง ผู้รำหรือคนทรงจะฟ้อนรำออกมาโดยไม่รู้ตัวและไม่เคยฝึกซ้อมมาก่อน ไม่มีท่ารำที่แน่นอนเพราะคนทรงก็ฟ้อนรำไม่เป็นการสังเกตท่าฟ้อนรำในพิธีกรรม เรือมมมัวต จะมีการฟ้อนรำประกอบบายศรี โดยฟ้อนรำจากล่างขึ้นบนหรือจากต่ำไปสูง การฟ้อนรำโดยการถืออุปกรณ์ เช่น ดาบ ปืน หรือม้า ทำด้วยก้านกล้วย

โดยแสดงท่าทางขี้อายไล่ฟันเสียดจัญไรทั้งหลายให้ออกไปจากผู้ป่วย⁵⁵

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดนั้น ได้กล่าวถึงพิธีกรรมปัญญาjol มะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ในเรื่องของความเป็นมา ความสำคัญ ปัญหาที่มีผลต่อพิธีกรรม ขั้นตอนของพิธีกรรม ความสำคัญของดนตรีและการร่ายรำประกอบการรักษาผู้ป่วย การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบและ โครงสร้างท่ารำในพิธีกรรม การพ้อนรำของชาวไทยเขมรและดนตรีที่มีบทบาทต่อนาฏกรรมและ พิธีกรรม ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว เป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการศึกษา ค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย คือ เพื่อศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ และหาข้อสรุปของงานวิจัยในครั้งนี้

2.7 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

2.7.1 แนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร

2.7.2 แนวคิดทฤษฎีนาฏศิลป์พื้นบ้าน

2.7.3 แนวคิดทฤษฎีสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

2.7.1 แนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร

อานัน อูแบร์สเฟลด์ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า ละครเป็นสัญญาณกลุ่มหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นตัวบทหรือบทเจรจากับส่วนที่เป็นการแสดงสัญญาณกลุ่มนี้ อยู่ใน กระบวนการของการสื่อสาร ซึ่งจะสื่อ “สาร” (messages) มายังผู้ดูหรือผู้รับ

⁵⁵ เครือจิต ศรีบุญนาถ, "การพ้อนรำของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต ศศ.ม. ไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2534).

ผู้ส่งสาร (emetteurs) : ผู้ประพันธ์ + ผู้กำกับการแสดง + ผู้ช่วยผู้กำกับด้านต่างๆ
+ นักแสดง

สาร (messages) : ตัวบท + การแสดง

รหัส (codes) : รหัสด้านภาษา + รหัสด้านไสตท์ศนะ (หู - ตา) + รหัสด้านสังคมวัฒนธรรม (สมบัติผู้ดีทางการละคร ความสมจริง เป็นต้น) + รหัสเฉพาะละคร (สถานที่ ฉาก การแสดง เป็นต้น)

ผู้รับ (recepteur) : ผู้ดูเฉพาะและสาธารณชน

ละครจึงจัดเป็นกระบวนการหนึ่งทางการสื่อสาร ซึ่งมีหน้าที่ 6 ประการของภาษาตามทฤษฎีการสื่อสารของจาคอบสัน (Jakobson)

1. หน้าที่ด้านอารมณ์หรือการแสดงออก ซึ่งเน้นที่ตัวผู้ส่งสาร เป็นหน้าที่ซึ่งสำคัญที่สุด หน้าที่ของภาษาในด้านนี้จะบอกแก่ผู้ดูว่าตัวละครผู้ส่งสารนั้นๆ มีบุคลิก ลักษณะอย่างไรและอยู่ในอารมณ์ใด
2. หน้าที่ด้านการตอบรับ ซึ่งเน้นที่ตัวผู้รับโดยมุ่งหมายที่จะได้ปฏิกิริยาตอบกลับ
3. หน้าที่ด้านอ้างอิง ซึ่งเน้นที่ตัวบริบท ทำให้ผู้ดูไม่ลืมนิบริบทของการสื่อสารดังกล่าวไม่ว่าจะเป็น บริบทประวัติศาสตร์ สังคม การเมืองหรือจิตวิทยา ซึ่งนำไปสู่ลักษณะ “ความเป็นจริง” ประการหนึ่ง
4. หน้าที่ด้านความงาม เน้นที่ตัวสาร ช่วยเพิ่มความหมายให้แก่คำพูดนั้น
5. หน้าที่ด้านการตรวจสอบ เน้นที่การติดต่อระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร จะปรากฏในรูปของการหัวเราะ การหลั่งน้ำตา การหัวเราะเยาะ การตบมือหรือการเป่าปากของผู้ดูเอง
6. หน้าที่ด้านยืนยันความเข้าใจ เน้นที่ตัวรหัสที่ใช้เพื่อให้แน่ใจว่าผู้รับสารเข้าใจในรหัสที่ผู้ส่งสารส่ง

ในละครเรื่องหนึ่งๆ หน้าที่ต่างๆ ทั้งหกประการนี้ของภาษาพูดในตัวตนและของ “ภาษา” การแสดง อันได้แก่ ภาษาใบ้ กริยาท่าทาง การเคลื่อนไหว การแต่งหน้า การแต่งผม เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบฉาก ฉาก แสง ดนตรีและเสียง ภาษาพูดและ “ภาษา” การแสดงนี้ จะร่วมกันส่งสารมายังผู้รับ (ตัวละครผู้ร่วมบทเจรจาตัวอื่นๆ และผู้ดู) และประกอบตัวกันขึ้นเป็นละคร ด้วยสัญลักษณ์จำนวนมากเช่นนี้ การแสดงละครจึงจัดได้ว่าเป็นการสื่อสาร⁵⁶

วิชา สันทนาประสิทธิ์ กล่าวว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการในการสื่อความหมาย จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อทำให้เกิดความรับรู้และเข้าใจตรงกัน องค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องสาร/สื่อ ผู้รับสาร การแสดง คือ การถ่ายทอดความรู้สึจากฝ่ายหนึ่งที่เป็น เสมือนผู้ส่งสารไปยังอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้รับสาร ความรู้สึกจะเป็นเสมือนกับสารที่ถูกถ่ายทอดผ่าน ร่างกาย สีหน้า แววตา น้ำเสียงและท่าทาง การแสดง คือ การสื่อหรือถ่ายทอดความรู้สึจากบุคคล หนึ่งที่เรียกตัวเองว่านักแสดง ไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งที่เรียกตัวเองว่าผู้ชม⁵⁷

พจนานุกรมภาษาอังกฤษ (Oxford English Dictionary) ให้ความหมายว่า การให้การนำ การแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้อื่นๆ จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้แตกต่างกัน ซึ่งบางคน ให้ ความหมายครอบคลุมไปถึงพฤติกรรมที่ไม่ใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนด้วย บางคนถือว่าการ สื่อสารคือการแสดงออกทุกอย่างที่ผู้อื่นเข้าใจได้ ไม่ว่าจะการแสดงนั้นจะมีเจตนาให้ผู้อื่นเข้าใจหรือไม่ ก็ตาม จึงอาจสรุปได้ว่า การสื่อสาร คือ การที่มนุษย์ถ่ายทอดความรู้ ความคิด หรือ ประสบการณ์ของตนไปยังบุคคลอื่นและการรับความรู้ ความคิดจากบุคคลอื่น มาปรับพฤติกรรมของตนเอง โดย กระบวนการของการสื่อสาร ซึ่งการถ่ายทอดและการรับความรู้ ความคิด มีอยู่ 3 ลักษณะ

1. การใช้รหัสสัญญาณโดยตรง เช่น การใช้สัญญาณเสียง ภาษาพูด สัญลักษณ์ ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ตลอดจนรหัสสัญญาณอื่นๆ ที่กระทำโดยตรง ระหว่างผู้ถ่ายทอดกับผู้รับ

⁵⁶ ทฤษฎีการสื่อสาร[ออนไลน์]. 2551. สืบค้นจาก: <http://www.research-system.siam.edu>[1 มีนาคม 2562]

⁵⁷ วิชา สันทนาประสิทธิ์ (อาจารย์ผู้จัดทำข้อมูลการนำเสนอหลักการแสดง) การแสดงกับการสื่อสาร [สไลด์] (กรุงเทพมหานคร, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กลุ่มสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย2556).

2. การใช้เครื่องมือในการถ่ายทอด เป็นการสื่อสารโดยผ่านทางเครื่องมือ เช่น การใช้
โสตทัศนูปกรณ์ วิทยุกระจายเสียง คอมพิวเตอร์หรือเครื่องมือสื่อสารอื่นๆ
3. การถ่ายทอดโดยกระบวนการทางสังคม เช่น การปฏิบัติสืบทอดทางประเพณี
ศาสนา วัฒนธรรมและระบบอื่นๆ⁵⁸

2.7.2 แนวคิดทฤษฎีนาฏศิลป์พื้นบ้าน

นาฏศิลป์พื้นบ้าน หมายถึง ศิลปะการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย ให้มีลีลา
อันงดงาม ได้แก่ ระบำ รำ ฟ้อนต่างๆ ซึ่งเป็นที่นิยมเล่นหรือแสดงกันในท้องถิ่น ในภาษาไทยเรามี
คำว่า "ระบำ" "รำฟ้อน" ที่ใช้ในความหมายของการแสดงลีลานาฏศิลป์ไทย แต่ในท้องถิ่นภาคเหนือ
จะใช้คำว่า "ฟ้อน" เป็นศัพท์เฉพาะท้องถิ่น ศิลปะของการฟ้อนในท้องถิ่น จะมีดนตรีพื้นบ้านประกอบ
ซึ่งอาจจะให้ท่วงทำนองเป็นเพลงบรรเลงล้วนๆ หรือเป็นบทเพลงที่มีการขับร้องประกอบร่วมด้วยก็ได้
นอกจากนั้นการฟ้อนในท้องถิ่น อาจเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเล่นพื้นบ้าน คือ ปรากฏอยู่ใน
การแสดงมหาสพต่างๆ ตัวอย่างเช่น การฟ้อนที่เป็นส่วนประกอบของการแสดงขอของภาคเหนือ
หมอลำของภาคอีสาน เป็นต้น ลักษณะของนาฏศิลป์พื้นบ้าน มีดังนี้

1. นาฏศิลป์พื้นบ้านมักจะถ่ายทอดกันมาโดยการสังเกต จดจำ เลียนแบบ การบอก
เล่ากล่าวสอนโดยที่ได้มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือตำราต่างๆ
2. นาฏศิลป์พื้นบ้าน มักมีความเรียบง่ายและมีอิสระในการแสดงออก ผู้ฟ้อนรำ
สามารถที่จะสร้างสรรค์พลิกแพลงท่วงท่าลีลาการเคลื่อนไหวออกไปได้หลายทาง มิได้มีท่าแม่บท
เป็นหลักแบบนาฏศิลป์ที่เป็นแบบแผนอย่างของราชสำนักหรือของกรมศิลปากร แต่มีลีลาที่งดงาม
สอดคล้องกับท่วงทำนองเพลงพื้นบ้านและแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ที่ทำให้
สามารถบอกได้ว่าเป็นนาฏศิลป์หรือการฟ้อนรำของท้องถิ่นใด
3. รูปแบบท่าทางของนาฏศิลป์พื้นบ้านในยุคหลังต่อมา ได้ถูกกำหนดแบบแผนโดย
ผู้รู้ หรือได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของส่วนกลาง (เมืองหลวง) ทำให้แปรเปลี่ยนจากความเรียบง่าย

⁵⁸ ทฤษฎีการสื่อสาร[ออนไลน์]. 2551. สืบค้นจาก: <http://www.gotoknow.org>[1 มีนาคม 2562]

หรือลักษณะเสรีไปสู่ท่วงท่าที่เป็นแบบแผนมากขึ้น ดังเห็นได้จากในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น การที่ครูนาฏศิลป์ในสถาบันการศึกษาต่างๆ นำลักษณะการฟ้อนของชาวบ้านไปประยุกต์ใหม่ให้มีลีลางดงาม เป็นขั้นตอนขึ้นและกลายเป็นแบบแผนที่ชาวบ้านนำแบบอย่างมาปรับปรุงลีลาการฟ้อนของตนให้เป็นตามแบบแผนตามไปด้วย เป็นต้น

4. กำเนิดของนาฏศิลป์พื้นบ้านแต่ดั้งเดิมมักจะเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมอื่น เช่น ปรากฏในพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณีบางอย่าง มิได้มีจุดประสงค์มุ่งความบันเทิงเป็นสำคัญมาแต่แรก เช่น การฟ้อนผีมด มาจากพิธีกรรมบูชาผีปู่ย่าหรือผีบรรพบุรุษ เป็นต้น การศึกษานาฏศิลป์พื้นบ้าน จึงต้องรู้ถึงประวัติความเป็นมาหรือจุดมุ่งหมายแต่เดิม ตลอดจนพัฒนาการที่แปรเปลี่ยนมาสู่รูปแบบในยุคปัจจุบันด้วย⁵⁹

เครือจิต ศรีบุญนาถ (2534) ได้กล่าวถึง การฟ้อนรำของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ว่ากำเนิดการฟ้อนรำในจังหวัดสุรินทร์ ไม่สามารถหาคำตอบได้แน่นอน แต่เป็นการคิดประดิษฐ์ขึ้นโดยคนในท้องถิ่น ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องผี ความศรัทธาในพุทธศาสนาและเกิดจากการเลียนแบบธรรมชาติ เรือมมมัวต เป็นการฟ้อนรำของจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมเก่าแก่และมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน ในการเรือมมมัวตขณะที่เข้าทรงผู้รำหรือคนทรงจะฟ้อนรำออกมาโดยไม่รู้ตัวและไม่เคยฝึกซ้อมมาก่อน ไม่มีท่ารำที่แน่นอนเพราะคนทรงก็ฟ้อนรำไม่เป็น จากการสังเกตท่าฟ้อนรำในพิธีกรรม เรือมมมัวต จะมีการฟ้อนรำประกอบบายศรี โดยฟ้อนรำจากล่างขึ้นบนหรือจากต่ำไปสูง การฟ้อนรำโดยการถืออุปกรณ์ เช่น ดาบ ปืน หรือ ไม้ ทำด้วยกำนกล้วย โดยแสดงท่าทางขี้มาไล่ฟันเสนียดจัญไรทั้งหลายให้ออกไปจากผู้ปวย⁶⁰

กิริติ เปาริสาร (2560) ได้กล่าวถึง ลักษณะการรำรำที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรมบุญโงลมะมัวต ว่า มีรูปแบบในการใช้วัยวะทุกส่วนของร่างกายประกอบเป็นโครงสร้างของท่ารำ ไม่ว่าจะเป็น การใช้ศีรษะมีการเอียงไปทางซ้าย - ขวาและการก้มศีรษะ การใช้ลำตัวที่มีการโน้มลำตัวไปด้านหน้า การเอนลำตัวไปด้านหลัง การเอียงลำตัวไปด้านซ้าย - ขวาและการเหวี่ยงลำตัว การใช้มือ - แขน มีรูปแบบการพนมมือ การจีบมือ การสลัดจีบ การม้วนมือ การตั้งวง การสอดสูง

⁵⁹ ปิ่นแก้ว ไชยสาลี, "ความหมายของนาฏศิลป์พื้นบ้าน[ออนไลน์]," <http://blog.mcp.ac.th>.

⁶⁰ เครือจิต ศรีบุญนาถ, "การฟ้อนรำของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์."

การสลัดมือ การแกว่งมือ - แขน การยก - ทิ้งไหล่ การกำมือและการตบมือ การใช้ เท้า - ขา ไม่ว่าจะเป็นการก้าวเท้า การย่อเท้า การถอนเท้าก้าวข้าง การกระโดด การจรดปลายเท้า การยกเท้าและการตบเท้า ซึ่งเป็นการแสดงออกด้วยท่าทางธรรมชาติที่อยู่ในห้วงอารมณ์แห่งความพึงพอใจ โดยสามารถจำแนกโครงสร้างท่ารำได้ 5 โครงสร้าง คือ 1) รูปแบบโครงสร้างท่ารำ การเชยวิญญูณ 2) รูปแบบโครงสร้างท่ารำการแต่งกาย 3) รูปแบบโครงสร้างท่ารำการใช้อาวุธ 4) รูปแบบโครงสร้างท่ารำตามความหมายของเพลงและตามจังหวะเพลง 5) รูปแบบโครงสร้างท่ารำเพื่อการรักษา ในการรำในแต่ละโครงสร้างจะเป็นไปในท่าทางอิสระไม่มีท่าตายตัว⁶¹

วีระพล โชติธรรมวิสุทธิ และคณะ ได้กล่าวถึง การพ้อนรำในลำผีฟ้า ตำบลหนองบัวบาน อำเภोजัตร์ส จังหวัดชัยภูมิ ว่า การพ้อนรำเป็นพฤติกรรมการแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนุกสนานรื่นเริงในประเพณีหรือการเล่นในท้องถิ่นนั้นๆ การพ้อนรำที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การพ้อนรำประกอบพิธีกรรม เป็นการแสดงออกถึงการเช่นสรวงบวงพื้ เคารพนับถือต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อให้สิ่งเหล่านี้บันดาลให้สังคมเกิดความสงบสุขตามความปรารถนาของตนเอง การพ้อนรำในพิธีกรรมการลำผีฟ้า เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อศรัทธาต่อผีฟ้าที่ตนเองเคารพนับถือ เพื่อให้เกิดสันติสุขในหมู่ตน สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาเลื่อมใส ประกอบกับความสนุกสนานดังปรากฏในพิธีการรักษาคณปวยและวิธีเลี้ยงช่วงผีฟ้า ลักษณะท่าพ้อนรำในการลำผีฟ้าไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ทั้งนี้เพราะการพ้อนรำเกิดจากการเข้าเทียมของผีฟ้าดังจะเห็นได้จากก่อนที่หมอลำผีฟ้าจะเข้าพิธีพ้อนรำนั้น มีอาการสั่น พ้อนไปตามอำนาจของผีฟ้า นั้นนอกจากนี้การพ้อนจะเป็นไปอย่างอิสระ ปรากฏจากกฎเกณฑ์บังคับ จากการศึกษาภาคสนาม พบว่าเมื่อเริ่มแรกที่ผีฟ้าเข้าประทับทรง มือทั้งสองข้างจะแกว่งไปข้างหน้าและข้างหลังพร้อมกัน แล้วขาทั้งสองก็จะทำเป็นจังหวะ หลังจากนั้นการพ้อนก็เป็นไปตามจังหวะโดยส่วนใหญ่ น้ำหนักจะตกอยู่เท้าด้านหน้า สั่นเท้าหลังยกขึ้น ส่วนปลายเท้าแตะที่พื้นเคลื่อนจังหวะ อย่างนี้เรื่อยไปแล้วก็พ้อนไปตามจังหวะ นางสวย นามจัตร์ส หัวหน้าหมอลำผีฟ้า กล่าวว่า “ท่าพ้อนรำในพิธีการลำผีฟ้าไม่ได้มีการฝึกหัดหรือรำเรียนแต่อย่างใด แต่เป็นการพ้อนรำตามที่ผีฟ้าเข้าทรง” อย่างไรก็ตามการพ้อนรำที่ท่วงท่าที่อ่อนช้อย สวยงาม มีจังหวะเนิบๆ ลีลาการยกแขนขึ้นลงสลบอย่างสวยงาม ถึงกับมีบท

⁶¹ กิรติ เปาริสาร, "การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างท่ารำในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดในเขตอีสานใต้."

เปรียบเทียบถึงการพ่อนว่า “ไกวแขนสี่เหลี่ยมหล่างคือซ้ายมายโฮง” และ การพ่อนซ้ายจะเนิบนาบบทที่ชักชวนคนปาลงเล่น (พ่อน) จังหวะจะรวดเร็วและเร้าใจ ดังนั้น การพ่อนรำในการลำผีฟ้าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พิธีกรรมการลำผีฟ้ามีความสุขสนุกสนานและมีความขลังในตัวเอง⁶²

2.7.3 แนวคิดทฤษฎีมานุษยวิทยา

Melford E. Spiro (1966) อธิบายว่า ความเชื่อทางศาสนาคือระบบความคิดที่มนุษย์นำไปอธิบายอำนาจเหนือธรรมชาติและความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่ออำนาจนั้น ซึ่งระบบความคิดนี้พยายามผนวกกระบวนการที่สัมพันธ์กันที่นิยมกับจิตวิเคราะห์เข้าด้วยกัน เพื่อชี้ว่า ความเชื่อไสยศาสตร์ตอบสนองอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์และช่วยให้สังคมมีระเบียบกฎเกณฑ์ กล่าวคือ Spiro ขยายความการวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาว่า ความเชื่อไสยศาสตร์ดำรงอยู่ใน 3 ลักษณะ คือ ความคิด การกระทำและการแสดงออก ในระดับความคิด เป็นเรื่องของจิต เป็นการไตร่ตรองผ่านการคิด เป็นวิธีการสร้างความหมายให้กับการมีชีวิตและการอยู่ในโลก ความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์ จึงช่วยให้มนุษย์อธิบายการดำรงอยู่ของตัวเองและสังคมได้ ในระดับการกระทำ เป็นการใช้ไสยศาสตร์เพื่อตอบสนองเรื่องปากท้องและการทำมาหากิน ในระดับการแสดงออก เป็นการใช้ไสยศาสตร์เพื่อระบายความทุกข์ ความกลัวและความสับสนในชีวิต ทั้งหมดนี้คือการมองในเชิงโครงสร้างที่ไสยศาสตร์ทำหน้าที่สร้างระเบียบสังคมและช่วยให้มนุษย์มั่นใจในการดำเนินชีวิต⁶³

Nurit Bird-David (1999) อธิบายว่า โลกทัศน์ที่มนุษย์ใช้อธิบายการมีชีวิตและการอยู่ในโลก เป็นเรื่องของการสร้างความจริงที่แตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้น การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นโลกทัศน์ที่ใช้สร้างความจริงเช่นเดียวกับการทดลอง ทางวิทยาศาสตร์ การมองดูมนุษย์ในสังคมชนเผ่ากราบไหว้เจ้าป่าเจ้าเขาและวิญญาณบรรพบุรุษ จึงมิใช่เรื่องความไร้เหตุผล แต่เป็นโลกทัศน์ที่มนุษย์มองสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติเป็น “บุคคล” ที่ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติจึงเป็นภาพสะท้อนของความรู้ที่สอนให้มนุษย์รู้จักระบบศีลธรรมผ่านการเคารพบูชา การให้เกียรติ ความรับผิดชอบและการประมาณตน มนุษย์จะมีใช้เจ้านายเหนือธรรมชาติ ความเชื่อ

⁶² "วีระพล โชติธรรมวิสุทธิ และคณะ[ออนไลน์]," <http://ich.culture.go.th>.

⁶³ Melford E. Spiro, *Religion Problem of Definition and Explanation*, In Banton, Michael (ed.) ed. (London: Tavistock1966).

เกี่ยวกับวิญญาณในธรรมชาติจึงดำรงอยู่ในฐานะ “ความรู้” ที่คำนวณการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่ง Bird-David เรียกว่า “การแสวงหาความรู้เชิงสัมพันธ์” (Relational Epistemology)⁶⁴

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2560) กล่าวถึง ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางสังคม เพราะความเชื่อได้สร้างและรักษา “กฎระเบียบ” ให้กับชุมชน หากใครฝ่าฝืนกฎระเบียบก็จะถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ ในขณะที่ผู้ที่ทำตามกฎระเบียบจะมีชีวิตที่มั่นคงและเป็นสุข ทั้งนี้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนจะเปรียบเสมือนดัชนีชี้วัดความสามัคคีและการพึ่งพาอาศัยกัน อำนาจรัฐและระบบทุนนิยม จะถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามจากภายนอกที่ทำลายความเชื่อของท้องถิ่น ซึ่งมีผลทำให้โครงสร้างชุมชนอ่อนแอและเปลี่ยนไป⁶⁵

สุรียา สมุทคุปต์ และคณะ (2539) กล่าวถึง การเข้าทรงในสังคมเมืองในฐานะเป็นวาทกรรมและวิกฤตการณ์ของความทันสมัย โดยชี้ว่า พิธีเข้าทรงสะท้อนวิถีชีวิตชนชั้นกลางและแรงงานที่ต้องเผชิญกับการต่อสู้แข่งขันทางเศรษฐกิจ คนเมืองต้องการมีโชคลาภ ร่ำรวยและประสบความสำเร็จในทรัพย์สินเงินทองและอีกด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นวาทกรรมโต้ตอบกันระหว่างกลุ่มที่ยอมรับและกลุ่มที่ปฏิเสธการทรงเจ้า การปรากฏขึ้นของพิธีทรงเจ้าเข้าผีในเขตเมือง คือวิธีการตอบโต้วาทกรรมพุทธศาสนาที่สร้างโดยรัฐ ซึ่งต้องการสร้างมาตรฐานทาง ศีลธรรมภายใต้คำสอนของศาสนาพุทธเพียงอย่างเดียว แต่พิธีกรรมเข้าทรงได้นำเอาคติพุทธผีและไสยศาสตร์มาใช้พร้อมๆ กัน โดยมีได้แบ่งแยกว่าแบบไหนดีกว่ากัน นอกจากนี้ ยังชี้ว่าการทรงเจ้าเข้าผีสะท้อนวิกฤตการณ์ของความทันสมัย ได้แก่ ความยากจน ช่องว่างทางชนชั้น ความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ การทำลายทรัพยากรมลพิษ และการคอร์รัปชัน วิกฤตการณ์เหล่านี้ส่งผลให้คนขาดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต จึงต้องหันไปหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์⁶⁶

⁶⁴ N. Bird-David, *Animism Revisited: Personhood, Environment, and Relational Epistemology* (1999), *Current Anthropology*40(S1).

⁶⁵ นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, “แนวคิดมานุษยวิทยาเกี่ยวกับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย,” วารสารวิชาการมานุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เล่ม 25 ฉบับที่ 47 (2560).

⁶⁶ สุรียา สมุทคุปต์ and คณะ, ทรงเจ้าเข้าผี : วาทกรรมของลัทธิพิธีและวิกฤตการณ์ ของความทันสมัยในสังคมไทย (กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร2539).

สนธิ สมัครงการ (2539) กล่าวว่า สังคมไทยมีความเชื่อหลากหลาย ได้แก่ ศาสนา พุทธ อิสลาม ลัทธิ ผีวิญญาณ มายาศาสตร์ โหราศาสตร์ และความเชื่อโชคลาง ความเชื่อเหล่านี้ดำรงอยู่พร้อมๆ กัน ในแง่การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ มีสาเหตุ 2 ประการ คือ ประการแรก คนไม่สนใจศึกษาเนื้อหาสาระของความเชื่อที่มุ่งสอนศีลธรรม แต่หันไปสนใจเงินตราและความร่ำรวยเน้นความสุขทางโลกมากขึ้น ประการที่สอง ระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่ทำให้อารยธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต คนไทยจึงหันไปพึ่งเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อทำให้ชีวิตสะดวกสบายขึ้น⁶⁷

⁶⁷ สนธิ สมัครงการ, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคมมานุษยวิทยา (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2539), หน้า 54.

สรุปบทที่ 2

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกล่าวได้ว่า คนสมัยโบราณใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติและเนื่องจากสมัยก่อนสังคมเศรษฐกิจยังไม่มีความเจริญ ผู้คนใช้ชีวิตด้วยความยากลำบาก ไม่มีวิทยาการความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ที่จะมาอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นและเทคโนโลยีที่ทันสมัยดังเช่นปัจจุบัน ที่จะช่วยเหลือพวกเขาให้รอดพ้นจากภัยอันตราย เมื่อเกิดปัญหาร้ายแรงถึงขั้นที่มนุษย์หรือแม้แต่ธรรมชาติไม่สามารถยับยั้งได้ มนุษย์จึงหันไปพึ่งพาพลังอำนาจของสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ อันได้แก่ เทพเทวดา ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ภูตผีต่างๆ ที่เชื่อว่าเป็นผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ ทรงพลังอำนาจ สามารถช่วยเหลือและบันดาลประทานพรให้กับมนุษย์ที่กำลังประสบเจอกับความทุกข์ให้กลับมามีชีวิตที่ร่มเย็นเป็นปกติสุขได้ วิธีที่มนุษย์ใช้ติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ “พิธีกรรม” พิธีกรรมถือเป็นหนทางการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีวัตถุประสงค์หลายประการในการจัดพิธีกรรม เช่น เพื่อเป็นการรำลึกบูชา เพื่อเป็นการขอพร เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษ เพื่อทำนายเสี่ยงทาย โชคชะตาชีวิต หรือ เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น องค์ประกอบของพิธีกรรมประกอบไปด้วย 1. ผู้ประกอบพิธีกรรม 2. สถานที่พิธีกรรม 3. เครื่องเซ่นไหว้ และ 4. ดนตรีและการรำรำ ซึ่งทั้งหมดนี้ คือการปฏิบัติที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพนับถือ ความศรัทธาเชื่อมั่นและเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พึงพอใจ เกิดความเมตตา ประทานพรให้แก่มวลมนุษย์ อันจะนำมาซึ่งความสมหวัง ความปลอดภัย ไร้ทุกข์และชีวิตมีสุข อีกทั้งพิธีกรรมยังถือเป็นแหล่งรวมความสัมพันธ์ของกลุ่มชน ทำให้เกิดความผูกพัน ความรัก ความสามัคคี เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นสิ่งที่คอยสอน ย้ำคิด ย้ำเตือนมนุษย์ในการใช้ชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างเป็นระบบระเบียบ ไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย เพื่อการเป็นอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นปกติสุข พิธีกรรมความเชื่อมีด้วยกันหลากหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทยังมีบทบาทหน้าที่ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่แตกต่างกันออกไป หนึ่งในพิธีกรรมความเชื่อที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ “พิธีกรรมการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ” สมัยก่อนเมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สามารถหาสาเหตุและวิธีรักษาได้ พิธีกรรมดังกล่าวจึงเป็นวิธีที่ใช้เพื่อทำการรักษาผู้ป่วย โดยมี “ร่างทรง” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมด้วยการเข้าทรงรักษาและมีการรำรำประกอบการรักษาอีกด้วย ร่างทรง คือ ผู้ที่ถูกเลือกโดยเจ้าที่จะมาจับทรงให้เป็นสื่อกลางในการติดต่อกับมนุษย์ โดยอาศัยร่างกายของร่างทรงนั้นเป็นที่สิงอยู่หรือประทับทรงเพื่อประกอบพิธีกรรมการรักษาโรคภัย

ใช้เจ็บ เมื่อร่างทรงได้อัญเชิญสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติเข้ามาสิงสถิตในร่างและทำการรักษาผู้ป่วย ในขณะที่เดียวกันก็จะมีกร่ายรำประกอบการรักษา จุดประสงค์ของการร่ายรำ มีดังนี้ 1. เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของร่างทรงหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2. เพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาต่อพิธีกรรมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3. เป็นกิริยาท่าทางที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมพลังงานบางอย่างในการรักษาผู้ป่วย และ 4. เป็นส่วนช่วยให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น โดยเฉพาะอาการที่เกิดจากอารมณ์ ความรู้สึกหรือจิตใจ สามารถทำให้ผู้ป่วยรู้สึกผ่อนคลายความตึงเครียดและเย็นลงได้ มนุษย์เรารู้จักการร่ายรำมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์สมัยยังเป็นชนเผ่าเร่ร่อน ปรากฏให้เห็นจากแหล่งภาพเขียนสี ต่างๆ อาจเกิดจากความตืออกดีใจ เศร้าโศกหรืออ่อนวอนสิ่งที่คิดว่ามีอำนาจเหนือกว่า เดิมการร้อง เล่น เต้น รำ เหล่านี้ มิได้ทำเพื่อความสนุกสนาน แต่กระทำในโอกาสเมื่อชีวิตประสบภาวะวิกฤตที่พวกเขาไม่รู้สาเหตุและไม่เข้าใจธรรมชาติได้ดีพอ เช่น เกิดภัยธรรมชาติ การป่วยไข้หรือความตาย เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนาฏกรรมในพิธีกรรมของนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า มีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. การร่ายรำ การร้อง การเต้น การละเล่น ประกอบดนตรีที่บรรเลงในพิธีกรรม และ 2. พิธีกรรม คือ นาฏกรรม กล่าวคือ องค์ประกอบของพิธีกรรม คือ องค์ประกอบของนาฏกรรม ไม่ว่าจะเป็น ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม เปรียบเสมือน เรื่องราวของการแสดง ละครพิธี เปรียบเสมือน ฉากๆ หนึ่งของการแสดงหรือเป็นสถานที่ทำการแสดง เครื่องเช่นไหว้บูชา ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เปรียบเสมือน อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง ผู้ประกอบพิธีกรรมหรือผู้ที่มาร่วมพิธีกรรม เปรียบเสมือน นักแสดง และมีการแต่งกายที่บ่งบอกถึงสถานภาพของนักแสดง มีการร่ายรำประกอบดนตรีที่บรรเลงในพิธีกรรม และสุดท้ายคือ ผู้ชม เป็นผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีกรรม

การวิจัยเรื่อง นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1. การวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างทำรำในพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีวด ในเขตอีสานใต้” โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีวดในเขตอีสานใต้ และศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีวดในเขตอีสานใต้ อีกทั้งการวิเคราะห์โครงสร้างทำรำที่ใช้ในพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีวดในเขตอีสานใต้ และ 2. การวิจัยเรื่อง “การฟ้อนรำของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” โดยศึกษาการฟ้อนรำที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมในด้านกำเนิดของการฟ้อนรำ ประเภทการฟ้อนรำ องค์ประกอบการฟ้อนรำและ

ศึกษาโครงสร้างทางสังคมในด้านความเชื่อและพิธีกรรม ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ด้านประเพณีและด้านเศรษฐกิจ โดยศึกษาการฟ้อนรำ เรือมอันเร เรือมกันตรึม เรือมอายัย เรือมตรุษและเรือมมมัวด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร เกี่ยวข้องกับงานวิจัย คือ มีการสื่อสาร อยู่ 3 รูปแบบ ได้แก่
 1. การสื่อสารเชิงวัจนะ คือ การสนทนาระหว่างมะมัวด ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ผู้ร่วมพิธีและคำร้องของนักร้อง
 2. การสื่อสารเชิงอวัจนะ คือ กิริยาอาการของมะมัวด เช่น โกรธ โศกเศร้า เสียใจ ร้องไห้ ดีใจ เยินอาย กิริยาท่าทาง เช่น กระตืบเท้า ตีตัก ปรบมือ หรือ ร่ายรำ และดนตรีที่สื่อถึงสถานการณ์ของพิธีกรรมให้ดูมีความชัดเจนยิ่งขึ้น และ
 3. การถ่ายทอดโดยกระบวนการทางสังคม คือ การปฏิบัติสืบทอดทางพิธีกรรม ความเชื่อ วิธีการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บของผู้ป่วยแบบโบราณ
2. แนวคิดทฤษฎีนาฏศิลป์พื้นบ้าน เกี่ยวข้องกับงานวิจัย คือ การร่ายรำของมะมัวดในขณะที่ทำการรักษาผู้ป่วย เป็นการร่ายรำที่ไม่มีแบบแผนตายตัว รำอย่างอิสระ ตามความถนัด และ
3. แนวคิดทฤษฎีสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เกี่ยวข้องกับงานวิจัย คือ ยังสามารถควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้รู้จักประเพณีปฏิบัติตนเป็นคนดี อยู่ในศีลธรรม เป็นแหล่งรวมญาติ ลูกหลานได้ทำความรู้จักญาติพี่น้องทั้งยังมีชีวิตและผู้ล่วงลับไปสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้เหนียวแน่นมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความปรองดอง สัมครสมานสามัคคี พิธีกรรมปัญญาโลมะมัวดจึงมีคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เป็นส่วนช่วยให้สังคมมีความเป็นระเบียบและสงบสุขร่มเย็น

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวมาทั้งหมด เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสู่แนวทางในการวิจัยและเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโลมะมัวด จังหวัดสุรินทร์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยได้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 ระเบียบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นองค์รวม จากการศึกษาเอกสารต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อนำมาวิเคราะห์ ดังนั้น การศึกษาเรื่อง นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ จึงเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

3.2 แหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งแหล่งข้อมูลออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลที่เป็นสถาบัน

1.1 สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้วิจัยได้เข้าไปใช้บริการเพื่อสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัย “นาฏกรรมพื้นบ้านอีสาน” และงานวิจัย “การท่อนรำของชาวไทยเขมร ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” โดย ผศ.ดร. เครือจิต ศรีบุญนาค

1.2 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยได้เข้าไปใช้บริการเพื่อสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ณ ห้องสมุด คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ หนังสือ “การเข้าทรงและร่างทรง : ความเชื่อ พิธีกรรม และบทบาทที่มีต่อสังคม” โดย วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ

2. แหล่งข้อมูลที่เป็นสถานที่

เนื่องจากสถานที่อาศัยของผู้วิจัยเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานใต้ จังหวัดสุรินทร์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนหนึ่ง ที่สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการวิจัย ดังนี้

1. หนังสือ “วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์” โดย คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

2. งานวิจัย “บทบาทหน้าที่ของพิธีแก้ลมอของชาวกูย บ้านสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์” โดย อิศราพร จันทร์ทอง

3. หนังสือ “รวมประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์” โดย มงกุฎ แก่นเดียว

4. รายงาน “การละเล่นเรือมมะมีวด รำ (แม่่มด)” โดย ปิ่น ดีสม

3. แหล่งข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ ณ สถานที่จัดพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
2. บ้านตระแสง ตำบล อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

4. แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มมะมีวดผู้ประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์
2. กลุ่มนักดนตรีผู้บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์
3. กลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์
4. กลุ่มนักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์

5. อินเทอร์เน็ต

เป็นวิธีการที่ใช้สำหรับสืบค้นข้อมูลอีกช่องทางหนึ่งที่ทันสมัย เข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว ผู้วิจัยได้ใช้ทำการสืบค้นข้อมูล ดังนี้

1. บทความวิจัย “การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างทำรำในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด ในเขตอีสานใต้” โดย กิรติ เปาริสาร

2. งานวิจัย “ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรื้อมมะมีวด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ” โดย เชิดศักดิ์ ฉายถวิล

3. บทความวิจัย “อำนาจในพิธีกรรมของผู้หญิง กรณีศึกษาพิธีพืชมะมีวดแบบเชียงใหม่” โดย สุนทร คำยอด

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

1. แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
2. แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก
3. แบบบันทึกการสังเกตโดยตรง
4. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม
5. อุปกรณ์บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และบันทึกเสียง

3.4 วิธีการวิจัย

3.4.1 การค้นคว้าข้อมูล

ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ และศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ จากแหล่งข้อมูลที่เป็นสถาบัน สถานที่ บุคคลและอินเทอร์เน็ต จากการศึกษา พบว่า พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวด เป็นพิธีกรรมความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย โดยมีมะมีวดเป็นผู้ประกอบพิธี เป็นพิธีกรรมที่มีมาแต่โบราณและศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากมีเรื่องของสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องในการรักษา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนต่างบูชา เชื่อมั่น ศรัทธา เคารพนับถือและให้ความสำคัญกับพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวดเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถรักษาอาการเจ็บไข้ของผู้ป่วยได้จริงและมีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ปัญหาที่พบคือ สถานภาพทางสังคมมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก มีเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ วิทยาการทางการแพทย์ โรงพยาบาล การรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่ทันสมัยและน่าเชื่อถือ อีกทั้งการหลั่งไหลเข้ามาทางวัฒนธรรมต่างถิ่นมากมาย ส่งผลต่อค่านิยมความคิด ความเชื่อ ของคนสมัยใหม่ พิธีกรรม ปัญญาโหลมะมีวดจึงเริ่มหมดคุณค่า ความสำคัญและเริ่มสูญหายไป ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการค้นคว้าประเด็นสำคัญในพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ที่ยังไม่มีผู้ใดค้นพบและจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวด

มีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. เรื่องราวในพิธีกรรม โดยเริ่มจาก ช่วงที่ 1 ขั้นตอนการจัดเตรียมงาน ไปจนถึง ช่วงที่ 2 ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วย 2. การร่ายรำประกอบของมะมั่วด ปรากฏในช่วงที่ 2 ขั้นตอน การรักษาผู้ป่วย โดยมีมะมั่วดเป็นตัวเชื่อมทั้งสองอย่างเข้าด้วยกันและไม่สามารถแยกพิธีกรรมกับนาฏกรรมออกจากกันได้ เพื่อยืนยันผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์

3.4.2 การสำรวจพื้นที่และประชากร

สำรวจพื้นที่และประชากรจังหวัดสุรินทร์ที่มีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย พบว่า จังหวัดสุรินทร์มีคนกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์กูยและกลุ่มชาติพันธุ์ลาว คนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรในจังหวัดสุรินทร์ โดยมีชาวเขมร 60% ชาวลาว 20% และชาวกูย 10% มีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยโดยคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอยู่ทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ แต่ด้วยระยะเวลาไม่เพียงพอต่อการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลทางการศึกษาได้ทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย อันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวบุคคล ผู้มีความรู้ เป็นที่ยอมรับและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์

3.4.3 การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย อันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวบุคคล ผู้มีความรู้ เป็นที่ยอมรับและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มมะมั่วดผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์ เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือก มีอยู่ 4 ข้อ ดังนี้

1.1 เป็นมะมั่วดที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดสุรินทร์

1.2 เป็นมะมั่วดที่ได้รับการสืบทอดโดยสายตระกูล

1.3 เป็นมะมั่วดที่มีอายุ ตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป

- 1.4 มีประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวด ไม่นต่ำกว่า 20 ปี
2. กลุ่มนักดนตรีผู้บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวด จังหวัดสุรินทร์
เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือก มีอยู่ 3 ข้อ ดังนี้
 - 2.1 เป็นนักดนตรีที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดสุรินทร์
 - 2.2 เป็นนักดนตรีที่มีอายุ ตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป
 - 2.3 มีประสบการณ์ในการบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวด
ไม่นต่ำกว่า 10 ปี
3. กลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวด จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างโดย
ใช้ความน่าจะเป็น ที่เป็นลักษณะของวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควต้า โดยกำหนดจำนวนเป็น
เพศชาย 4 คน เพศหญิง 4 คน และเลือกแบบบังเอิญ คือ เมื่อพบผู้เข้าร่วมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวด
ก็เลือกสัมภาษณ์ให้ครบตามจำนวน รวมทั้งสิ้น 8 คน
4. กลุ่มนักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

3.4.4 การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเชิงลึก โดยลักษณะของคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิด (open-ended question) เน้นในเรื่องความคิดเห็น เหตุผล ความหมาย โดยเป็นการอธิบายรายละเอียดแบบลุ่มลึกเกี่ยวกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวดและนาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วด จังหวัดสุรินทร์

การสัมภาษณ์ของผู้วิจัย แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ 1. สัมภาษณ์ก่อนวันจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วด และ 2. สัมภาษณ์ในวันจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วด

1. สัมภาษณ์ก่อนวันจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วด คือ การศึกษาเรียนรู้ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วดในเบื้องต้น เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อที่จะนำไปประกอบกับการศึกษาเมื่อมีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วด

2. สัมภาษณ์ในวันจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด คือ การศึกษาเรียนรู้ การทำความเข้าใจเพิ่มเติมเกี่ยวกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ก่อนหน้านี้ เพื่อให้ข้อมูลมีความชัดเจนและถูกต้องมากยิ่งขึ้น

3.4.5 การสังเกตโดยตรงและการมีส่วนร่วม

การสังเกตโดยตรง คือ ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ คือ สถานที่พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด เมื่อมีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย ผู้วิจัยจะเริ่มทำการเก็บข้อมูลตั้งแต่แรก คือ ขั้นตอนการจัดเตรียมงาน ไปจนถึง ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วยและเสร็จสิ้นพิธีกรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ ความเข้าใจ เป็นข้อมูลที่ชัดเจน ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ

การมีส่วนร่วม คือ นอกจากที่ผู้วิจัยจะได้เข้าไปทำการสังเกตโดยตรงต่อการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดแล้ว ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมงาน ได้แก่ การจัดสถานที่หรือปะรำพิธี การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับพิธีกรรม โดยผู้วิจัยมองว่า การเรียนรู้ไม่ใช่เพียงแค่การมองเห็นและการจดบันทึกเท่านั้น แต่การได้ลงมือปฏิบัติในสิ่งที่เราสนใจศึกษา นั่นคือ การเรียนรู้ที่สมบูรณ์

3.4.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ 1. แหล่งข้อมูลที่เป็นสถาบัน คือ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคามและคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2. แหล่งข้อมูลที่เป็นสถานที่ คือ สถานที่อาศัยของผู้วิจัย 3. แหล่งข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ คือ สถานที่จัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ 4. แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล คือ การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม และ 5. อินเทอร์เน็ต โดยบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกเป็นภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.7 การเรียบเรียงข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวไปข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการจัดระเบียบของข้อมูลเพื่อความชัดเจนและถูกต้อง จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาทับซ้อนกัน โดยผู้วิจัยจะทำการเรียบเรียงข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบเล่มวิทยานิพนธ์ เพื่อดำเนินการเผยแพร่ต่อไป

สรุปบทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัยที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิจัย มีดังนี้ 1. การค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นสถาบัน สถานที่ บุคคลและอินเทอร์เน็ต ถึงความเป็นมาของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดจังหวัดสุรินทร์และนาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ 2. การสำรวจพื้นที่และประชากรจังหวัดสุรินทร์ มีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยโดยคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอยู่ทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ 3. การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นผู้ให้ข้อมูลที่ประโยชน์ต่อการวิจัย อันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวบุคคล ผู้มีความรู้ เป็นที่ยอมรับและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ 4. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยลักษณะของคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิด (open-ended question) เน้นในเรื่องความคิดเห็น เหตุผล ความหมาย โดยเป็นการอธิบายรายละเอียดแบบลุ่มลึก 5. การสังเกตโดยตรง เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ คือ สถานที่พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดและการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด คือ การมีส่วนร่วมช่วยในการจัดเตรียมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด 6. การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลทั้ง 5 แหล่ง โดยบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกเป็นภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล และ 7. การเรียบเรียงข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบเล่มวิทยานิพนธ์

ทั้ง 7 วิธีการนี้ เป็นการกำหนดทิศทางการวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ เมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ทำการจัดระเบียบแยกแยะส่วนต่างๆ ของหลักฐานหรือข้อมูลที่ได้ออกเป็นหมวดหมู่เพื่อความชัดเจนของการวิจัย

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ พบว่า พิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด มีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม โดยเริ่มตั้งแต่ ช่วงที่ 1 ขั้นตอนการจัดเตรียมพิธีกรรม ไปจนถึง ช่วงที่ 2 ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วย และ 2. มีการร่ายรำประกอบพิธีกรรม ปรากฏในนาฏกรรมพิธีกรรม ช่วงที่ 2 ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วย โดยมีมะมีวัดเป็นตัวเชื่อมทั้งสองอย่างเข้าด้วยกันและไม่สามารถแยกพิธีกรรมกับนาฏกรรมออกจากกันได้ เพื่อยืนยันผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์และอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลในการนำเสนอ ดังนี้

4.1 ความเป็นมาของพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์

4.1.1 ความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร จังหวัดสุรินทร์

4.1.2 พิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์

4.1.3 ผู้ประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์

4.1.4 ขั้นตอนของพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์

4.1.5 ความสำคัญของพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์

4.2 นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์

4.2.1 นาฏกรรมลักษณะที่ 1 นาฏกรรมพิธีกรรม

4.2.2 นาฏกรรมลักษณะที่ 2 การร่ายรำประกอบพิธีกรรม

4.3 องค์ประกอบของนาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด

4.3.1 นักแสดง

4.3.2 การแต่งกายของนักแสดง

4.3.3 สถานที่และฉากของการแสดง

4.3.4 อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง

4.3.5 เครื่องดนตรีและทำนองเพลงประกอบการแสดง

4.3.6 ระยะเวลาของการแสดง

4.3.7 ผู้ชม

4.4 สรุปบทวิเคราะห์

4.1 ความเป็นมาของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวต จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาความเป็นมาของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวต จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องออกเป็น 5 หัวข้อ ดังนี้ 1. ความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร จังหวัดสุรินทร์ 2. พิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวต จังหวัดสุรินทร์ 3. ผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวต จังหวัดสุรินทร์ 4. ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวต จังหวัดสุรินทร์ และ 5. ความสำคัญของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวต จังหวัดสุรินทร์

4.1.1 ความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร จังหวัดสุรินทร์

คนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อที่เป็นพื้นฐานอันนำไปสู่พิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวต อยู่ 2 อย่าง ได้แก่ 1. ความเชื่อเรื่องคุณไสย คาถาอาคม ของขลัง มนต์ดำ และ 2. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเทวดา ดวงวิญญาณครูบาอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ภูตผีต่างๆ

4.1.1.1 ความเชื่อเรื่องคุณไสย คาถาอาคม ของขลัง มนต์ดำ ของชาวสุรินทร์

ความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคม ของขลัง มนต์ดำ ชาวสุรินทร์ โดยเฉพาะกลุ่มชนที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทย มีความเชื่อ ศรัทธา ในความขลังของคาถาอาคมมาก เช่น เสกคาถากันช้างไล่ เสกตะปู เสกหนังเข้าท้อง เสกคาถามหาเสน่ห์ให้สาวรักติดพัน เสกคาถาบังตัวและรวมทั้งยาสั่งและเครื่องรางของขลัง คาถาอาคมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ที่มีอยู่และเคารพศรัทธา จะแคล้วคลาดจากอุปัทวันตรายทั้งหลายทั้งปวงแม้ในสนามรบ ในสมัยโบราณชนชาวสุรินทร์มีโอกาสออกศึกสงครามร่วมรบกับทัพหลวงในสมรภูมিরบ แม่ทัพนายกองจะให้ความไว้วางใจนักรบชาวสุรินทร์มาก เพราะ

นักรบชาวสุรินทร์นั้น มิใช่จะมีแต่พลังกำลังและชั้นเชิงในสมรภูมิต่างนั้น แต่จะมีและใช้คาถาอาคม เครื่องรางของขลัง เป็นอาวุธประจำตัวแต่ละคนอีก ดังนั้น เมื่อข้าศึกรู้ว่าป็นนักรบจากสุรินทร์ก็จะมี ความขยาดไปชั้นหนึ่งแล้ว ปัจจุบันนี้ ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม เครื่องรางของขลังข้างต้นเสื่อมลง ไปมาก โดยเฉพาะในกลุ่มชนรุ่นใหม่ ความเชื่อเหล่านี้ยังมีอยู่เฉพาะในกลุ่มชนผู้สูงวัยเท่านั้น ซึ่งก็คงจะ หมดไปตามอายุขัย เหตุและปัจจัยที่ทำให้เรื่องราวดังกล่าวนี้เสื่อมลงไป ก็เนื่องด้วยไม่สามารถทนทาน ต่อการพิสูจน์แถมยังมีการพูดเยาะเย้ยจากปราชญ์ราชบัณฑิตให้ได้รับความอับอายเนื่องๆ เช่น

“ยามเข้าป่า เสกคาถา กันข้างไร่

ปีนต้นไม้ อีกด้วย ช่วยคาถา

ยามแจ่วบอง จวนหมด รสโอชา

เติมน้ำปลา อีกด้วย ช่วยแจ่วบอง”

หรือเมื่อเห็นคนพกพาเขี้ยวหมูป่า เขี้ยวเสือ ซึ่งลงอักขระอาคมโดย เกจิอาจารย์ต่างๆ ต่างก็อวดเดชศักดิ์ดาเดชกัน แต่ปรากฏปัจจุบัน ได้ยินเข้าก็จะพูดทำนองว่า ไม่มี อย่างไหนดีเท่ากันทั้งหมดนั้นเหมือนกันทั้งนั้น คือซากสัตว์เดรัจฉานเหมือนกัน⁶⁸

4.1.1.2 ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเทวา ดวงวิญญาณครูบาอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ภูตผีต่างๆ

คนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ นอกจากจะมีความเชื่อใน เรื่องคุณไสย คาถาอาคม ของขลัง มนต์ดำ ดังกล่าวไปข้างต้นแล้ว ยังมีความเชื่อ ความศรัทธาและ เคารพนับถือต่อสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

1. **พระนารายณ์ พระพรหม พระอิน** เทพเหล่านี้ โดยมากกล่าวถึงใน คาถาอาคมและคำสวดวิญญูเท่านั้น ไม่ค่อยจะมีบทบาทในชีวิตมากนักหรืออาจเป็นเทพชั้นสูงเกินไปก็ได้

⁶⁸ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, วัฒนธรรม พัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร จัดพิมพ์, 2544), หน้า 159-160.

2. **ปิง** เขมรเขียนเป็น ฟิง คำๆ นี้เคยเรียนถามผู้รู้ว่าหมายถึงอะไร ท่านบอกว่าหมายถึง ผีพวกปิงนี้ มักให้โทษ ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย มาดูอีกทีคำว่า ปิง อาจเพี้ยนมาจากผีได้ โดยมากกล่าวถึงในเวทมนต์

3. **ปิสสะนอการ (วิษณุกรรม)** เป็นเทพแห่งช่างต่างๆ เขาจะมีพิธีบูชาเสมอ ก่อนทำกิจการงานช่างต่างๆและศิลปะต่างๆด้วย

4. **เปรี้ยย กบาล ปรา แบ็ย (พรายแปดเศียร)** เป็นเทพทางดนตรี การแสดง การชกมวย การร้องรำทำเพลง

5. **เม เปรี้ย (เจ้าป่า) เม พนม (เจ้าเขา)** เป็นเทพารักษ์ เข้าป่าขึ้นเขาต้องบูชา

6. **มริง ก้อง เวียล** เทพเลี้ยงสัตว์ป่า เป็นเทพชนิดหนึ่งที่เลี้ยงสัตว์ป่า พวกที่จะไปคล้องช้างไปยิงสัตว์ ล่าสัตว์ต้องบวงสรวงเทพเหล่านี้ พวกคล้องช้างต้องนับถือเทพองค์นี้

7. **อารักษ์ (เทพารักษ์)** เป็นเทพรักษาไม้ใหญ่ หนองบึง

8. **จราบ** เป็นภูตผีอยู่ตามจอมปลวกที่เตียนสะอาด รักษาคลองส่งน้ำทางเวียน ปกติรักสงบไม่ทำร้ายใคร แต่ถ้าใครไปล่วงเกินก็จะทำร้ายทันที

9. **เนียะตา (ปู่ตา)** เป็นเทพรักษาหมู่บ้าน มักมีศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน

10. **ประภูมิ แสร (พระภูมิที่นา)** เป็นเทพ เขามักเซ็นในฤดูทำนา

11. **กร็อง พาลี (กรุงพาลี)** เทพเจ้ารักษาดิน เขาเช่นบอกเสมอก่อนขุดสระ ขุดบ่อ ปลูกเรือน

12. **มนาย สะโนน (เทพปั้นลูกในครรภ์)** เรื่องนี้เล่าไว้แล้ว

13. **ครุกำเนิต** เป็นเทพประจำแต่ละคน

14. **ครุมะมืวด** เป็นเทพที่มาสถิตกับคน สามารถทรงเจ้าเข้าผี ที่เรียกว่า โจรมะมืวด ได้มีหลายประเภท เช่น สนม สังวารย์

15. **ทมบ (ฝิปอบ)** เป็นผีที่เขาเลี้ยงเพื่อให้ช่วยรักษาตัวผู้เลี้ยงเอง เช่น อยู่ยงคงกระพันและใช้ทำร้ายผู้อื่นได้ เป็นผีดิบที่ชอบกินเลือดและของขาวของดิบๆ

16. **อาบ (กระหัง)** เป็นผีที่เกิดจากเรียนอาคมแล้วทำผิด กลายเป็นผี คล้ายปอบ แต่ทำร้ายไม่เท่าปอบ

17. **ประกำ** เป็นผีที่มีอยู่กับสิ่งต่างๆ เช่น เชือกคล้องช้าง มีด ดาบ ปืน เป็นต้น

18. **สาวนาง** เป็นเทพประจำเครื่องตีเหล็กตีทอง เป็นครูช่าง

19. **ครูเวทมนตร์ต่างๆ**

20. **ปเรียย จนิร (พรายกรรมพันธุ์)** เป็นผีร้ายที่ตามดูดเลือดสืบต่อกันมาทางสายโลหิต

21. **มหาจมปู (มหาขมพู)** เป็นเทพที่เรียกว่าแม่มดประเภทหนึ่ง

22. **ตำบอง แดก (กระบองเหล็ก)** เป็นเทพที่เรียกว่าแม่มดประเภทหนึ่ง

23. **กร็อง แฉ็ฮ (กรุงไหม้)** เป็นเทพที่เรียกว่าแม่มดประเภทหนึ่ง บางคนกล่าวว่า เป็นผีที่รักษาห้องทุ่งในป่าใหญ่ยามกลางคืน ปรากฏเป็นดวงไฟลอยเล่นตามทุ่งใหญ่ๆ แต่ผู้เขียนกลับเข้าใจตามชื่อว่าเป็นผีประจำเมือง กร็อง แปลว่า กรุง หรือ เมือง แฉ็ฮ แปลว่า ไหม้ หรือ ลูกไหม้ เทพพวกนี้เวลาหมดเวลาแม่มดเข้ามา จะโปกผ้าสีแดง สดเด่นดังสีไฟ คิดว่าถ้าใครปฏิบัติไม่ถูก จะก่อให้เกิดไฟลุกท่วมเมือง เกิดสงครามขึ้นทำนองนี้

24. **สำโปง ล็อก ทม (เทพผมกระเซิง)** เป็นเทพที่มู่หะลุดันมาก เวลาทรงเจ้าเข้ามาจะดุกันมาก

25. **บ็อง บ็อท (ผีฟ้า)** เป็นเทพที่ชอบมาหาร่างทรงเพื่อช่วยรักษาโรคแก่คนทั่วไป

26. **แบ็ย สาจ (ปีศาจ)** เป็นผีปีศาจพวกผีตายโหงและอื่นๆ เป็นต้น

27. **เปรี้ย อะกาแอส (พรายเบ็ดเตล็ด)** เป็นภูตผีที่ไร้หน้าที่การงาน ชอบเดินเร่ขอเขากิน

28. **โกน กรอก (กุมารทอง)** มีทั้งกุมารทองคน กุมารทองแมว

29. **ขมอจ (ผี)** คำนี้ ไทยไปใช้ว่า ผีขมด อันความหมายนั้นต่างออกไป ถ้าเขมรบอกว่า ขมอด เทอ (ผีทำ) ขมอดโจล (ผีเข้า) หมายถึง เกิดอาการผีสิงที่ต้องใช้มนต์ไล่ผีออก

30. **อำเปอ (คุณไสย)** เวลาคนไทยใช้คำว่า ทำตามอำเภอใจ คือตามอารมณ์พอใจของตน แต่ความหมายของเขมรที่เรียกว่า อำเปอ คือ ใช้เวทมนต์เสกของไปทำร้าย คนที่ถูกของนั้นจะมีอาการเจ็บป่วย เป็นบ้าหรืออื่นๆ

31. **ซาระบาด ระเบาล ระม็อล (ผีทำหรือโรคระบาด)** เป็นผีที่ทำให้คนและสัตว์ป่วยตายคราวละมากๆ

เรื่องเทวดานี้ ท่านพระเทพเวที (ประยูทธ ปยุตโต) ได้กล่าวถึงว่า พระพุทธศาสนามีได้ปฏิเสธว่าไม่มี ยอมรับว่ามี แต่เทวดาก็มีกิเลสเหมือนมนุษย์ ยังรัก ยังชัง ยังกลัว ยังมีฤทธิ์น้อย ยังมีฤทธิ์มาก แตกต่างกันหรือเทวดาหลอกลวงก็มีเช่นกัน อีกทั้งบางที่มนุษย์เราปฏิบัติธรรมไปแล้ว ก็สามารถที่คุณธรรมสูงกว่าเทวดา เป็นที่เคารพของเทวดาก็มี เทวดามองพวกเขา พวกเขาชอบมาติดต่อกับคน เพื่อหารายได้พิเศษ เรียกเอาสินบนต่างๆ มารับจ้างเพื่อให้เขาเลี้ยงดู ป้อนยอ แล้วก็สัญญาว่าจะทำอันนั้นให้อันนี้ให้ บางทีก็โกหกหลอกลวงก็มี นับว่าเป็นเทวดาที่นิสัยไม่ดีเทวดาอีกพวกหนึ่ง มาติดต่อกับคนอีกแบบหนึ่ง คือ ฝากคอยดูมนุษย์ว่าใครทำความดีอย่างสุจริตใจ มีคุณธรรมสูงส่ง เมื่อเห็นว่าผู้นั้นตกในที่คับขัน เทวดาก็จะมาช่วยเอง โดยไม่ได้เรียกเอาอะไรตอบแทน ชาวพุทธแท้มักนับถือเทวดาประเภทหลังนี้ คนสมัยนี้บอกว่าเรื่องเทวดาช่วยคนดีเช่นในวรรณคดีเป็นเรื่องเท็จ ทั้งนี้เพราะเขาเองไม่เคยทำความดีขนาดยอดเยี่ยมชนิดที่ร้อนถึงเทวดา⁶⁹

⁶⁹ มงกุฎ แก่นเดียว, รวมประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์ ((คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา สุรินทร์ (ศ.พ.พ. สุรินทร์), 2533).

4.1.2 พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

ความเชื่อเรื่องคุณไสย คาถาอาคม ของขลัง มนต์ดำ และความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเทวา ดวงวิญญาณครูบาอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ภูตผีต่างๆ ของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ คือ ต้นกำเนิดของการเกิดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด เป็นที่ทราบกันดีว่า สมัยก่อน สังคมเศรษฐกิจยังไม่มีความเจริญ ไม่มีวิทยาการทางการแพทย์ เครื่องมือทางการแพทย์ โรงพยาบาล เพื่อตรวจหาสาเหตุและวิธีรักษาโรคร้ายไข้เจ็บดังเช่นปัจจุบัน จึงเชื่อว่าสาเหตุของโรคร้าย ไข้เจ็บหรืออาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่เกิดขึ้น มาจากฝีมือของสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติเหล่านั้นเป็นผู้กระทำ เช่น ภูตผีร้าย หรืออาจเป็นเพราะผู้ป่วยได้ไปกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พุดจาดูหมิ่น ทำลายสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ทั้งที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ก็ทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์โกรธและลงโทษ สมัยก่อนนั้นวิธีที่จะช่วยรักษาผู้ป่วยให้หายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ก็คือ การจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด เป็นพิธีกรรมที่สามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเจรจาต่อรอง ขอขมา อ้อนวอนร้องขอความเมตตาหรือช่วยให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ที่เป็น คนสมัยก่อนเชื่อว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ ผู้รู้ ผู้สร้างทุกสรรพสิ่ง เป็นผู้มโหฬารสิทธิ์ ทรงพลังอำนาจ สามารถช่วยเหลือและคุ้มครองพวกเขาให้รอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวงได้ เมื่อพบเจอกับเหตุการณ์หรือปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขหรือหมดหนทางแก้ไข ก็จะหันมาพึ่งพาสังค์ดิ์สิทธิ์ แต่เนื่องจากมนุษย์ธรรมดาไม่สามารถที่จะติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหล่านั้นได้ จึงมีตัวแทนหรือผู้นำพิธีกรรม ที่เป็นตัวกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ มะมีวด หรือ แม่มด หรือ ร่างทรง (แต่ละพื้นที่จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับภาษาที่ใช้และความเข้าใจของผู้เรียก)

พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด คำว่า “ปัญญาโกล” แปลว่า การเข้าทรง “มะมีวด” แปลว่า แม่มด พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จึงหมายถึง พิธีกรรมการเข้าทรงของแม่มด พิธีกรรมดังกล่าวจะมี มะมีวดเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ โดยจะใช้ร่างของตนเป็นที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เข้ามาสิงสถิตในร่างเป็นที่เรียบร้อย ก็จะทำการทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและทำการรักษาผู้ป่วยตามขั้นตอนของพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด โดยส่วนใหญ่ สาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยจากการทำนาย จะเป็นไปในลักษณะของความเชื่อในเรื่อง การถูกคุณไสย มนต์ดำ ภูตผีร้าย ผีเจ้าที่เจ้าทางหรือแม่แต่ครูประจำตัวของผู้ป่วยเป็นผู้กระทำความเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาลในสังคมที่ล้าหลัง มีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ สาเหตุทางธรรมชาติ

(Natural) เป็นสาเหตุธรรมดาที่ไม่ซับซ้อนและหาเหตุผลง่าย เช่น แมลงกัด ปวดฟัน มีดบาด สาเหตุที่สองคือ สาเหตุอันเกิดจากการผิดธรรมชาติ (Preternatural) สาเหตุนี้มีความสลับซับซ้อนยากที่จะอธิบายด้วยเหตุผลทางธรรมชาติได้สาเหตุนี้ทำให้เกิดความเชื่อว่า “ถูกของ” หรือ “ถูกคุณ” ซึ่งเป็นเหตุที่เกิดจากคนทำเช่นหมอผี วิธีนี้ส่วนใหญ่แล้วแก้ไขโดยวิธีทางไสยศาสตร์เช่นหมอธรรม สาเหตุที่สาม สาเหตุอันเกิดจากพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural) โดยเชื่อว่าไม่ว่าจะเป็นความเจ็บป่วยที่เกิดจากสาเหตุธรรมชาติหรือผิดธรรมชาติก็ตามล้วนแต่เป็นเหตุที่เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติไม่ใช่ฝีมือของมนุษย์หรือหมอผีแต่อย่างใด แต่เกิดจากอำนาจของ ภูตผี ปีศาจ วิญญาณของบรรพบุรุษหรือเจ้าประจำตระกูล และเจ้าประจำเผ่าไม่พอใจต่อพฤติกรรมของคนในชุมชนหรือลูกหลานที่ทำผิดต่อกฎ ข้อห้ามหรือศีลธรรม (Taboos) การรักษาความเจ็บป่วยในกรณีนี้มักเกี่ยวกับพิธีกรรมการ “ขอขมา” หรือการเอาใจผี เช่น การเซ่นไหว้ และการสวดอ้อนวอน⁷⁰

ยกตัวอย่างสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยพร้อมวิธีการรักษาผู้ป่วย⁷¹ ดังนี้

1. สาเหตุจากการพูดจาดูหมิ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ลักษณะอาการที่เป็น คือ น้ำลายฟูมปาก พูดไม่ชัด ปากเปี้ยว

วิธีการรักษา คือ การขอขมาลาโทษ ด้วยการแต่งงาน 4 ไร่ 1 ฟอง กรวย 5 เปสึเหลี่ยม 1 และทำนายเรื่องราวผ่านไขดิบเพื่อเป็นการยืนยันว่าผู้ป่วยได้ไปกระทำเรื่องที่ผิดจริง

2. สาเหตุจากการถูกคุณไสย หรือ โดนของ

ลักษณะอาการที่เป็น คือ เป็นบ้า ซึมเศร้า ไม่พูด บางรายวิ่งแก้ผ้า ทำนายได้จากไขดิบ เมื่อปอกไข ไขขาวจะเหนียวมากกว่าปกติ มีถ่านสีดำ หรือมีตะปูในไข เป็นต้น กรณีที่ถูกเสกหนึ่งควายเข้าห้อง ห้องจะใหญ่ผิดปกติ เวลาสวดบริกรรมคาถา จากที่ห้องปกติก็จะบวมใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ

⁷⁰ เชิดศักดิ์ ฉายถวิล, ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรือมมะมั่วต” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ (ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 2550).

⁷¹ สัมภาษณ์ จำเริญ คงทน, "มะมั่วตที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วต."

วิธีการรักษา คือ การนำสมุนไพรเข้ามาช่วย โดยต้มให้ผู้ป่วยดื่มหรือนำไข่ไก่ 2 ฟอง ร่ายคาถา กลิ้ง ภูและเคาะตามตัวผู้ป่วย หรือให้กินและอาบน้ำมันต์ เมื่อผู้ป่วยอาเจียนออกมา ของที่อยู่ในตัวก็จะออกมา ถ้ามีหนังควายก็จะออกมาเป็นหนังควาย ถ้ามีตะปูก็จะออกมาเป็นตะปู เป็นต้น

3. สาเหตุจากการลบลู่หรือทำลายสถานที่อันมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่

ลักษณะอาการที่เป็น คือ วิกลจริต เป็นบ้า เจ็บป่วย ไม่สบาย เพื่อเจอ ซึ่งอาการต่างๆ ที่เป็นนั้น ขึ้นอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้เป็น

วิธีการรักษา คือ การทรงเพื่อดูว่าสถานที่ตรงนั้นมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดสถิตอยู่และถามดูว่าต้องการให้แก้ไขแบบไหน หรือ บางครั้งก็เตรียม ชั้น 5 อาหารคาวหวานไปเช่นเพื่อขอขมาลาโทษ บางทีก็เรียกให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาในร่างและบอกวิธีแก้ไขหรือรักษาเลย

ทั้งนี้ทั้งนั้น วิธีการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย จะมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วย วิธีการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามารักษาและวิธีการของมะมั่ววัดที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากมะมั่ววัดรุ่นก่อน ซึ่งจะมีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการรักษาผู้ป่วยโดยภาพรวม จะเป็นการรักษาหรือแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ คือ “เหตุเกิดที่ตรงไหน ให้แก้ที่ตรงนั้น”

การที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เข้ามาสถิตในร่างของมะมั่ววัดครั้งนี้ ถือเป็นโอกาสที่ผู้ร่วมพิธีกรรมสามารถที่จะเข้าถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้โดยตรง เช่น ญาติผู้ป่วยสอบถามถึงสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่ผู้ป่วยเป็นว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุใด มีวิธีแก้ไขหรือรักษาอย่างไร ชาวบ้านสอบถามถึงความต้องการ ว่าต้องการให้ทำสิ่งใดเพื่อเป็นการขอขมาหรือตอบแทนการมาช่วยเหลือลูกหลาน หรือเมื่อทำการรักษาผู้ป่วยเสร็จ ก็จะเป็นการพูดคุย สนทนาปราศรัยระหว่างผู้ร่วมพิธีกรรมกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยความเป็นมิตร มีการร่ำรำประกอบกรบรลงดนตรี อันไพเราะ ด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน เพื่อเป็นการเอาอกเอาใจสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการรักษาผู้ป่วย การนำเครื่องเช่นไหว้มากถวายแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับประทานอย่างอิมหันาสำราญ ได้มีพลังในการรักษาผู้ป่วยต่อไป การร่วมรับพร ขอโชค ลาก ความเป็นสิริมงคล จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่เข้ามาสถิตในร่างของมะมั่ววัด เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ เป็นเรื่องที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่ามีจริงหรือไม่อย่างไร แต่เป็นที่หน้าแปลกประหลาดใจ หลังจากที่ผู้ป่วยได้รับการรักษาแล้ว อาการหนักที่เป็นอยู่ก็ค่อยๆ ดีขึ้น บางรายจากที่ทานข้าวไม่ได้มาหลายวัน กลับทานข้าวได้ตามปกติ บางรายพูดจาไม่รู้เรื่องหรือจับใจความไม่ได้ กลับพูดจาได้ตามปกติ บางรายไม่มีเรียวแรง ยกแขน ยกขาไม่ขึ้น กลับลุกนั่งได้ตามปกติหรือสามารถร่ายรำร่วมกับทุกคนในพิธีกรรมได้อย่างปกติ การรักษาตามแนวคิดแบบหมอแผนปัจจุบันใช้วิธีการแยกชุมชนออกจากวิธีการรักษาของหมอให้มากที่สุด โดยเชื่อว่าการรักษาโรคเป็นเรื่องของ “หมอกับคนป่วยเท่านั้น” ชุมชนไม่เกี่ยว แตกต่างจากวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อโดยสิ้นเชิง เพราะการรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อ นับได้ว่าเป็นการรักษาโดยเอาชุมชนและความเชื่อมาเป็นพลังของกิจกรรมการรักษา เครื่องมือที่ใช้ในการทำพิธีก็คือ ดนตรีและการฟ้อนรำ ซึ่งถือว่าเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อสุขภาพจิตใจ ส่งผลต่อสุขภาพร่างกาย และส่งผลต่อสุขภาพของชุมชนด้วย เรียกว่าการแพทย์แบบวัฒนธรรม สังคมหรือชุมชนต้องเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการบำบัดรักษาผู้ป่วย การรักษาแบบพื้นบ้านหรือการรักษาด้วยความเชื่อจึงแสดงให้เห็นพลังวัฒนธรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีความเชื่อและศรัทธาต่ออำนาจเหนือธรรมชาติร่วมกันหรือเรียกว่าเป็นสายใยเดียวกัน⁷²

4.1.3 ผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

ผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด ภาษาเขมรเรียกว่า มะมีวด แปลว่า แม่มด ความหมายของคำว่า แม่มด หมายถึง หญิงหมอผี, หญิงที่ใช้อำนาจเวทมนตร์บังคับภูตผีให้ช่วยทำอะไรบางอย่างที่ผิดปกติธรรมดาได้, หญิงที่ทรงเจ้าเข้าผี⁷³ ทำให้หลายๆ คนเข้าใจว่า มะมีวดต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้นและเกิดข้อสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงมีมะมีวดที่เป็นผู้ชาย จากการสัมภาษณ์ นายรชต บุตรดาบด ครูมะมีวดเตียน กล่าวว่า เดิมคำว่า “มะมีวด” คือคำว่า “โมมีอด” แปลว่า “มาหมด” คนเขมรสมัยโบราณจะเรียกร่างทรงว่าโมมีอด เนื่องจากร่างทรงจะอัญเชิญครูประจำตัว ดวงวิญญาณ

⁷² เขิตศักดิ์ ฉายถวิล, “ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรียมมะมีวด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ,” (2550).

⁷³ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542), หน้า 877.

บรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมายที่เคารพนับถือ ให้เข้ามาสิงสถิตในร่าง⁷⁴ จากคำให้สัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสามารถกล่าวได้ว่า คำว่า มะมีวด หรือ แม่มด มิได้หมายถึงเพียงหญิงที่เป็นร่างทรง แต่ยังหมายถึงผู้ที่สามารถอัญเชิญสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติให้เข้ามาสิงสถิตในร่างได้ คำว่า “ร่างทรง” หมายถึง ชายหรือหญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ ที่ถูกเลือกโดยเจ้าที่จะมาจับทรงให้เป็นสื่อกลางในการติดต่อกับมนุษย์โดยอาศัยร่างกายของร่างทรงนั้นเป็นที่สิงอยู่หรือประทับทรงเพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ โดยผู้ที่เป็ร่างทรงนั้นจะยอมเป็นร่างทรงด้วยความเต็มใจหรือไม่เต็มใจก็ตาม สำหรับร่างทรงที่สมบูรณ์ ก็คือ ร่างทรงที่ผ่านการครอบครุแล้วเท่านั้น⁷⁵ ผู้ที่เป็นมะมีวด ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้หญิง ผู้ชายก็สามารถเป็นมะมีวดได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าใครจะเป็นก็เป็นได้

ผู้ที่เป็นมะมีวดได้ 1. การสืบทอดทางสายตระกูล ก็คือ ผู้ที่เป็นมะมีวดจะต้องมีญาติฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่ที่เป็นมะมีวดมาก่อน ภาษาเขมรเรียกว่า “จนิมะมีวด” และ 2. มีเหตุต้องให้เป็นมะมีวด โดยผู้นั้นจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจก็ตาม ยกตัวอย่างกรณีของนายจำเรียว คงทน ครูมะมีวดเติน กล่าวว่า ก่อนจะเป็นมะมีวด มีเหตุการณ์เกิดขึ้น คือ อา หรือ น้องชายของพ่อครูเติน ไม่รับครูมะมีวดบวกกับเหตุการณ์ที่ครูเตินมีอาการเจ็บป่วยขั้นรุนแรง เมื่อตอนอายุ 13 ปี เพราะครูของบรรพบุรุษมาขออยู่ด้วย จากคำบอกของผู้ใหญ่ เหตุการณ์ทั้งสองที่เกิดขึ้น จึงทำให้ครูเตินต้องรับครูมะมีวด โดยมีการแต่งงาน 4 ชั้น 5 เงิน 4 บาท พลุ 16 ใบ และลองปัญญา (เข้าทรง) ดู ปรากฏว่าปัญญาได้หลังจากที่ได้รับครูมะมีวดโดยสมบูรณ์ อาการทุกอย่างที่เป็นก็หายเป็นปกติ ชีวิตมีความสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บหรือมีภัยมาผจญ เพราะว่าครูของครูเตินคอยช่วยปกป้องดูแลรักษา และก็เป็นมะมีวดรักษาผู้ป่วยมาตลอดจนถึงปัจจุบัน⁷⁶ ในกรณีของมะมีวดที่ไม่ได้รับการสืบทอดทางสายตระกูลหรือที่ไม่มีญาติฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่เคยเป็นมะมีวดมาก่อน แต่สามารถเป็นมะมีวดได้ เพราะเป็นร่างที่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ครูบาอาจารย์ เลือกที่จะมาอยู่ด้วย เนื่องจาก

⁷⁴ สัมภาษณ์ รชต บุตรดาบด, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโลมมะมีวด".

⁷⁵ วิรัช วิรัชนิภาวรรณและนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, การเข้าทรงและร่างทรง, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2533), หน้า 7-8.

⁷⁶ สัมภาษณ์ จำเรียว คงทน, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโลมมะมีวด."

เป็นผู้ที่มีบุญ มีจิตใจสะอาด อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยอมรับและปฏิบัติในการบูชาได้ดี จึงถูกเลือกให้เป็นมะมีวด⁷⁷

สรุปได้ว่า มะมีวดมีอยู่ 2 ประเภท คือ 1. มะมีวดที่ได้รับการสืบทอดทางสายตระกูล คือ การเป็นมะมีวดโดยที่ตระกูลทางฝ่ายบิดาหรือฝ่ายมารดา เคยมีผู้ที่เป็นมะมีวดมาก่อน เมื่อถึงเวลาอันสมควรที่จะต้องมีการสืบทอดการเป็นมะมีวด โดยผู้ที่ถูกเลือกจะเต็มใจหรือไม่เต็มใจเป็นก็ตามหากผู้ที่ถูกเลือก ไม่ยอมรับหรือปฏิเสธ ชีวิตก็จะพบเจอแต่ปัญหา อุปสรรค มีเรื่องให้ทุกข์ร้อนใจจนไม่มีความสุข แต่หากผู้ที่ถูกเลือกยอมรับที่จะเป็นมะมีวดและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เรื่องเลวร้ายต่างๆที่เกิดขึ้นกับชีวิตก็จะหายไปและพบเจอแต่ความสุข 2. มะมีวดที่ไม่ได้รับการสืบทอดทางสายตระกูล คือ การเป็นมะมีวดโดยที่ตระกูลทางฝ่ายบิดาหรือฝ่ายมารดา ไม่มีผู้ใดเคยเป็นมะมีวดมาก่อน แต่เนื่องจากเป็นร่างที่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ครูบาอาจารย์ เลือกที่จะมาอยู่ด้วย อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีบุญ มีจิตใจสะอาด อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยอมรับและปฏิบัติในการบูชาได้ดีและที่สำคัญ คือ สามารถอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่างและทำการรักษาอาการเจ็บไข้ของผู้ป่วยได้จริง เมื่อเป็นมะมีวดแล้ว จะต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมเพื่อจะได้ไม่ผิดครูและเป็นที่น่าเคารพนับถือ น่าเลื่อมใสสำหรับผู้ที่ต้องการเข้ามาขอความช่วยเหลือ เช่น เคารพบูชาและรำลึกถึงครูบาอาจารย์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่พูดจาหยาบคาย ไม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่สุภาพ ต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเอื้ออาทร ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ยึดมั่นปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เป็นต้น⁷⁸

หลังจากที่ได้มีผู้สืบทอดการเป็นมะมีวดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก่อนที่จะเริ่มให้มะมีวดผู้สืบทอดเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด จะต้องผ่านการประสิทธิ์ครู มะมีวดที่จะทำการรักษาผู้ป่วยและเป็นเจ้าพิธี จะต้องผ่านการประสิทธิ์ครูหรือทดสอบความรู้ความสามารถเสียก่อน คือให้ลุยไฟ เหยียบหนาม เหยียบมิดดาบ แล้วทนายของผู้ถูกซ่อนไว้และอีกหลายอย่างตามขั้นตอนแต่ละสายหรือจากครูผู้จัดพิธีประสิทธิ์ให้ตามขั้นตอน ภาษาเขมรเรียกว่า “พิธีประสิทธิ์มะมีวด” ถ้าผ่านโดยไม่มี

⁷⁷ สัมภาษณ์ อิง สนิทฉัตร, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด," (จังหวัดสุรินทร์2561).

⁷⁸ สัมภาษณ์ รชต บุตรดาบด, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด ".

อันตรายอะไรและทำนายแม่นยำตามขั้นตอน ก็ถือว่าผ่านและรับการบรรจุเป็นครูคนต่อไปตาม พิธีกรรมความเชื่อของมะมีวด ⁷⁹

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถกล่าวได้ว่า คุณสมบัติของผู้ประกอบพิธีกรรม ปญฺโฆลมะมีวด มีดังนี้ 1. ผู้ประกอบพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวด สามารถเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ 2. เป็น ผู้ที่ถูกเลือกโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งผู้ที่เป็นมะมีวดทางสายตระกูลและผู้ที่ไม่เป็นมะมีวดทางสายตระกูล 3. สามารถอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่างและทำการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย ได้ 4. ปฏิบัติตนถูกต้องเหมาะสม เช่น เคารพบูชาและรำลึกถึงครูบาอาจารย์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่พูดจาหยาบคาย ไม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่สุภาพ ต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเอื้ออาทร ไม่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตน ยึดมั่นปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เป็นต้น และ 5. ได้ผ่านการทำพิธีรับมอบอย่าง สมบูรณ์

4.1.4 ขั้นตอนของพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวด เป็นพิธีกรรมความเชื่ออันศักดิ์สิทธิ์ที่คนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ เคารพนับถือและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้น การประกอบพิธีกรรม ปญฺโฆลมะมีวดในแต่ละครั้ง จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนอย่างถูกต้องสมบูรณ์และ ครบครันไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ ตามที่เคยมี เคยปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 การจัดเตรียมพิธีกรรม และ ช่วงที่ 2 การรักษาผู้ป่วย

ช่วงที่ 1 การจัดเตรียมพิธีกรรม

1.1 การโบล (การทำนาย) คือ มะมีวดทำนายสาเหตุและวิธีรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยในเบื้องต้น ดูฤกษ์ยามและสถานที่อันเหมาะสมในการจัดพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวด

1.2 การแซนขมิ้อจ (การเซ่นไหว้ผี) คือ ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยเซ่นไหว้ บอกล่าวดวงวิญญาณบรรพบุรุษ พระภูมิ เจ้าที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยได้รับรู้ถึง

⁷⁹ สัมภาษณ์ รัชต บุตรดาบด, มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์, 20 กุมภาพันธ์ 2562.

วัตถุประสงค์ในการจัดพิธีกรรมปัญจโกลมะมีวัดพร้อมกับการขออนุญาตใช้พื้นที่ในการจัดตั้งปะรำพิธี เป็นการบอกกล่าวเพื่อไม่ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์โกรธเคืองและช่วยปกป้องดูแลลูกหลานให้ปลอดภัย ไม่ให้สิ่งชั่วร้ายต่างๆ เข้ามาล้ากรายตลอดการประกอบพิธีกรรมการรักษาในครั้งนี้

1.3 การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา จะดำเนินการไปพร้อมๆ กัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ดังนี้ 1. ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธี และ 2. ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา

1.3.1 การจัดตั้งปะรำพิธี คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่บ้านใกล้เคียง โดยเฉพาะผู้ชายจะมาร่วมช่วยทำการจัดตั้งปะรำพิธี สถานที่ที่ใช้สำหรับจัดตั้งปะรำพิธี นิยมใช้เป็นบริเวณบ้านของผู้ป่วย เพื่อความสะดวกในการจัดเตรียมพิธีกรรม ลักษณะของการตั้งปะรำพิธี มักจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีเสาปะรำพิธีจำนวน 9 ต้น หลังคาแบน มุงด้วยใบมะพร้าวแห้งหรือสด รูปทรงของปะรำพิธีเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดของปะรำพิธีจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของสถานที่ที่ใช้เป็นหลัก

1.3.2 การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะผู้หญิงจะมาร่วมช่วยทำการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาที่ต้องใช้ในพิธีกรรม ดังนี้

1. เรียนตีวดา หรือ เรียนตะกาล (สถานที่รับรองเทพเทวา สิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน)
2. เป หรือ จีร็องเปรียย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย)
3. อาหารคาวหวาน น้ำดื่ม
4. ที่นั่งของมะมีวดสำหรับเข้าทรง
5. ปดาร์ (เพดาน)
6. ตอก (ขันโตกสำหรับใช้ทำการเข้าทรงของมะมีวด)
7. ตอก (ขันโตกสำหรับใช้ทำการเข้าทรงของผู้ป่วย)
8. จวมตีวดา และ จวมเนี้ยะตา (จวมเทวดาและจวมตายาย)
9. จวมกรู (จวมครู)
10. ชันครู
11. อังกอมะซินดินมุย หรือ อังกอกะแย (ข้าวสารและเทียน)
12. บายศรีจาน
13. บายศรีตัน
14. บายศรีลาด
15. ชุราเทริ (หมากธรรม)
16. บายปลิง (ขันรับขวัญ)
17. เครื่องแต่งกาย
18. ดาบ (อาวุธประจำกายของมะมีวด)
19. ไข่เลี้ยะ (ไข่ไก่ดิบสำหรับถอนสิ่งไม่ดีออกจากกายผู้ป่วย)
20. ปะตีวล (สถานที่สังสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)
21. อุปรณ์จำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต
22. กัญจือเซราปูจ (กระบุงใส่ข้าวเปลือก)
23. สถานที่สังสถิตของพระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา และ
24. เครื่องบูชาครูเพลง

1.4 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง คือ นักดนตรีจะทำการจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโลละมะมีวด โดยเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง มีอยู่ 3 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องดนตรีปีพาทย์ ได้แก่ 1. ระนาดเอก 2. ซ้องวงใหญ่ 3. ปี่ใน 4. กลองทัด 5. ตะโพน และ 6. ฉิ่ง

2. เครื่องดนตรีกันตรึม ได้แก่ 1. ตรัว (ซอกันตรึม) 2. สะกั้ว (กลองกันตรึม) 3. เป็ย (ปี่อ้อ) 4. ฉิ่ง 5. ฉาบ และ 6. กรับ

3. เครื่องดนตรีอีสาน คือ แคน

1.5 การจัดวางเครื่องเช่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี คือ การนำเครื่องเช่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโลละมะมีวด มาจัดวางภายในตำแหน่งต่างๆ ของปะรำพิธี ดังนี้ 1. ตำแหน่งของเรียนตีวตา หรือ เรียนตะกาล (สถานที่รับรองเทพเทวาสังค์ศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน) 2. ตำแหน่งของเป หรือ จร็องเปรียย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) 3. ตำแหน่งของเครื่องเช่นไหว้บูชาสังค์ศักดิ์สิทธิ์ 4. ตำแหน่งของเครื่องบูชาครู 5. ตำแหน่งของปะด้วล (สถานที่สิ่งสถิตของสังค์ศักดิ์สิทธิ์) 6. ตำแหน่งของสถานที่สิ่งสถิตของพระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา และ 7. ตำแหน่งของเครื่องดนตรี

ช่วงที่ 2 การรักษาผู้ป่วย

2.1 การไหว้ครูเพลง คือ ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูให้กับนักดนตรีหรือเป็นการยกชันครูให้กับนักดนตรีก่อนเริ่มบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมและหัวหน้านักดนตรีหรือนักดนตรีอาวุโสนำไหว้และพรมน้ำมนต์ให้กับนักดนตรี เครื่องดนตรีและร่วมบรรเลงเพลงโหมโรงถวายแด่ครูเพลงทั้งที่ล่วงลับและยังมีชีวิต เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาและเพื่อเป็นการเอาฤกษ์เอาชัยก่อนบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโลละมะมีวดในขั้นตอนต่อไป

2.2 การไหว้ครูมะมีวด คือ ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูให้กับมะมีวดหรือเป็นการยกชันครูให้กับมะมีวดก่อนเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยและมะมีวดทำการจตุรูป เพื่อไหว้บอกกล่าวดวงวิญญาณครูประจำตัวและสังค์ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงให้มาร่วมช่วยดูแลรักษาผู้ป่วยภายในปะรำพิธีและทำการ “ปะจිර อังกอ” คือ การนำข้าวสารมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วย เพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป

และเพื่อให้การรักษาเป็นไปอย่างง่ายดายยิ่งขึ้น จากนั้น มะมีวดทำการถวายเป็นเครื่องเซ่นไหว้บูชาให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยนำรูปไปปักลงบนเครื่องเซ่นไหว้บูชาต่างๆ และทำความเคารพครุ มะมีวด นักดนตรีปะต๋วล (สถานที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) และผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

2.3 การป้อนโถลมะมีวด (การเข้าทรง) คือ มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสถิตในร่าง เพื่อทำการทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและทำการรักษาผู้ป่วย โดยมะมีวดจะเรียงลำดับการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสถิตในร่าง ดังนี้ 1. การอัญเชิญดวงวิญญาณครูประจำตัวของมะมีวด 2. การอัญเชิญดวงวิญญาณตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน 3. การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย และ 4. การอัญเชิญจันจันวังหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษของวงศ์ตระกูล

ขั้นตอนการปฏิบัติในขณะที่มะมีวดทำการป้อนโถลมะมีวด (การเข้าทรง) มีดังนี้

2.3.1 มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสถิตในร่างเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและทำการรักษาผู้ป่วย

2.3.2 มะมีวดทำการแต่งกายตามความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสถิตในร่าง

2.3.3 มะมีวดทำการเบิกโรง คุ่มโรง หรือ เขยิบโรง โดยการรำรำบวงสรวงเครื่องเซ่นไหว้บูชาและการรำรำป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้ร่างกายในปะรำพิธี มีดาบ (อาวุธประจำกายของมะมีวด) ประกอบการรำรำ

2.3.4 มะมีวดทำการเสียะ คือ การนำไขไก่อดิบมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วยเป็นการถอนสิ่งไม่ดีออกไปและตอกไขไก่อดิบใส่ลงในภาชนะเพื่อดูว่าสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุใดและหาวิธีรักษาอย่างตรงจุด

2.3.5 มะมีวดทำการกาปเป (พันเป) คือ การรำรำเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายไปยังเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) มีดาบ (อาวุธประจำกายของมะมีวด) ประกอบการรำรำ เมื่อมะมีวดทำการพันเปแล้ว เปก็จะถูกนำไปทิ้งให้ไกลจากปะรำพิธี

2.3.6 มะมืวดพบปะสังสรรค์ คือ การสนทนาปราศรัยระหว่างมะมืวดกับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีการดื่มกินเครื่องเซ่นไหว้ การร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน เป็นการพักผ่อนก่อนที่จะเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

2.3.7 มะมืวดทำการจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต

2.3.8 มะมืวดทำการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีการต่างๆ พร้อมกับการร่ายรำประกอบการรักษาผู้ป่วย

2.3.9 ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยทำการอัญเชิญดวงวิญญาณครูประจำตัวเข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อพบปะสังสรรค์ สนทนาปราศรัยกับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีการดื่มกินเครื่องเซ่นไหว้ การร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน

2.3.10 มะมืวดทำการมอบขวัญ คือ การนำข้าวสารมาวางในตอก (ขันโตกสำหรับใช้ทำการเข้าทรงของมะมืวด) และนำข้าวสารมาใส่ในบายปลิง (ขันรับขวัญ) เพื่อที่จะนำไปใช้ในการเฮาบปลิง (เรียกขวัญ) ในขั้นตอนต่อไป

2.4 การเฮาบปลิง (การเรียกขวัญ) คือ มะมืวดทำการเรียกขวัญของผู้ป่วยให้เข้ามาในบายปลิง (ขันรับขวัญ) และเข้ามาสู่กายผู้ป่วย จากนั้น ทำการเสี่ยงทายเพื่อหาผู้ที่เหมาะสมจะดูแลขวัญของผู้ป่วยที่อยู่ในบายปลิง ภาษาเขมรเรียกว่า “ตะตุลปลิง” แปลว่า รับขวัญ และนำไข่ต้มที่อยู่ในบายปลิงมาปอกเปลือกเพื่อทำนายผลการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไร จะหายดีหรือไม่ ใช้ระยะเวลาหรือเร็วเพียงใดจึงจะเห็นผล จากนั้น มะมืวดก็จะให้ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยรับประทานไข่ต้มเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

2.5 การกัจปกา ซาปดาร์ (การเด็ดดอกไม้ ตัดเพดาน) คือ มะมืวดทำการร่ายรำเพื่ออำลาเครื่องเซ่นไหว้บูชาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากนั้น ร่ายรำรอบประติ้วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) เพื่อเป็นการอำลาเทพเทวา ดวงวิญญาณครูอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ โดยมีตาบ (อาวุธประจำกายของมะมืวด) ประกอบการร่ายรำ ในขณะที่มะมืวดร่ายรำรอบประติ้วลก็จะทำการกัจปกา คือ การเด็ดดอกไม้ หักเอาข้าวของในประติ้วลและทำการซาปดาร์ คือ การใช้ดาบตัดผ้าขาวที่ซึ่งเป็นเพดาน จากนั้น มะมืวดก็จะทำความเคารพครูมะมืวด นักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรมปล่อยมะมืวด

หากพูดถึงรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้อง รูปแบบหรือลักษณะของการประกอบพิธีกรรมปัญหาโงลมะมีวดในแต่ละพื้นที่ที่จะมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการรับการถ่ายทอดของมะมีวดแต่ละคน ซึ่งก็ไม่สามารถบอกได้ว่าการปฏิบัติในพิธีกรรมของผู้ใดถูกหรือผิด เพราะพิธีกรรมการรักษานี้มีมาแต่โบราณ ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน หากแต่เป็นการเรียนรู้ท่องจำ ทำตามครู แม้นว่าพิธีกรรมปัญหาโงลมะมีวดแต่ละพื้นที่จะปฏิบัติต่างกัน แต่ความเหมือนกันก็ยังคงมีอยู่ เช่น ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม มะมีวดแต่ละที่จะมีการจัดลำดับขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน แต่ว่าทุกขั้นตอนที่ปรากฏในพิธีกรรมนั้น มะมีวดทุกที่จะมีเหมือนกันทั้งหมด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นดังกล่าวนี้ก็ไม่สำคัญเท่ากับการประกอบพิธีกรรมแล้วประสบความสำเร็จ กล่าวคือ แม้นจะจัดพิธีกรรมสมบูรณ์เพียงใด แต่หากมะมีวดไม่สามารถรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยให้ดีขึ้นได้หรือตอบสนองความต้องการของผู้คนได้ การจัดพิธีกรรมนั้นก็ไม่มีประโยชน์ใดๆ อีกทั้งยังทำให้ผู้คนหมดความศรัทธาเชื่อมั่น ดังนั้น การรักษาผู้ป่วยให้หายดีจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับมะมีวดในการประกอบพิธีกรรมปัญหาโงลมะมีวด

4.1.5 ความสำคัญของพิธีกรรมปัญหาโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมปัญหาโงลมะมีวด ไม่เพียงแต่เป็นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถช่วยรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยได้เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ ที่ยังคงมีความเชื่อและยึดมั่นปฏิบัติ พิธีกรรมปัญหาโงลมะมีวดเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ สามารถควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี อยู่ในศีลในธรรม อันจะนำมาซึ่งความสุข หากปฏิบัติตนไม่ถูกต้องเหมาะสม ชีวิตก็จะพบเจอแต่ความทุกข์ทรมาน เป็นสิ่งที่ไม่มิมีผู้ใดปรารถนา จากความเกรงกลัวกลายเป็นการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้เหนียวแน่น⁸⁰

ความสามัคคีเกิดขึ้นได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมพิธีกรรม เช่น ลูกหลานญาติพี่น้อง รวมไปถึงเพื่อนบ้าน ต่างมารวมช่วยกันจัดเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงผู้คนภายในงาน จัดเตรียมเครื่องเช่นไหสำหรับบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ จัดตั้งสถานที่พิธีกรรม เป็นต้น พิธีกรรมปัญหาโงลมะมีวด ทำให้เกิดความปรองดอง สมัคสมานสามัคคี เป็นโอกาสที่

⁸⁰ สัมภาษณ์ ยโสธารา ศิริภาพระภากร นักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์.

ลูกหลานจะได้รู้จักกับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป การได้พบปะสนทนาร่วมกันด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลิน อีกทั้งการมาร่วมเป็นกำลังใจให้กับผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยเกิดขวัญกำลังใจและหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยได้เร็วยิ่งขึ้น แสดงออกให้เห็นถึงความรัก ความห่วงใยที่มีต่อกัน⁸¹ ซึ่งการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนโบราณ ไม่มีคนในชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการรักษาผู้ป่วย พิธีกรรมปฎิบัติโงลมะมีวัดจึงมีคุณค่าความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมากและเป็นส่วนช่วยให้สังคมมีความเป็นระเบียบ ผู้คนเกิดความเข้าใจและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

พิธีกรรมปฎิบัติโงลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ มีบทบาทหน้าที่อยู่ 6 ประการ ดังนี้⁸²

1. บทบาทหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

พิธีกรรมการโงลมะมีวัด นับว่าเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน เพราะสามารถสร้างความอบอุ่นและปลอดภัยแก่คนในหมู่บ้านได้ ในยามที่คนเราต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดด้านร่างกาย ทางใจและความตาย อาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมการโงลมะมีวัด สามารถช่วยให้ชาวบ้านได้หนีจากความเจ็บปวดทางใจได้ทางหนึ่ง กล่าวคือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในยามที่มีปัญหาและไม่สามารถหาทางออกได้ จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนได้ทราบว่า คนในชุมชนมีความแตกต่างหลายด้านทั้งในแง่ความคิด ความเชื่อและสิ่งของที่บูชา แต่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านต่างมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างเดียวกันคือ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยดูแลรักษาตนเองและหมู่บ้าน ดังปรากฏว่ามีการบูชาศาลปู่ตาประจำหมู่บ้านร่วมกัน ในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี การเคารพต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านหรือการร่วมกันมาให้กำลังใจผู้ป่วยเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมการโงลมะมีวัด ในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง การกระทำเช่นนี้สามารถสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนมีเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกัน ทั้งการยอมรับนับถือในสิ่งที่มีตัวตน เช่น พระสงฆ์และในสิ่งที่ไม่ตัวตน เช่น ผี เทวดา ศาลปู่ตา (ตาจ๊ะเสราะ) ประจำ หมู่บ้าน เป็นต้น ไม่ว่าจะเกิดเหตุผลหรือไม่ก็ตาม แต่ถือได้ว่า พิธีกรรมการโงลมะมีวัด สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นที่ยอมรับกันในชุมชนเขมรได้เป็นอย่างดี

⁸¹ สัมภาษณ์ ฉัตรเอก หล้าล้ำ นักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์.

⁸² สารณี ขาวดี, บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม “การโงลมะมีวัด” ต่อชุมชนเขมร จ.สุรินทร์.

2. บทบาทหน้าที่ในการเป็นตัวกำหนดและควบคุมสังคม

พิธีกรรมการโงลมะมีวด เป็นสิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนใช้เป็นสื่อกลางในการหาคำตอบหรือที่มาของความเจ็บป่วยได้ เมื่อได้ทราบคำตอบแล้วก็จะรู้ว่าตนต้องแก้ไขอย่างไร ซึ่งเท่าที่สัมภาษณ์ผู้ป่วยและญาติ พบว่า สาเหตุความเจ็บป่วยส่วนใหญ่เกิดจากการกระทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สำหรับผู้ป่วยบางราย อาจเกิดเพราะมีคนในครอบครัวแสดงอาการไม่ศรัทธาและทำทายนอำนาจเหนือธรรมชาติ ผลที่ตามมาคือทำให้คนในครอบครัวของตนเองเดือดร้อนแทน เช่น พ่อแม่ป่วยหรือญาติพี่น้องต้องประสบอุบัติเหตุ บางคนจากที่ไม่เคยศรัทธาแล้วได้ประสบเหตุด้วยตนเอง ก็ต้องกลับมาศรัทธาก็มีเช่นเดียวกัน ขณะที่มีการประกอบพิธีแม่ครุมะมีวดอาจจะทำนายทายทักผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยไปพร้อมกันด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะบางครั้งเรื่องไม่ดีอาจจะไม่ได้เกิดแค่กับตัวผู้ป่วยเท่านั้นแต่ได้เกิดกับคนใกล้ชิดด้วย ที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะอำนาจเหล่านั้นต้องการเตือนหรือบอกให้รู้ตัวก่อนที่จะเกิดเหตุร้ายแรงหรือถึงขั้นมีอันเป็นไป ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมสามารถช่วยในการกำหนดและควบคุมสังคมได้เป็นอย่างดี ช่วยให้ชาวบ้านปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้อง ไม่ประพฤติผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือหรือที่คนในหมู่บ้านยึดถือปฏิบัติร่วมกัน เพราะเมื่อใดก็ตามที่มีคนในหมู่บ้านเจ็บป่วย ก็จะมีมติเชื่อว่า มีคนในหมู่บ้านประพฤติปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างผิดทำนองคลองธรรม นับได้ว่าพิธีกรรมการโงลมะมีวด สามารถช่วยควบคุมและกำหนดให้คนในชุมชนทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง

3. บทบาทหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือในการรวมตัวกันของลูกหลานและเป็นแหล่งรวมความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน

การประกอบพิธีกรรมการโงลมะมีวดเพื่อรักษาคนป่วยแต่ละครั้งนั้น ลูกหลานที่ทำงานอยู่ในที่ห่างไกลจะต้องเดินทางกลับมาร่วมในพิธีด้วยเสมอ เพื่อเป็นการให้กำลังใจคนป่วยและมาร่วมรับฟังสาเหตุเพื่อจะได้แก้ไขร่วมกัน จากการสัมภาษณ์คนในครอบครัวของผู้ป่วยรายหนึ่ง ทำให้ทราบความรู้สึกของคนที่เป็นพ่อแม่ว่า “มีความสุขที่ได้เห็นลูกหลานกลับมาร่วมงานกันอย่างพร้อมหน้า มาให้กำลังใจพ่อและมาปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากตนเอง ตลอดจนคนในครอบครัวด้วยเพราะมีโอกาสไม่มากนักที่จะได้พบลูกหลานของตนเอง นอกจากวันหยุดสำคัญประจำปี” ส่วนลูกหลานก็กล่าวว่า “จำเป็นต้องมา เพราะหากไม่มาอาจทำให้ผีปู้ยาตายายไม่พอใจได้ ที่สำคัญคืออยากให้พ่อหายจากอาการเจ็บป่วยที่เป็นมานานแล้ว เมื่อแพทย์สมัยใหม่รักษาไม่หายก็จะต้อง

พึงพาวิธีการแบบโบราณ ซึ่งปฏิบัติกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ แม้ใครไม่เชื่อก็ไม่ควรลบหลู่ ไม่หายก็ไม่เป็นไร ถือว่าได้ลองแล้ว หากหายขึ้นมาก็นับเป็นความโชคดีที่สุด” ในวงการเตรียมงาน ผู้ชายในหมู่บ้านจะมาช่วยกันสร้างปะรำพิธี กางเต็นท์ และปูเสื่อสำหรับให้แขกที่จะมาร่วมพิธีในตอนเย็นได้นั่งอย่างสบาย ไม่ต้องตากน้ำค้าง ขณะช่วยกันทำงาน ทุกคนก็จะช่วยกันทำงานอย่างขยันขันแข็ง ต่างก็พูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน เพื่อนบ้านที่เป็นผู้หญิงจะช่วยกันทำอาหารเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน ส่วนคนแก่จะนั่งล้อมวงให้กำลังใจคนป่วย พูดในสิ่งที่เป็นมงคลให้คนป่วยมีกำลังใจและรู้สึกว่าจะต้องหาย ในช่วงบ่ายเมื่อแม่มะมืวดและทีมงานมาถึงก็จะจัดตั้งอุปกรณ์ในการประกอบพิธี นักดนตรีจะจัดเตรียมเครื่องดนตรีของตนให้พร้อมสำหรับการบรรเลงตลอดคืน นอกจากนี้การที่ชาวบ้านต่างก็นำปัจจัยมาช่วยอาจเป็น เงินทอง ข้าวสาร อาหารแห้ง พืช ผัก ผลไม้ ติดมือมาให้บ้านเจ้าภาพก็แสดงให้เห็นถึงน้ำใจอันงดงามของชาวบ้าน ซึ่งข้าวสารที่ชาวบ้านนำมานั้น ส่วนใหญ่จะใช้ในการประกอบพิธี ส่วนหนึ่งก็นำใช้ในการขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากตัวผู้ป่วยและผู้ที่อยู่ร่วมพิธีกรรมก็จะร่วมทำไปพร้อมกันด้วย (เรียกว่า การปจิริ) ซึ่งการแสดงออกของชาวบ้านทำให้เห็นว่า พิธีกรรมการโงลมะมืวด ได้แสดงบทบาทในด้านการเป็นเครื่องมือในการรวมตัวกันของลูกหลานและเป็นแหล่งรวมความสามัคคีของคนในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

4. บทบาททำหน้าที่ให้การศึกษา

ส่วนใหญ่ประเพณีหรือพิธีกรรมต่างๆ นั้นจะมีการบอกเล่าปากต่อปาก จากรุ่นสู่รุ่น โดยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ในภาพรวมของพิธีกรรมมีสิ่งให้เรียนรู้มากมายทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ดังนี้

4.1 ในด้านรูปธรรม มีให้เห็นตั้งแต่การเตรียมพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ ถือเป็นศาสตร์และองค์ความรู้ที่คนรุ่นหลังควรบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสามารถประมวลออกมาให้เห็นเป็นข้อๆ ดังนี้

4.1.1 การทำบายศรีสู่ขวัญ นอกจากการเรียนรู้การจัดปะรำพิธีแล้ว ยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับบายศรี เพราะบายศรีถือเป็นอุปกรณ์สำคัญในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งบายศรีแต่ละชนิดก็มีขั้นตอน วิธีการทำแตกต่างกัน สื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์แตกต่างกัน หากสนใจสอบถามผู้ทำ หรือ แม่มะมืวด ก็จะได้รับความรู้ว่า บายศรีแต่ละชนิด ใช้บูชาสิ่งใด มีขั้นตอนวิธีการทำอย่างไร สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมไปถึงการให้ความหมายของบายศรีแต่ละชนิดด้วย

4.1.2 ดนตรีและเพลงที่ใช้ตลอดการประกอบพิธีกรรม ในการทำ

พิธีแต่ละช่วง พบว่าจะมีการใช้เสียงดนตรีประกอบโดยตลอด เนื้อร้องท่วงทำนองก็จะเปลี่ยนไปด้วย ทุกครั้งตามลำดับของพิธีกรรม นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับว่าผู้ประพันธ์บทเพลงแต่ละองค์ต้องการจะร่ายรำ หรือฟังเพลงใด ท่วงทำนองใดด้วย จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าวิธีการร้องในพิธีกรรมแต่ละช่วงจะใช้จังหวะและท่วงทำนองเพลงแตกต่างกัน เพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมนั้นจะมีเนื้อหาหรือบทร้องที่ไม่ตายตัว เท่าที่สังเกตการณ์การเล่น เพลงก็ต้องขึ้นอยู่กับองค์ที่ลงด้วยว่าต้องการจะฟังเพลงอะไร หากเล่นแล้วองค์ที่ลงไม่พอใจก็ต้องเปลี่ยนเพลง ในจุดนี้ก็ทำให้เห็นความสามารถของนักดนตรีว่า เป็นคนที่มีความชำนาญในจังหวะดนตรีมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะด้านการประดิษฐ์เนื้อร้องและท่วงทำนอง

4.2 ในด้านนามธรรม ในด้านนามธรรมพบว่า พิธีกรรมการโจลมะมีวดได้สอนให้คนในชุมชนได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรม และนำไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 ประการ คือ **ประการแรก** พิธีกรรมก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะประพฤติตนอยู่ในครรลองที่ถูกต้องเหมาะสม **ประการที่ 2** พิธีกรรมสอนให้คนในชุมชนแสดงความกตัญญูต่อบุพการีและบรรพบุรุษ หากคนในชุมชนมีความกตัญญูต่อบุพการีหรือญาติผู้ใหญ่ที่ตนนับถือ เมื่อคนในครอบครัวประสบความลำบาก เจ็บไข้ได้ป่วย เราในฐานะลูกหรือหลานจะต้องรีบกลับมาช่วยกันแก้ไข บางครั้งอาจจะไม่จำเป็นต้องรอให้มีการประกอบพิธีกรรมก็ได้ เราสามารถมาให้กำลังใจคนที่ไม่สบายกาย ไม่สบายใจได้ทุกเมื่อ เพราะกำลังใจจากคนในครอบครัว ถือเป็นยารักษาโรคขนานดีที่สุดที่สามารถรักษาอาการป่วยทางใจได้ **ประการสุดท้าย** พิธีกรรมสอนให้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะเสียสละและแสดงน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน การเสียสละถือเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้งานสำคัญหลายอย่างสำเร็จ ลุล่วงไปได้

5. บทบาทหน้าที่เป็นเครื่องให้ความเพลิดเพลินความสนุกสนานแก่คนในชุมชน

หากกล่าวถึงพิธีกรรมการโจลมะมีวด คงไม่มีใครสามารถปฏิเสธความสนุกสนานเพลิดเพลินได้ สังเกตได้จากก่อนเริ่มพิธีกรรมชาวบ้านที่มาร่วมงานนั้นจะช่วยกันเตรียมอาหารทั้งคาวหวาน สำหรับเลี้ยงผู้คนที่มาร่วมงาน รวมทั้งอาหารที่ใช้สำหรับถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ ในขณะที่ร่วมกันจัดสถานที่ จัดปะรำพิธี ชาวบ้านก็จะพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน ต่างยิ้มแย้มและมีความสุข ส่วนผู้สูงอายุซึ่งหลายคนก็อยู่คนละบ้านนานครั้งจึงจะมีโอกาสได้มาพบกัน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมการโจลมะมีวด จึงถือเป็นโอกาสที่ทุกคนจะได้มีโอกาสมารวมตัวกันและมาให้กำลังใจผู้ป่วยด้วยกัน ตลอดช่วงของการประกอบพิธีจะไม่ขาดเสียงเพลง (เพราะการโจลมะมีวด เป็นวิธีการรักษาโรคโดยใช้ดนตรีประกอบ) ดังนั้นเมื่อมี

เสียงเพลงดังขึ้น ชาวบ้านก็จะลุกขึ้นมารำ แต่สำหรับญาติของผู้ป่วยหรือชาวบ้านบางคนก็อาจจะต้องลุกขึ้นรำ เพราะองค์ที่ลงมาประทับร่างแม่จะมีดวงอาทิตย์ให้ลุกรำด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ พิธีกรรมจึงมีความสนุกสนาน จากการสัมภาษณ์ทราบว่า ผู้ป่วยบางคนพอได้ยินเสียงเพลงจากที่เดินไม่ได้ แขนขาอ่อนแรงมาเป็นเดือนก็ลุกขึ้นรำกับทุกคนได้อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งนั่นเป็นสัญญาณบอกให้ญาติทราบว่า ได้ทำให้สิ่งที่เป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดความพึงพอใจและยอมให้คนป่วยกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างเดิมอีกครั้ง การได้รำรำร่วมกัน ถือเป็นเครื่องให้ความบันเทิงและความเพลิดเพลินแก่ชาวบ้านประการหนึ่ง ช่วยให้ชาวบ้านรู้สึกผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำงาน รวมทั้งได้ผ่อนคลายความตึงเครียดต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันด้วย จึงนับว่า พิธีกรรมการโกละมะมีวด เป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งของชาวบ้านที่ช่วยให้ตนเองเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินร่วมกับผู้อื่น

6. บทบาทหน้าที่ในการสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นของตน

พิธีกรรมการโกละมะมีวด นับเป็นพิธีกรรมที่สร้างความรู้สึกร่วมถึง “ความเป็นพวกเดียวกัน” ของคนในชุมชนเขมรได้ เป็นพิธีกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึง การรวมพลังของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ที่กล่าวเช่นนี้เพราะรูปแบบการจัดพิธีกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นและมีแต่เฉพาะในชุมชนที่เป็นชุมชนของคนไทยเชื้อสายเขมรเท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมดังกล่าวสามารถสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นได้ นับตั้งแต่ขั้นตอนการประกอบพิธี รูปแบบพิธีกรรม รวมไปถึงการนำ ดนตรี และท่วงทำนองเพลงมาขับร้องประกอบพิธีกรรมตั้งแต่ต้นจนจบ จากที่กล่าวทำให้เห็นว่า นอกจากพิธีกรรมการโกละมะมีวดจะใช้ในการบำบัดรักษาคนป่วยแล้ว ยังช่วยในการขอพรเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ช่วยปกป้องคุ้มครองคนในครอบครัวและชาวบ้านมีความสุข ปราศจากภัยอันตรายมาเบียดเบียน เนื่องจากการโกละมะมีวดมีเฉพาะในชุมชนคนไทยเชื้อสายเขมรเท่านั้น ชาวบ้านจึงรัก ห่วงแหน พิธีกรรมของตนเองและต้องการเก็บรักษาให้คงอยู่ตลอดไป จากการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสอบถามสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ทำให้ทราบว่าชุมชนของตนยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้และยังคงอยู่อย่างยาวนานจนถึงทุกวันนี้ และทราบว่าคนในชุมชนจะช่วยกันทำให้พิธีกรรมยังคงดำรงอยู่อย่างมั่นคงต่อไป อยู่เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจแก่ชาวบ้าน ทั้งในยามที่ต้องการให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลหรือในยามที่ไม่สามารถหาทางออกให้แก่ปัญหาที่เกิดจากการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุได้ อาจเพราะการตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของพิธีกรรมดังกล่าว คนไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์จึงได้พยายามปลูกฝังกันมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะการจัด

ให้มีการบูชาประจำปีในช่วงเดือน 3 ถือเป็นประกอบพิธีที่ยิ่งใหญ่อีกพิธีหนึ่งของจังหวัด ซึ่งการจัดในช่วงเดือนดังกล่าวไม่ได้จัดขึ้นเพื่อการรักษา แต่เป็นการจัดเพื่อบูชาเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองคนสุรินทร์ ซึ่งมีการประกอบพิธีมาตั้งแต่สมัยโบราณมาถึงปัจจุบัน จึงนับว่าพิธีกรรมการโงมมะมีวัดได้แสดงบทบาทหน้าที่ในด้านการสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีช่วยสืบสานวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนให้คงอยู่ต่อไป

4.2 นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญหาโงมมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญหาโงมมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ พบว่า พิธีกรรมปัญหาโงมมะมีวัด มีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม และ 2. การรำรำประกอบพิธีกรรม

4.2.1 นาฏกรรมลักษณะที่ 1 นาฏกรรมพิธีกรรม

นาฏกรรมพิธีกรรม คือ การแสดงพิธีกรรมปัญหาโงมมะมีวัด โดยเริ่มตั้งแต่ ช่วงที่ 1 การจัดเตรียมพิธีกรรม ดังนี้ 1.1 การโบล (การทำนาย) 1.2 การแซนขมิ้อจ (การเซ่นไหว้ผี) 1.3 การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา 1.4 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง และ 1.5 การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี เชื่อมไปสู่ช่วงที่ 2 การรักษาผู้ป่วย ดังนี้ 2.1 การไหว้ครูเพลง 2.2 การไหว้ครูมะมีวัด 2.3 การปัญหาโงมมะมีวัด (การเข้าทรง) 2.4 การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ) และ 2.5 การกัจปกาศาปตาร (การเด็ดดอกไม้ ตัดพาดาน) ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปัญหาโงมมะมีวัด ทั้ง 10 ขั้นตอนดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการจัดลำดับเรื่องราวของการแสดง ออกเป็นแต่ละองค์ ดังนี้

- องค์ที่ 1 การโบล (การทำนาย)
- องค์ที่ 2 การจัดเตรียมพิธีกรรม
- องค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง)
- องค์ที่ 4 การไหว้ครูมะมีวัด
- องค์ที่ 5 การปัญหาโงมมะมีวัด (การเข้าทรง)
- องค์ที่ 6 ลาโรง (การกัจปกาศาปตาร หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพาดาน)

การจัดลำดับเรื่องราวของการแสดง ผู้วิจัยได้แนวทางจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีนาฏยศาสตร์ตำรา⁸³ ที่ว่าด้วยเรื่องความเป็นมาของการกำเนิดนาฏยศิลป์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 อรรถาธิบาย และอรรถาธิบายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับเรื่องราวของการแสดง ได้แก่

อรรถาธิบายที่ 1 การกำเนิดโรงละคร อธิบายได้ว่า

“การกำเนิดโรงละคร เริ่มต้นจากความประสงค์ที่จะนำเสนอนาฏยศาสตร์สู่สายตาผู้คนได้รับชมและเพื่อความสมบูรณ์ของการแสดง จึงมีการจัดสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับการทำการแสดง หรือเรียกว่า “โรงละคร” ในอรรถาธิบายที่ 1 นี้ หน้าที่ของโรงละครไม่เพียงเป็นสถานที่เพื่อใช้สำหรับทำการแสดงเท่านั้น แต่โรงละครยังสามารถเป็นสถานที่เพื่อคุ้มกันภัยอันตราย ไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาทำลายการแสดง ซึ่งในขณะเดียวกันนั้น ผู้ที่อยู่ภายในโรงละครก็จะต้องมีการบูชาโรงละคร เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการแสดงความเคารพต่อสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้อีกด้วย”

อรรถาธิบายที่ 2 วิธีสร้างโรงละคร อธิบายได้ว่า

“สิ่งที่ควรคำนึงในการสร้างโรงละคร คือ 1. ขนาดของโรงละคร การออกแบบโรงละครต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการแสดง ไม่ว่าจะเป็น เสียงในการแสดง เช่น เสียงดนตรี เสียงนักร้อง เสียงนักแสดง ภาพการแสดง เช่น ระยะห่างระหว่างนักแสดงและผู้ชม ที่ต้องคำนึงถึงความชัดเจนในการรับชม เป็นต้น อีกทั้ง การเลือกพื้นที่เพื่อสร้างโรงละคร ต้องดูบริบทโดยรอบว่ามีความเหมาะสมต่อการสร้างหรือไม่ การดูฤกษ์ยามในการตั้งโรงละครก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถือว่าจะทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่นและเพื่อความเป็นสิริมงคล สุดท้ายคือขั้นตอนการสร้างโรงละครที่ต้องมีความประณีต ระมัดระวัง ละเอียด เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดตามมา”

หลังจากที่ได้ทำการสร้างโรงละคร เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับทำการแสดงนาฏยศิลป์ เสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะนำเครื่องสักการะบูชาต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้เพื่อบูชาเทพเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่คอยดูแลรักษา ณ สถานที่แห่งนี้ มาจัดวางตามตำแหน่งต่างๆ ภายในโรงละครและทำการประกอบพิธีกรรมก่อนเริ่มทำการแสดงต่อไป ซึ่งแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวนี้ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เรื่องราวของการแสดง ได้ดังนี้

⁸³ ภารตมุณี, คัมภีร์นาฏยศาสตร์, แปลโดย แสง มนวิฑูร เปรียญ (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2511).

เรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

ก่อนเข้าสู่การวิเคราะห์เรื่องราวของการแสดง ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเหตุการณ์เริ่มต้นที่ก่อให้เกิดเรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ เป็นอันดับแรก ดังนี้

เหตุการณ์เริ่มต้นที่ก่อให้เกิดเรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด เป็นพิธีกรรมความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย ที่มีมาแต่บรรพกาล ในสมัยโบราณ เมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่สามารถทราบสาเหตุและวิธีการรักษา พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดจึงเป็นหนทางเดียวที่จะสามารถช่วยเหลือผู้ป่วยได้ โดยมีมะมีวดผู้เป็นร่างทรง ทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมรักษา ด้วยวิธีการติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่เคารพบูชา เป็นผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ ทรงพลังอำนาจสามารถล่วงรู้เหตุการณ์ต่างๆ และวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ โดยมะมีวดจะทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นให้เข้ามาสิงสถิตในร่าง เพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและทำการรักษาผู้ป่วยด้วยผลลัพธ์ที่ได้จากการรักษา คือ ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้นและหายจากอาการที่เป็น ดังนั้น ผู้คนจึงเกิดการยอมรับและเชื่อมั่นศรัทธาทั้งต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มะมีวดและพิธีกรรม ด้วยเหตุนี้ พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดจึงได้มีการปฏิบัติและสืบทอดต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน สมัยปัจจุบันนี้ แม้จะมีทางเลือกมากมายสำหรับรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นการรักษาด้วยวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ ที่มีทั้งความน่าเชื่อถือและมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่ก็ไม่สามารถที่จะรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยให้หายได้ทุกราย ในกรณีของผู้ป่วยที่รักษาด้วยวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่แล้วไม่หาย ก็จะต้องกลับมารักษาด้วยวิธีแบบโบราณ คือ การรักษาด้วยพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

จากการสัมภาษณ์ผู้ป่วยหลายๆ ท่าน ต่างให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า “สมัยปัจจุบันผู้ป่วยส่วนใหญ่ เมื่อมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ก็มักเลือกที่จะไปรักษาที่แพทย์หรือหมอผู้เชี่ยวชาญโดยตรง เพื่อตรวจหาสาเหตุของอาการต่างๆ ที่เป็น แต่น่าแปลกประหลาดใจ แม้จะเป็นการรักษาที่ทันสมัย น่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับมากเพียงใด ก็ไม่สามารถตรวจหาสาเหตุและรักษาอาการที่เป็นให้หายได้ ด้วยเหตุนี้ จึงต้องกลับมารักษาด้วยพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด ซึ่งเป็นวิธีสุดท้ายและถ้าหากรักษาไม่หาย ก็ถือว่าได้ลองทุกวิถีทางและยอมรับกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมา แต่ส่วนใหญ่ผู้ป่วยที่มารักษาด้วยพิธีกรรมดังกล่าว ก็จะหายจากอาการที่เป็นอย่างน่าแปลกประหลาดใจ”⁸⁴

⁸⁴ สัมภาษณ์ ผู้ป่วยในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด, (จังหวัดสุรินทร์2562).

นางแมน ใจมัน ผู้ป่วยอายุ 67 ปี ให้สัมภาษณ์ว่า “ตนมักจะได้ยินเสียงคนคุยกัน โดยที่รอบข้างไม่มีใครอยู่ บางครั้งก็ได้ยินเสียงดนตรีปี่พาทย์บรรเลง โดยที่ไม่มีใครเปิดเพลงหรือมีคนเล่นดนตรีดังกล่าว บางครั้งก็มีอาการหูอื้อ ไม่ค่อยได้ยินเสียงอะไร ซึ่งอาการแบบนี้เป็นมาได้ระยะเวลาหนึ่งและเป็นหนักขึ้นเรื่อยๆ จึงตัดสินใจไปพบแพทย์เพื่อปรึกษาและสอบถามถึงสาเหตุของอาการที่เป็นและรับการรักษาตามอาการที่หมอได้วินิจฉัย แต่ว่ารักษาอย่างไรก็ไม่หาย ยังคงได้ยินเสียงต่างๆ อยู่เรื่อยๆ และไม่มีท่าทีจะดีขึ้น สุดท้ายจึงได้ปรึกษากับญาติพี่น้อง (ญาติผู้ป่วย) เพื่อหาวิธีการรักษาใหม่ และได้ข้อสรุปกันว่าจะไปให้มะมีวดทำการโบล (การทำนาย) เพื่อหาสาเหตุของอาการที่เป็นว่าเกิดขึ้นจากอะไร เมื่อมะมีวดได้ทำการโบล ก็ทำนายได้ว่า สาเหตุของอาการที่เป็นนั้น มาจากการที่ผู้ป่วยไม่รำลึกนึกถึงและบูชาครูกำเนิด (ดวงวิญญาณครูกำเนิดหรือครูประจำตัวของผู้ป่วย) ได้ปล่อยปละละเลย ครูกำเนิดจึงไม่พอใจและทำให้ผู้ป่วยมีอาการดังกล่าว วิธีการ คือ จะต้องจัดพิธีกรรมปลงใจลงมะมีวดเพื่อรักษา เป็นการเช่นไหว้บูชาถวายและขอขมาลาโทษต่อครูกำเนิด เพื่อให้ครูกำเนิดพึงพอใจและยกโทษให้ เมื่อปฏิบัติตามวิธีที่มะมีวดได้บอกไปอาการที่เป็นอยู่ก็จะดีขึ้นและถ้าหากผู้ป่วยปฏิบัติต่อครูกำเนิดได้อย่างสม่ำเสมอ อาการที่เป็นก็จะหายไปอย่างปลิดทิ้ง ด้วยเหตุนี้ ตนจึงต้องจัดพิธีกรรมปลงใจลงมะมีวดขึ้น”⁸⁵

สรุปเหตุการณ์เริ่มต้นที่ก่อให้เกิดเรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปลงใจลงมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ได้ว่า เมื่อผู้ป่วยมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุของอาการที่เป็น เช่น 1. บางรายมีอาการน้ำลายฟูมปาก พูดไม่ชัด ปากเปื่อย 2. บางรายมีอาการวิกลจริต ซึมเศร้า ไม่พูดไม่จา หรือ 3. บางรายมีอาการเจ็บป่วย ไม่สบาย กินข้าวกินปลาไม่ได้ (อาการต่างๆ ที่เป็นขึ้นอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้เป็น)⁸⁶ รักษาอย่างไรหรือด้วยวิธีใดก็ไม่หาย สุดท้ายจึงต้องกลับมารักษาด้วยพิธีกรรมความเชื่อแบบโบราณ คือ พิธีกรรมปลงใจลงมะมีวด

องค์ที่ 1 การโบล (การทำนาย)

เมื่อผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้เดินทางมาถึงที่อาศัยของมะมีวด ผู้ป่วยก็จะทำการยกขันครูให้กับมะมีวด เพื่อให้มะมีวดทำการโบล (การทำนาย) หลังจากที่ผู้ป่วยยกขันครูและมะมีวดได้รับขันครูเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยก็จะบอกเล่าถึงอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยที่เป็นและบอกถึงวัตถุประสงค์ของการมาให้กับมะมีวดได้รับทราบ

⁸⁵ สัมภาษณ์ แมน ใจมัน (ผู้ป่วยในพิธีกรรมปลงใจลงมะมีวด), (จังหวัดสุรินทร์2562).

⁸⁶ สัมภาษณ์ จำเริญ คงทน, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปลงใจลงมะมีวด."

การโบล คือ การทำนายสิ่งร้ายต่างๆ ที่เกิดในชีวิตคน เป็นความเชื่อที่ถือว่าพระอาทิตย์และพระจันทร์คือผู้ให้ชีวิตที่ดีแก่ชาวโลก การทำนายโรคภัยไข้เจ็บ ในกรณีที่ป่วยแล้วหาสาเหตุของโรคไม่ได้ คือ รักษาตามวิธีสามัญแล้วไม่หาย เช่น เด็กร้องไห้ผิดปกติ คนปวดศีรษะไม่หาย ร่างกายซีดผอมไม่ทราบสาเหตุ คนใจสั่นตกใจง่าย คนอยู่ในอาการภวังค์ คนมีลักษณะซึมเศร้าผิดปกติ คนปวดท้องอย่างรุนแรง เป็นต้น อาการผิดปกติเหล่านี้ หากไปรักษาโรงพยาบาลไม่หาย ก็นิยมพาผู้ป่วยไปหาหมอโบล ผู้ป่วยที่ไปขอโบลต้องเตรียมเครื่องบูชาครู มีกรวยดอกไม้ 5 กรวย เทียน 1 คู่ ข้าวสาร 1 ถ้วย เงิน 1 บาท หรือ 2 บาท ส่วนหมอโบลจะนำอุปกรณ์เสี่ยงทายมาโบล โดยใช้อุปกรณ์เสี่ยงทายที่แตกต่างกัน ที่พบส่วนมากมี 4 ชนิด คือ

1. ใช้ผาเต่าปูนที่มีห่วงบนยอดผา ร้อยเชือกผูกห่วง มือหมอโบลข้างขวาจะจับที่ปลายเชือกให้ผาเต่าปูนห้อย มือข้างซ้ายแบหงายอยู่ส่วนใต้ของเต่าปูน หมอโบลจะบริกรรมตั้งจิตเสี่ยงทายหาสมมติฐานไปเรื่อยๆ เปล่งเสียงคำต่างๆ เช่น ผิดผีปวย่า ผีป่า ผีเรือน ฯลฯ หากปรากฏว่าเมื่อพูดคำว่า ผิดผีปวย่าหรือผิดผีป่า ผิดผีเรือน ฯลฯ เต่าปูนเริ่มตัวดกแก้วก็ว่าซ้ำคำเดิมและเต่าปูนแก้วเร็วขึ้น หมอโบลก็ทำนายว่าป่วยเพราะผิดผีชนิดนั้นๆ เป็นต้น

2. ใช้มีดพับหรือมีดฉนากหรือตะไกรหนีบมาก ใช้เชือกผูกทั้งด้านหัวและปลายของตะไกรทั้งสองปลายเชือก ส่วนกลางเชือกใช้นิ้วมือขวาสอดจับสำหรับแกว่ง

3. ใช้มีดจกตอกปักปลายแหลมบนถ้วยขามกระเบื้องเคลือบที่ว่างเปล่า ตรึงให้ตั้งฉากด้วยไม้ไผ่คียบหรือตะเกียบคียบ กล่าวทายหาคำไปเรื่อยๆ หากดิ่งไม้คียบออก ปรากฏว่ามีดยังเสียบตรึงอยู่ แสดงว่า สาเหตุมาจากคำที่กล่าวซ้ำๆ คำนั้น

4. ตั้งไข่ไก่ 1 ฟองในจาน โดยใช้มือจับไข่แล้วบริกรรมไล่ความผิดต่างๆ เช่น คำกล่าวว่ามี ผิดคำบนบาน ปรากฏว่าไข่ไก่ตั้งได้โดยลำพัง ไม่ต้องใช้มือประคอง ก็บอกสาเหตุของโรคได้ว่ามาจาก ผิดคำบนบาน

อุปกรณ์ทั้ง 4 ชนิดที่กล่าวมานี้ หมอโบลเลือกใช้เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่เคยทดสอบตนเองในวันสุริยคราสหรือจันทรคราสมาแล้ว ส่วนใหญ่หมอโบลจะทำนายว่าเกิดจากเหตุเช่น เกิดอาเพศของบ้านเรือน สัตว์เลี้ยง ถูกผีกระทำ ผิดครู ผิดผี แม่ชื้อทำพราย ผีตายโหงทำ ผีบรรพบุรุษฝ่ายพ่อหรือแม่ทำ มีต่อไม้ยูงใต้ถุนเรือน แมววิ่งพุ่งเข้าหาเรือนอาศัย ผีป่าทำ เทวดาขออยู่ด้วย (บ็องบ็อด)

ผิดมะมีวด (ผีฟ้า) ผิดค่านบาน ผีปู่ตาโกรธ ถูกคุณไสยของผีหรือของคนเสาเรือนไม้คาบเปลือก เป็นต้น ส่วนใหญ่จะหายทักไปทางด้านไสยศาสตร์ หากบริการมไปหมดคำเหล่านี้แล้วโบลไม่สำเร็จ ก็จะหายว่าเป็นโรคที่ต้องไปรักษาที่แพทย์ที่โรงพยาบาล เป็นต้น⁸⁷

การจะจัดพิธีกรรมปญฺุโหลมะมีวดขึ้นในแต่ละครั้งจะต้องมีการโบล ซึ่งการโบลจะมีอยู่ 3 กรณี สำหรับพิธีกรรมปญฺุโหลมะมีวด คือ

1. การโบลเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยและวิธีการรักษาในเบื้องต้น บางรายไม่ต้องทำการโบลก็สามารถจัดพิธีกรรมขึ้นได้โดยไม่ให้เสียเวลา ในกรณีนี้ คือ ผู้ป่วยมีอาการหนักอย่างเห็นได้ชัด โดยที่หมอโบลไม่ต้องทำการโบล ก็รู้ถึงสาเหตุของอาการที่ผู้ป่วยเป็นว่าเกิดขึ้นจากอะไรและต้องเร่งจัดพิธีกรรมปญฺุโหลมะมีวดเพื่อทำการรักษาผู้ป่วย⁸⁸

2. การโบลเพื่อดูฤกษ์ยามอันเหมาะสม การจัดพิธีกรรมปญฺุโหลมะมีวดจะต้องมีการดูฤกษ์ยามก่อนเสมอ ในการเลือกวันมักเลือกวันพฤหัสบดีและวันอังคาร ถือว่าเป็นวันครู วันที่ยกเว้นไม่ให้จัดคือ วันขึ้น 2 ค่ำ แรม 2 ค่ำ วันขึ้น 7 ค่ำ แรม 7 ค่ำ วันขึ้น 12 ค่ำ แรม 12 ค่ำ และวันขึ้น 15 ค่ำ แรม 15 ค่ำ เนื่องจากเป็นวันกาลกิณี วันฝีกินคน ทำอะไรก็ไม่เป็นผล เป็นวันของผี⁸⁹ ส่วนเรื่องเวลาที่จะเริ่มทำพิธีนั้น ขึ้นอยู่ที่ความพร้อมของทางฝ่ายผู้ป่วย หากทำพิธีช่วงเช้า คือ เวลาเที่ยง จะเริ่มตั้งแต่เวลาหลังควายออกจากคอกหรือหลังจากพระบิณฑบาตเสร็จ หากทำพิธีช่วงบ่าย คือ หลังเที่ยง เป็นต้นไปและหากทำพิธีช่วงค่ำ คือ หลังควายเข้าคอกหรือพระอาทิตย์ตกดิน ช่วงเวลาดังกล่าว จะเป็นเวลาหลังจากการประกอบกิจวัตรประจำวันเสร็จสิ้น ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ต้องดูสถานการณ์ในวันจัดพิธีกรรมด้วยว่าเป็นอย่างไร เช่น ฝนตก ลมแรงหรือจัดเตรียมของยังไม่เสร็จ เป็นต้น แต่ห้ามเริ่มทำพิธีตอนเที่ยงตรงและเที่ยงคืน เนื่องจากคนสมัยโบราณเล่าขานกันจนถึงปัจจุบันว่า เวลาดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ส่องตรงศีรษะ เป็นเวลาเที่ยงวันและเวลาเที่ยงคืน เชื่อว่าสิ่งไม่ดีจะมีอำนาจ เช่น ภูต ผี ปีศาจ สัมภเวสี จะมารบกวนผู้คน จึงห้ามมิให้ทำการหรือเริ่มพิธีการอันใดที่จะเริ่มในเวลา

⁸⁷ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ.

⁸⁸ สัมภาษณ์ จำเริญ คงทน, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปญฺุโหลมะมีวด."

⁸⁹ สัมภาษณ์ รชต บุตรดาบด, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปญฺุโหลมะมีวด ".

เที่ยงเพราะจะทำให้พบเจอแต่อุปสรรค ความขัดข้อง เกิดอันตราย มีเคราะห์ไม่ดีเข้าแทรกได้ ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อชีวิต⁹⁰

3. การโบลเพื่อหาสถานที่จัดตั้งปะรำพิธี สมัยก่อนวิธีการโบลหรือการเสี่ยงทายหาสถานที่พิธีกรรม คือ หมอโบลจะใช้ไขไก่ดิบเสี่ยงทายด้วยการโยนไข่ไปบริเวณที่จะเลือกใช้เป็นสถานที่พิธีกรรม หากไข่ที่โยนไปไม่แตก นั้นหมายความว่า บริเวณนั้นไม่เหมาะสมหรือเจ้าที่เจ้าทางตรงนั้นไม่อนุญาตและหมอโบลก็จะต้องทำการเสี่ยงทายไปเรื่อยๆ จนกว่าไขไก่จะแตก ถ้าหากไข่ที่โยนไปนั้นแตก หมายความว่า บริเวณนั้นเหมาะสมที่จะใช้เป็นสถานที่จัดพิธีกรรมปัญญาโบลจะมีวัด แต่ปัจจุบันนี้การโบลดังกล่าว มักไม่ค่อยนิยมปฏิบัติกัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น สมัยก่อนมีลานกว้างมากมายที่สามารถทำการโบลเพื่อหาสถานที่จัดตั้งปะรำพิธีได้ แต่สมัยปัจจุบัน มีสิ่งปลูกสร้างมากมาย ทำให้ไม่ค่อยมีพื้นที่พอที่จะจัดตั้งปะรำพิธีหรือเพื่อไม่ให้เกิดความวุ่นวาย เตือตร้อนผู้อื่น จึงมักเลือกใช้บริเวณบ้านของผู้ป่วยเป็นสถานที่ตั้งปะรำพิธีและด้วยเหตุปัจจัยหลายๆ ด้าน เช่น การไม่สะดวกในการขนอุปกรณ์ปลูกสร้างปะรำพิธี การไม่สะดวกในการขนข้าวของเครื่องใช้ เครื่องเช่นไหต่างๆ จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งที่อยู่ไกลกัน หรือการบอกตำแหน่งสถานที่จัดพิธีกรรม หากญาติผู้ป่วยหรือผู้ที่จะมาเข้าร่วมพิธี ไม่รู้จักสถานที่จัดพิธีกรรม ก็เกิดความวุ่นวายหรือไปไม่ถูก เพื่อให้ง่ายและสะดวกมากขึ้น จึงเลือกสถานที่บริเวณบ้านของผู้ป่วยเป็นหลักหรือถ้าบริเวณบ้านของผู้ป่วยมีไม่เพียงพอ ก็สามารถจัดในบ้านหรือถ้าไม่สะดวกอีก ก็สามารถจัดที่บ้านของญาติผู้ป่วยได้เช่นกัน⁹¹

เมื่อมะมีวัดได้ทำการโบล (การทำนาย) บอกสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย วิธีรักษาผู้ป่วย ฤกษ์ยามและสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดพิธีกรรมปัญญาโบลมะมีวัดให้กับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้รับทราบแล้ว ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยก็จะกลับมาที่บ้านเพื่อเตรียมการจัดพิธีกรรมดังต่อไปนี้

⁹⁰ สัมภาษณ์ อัครชัย ประประโคน, "มะมีวัดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโบลมะมีวัด," (จังหวัดสุรินทร์2562).

⁹¹ สัมภาษณ์ รชต บุตรดาบด, "มะมีวัดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโบลมะมีวัด ".

องค์ที่ 2 การจัดเตรียมพิธีกรรม

หลังจากที่ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ทราบถึงสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วย วิธีรักษาฤกษ์ยาม และสถานที่ที่ใช้ในการจัดพิธีกรรมแล้ว เพื่อให้การจัดเตรียมพิธีกรรมได้ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและทันวันเวลาที่กำหนด ญาติผู้ป่วยจึงได้ประสานงานไปยังชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่บ้านใกล้เคียง เพื่อขอความร่วมมือช่วยเหลือในการจัดเตรียมพิธีกรรม เนื่องจากพิธีกรรมปัญญาโลมมะมีวัดมีองค์ประกอบต่างๆ มากมายที่ต้องใช้และมีความจำเป็นต่อพิธีกรรม ซึ่งลำพังเพียงแค่ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ไม่สามารถจัดการได้ทั้งหมดหรือทันวันเวลาที่กำหนด เมื่อได้รับการตอบรับความช่วยเหลือจากชาวบ้านเป็นที่เรียบร้อย ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยก็จะต้องทำการจัดเตรียมพิธีกรรมตามขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปัญญาโลมมะมีวัด ดังนี้

2.1 การแขวนหม้อจ (การเซ่นไหว้ผี)

การแขวนหม้อจ คือ พิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมของจังหวัดสุรินทร์ เกี่ยวกับการเซ่นบวงสรวงดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ได้แก่ ญาติผู้ใหญ่ ผีพ่อแม่ ตายาย ฯลฯ ที่ล่วงลับไปแล้วด้วยความอาลัย แม้ท่านจะตายไปแล้วก็ยังนึกว่าท่านยังอยู่ คือเป็นผีอยู่ในบ้านเรือน คอยดูแลลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ให้มีความสุขความเจริญ ถ้าลูกหลานตั้งตนอยู่ในจารีตประเพณีหรือให้ร้ายได้ทุกซี้ได้ ต่อเมื่อลูกหลานทะเลาะเบาะแว้งกันหรือประพฤตินอกจารีตประเพณี ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมเนื่องในโอกาสสำคัญ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เช่น การเดินทางเข้ารับการศึกษา การทหาร การสมัครงาน การเดินทางไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นอื่น การโยกย้ายถิ่นฐาน การพ้นเคราะห์จากภัยพิบัติ สอบบรรจุได้รับราชการ เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้น เพื่อความเป็นสิริมงคลและขอความคุ้มครองดูแลรักษาลูกหลาน อันเป็นการสร้างกำลังใจ เพื่อให้เกิดความมั่นใจอีกทางหนึ่ง มีเครื่องเซ่นไหว้สำหรับพิธี ดังนี้ 1. ไก่ต้มทั้งตัว 1 ตัว 2. สุรา 1 ขวด 3. หมากพลู 5 คำ 4. บุหรี่ 5 มวน 5. น้ำดื่ม 1 ขัน 6. ข้าว 1 จาน 7. แกง 1 ถ้วย 8. เทียน 1 คู่ 9. รูป 1 คู่ และ 10. น้ำส้ม 1 ขวด การจัดพิธีกรรมแขวนหม้อจ นิยมจัดพิธีเช่นในเวลาเช้าไม่เกินเวลาเก้านาฬิกา โดยนำเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ มาจัดวางให้เรียบร้อย จุดธูปจุดเทียน ญาติผู้ใหญ่อาวุโส รินสุรา น้ำส้ม น้ำเปล่า ลงภาชนะ พร้อม

เรียกชื่อดวงวิญญาณที่ล่วงลับไปแล้วมาคืนเครื่องเช่นสังเวทและบอกกล่าวให้ท่านรับรู้ในการจัดพิธีเช่น ช่วยให้คุณคุ้มครอง ช่วยปกป้องรักษาลูกหลาน⁹²

ในส่วนของการจัดพิธีกรรมแขนงนี้สำหรับพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย ทั้งผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยก็จะทำพิธีแขนงนี้ ณ บริเวณบ้านของผู้ป่วยที่จะใช้เป็นสถานที่จัดพิธีกรรมหรือตั้งปะรำพิธี เป็นการเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย เช่น ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย พระภูมิเจ้าที่ ผีบ้าน ผีเรือน จุดธูป จุดเทียน ญาติผู้ใหญ่อาวุโส รินสุรา น้ำส้ม น้ำเปล่า ลงบนภาชนะ บอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่สถิต ณ บริเวณบ้านของผู้ป่วย ให้ทราบว่า ลูกหลานมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวดเพื่อทำการรักษา อีกทั้งขออนุญาตใช้พื้นที่เพื่อเป็นสถานที่จัดพิธีกรรม ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับเครื่องเช่นไหว้ที่ลูกหลานได้จัดเตรียมไว้ให้และช่วยปกป้องดูแลลูกหลานไม่ให้มีสิ่งชั่วร้ายเข้ามาใกล้กราย อำนาจอวยพรให้การประกอบพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวดในครั้งนี้ ดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสมบูรณ์ อย่าได้มีสิ่งเลวร้ายเกิดขึ้นและขอให้ลูกหลานประสบพบเจอแต่ความสุขความเจริญตลอดไป

หลังจากที่ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ทำพิธีแขนงนี้เพื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยและขออนุญาตใช้พื้นที่เพื่อจัดตั้งปะรำพิธีเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือการจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชา โดยผู้วิจัยจะกล่าวในหัวข้อต่อไปนี้

2.2 การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชา

การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชา ทั้ง 2 อย่างนี้จะดำเนินการไปพร้อมๆกัน หลังจากที่ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ทำพิธีแขนงนี้ (การเช่นไหว้ผี) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่มาร่วมช่วยจัดเตรียมพิธีกรรมนั้น จะแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ 1. ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธี และ 2. ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชา โดยแต่ละฝ่ายจะมีการปฏิบัติหน้าที่ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

⁹² ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542), หน้า 877.

2.2.1 การจัดตั้งปะรำพิธี

คำว่า “ปะรำ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายว่า สิ่งปลูกสร้างขึ้นชั่วคราว มีเสา หลังคาแบน ดาดด้วยผ้าหรือใบไม้⁹³ ในการจัดตั้งปะรำพิธีนั้น ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีที่มีหน้าที่รับผิดชอบมักจะเป็นผู้ชายโดยส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้พละกำลังในการแบกยกอุปกรณ์ต่างๆ ที่เป็นส่วนประกอบของการปลูกสร้างปะรำพิธี ซึ่งเป็นงานที่อาจไม่เหมาะสำหรับผู้หญิง มีทั้งวัยรุ่น วัยกลางคนและวัยสูงอายุที่พอมีกำลัง ต่างพากันมาช่วยเหลือด้วยความเต็มอกเต็มใจ ในขณะที่ทำการจัดตั้งปะรำพิธีนั้น ทุกคนก็จะชวนกันพูดคุย สนทนาปราศรัยซึ่งกันและกันอย่างเป็นมิตร พร้อมความสุข สนุกสนาน เป็นการสร้างบรรยากาศให้กับพิธีกรรมและผู้คนที่มาช่วยกันไม่ให้เคร่งเครียดจนเกินไป ซึ่งความสุขเหล่านี้ เชื่อว่าสามารถช่วยหรือกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีอาการหรือจิตใจที่ดีขึ้นกว่าเดิม

สำหรับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด ปะรำพิธีเปรียบเสมือนสถานที่กำบังหรือป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาใกล้กรายพิธีกรรม ผู้คนที่อยู่ภายในปะรำพิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ป่วยที่มีสภาพร่างกายและจิตใจที่อ่อนแอ ซึ่งอยู่ในสภาวะที่สิ่งไม่ดีต่างๆ สามารถเข้ามาทำร้ายร่างกายได้อย่างง่ายดายและอาจทำให้ผู้ป่วยมีอาการทรุดลงกว่าเดิม เนื่องจากปะรำพิธีเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องหรือมีผลต่อการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย ดังนั้น การจัดตั้งปะรำพิธี จึงต้องทำการปลูกสร้างให้ตรงตามลักษณะรูปแบบที่ได้มีการยึดปฏิบัติกันมาแต่โบราณ เพื่อให้พิธีกรรมเกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งเป็นการปฏิบัติตามแบบแผนที่มีมาอย่างถูกต้อง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดที่อาจมีผลต่อพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

2.2.2 การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา

คำว่า “เครื่องเซ่น” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้ให้ความหมายว่าของกิน ของไหว้⁹⁴ และ คำว่า “เครื่องบูชา” ได้ให้ความหมายว่า สิ่งที่ใช้บูชาของไทยใช้ของ 4 อย่างเป็นสำคัญ คือ ข้าวตอก ดอกไม้ ธูป เทียน⁹⁵ ในขณะที่ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีกำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่นั้น ก็จะมีการจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้ อาหารคาวหวาน เครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ สำหรับ

⁹³ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542), หน้า 260.

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 261.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 260.

พิธีกรรม โดยฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชาที่มีหน้าที่รับผิดชอบมักจะเป็นผู้หญิงโดยส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้ความปราณีต ความละเอียดอ่อนหรือเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน งานเรือน ซึ่งเป็นงานที่อาจไม่เหมาะสำหรับผู้ชาย มีทั้งวัยรุ่น วัยกลางคนและวัยสูงอายุที่พอมีกำลัง ต่างพากันมาช่วยเหลือนด้วยความเต็มอกเต็มใจ เช่นกันกับทางฝ่ายจัดตั้งประรำพิธี คือ ในขณะที่ทำการจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชานั้น ทุกคนก็จะชวนกันพูดคุย สนทนาปราศรัยซึ่งกันและกันอย่างเป็นมิตร พร้อมความสุข สนุกสนาน เป็นการสร้างบรรยากาศให้กับพิธีกรรมและผู้คนที่มาร่วมช่วยกันไม่ให้เคร่งเครียดจนเกินไป ซึ่งความสุขเหล่านี้ เชื่อว่าสามารถช่วยหรือกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีอาการหรือจิตใจที่ดีขึ้นกว่าเดิม

เครื่องเช่นไหว้บูชาในพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัด ล้วนมีนัยยะความหมาย มีความจำเป็นและเป็นสิ่งที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาแต่โบราณ ผู้ที่มีความรู้และความชำนาญในเรื่องนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงวัยกลางคนหรือวัยสูงอายุ จะเป็นญาติผู้ป่วยหรือเพื่อนบ้านที่มาช่วยเหลือนก็ได้ ซึ่งผู้มีความรู้เหล่านี้ได้มีโอกาสเรียนรู้ จดจำ ทำตามผู้ที่เคยปฏิบัติกันมาก่อน เครื่องเช่นไหว้บูชาบางอย่าง จะต้องมีการจัดเตรียมก่อนล่วงหน้าหนึ่งวัน เช่น การทำบายศรี การทำขนมโบราณ อุปกรณ์ที่ต้องใช้ในพิธีกรรม เช่น เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ดาบ ปืน ปะกำ รูปปั้นสัตว์ต่างๆ เป็นต้น

2.3 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง

คำว่า “เครื่องดนตรี” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายว่าเครื่องบรรเลงซึ่งมีเสียงดัง ทำให้รู้สึกเพลิดเพลินหรือเกิดอารมณ์รัก โศกและรื่นเริง ได้ตามทำนองเพลง ถือว่าเสียงดนตรีมีอิทธิพลต่อการรับรู้ได้ยิ่ง ส่งผลไปยังอารมณ์ความรู้สึกและแสดงออกมาผ่านกริยาท่าทางต่างๆ ของมนุษย์⁹⁶ ด้วยเหตุนี้ ดนตรีที่บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัดจึงสามารถช่วยรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยได้ หรือที่เรียกว่า “ดนตรีบำบัด” สอดคล้องกับงานวิจัยของ กลิ่น คงเหมือนเพชร (2555) ที่พบว่า พิธีกรรมการรักษาโรค มุ่งประเด็นบำบัดรักษาโรคทางจิตวิญญาณเป็นหลักและจะต้องอาศัยศิลปะของภูมิปัญญาในการบำบัดรักษา คีตะ

⁹⁶ กลิ่น คงเหมือนเพชร, “คีตะนาฏการ : การรักษาโรคในภาคใต้,” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 4,2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2555): 89-92.

และนาฏะ เป็นศิลปะที่ใช้ดนตรี ร่ายรำ ขับร้อง อาศัยชื่อเสียงสวามนต์ คาถา อ้อนวอน เชื่อเชิญผ่าน ท่วงทำนองบทกวีออกมาเป็น “สื่อเสียง”⁹⁷

หลังจากที่มะมีวดทำการโบล (การทำงาน) ให้กับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ทราบกัน เป็นที่เรียบร้อยแล้ว มะมีวดก็จะเป็นผู้ประสานงานไปยังนักดนตรีเพื่อให้นักดนตรีได้ทราบถึง กำหนดการและสถานที่จัดพิธีกรรม อีกทั้งเครื่องดนตรีที่ต้องใช้บรรเลงในพิธีกรรมด้วยตัวเอง จากการ สัมภาษณ์ นายจำเริญ คงทน ครูมะมีวดเต็น กล่าวว่า “การที่มะมีวดเป็นผู้ประสานงานกับทาง นักดนตรีนั้น เนื่องจากมะมีวดต้องการเลือกนักดนตรีที่จะมาบรรเลงเพลงในพิธีกรรม ซึ่งนักดนตรีที่ มะมีวดเลือกนั้น มักเป็นนักดนตรีที่เคยได้มีโอกาสร่วมงานกับมะมีวดมาก่อน จากการร่วมงานกันใน หลายๆ ครั้ง ทำให้นักดนตรีรู้และเข้าใจแนวทางของมะมีวดในการประกอบพิธีกรรมเป็นอย่างดีและ มะมีวดเกิดความไว้วางใจ ซึ่งจะมีผลให้การประกอบพิธีกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่นสมบูรณ์ ดีกว่าการ ที่ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยจะเป็นฝ่ายประสานงานกับนักดนตรีเอง เพราะถ้าหากมะมีวดและนักดนตรีมา จากคนละทางและไม่เคยร่วมงานกันมาก่อน อาจจะทำให้พิธีกรรมเกิดความขัดข้องได้ เนื่องจากไม่รู้ แนวทางของกันและกัน สำหรับครูเต็นนั้น ตนเป็นมะมีวดที่คลุกคลีอยู่กับครูดนตรีกันตรึม บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ มาตั้งแต่สมัยยังหนุ่มและหลงใหลในเสียงดนตรีกันตรึม บ้านดงมัน การร้องเพลง เสียงดนตรี ฟังแล้วเกิดความสุข สนุกสนาน เวลาไปประกอบพิธีกรรม ปัญโงลมะมีวด ก็จะไปกับวงดนตรีดังกล่าว ทั้งครูมะมีวดและดวงวิญญาณที่มาประทับร่างก็ประทับใจ แต่ปัจจุบันหางดนตรีและนักร้องดังสมัยก่อนนั้นยาก ครูดนตรีก่อนๆ ก็เสียชีวิต เหลือเพียงนักดนตรี รุ่นใหม่ที่ไม่สามารถเล่นตามความต้องการตน สำหรับพิธีกรรมปัญโงลมะมีวด เสียงดนตรีถือว่าเป็น ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งในการเล่นมะมีวด คือ ถ้าไม่มีดนตรีก็เล่นมะมีวดไม่ได้ เสมือนว่าเสียงดนตรี ก็เป็นการเรียกให้ครูมะมีวดและดวงวิญญาณบรรพบุรุษเข้ามาประทับร่างทรง หากดนตรีเล่นไม่ถึงครู ดวงวิญญาณที่อัญเชิญมาก็ไม่เกิดความพึงพอใจและไม่ยอมเข้ามาประทับร่างโดยง่าย ก็จะทำให้การ ประทับร่างนั้นอาจต้องใช้เวลาและพิธีกรรมก็จะดำเนินไปด้วยความล่าช้า⁹⁸ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุรพล เนสุสินธุ์ กล่าวว่า “ดนตรีนั้นสำคัญอย่างไรในการประกอบพิธีกรรม ก็ต้องพิจารณาดูว่า

⁹⁷ กลิ่น คงเหมือนเพชร, “คิตะนาฏการ : การรักษาโรคในภาคใต้,” วารสารมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ 4,2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2555): 89-92.

⁹⁸ สัมภาษณ์ จำเริญ คงทน, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปัญโงลมะมีวด."

องค์ประกอบใดของพิธีกรรมถ้าขาดดนตรีไปแล้ว จะทำให้พิธีกรรมเสียหาย ไม่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่สมบูรณ์ จึงจะวินิจฉัยได้ว่าดนตรีเข้าข่ายสำคัญหรือไม่สำคัญ เพียงใดในการประกอบพิธีกรรม”⁹⁹

หลังจากที่มะมืวดได้ประสานงานกับนักดนตรี ชี้แจงกำหนดการและสถานที่จัดพิธีกรรม อีกทั้งเครื่องดนตรีที่ต้องใช้บรรเลงในพิธีกรรมปญฺโฆลมะมืวดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นักดนตรีก็จะนัดแนะสมาชิกในวงและจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง เมื่อถึงวันประกอบพิธีกรรมปญฺโฆลมะมืวด นักดนตรีก็จะเดินทางมาพร้อมกับเครื่องดนตรีที่จัดเตรียมไว้ เมื่อมาถึงสถานที่พิธีกรรมก็จะช่วยกันนำเครื่องดนตรีมาจัดวางไว้ ณ ตำแหน่งที่ใช้สำหรับบรรเลงดนตรีของนักดนตรีภายในปะรำพิธี และรอเวลาที่พิธีกรรมเริ่มขึ้น นักดนตรีก็จะบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมปญฺโฆลมะมืวดตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นพิธีกรรม

2.4 การจัดวางเครื่องเช่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี

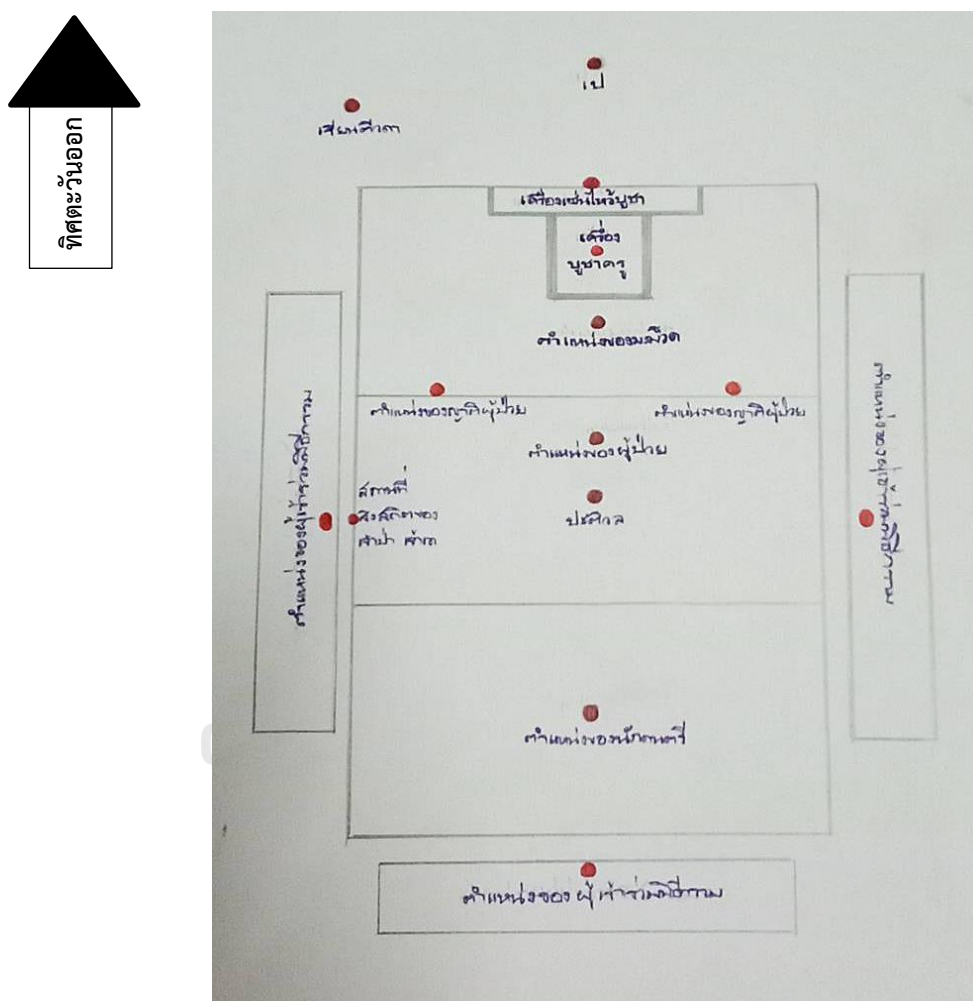
ในวันประกอบพิธีกรรมปญฺโฆลมะมืวด หลังจากฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีได้ทำการจัดตั้งปะรำพิธีเป็นอันเสร็จสมบูรณ์แล้ว ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชาก็จะช่วยกันนำเอาเครื่องเช่นไหว้บูชามาจัดวาง ณ ตำแหน่งต่างๆ และนักดนตรีก็จะช่วยกันนำเอาเครื่องดนตรีที่จัดเตรียมไว้มาจัดวางภายในปะรำพิธีเช่นเดียวกัน

หลังจากที่ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชาได้ทำการจัดวางเครื่องเช่นไหว้บูชาและนักดนตรีได้ทำการจัดวางเครื่องดนตรีเสร็จแล้ว มะมืวดก็จะทำการตรวจสอบความเรียบร้อยอีกครั้งเพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาด ซึ่งหากเกิดข้อผิดพลาดแล้ว ก็จะส่งผลต่อการประกอบพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยจากการสัมภาษณ์ นายจำเริญ คงทน กล่าวว่า “พิธีกรรมปญฺโฆลมะมืวดนั้นเป็นพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีทั้งเทพเทวดา ครูบาอาจารย์และดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เราให้ความเคารพนับถือและการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้เพื่อให้มาช่วยเหลือมนุษย์และต้องการให้ประสบความสำเร็จนั้น ก็จะต้องปฏิบัติต่อพิธีกรรมอย่างถูกต้องตามที่ปู่ตายายได้เคยปฏิบัติมา เพราะหากเกิดมีข้อบกพร่อง เช่น เครื่องเช่นไหว้ไม่ครบ หรือ นักดนตรีบรรเลงเพลงไม่ถึงครู เหล่าเทพเทวดา ครูบาอาจารย์หรือแม้กระทั่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญมาก็จะไม่พอใจ เพราะถือว่าไม่ให้เกียรติกันและอาจทำให้โกรธจนไม่

⁹⁹ เจ็ดศักดิ์ ฉายถวิล, ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรียมมะมืวด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ (ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 2550).

ทำการรักษาผู้ป่วยให้”¹⁰⁰ ด้วยความเชื่อและเพื่อให้พิธีกรรมดำเนินไปด้วยความราบรื่นและไม่ให้เกิดปัญหาตามมา มะมีวดจึงต้องทำการตรวจสอบความเรียบร้อยของพิธีกรรมอีกครั้ง ก่อนเริ่มประกอบพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยที่จะปฏิบัติในขั้นตอนต่อไปนี้

ตำแหน่งที่อยู่ต่างๆ ในพิธีกรรมปัญหาใจลมมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 1 ตำแหน่งที่อยู่ต่างๆ ในพิธีกรรมปัญหาใจลมมะมีวด จังหวัดสุรินทร์
ที่มา : ผู้วิจัย

¹⁰⁰ สัมภาษณ์ จำเริญ คงทน, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปัญหาใจลมมะมีวด."

1. ตำแหน่งการจัดวางเครื่องเช่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรี

- 1.1 เป คือ สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย (ตรงกลางภายนอกปะรำพิธี)
- 1.2 เรียงตัวดา คือ สถานที่รับรองเทพเทวดา (ด้านซ้ายภายนอกปะรำพิธี)
- 1.3 เครื่องเช่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ด้านหน้าภายในปะรำพิธี)
- 1.4 เครื่องบูชาครู (ด้านหน้าภายในปะรำพิธี)
- 1.5 ปะตูวล คือ สถานที่สิ่งสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ (ตรงกลางภายในปะรำพิธี)
- 1.6 สถานที่สิ่งสถิตของเจ้าป่า เจ้าเขา (ด้านซ้ายภายในปะรำพิธี)
- 1.7 เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง (ด้านหลังภายในปะรำพิธี)

2. ตำแหน่งของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

- 2.1 ตำแหน่งของมะมีวด (ด้านหน้าภายในปะรำพิธี)
- 2.2 ตำแหน่งของผู้ป่วย (ตรงกลางภายในปะรำพิธี)
- 2.3 ตำแหน่งของญาติผู้ป่วย (ด้านซ้ายและด้านขวาภายในปะรำพิธี)
- 2.4 ตำแหน่งของนักดนตรี (ด้านหลังภายในปะรำพิธี)
- 2.5 ตำแหน่งของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (ด้านซ้าย ด้านขวาและด้านหลังภายนอกปะรำพิธี)

องค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง)

หลังจากที่มะมีวดทำการตรวจสอบความเรียบร้อยของพิธีกรรมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มะมีวดผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมและนักดนตรี ก็จะไปอยู่ประจำตำแหน่งที่ของตนและเตรียมความพร้อมเพื่อทำการประกอบพิธีกรรมรักษาผู้ป่วย ดังต่อไปนี้

3.1 การยกชั้นครูดนตรี

ผู้ป่วยนำเครื่องบูชาครูที่ได้จัดเตรียมไว้มามอบให้กับนักดนตรีหรือเป็นการยกชั้นครูให้กับนักดนตรี ณ ตำแหน่งของนักดนตรี ซึ่งจะอยู่บริเวณด้านหลังภายในปะรำพิธี ก่อนเริ่มบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมป่วยโรคมะมีวด

3.2 การไหว้ครูเพลง

การปฏิบัติในการไหว้ครูเพลง มีดังนี้

3.2.1 ไหว้ครูเพลง หัวหน้านักดนตรีหรือนักดนตรีผู้สูงอายุ รับเครื่องบูชาครูจากผู้ป่วยและทำการไหว้บอกกล่าวครูเพลง เป็นการแสดงออกถึงความเคารพ การรำลึกถึงครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เป็นศิษย์พึงปฏิบัติและขอขมาครูหากกระทำในสิ่งที่ไม่ดีพลาดล่วงเกินทั้งที่ตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจ

3.2.2 พรมน้ำมนต์ หัวหน้านักดนตรีหรือนักดนตรีผู้สูงอายุทำน้ำมนต์ เพื่อประพรมให้กับนักดนตรีและเครื่องดนตรีทุกชิ้น เพื่อความเป็นสิริมงคล

3.2.3 โหมโรง หลังจากไหว้ครูเพลงเสร็จ นักดนตรีก็จะบรรเลงเพลงโหมโรงเพื่อถวายครูเพลงและเป็นการเอาฤกษ์เอาชัยก่อนเริ่มทำการรักษาผู้ป่วย

ทำนองเพลงที่นักดนตรีใช้บรรเลงในช่วงโหมโรง (การไหว้ครูเพลง) มีดังนี้

เครื่องดนตรีปี่พาทย์ ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลง ได้แก่ 1. เพลงสาธูการ 2. เพลงตระและ 3. เพลงขมัญจัน เป็นทำนองเพลงชั้นสูงที่นิยมบรรเลงเพื่อถวายบูชาแต่เทพเทวา ครูบาอาจารย์ เบื้องบน ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทางการดนตรี

เครื่องดนตรีกันตรึม ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลง ได้แก่ 1. เพลงเซรีย ปะ เซีย 2. เพลงเซรีย ซัตริ และ 3. เพลงชวาย จุม เว็ด เป็นทำนองเพลงที่ขำเนิบนาบ ใช้บรรเลงเมื่อเริ่มทำการแสดงเพื่อระลึกถึงครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทางการดนตรี

3.2.4 บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรม หลังจากทีนักดนตรีได้ทำการบรรเลงเพลงถวายครูเพลงเสร็จแล้ว ก็จะเตรียมบรรเลงเพลงถวายครูมะมีวดและบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวดไปจนเสร็จสิ้นพิธีกรรม

องค์ที่ 4 การไหว้ครูมะมีวด

หลังจากทีนักดนตรีได้ทำพิธีไหว้ครูเพลงและบรรเลงเพลงโหมโรงเพื่อรำลึกบูชาครูเพลงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนการปฏิบัติต่อไป มีดังนี้

4.1 การยกชั้นक्रमะมีวด

ผู้ป่วยนำเครื่องบูชาครูที่ได้จัดเตรียมไว้มามอบให้กับมะมีวดหรือเป็นการยกชั้นครูให้กับมะมีวด ณ ตำแหน่งของมะมีวด ซึ่งจะอยู่บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี ก่อนเริ่มประกอบพิธีกรรมการรักษาผู้ป่วย

4.2 การไหว้क्रमะมีวด

การปฏิบัติในการไหว้क्रमะมีวด มีดังนี้

4.2.1 ปะจිරอังกอ คือ มะมีวดจะนำข้าวสารแล้วถูตามร่างกายของผู้ป่วยและนำข้าวสารมาใส่ในตอกของมะมีวด เชื่อว่าเป็นการถอนสิ่งที่ทำให้เกิดอาการป่วยออกมาจากผู้ป่วย ซึ่งจะทำให้มะมีวดหาวิธีรักษาได้ง่ายยิ่งขึ้น

4.2.2 ถวายเครื่องเช่นไหว้บูชา โดยญาติผู้ป่วยจุดธูปและนำธูปไปปักตามเครื่องเช่นไหว้บูชาต่างๆ ณ บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี เพื่อให้เทพเทวดา ครูบาอาจารย์ดวงวิญญานบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้มารับเครื่องเช่นไหว้บูชาในปะรำพิธีแห่งนี้

4.2.3 ไหว้ครูประจำตัว มะมีวดจุดธูป 9 ดอก เพื่อทำการไหว้บอกกล่าวเทพเทวาหรือครูประจำตัว เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพ ราลิกนิกถึงอำนาจบารมีก่อนเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยและบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิต ณ บริเวณปะรำพิธี เป็นการขออนุญาตและขอให้ช่วยปกปักรักษา ป้องกันมิให้มีสิ่งไม่ดีเข้ามาใกล้กาย พร้อมทั้งขอขมาหากกระทำในสิ่งที่ผิดพลาดหรือล่วงเกินทั้งที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ เชื่อว่าการกระทำดังกล่าว จะทำให้พิธีกรรมนั้นดำเนินไปได้อย่างราบรื่นสมบูรณ์ หลังจากนั้น มะมีวดก็จะนำธูปไปปักไว้ในกระถางธูปที่วางอยู่ตรงกลางเครื่องเช่นไหว้บูชาทั้งหลาย

4.2.4 มะมีวดแสดงความเคารพ เมื่อมะมีวดปักธูปเสร็จ ก็จะไหว้เทพเทวาครูประจำตัว ณ ตำแหน่งของมะมีวด ซึ่งอยู่บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี จากนั้นเดินมาไหว้บัณฑิตนตรี ณ ตำแหน่งของนักดนตรี ซึ่งอยู่บริเวณด้านหลังภายในปะรำพิธี เดินมาไหว้ปะต้วล (สถานที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ณ ตำแหน่งของผู้ป่วย ซึ่งอยู่บริเวณตรงกลางภายในปะรำพิธี และเดินกลับมา

ณ ตำแหน่งของมะมีวด ไหว้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่อยู่รอบปะรำพิธีและนั่งประจำตำแหน่งของมะมีวด เพื่อเตรียมที่จะทำการเข้าทรง

ทำนองเพลงที่นักดนตรีใช้บรรเลงประกอบในช่วงการไหว้ครูมะมีวด มีดังนี้

เครื่องดนตรีปี่พาทย์ ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลง ได้แก่ เพลงคະຍອຍ

เครื่องดนตรีกันตรึม ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลง ได้แก่ เพลงເຟີຍິງ

ทั้ง 2 ทำนองเพลงนี้ เป็นทำนองเพลงที่บรรเลงเพื่อบูชาแต่เทพเทวา ครูบาอาจารย์ หรือครูประจำตัว สิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนที่มะมีวดเคารพบูชา

องค์ที่ 5 การปัจฉิมมะมีวด (การเข้าทรง)

เมื่อมะมีวดทำการไหว้ครูและนั่งประจำตำแหน่งของมะมีวดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การปัจฉิมมะมีวด (การเข้าทรง) เพื่อรักษาผู้ป่วย โดยการปัจฉิมมะมีวด (การเข้าทรง) นั้น มะมีวด จะทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่าง โดยเรียงตามลำดับชั้นของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

1. การอัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวด
2. การอัญเชิญตากี้วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน
3. การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย และ
4. การอัญเชิญจันจันวหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล

ลำดับที่ 1 การอัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวด

ครูประจำตัวของมะมีวด คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษา คุ่มครองมะมีวดให้พ้นจากสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง เป็นผู้ที่มะมีวดให้ความเคารพนับถือและจะต้องทำการบูชาทุกครั้งเมื่อมีการสำคัญ เพื่อไม่ให้เป็นการผิดครูหรือลืมนครุ ซึ่งการทำพิธีรักษาในครั้งนี้ก็ต้องอัญเชิญครูให้มาเปิดพิธีกรรมและช่วยเปิดทางให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ได้เข้ามาช่วยรักษาผู้ป่วย¹⁰¹

การปฏิบัติในช่วงที่มะมีวดทำการอัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวดเข้ามาสิงสถิตในร่าง มีดังนี้

¹⁰¹ สัมภาษณ์ อัครชัย ประประโคน, "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปัจฉิมมะมีวด."

1.1 การเข้าทรง

เมื่อมะมีวดนั่งประจำตำแหน่งของมะมีวด ณ บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธีและพร้อมทำการเข้าทรง มือทั้งสองข้างจะยกตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด) ที่วางไว้ด้านหน้าของมะมีวดขึ้นมาระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา เฟ้งเล็งไปที่แสงเทียนในตอก ตั้งจิตและสมาธิ นึกถึงครูประจำตัวที่จะอัญเชิญให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อรักษาผู้ป่วย

ลักษณะของมะมีวดเมื่อครูประจำตัวเริ่มเข้ามาสิงสถิตในร่าง คือ มะมีวดจะเริ่มมีอาการสั่นทั้งตัว ลำตัวเอนไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลัง มือทั้งสองข้างหมุนตอกไปทางซ้ายและขวา เมื่อมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์แล้ว ก็จะหมุนตอก 1 รอบ เพื่อเป็นสัญญาณบอกถึงการมาของครูประจำตัวและในขณะที่มะมีวดเข้าทรงอยู่นั้น บุคลิกท่าทาง การพูดการจาก็จะเปลี่ยนไป คือ มะมีวดที่เป็นผู้ชาย มีอายุ 31 ปี เมื่อยังไม่ทำการเข้าทรง บุคลิกท่าทางก็จะแข็งแรง คล่องแคล่ว มีน้ำเสียงที่ทุ้ม พูดจาฉะฉาน ชัดถ้อยชัดคำ แต่เมื่อครูประจำตัวที่เป็นผู้หญิงเข้ามาสิงสถิตในร่าง บุคลิกท่าทางก็เปลี่ยนไป คือ ยืนหลังค่อม ไม่ยืนตรง เป็นลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอายุสงบเสถียร พูดจาเชื่องช้า น้ำเสียงสั้นเครือ เคลื่อนตัวไม่คล่องแคล่ว มีกิริยาท่าทางที่เป็นผู้หญิง ซึ่งเป็นความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน

ขณะที่มะมีวดกำลังเข้าทรงอยู่นั้น เทียนที่อยู่ในตอกของมะมีวดจะต้องติดตลอดเวลา ห้ามไม่ให้เทียนดับหรือถ้าเทียนใกล้หมด ญาติผู้ป่วยก็ต้องรีบเปลี่ยนและจุดเทียนใหม่ทันที โดยเชื่อว่า หากเทียนดับลงก็เปรียบเสมือนว่าพิธีกรรมนั้นได้จบลงแล้ว

1.2 การปะจिरอังกฤษ (ไล่สิ่งไม่ดีด้วยข้าวสาร)

เมื่อมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์ ญาติผู้ป่วยก็จะนำข้าวสารมาถูตามร่างกายของผู้ป่วยและโยนข้าวสารออกนอกปะรำพิธี โดยเชื่อว่า ในขณะที่มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่าง สิ่งที่ไม่ดีต่างๆ อาจจะแฝงเข้ามาเพื่อทำร้ายผู้ป่วยและอาจทำให้ผู้ป่วยอาการหนักขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น จึงต้องนำข้าวสารมาถูตามร่างกายเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีเหล่านั้นให้ออกไปจากตัวผู้ป่วย

1.3 การแต่งกาย

เมื่อมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์แล้ว ก็จะลุกขึ้นมาแต่งองค์ทรงเครื่อง ด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายต่างๆ ที่ญาติผู้ป่วยจัดเตรียมไว้ให้ ได้เลือกสวมใส่ตามความต้องการและหลังจาก

ที่แต่งกายเสร็จ มะมีวดก็จะร้ายรำ ณ ตำแหน่งของมะมีวด พร้อมกับดนตรีที่บรรเลงและประกอบ พิธีกรรมรักษาต่อ

1.4 การเบิกโรง คุมโรง หรือ เขียบโรง

หลังจากที่มะมีวดร้ายรำเสร็จ ก็จะทำการเบิกโรง โดยเริ่มจากการตรวจตรา ดูเครื่องเช่นไหว้บูชาว่ามีความถูกต้องหรือไม่ หากขาดเหลือสิ่งใดก็จะให้ญาติผู้ป่วยจัดหามาให้ครบ เมื่อมีครบทุกประการแล้ว มะมีวดก็จะร้ายรำบวงสรวงถวายเครื่องเช่นไหว้บูชาแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์และ หีบตาบประจำตัวที่วางไว้บริเวณเครื่องบูชาครู ณ ตำแหน่งของมะมีวด มาร้ายรำป้องกันไม่ให้ สิ่งชั่วร้ายเข้ามาใกล้ภายในประรำพิธี

1.5 การผูกแขน

หลังจากที่มะมีวดทำการเบิกโรงเสร็จ โดยนำตาบประจำตัวไปวางไว้บริเวณ เครื่องบูชาครู ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็จะนำสายสิญจน์ที่เตรียมไว้มาผูกแขนให้กับมะมีวด เป็นการต้อนรับครูประจำตัวของมะมีวดที่เข้ามาและขอบคุณที่มาช่วยดูแลรักษาผู้ป่วย

1.6 การมอบขวัญ

ก่อนที่มะมีวดจะทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามาสิงสถิตในร่าง มะมีวดจะทำการมอบขวัญให้กับผู้ป่วย โดยการหีบข้าวสารในตอกของมะมีวด มวนรอบเทียนที่อยู่ ในตอก 3 รอบ แล้วนำข้าวสารไปใส่ในโกนเปง หรือ ฝาเต้าปูนโบราณ หรือ แก้วใบเล็ก ๆ ที่ใส่น้ำเอาไว้ ข้าวสารจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ลอยน้ำและส่วนที่จมน้ำ เรียกว่า “สระร้องปลิง” และญาติผู้ป่วย ก็จะนำเอาข้าวสารที่ลอยน้ำไปใส่ในบายปลิง (ขันรับขวัญ) โดยเชื่อว่า สิ่งที่ดีจะลอยขึ้นมาและสิ่งที่ไม่ดี จะจมลงไป จากนั้นทุกคนก็จะกล่าวขอบคุณและมะมีวดก็จะยกตอกที่วางไว้ ณ ตำแหน่งของมะมีวด ขึ้นมาเพื่อทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

ในขณะที่มะมีวดอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามา ครูประจำตัวของ มะมีวดก็จะยังคงอยู่ในร่างของมะมีวดหรือบางครั้งท่านก็จะออกจากร่างมะมีวด มาประทับอยู่ตาม ยอดบายศรีและจะเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวดเป็นครั้งคราว เพื่อมาเตือน มาชี้แจงกับผู้ป่วย ญาติ ผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมว่าจะต้องทำอะไรเป็นลำดับถัดไป หากมีความวุ่นวายเกิดขึ้นในพิธี ท่านก็

จะแสดงอาการหรือลงมาแบบเต็มองค์ เพื่อระงับเหตุการณ์นั้นๆ ลักษณะของการมาแบบเต็มองค์ คือ มะมีวดจะกัดกินเปลวไฟเทียน

หลังจากที่ครูประจำตัวของมะมีวดได้ทำการรักษาผู้ป่วยเสร็จสิ้นในเบื้องต้นแล้ว มะมีวดก็จะทำการอัญเชิญตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านเข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อช่วยทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

ลำดับที่ 2 การอัญเชิญตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

การที่มะมีวดอัญเชิญตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านเข้ามาสิงสถิตในร่างเป็นอันดับแรกของดวงวิญญาณอื่นๆ เพราะเชื่อว่าท่านเป็นผู้ปกป้องรักษาคนในหมู่บ้านดูแลลูกหลาน เป็นผู้นำของดวงวิญญาณทั้งปวง ดังนั้น ท่านจึงต้องมาเบิกทางให้กับลูกหลานได้พบกับแสงสว่างในการรักษาผู้ป่วยและเบิกทางให้กับดวงวิญญาณอื่นๆ ได้เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด¹⁰²

การปฏิบัติในช่วงที่มะมีวดทำการอัญเชิญตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านเข้ามาสิงสถิตในร่าง มีดังนี้

2.1 การเข้าทรง

เมื่อมะมีวดนั่งประจำตำแหน่งของมะมีวด ณ บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธีและพร้อมทำการเข้าทรง มือทั้งสองข้างจะยกตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด) ที่วางไว้ด้านหน้าของมะมีวดขึ้นมาระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา เฟ่งเสียงไปที่แสงเทียนในตอก ตั้งจิตและสมาธิ นึกถึงตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านที่จะอัญเชิญให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อรักษาผู้ป่วย

ลักษณะของมะมีวดเมื่อตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านเริ่มเข้ามาสิงสถิตในร่าง คือ มะมีวดจะเริ่มมีอาการสั่นทั้งตัว ลำตัวเอนไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลัง มือทั้งสองข้าง หมุนตอกไปทางซ้ายและขวา เมื่อมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์แล้ว ก็จะหมุนตอก 1 รอบ เพื่อเป็นสัญญาณบอกถึงการมาของตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านและในขณะที่มะมีวด

¹⁰² สัมภาษณ์ อัครชัย ประประโคน, มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปฎิญาณมะมีวด จังหวัดสุรินทร์, 19 ตุลาคม 2562.

เข้าทรงอยู่นั้น บุคลิกท่าทาง การพูดการจาก็จะเปลี่ยนไปจากครั้งก่อนที่มะมีวดได้อัญเชิญครูประจำตัวเข้ามาสิงสถิตในร่าง คือ จากที่มะมีวดมีบุคลิกท่าทางที่เป็นผู้หญิง สงบเสถียร พุดจาเชิงซำน้ำเสียงสั้นเครือ เคลื่อนตัวไม่คล่องแคล่ว แต่เมื่อตากี้วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านที่เป็นผู้ชายเข้ามาสิงสถิตในร่าง บุคลิกท่าทางก็เปลี่ยนไป คือ มีบุคลิกท่าทางที่ทะมัดทะแมง แต่ยังคงความเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สูงอายุ พุดจากระโตกกระตาก ชัดถ้อยชัดคำ ชั่งพุดชั่งเจรจา สนุกสนาน ซึ่งเป็นความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน

2.2 การปะจिरอังกอ (ไลสิ่งไม้ตีด้วยข้าวสาร)

เมื่อมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์ ญาติผู้ป่วยก็จะปฏิบัติเช่นเดิม คือ นำข้าวสารมาถูตามร่างกายของผู้ป่วย เพื่อเป็นการขับไล่สิ่งไม้ตีต่างๆ ที่อาจจะแฝงเข้ามาในขณะที่มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างและอาจทำร้ายผู้ป่วย ซึ่งจะทำให้ผู้ป่วยอาการหนักขึ้นกว่าเดิม

2.3 การแต่งกาย

เมื่อมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์แล้ว ก็จะลุกขึ้นมาแต่งองค์ทรงเครื่อง ด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายต่างๆ ที่ญาติผู้ป่วยจัดเตรียมไว้ให้ ได้เลือกสวมใส่ตามความต้องการและหลังจากที่แต่งกายเสร็จ มะมีวดก็จะรำยรำ ณ ตำแหน่งของมะมีวด พร้อมกับดนตรีที่บรรเลงและประกอบพิธีกรรมรักษาต่อ

2.4 การผูกแขน

หลังจากที่มะมีวดแต่งองค์ทรงเครื่องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็จะนำสายสิญจน์ที่เตรียมไว้มาผูกแขนให้กับมะมีวด เป็นการต้อนรับตากี้วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านและขอบคุณที่มาช่วยเหลือรักษาผู้ป่วย

2.5 การเลียะ (การถอนสิ่งไม้ตีออกจากผู้ป่วย)

หลังจากที่ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมได้ทำการผูกแขนให้กับมะมีวดเป็นที่เรียบร้อย มะมีวดก็จะนำไขไก่ดิบที่วางไว้ใกล้กับเครื่องบูชาครู ณ ตำแหน่งของมะมีวด มาทำการเลียะ คือ การนำไขไก่ดิบมาถูตามร่างกายของผู้ป่วย โดยไล่จากศีรษะไปยังเท้าของผู้ป่วย เป็นการถอนสิ่งไม้ตีที่อยู่ในร่างกายของผู้ป่วยออกไป จากนั้น มะมีวดก็จะตอกไขใสในภาชนะ ไขใบพลูเกลี่ย

เพื่อทำนายและบอกให้ทุกคนได้รับทราบโดยทั่วกันถึงสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยที่เกิดขึ้นและให้ญาติผู้ป่วยนำไข้เถียงไปไว้ในเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) ซึ่งจะอยู่ด้านหน้าภายนอกประรำพิธี

2.6 การกาปเป (ฟันเป)

หลังจากที่มะมืวดได้ทำการเถียง เพื่อถอนสิ่งไม่ดีออกจากผู้ป่วยเป็นที่เรียบร้อยแล้วมะมืวดก็จะทำการรักษาผู้ป่วย ด้วยการหยิบดาบประจำตัวที่วางไว้บริเวณเครื่องบูชาครู ณ ตำแหน่งของมะมืวด มาใช้ร่ายรำเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดีต่างๆ ที่เข้ามาล้ากรายผู้ป่วยและประรำพิธีไปยังเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) ซึ่งจะอยู่ด้านหน้าภายนอกประรำพิธี มะมืวดก็จะทำการฟันเปทั้งและญาติผู้ป่วยก็จะรีบนำเปไปทิ้งให้ห่างจากประรำพิธี มะมืวดร่ายรำกลับเข้ามาในประรำพิธีนั่งลง ณ ตำแหน่งของมะมืวดและวางดาบประจำตัวไว้ใกล้กับเครื่องบูชาครู

2.7 การพบปะสังสรรค์

หลังจากที่มะมืวดได้ทำการรักษาผู้ป่วยแล้ว มะมืวดก็จะพักผ่อน โดยที่ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะต้องคอยดูแลและปฏิบัติต่อมะมืวดอย่างเหมาะสม เพื่อให้มะมืวดพึงพอใจ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การนำเครื่องเช่นไหว้มาให้กับมะมืวดได้ดื่มกิน มะมืวดจะกินเครื่องเช่นไหว้ด้วยการสุดุดม นักดนตรีก็จะบรรเลงเพลงตามความต้องการของมะมืวดเพื่อให้มะมืวดได้ร่ายรำ ร้องเพลง ณ ตำแหน่งของมะมืวด ด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลินไปกับลูกหลานหรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรม อีกทั้งยังมีการขอพรต่างๆ เช่น ขอให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ขอโชคขอลาภ เป็นต้น มีการสนทนาปราศรัยซึ่งกันและกัน จนกว่ามะมืวดจะพร้อมทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

2.8 การรักษาผู้ป่วย

เมื่อมะมืวดพักผ่อนเสร็จและพร้อมทำการรักษาผู้ป่วยต่อ ญาติผู้ป่วยก็จะบอกเล่าถึงอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่ผู้ป่วยเป็นและขอให้มะมืวดช่วยทำนายหาสาเหตุว่าเกิดขึ้นจากอะไร และมีวิธีรักษาอย่างไรจึงจะหายจากอาการที่เป็นอยู่ วิธีการทำนายของมะมืวดนั้น จะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่าง เช่น บางครั้งก็มองลงไปใต้นอกเพื่อทำนาย บางครั้งก็แบมือตนเองแล้วใช้เทียนส่องเพื่อทำนายหรือบางครั้งก็พุดออกมาเลยว่าเกิดขึ้นจากอะไร

เพียงแค่มองดูผู้ป่วย เป็นต้น ส่วนวิธีการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ก็จะแตกต่างกันออกไปตามความสามารถของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมืวด เช่น การใช้มือตีเบาๆ ตามบริเวณร่างกายที่ผู้ป่วยมีอาการ การกัดเทียนแล้วเป่าขวัญเทียนใส่ผู้ป่วย การพ่นน้ำหมากที่กินใส่ตามร่างกาย หรือบริเวณที่ผู้ป่วยมีอาการหรือพ่นด้วยควันบุหรี่ที่สูบ เป็นต้น ในขณะที่มะมืวดทำการรักษาผู้ป่วยก็จะมีกร่ายรำประกอบของมะมืวดด้วย โดยมะมืวดก็จะรำรำ ณ ตำแหน่งของมะมืวดและตำแหน่งของผู้ป่วย เมื่อทำการรักษาเสร็จ มะมืวดก็จะกลับมานั่ง ณ ตำแหน่งของมะมืวด เพื่อเตรียมอัญเชิญตากี้วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านออกจากร่างและอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามาเพื่อช่วยรักษาผู้ป่วยต่อไป

2.9 การมอบขวัญ

ก่อนที่มะมืวดจะทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามาสิงสถิตในร่าง มะมืวดจะทำการมอบขวัญให้กับผู้ป่วยเช่นเดิม คือ หยิบข้าวสารในดอกของมะมืวด มาวนรอบเทียนที่อยู่ในดอก 3 รอบ แล้วนำข้าวสารไปใส่ในโกนเปง หรือ ฝาเต่าปูนโบราณ หรือ แก้วใบเล็กๆ ที่ใส่น้ำเอาไว้ ญาติผู้ป่วยนำเอาข้าวสารที่ลอยน้ำไปใส่ในบายปลิง (ขันรับขวัญ) จากนั้นทุกคนก็จะกล่าวขอบคุณและมะมืวดก็จะยกดอกที่วางไว้ ณ ตำแหน่งของมะมืวด ขึ้นมาเพื่อทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

หลังจากที่มะมืวดได้อัญเชิญตากี้วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ออกจากร่างแล้ว มะมืวดก็จะทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยเข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

ลำดับที่ 3 อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย คือ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ครุกำเนิดของผู้ป่วย พระภูมิเจ้าที่ เป็นต้น การที่อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในบ้านของผู้ป่วยเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมืวด เพราะเชื่อว่าเป็นผู้ที่คอยปกป้องรักษาดูแลลูกหลานภายในบ้านและน่าจะรู้ถึงสาเหตุของอาการเจ็บไข้

ได้ป่วยของผู้ป่วยว่าเกิดขึ้นจากอะไร บางทีก็อาจเป็นฝีมือของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยเองก็ได้ที่เป็นคนทำ ดังนั้น จึงต้องอัญเชิญมาเจรจาปราศัยเพื่อหาข้อเท็จจริง¹⁰³

การปฏิบัติในช่วงที่มะมวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยเข้ามาสิงสถิตในร่าง มีดังนี้

3.1 การเข้าทรง

เมื่อมะมวดนั่งประจำตำแหน่งของมะมวด ณ บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธีและพร้อมทำการเข้าทรง มือทั้งสองข้างจะยกตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมวด) ที่วางไว้ด้านหน้าของมะมวดขึ้นมาระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา เฟ่งเสียงไปที่แสงเทียนในตอก ตั้งจิตและสมาธิ นึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยที่จะอัญเชิญให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อรักษาผู้ป่วย

ลักษณะของมะมวดเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยเริ่มเข้ามาสิงสถิตในร่าง คือ มะมวดจะเริ่มมีอาการสั่นทั้งตัว ลำตัวเอนไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลัง มือทั้งสองข้างหมุนตอกไปทางซ้ายและขวา บางสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาอย่างรุนแรง ถึงขั้นโยนตอกหรือก๊อตเคี้ยวเปลวไฟเทียนก็มี เมื่อมะมวดเข้าทรงสมบูรณ์แล้ว ก็จะหมุนตอก 1 รอบ เพื่อเป็นสัญญาณบอกถึงการมาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยและในขณะที่มะมวดเข้าทรงอยู่นั้น บุคลิกท่าทางการพูดการจาก็จะเปลี่ยนไปจากครั้งก่อนที่มะมวดได้อัญเชิญตาก๊วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านเข้ามาสิงสถิตในร่าง คือ จากที่มะมวดมีบุคลิกท่าทางที่หะมัดหะแมง พูดจากระโตกกระตาก ชัดถ้อยชัดคำ ชั่งพูด ชั่งเจรจา สนุกสนาน แต่เมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยเข้ามาสิงสถิตในร่าง บุคลิกท่าทางก็เปลี่ยนไป คือ มีบุคลิกท่าทางที่ดุดัน ชิงชัง พูดจากระโหโกโฮกฮาก มาด้วยอารมณ์โกรธ โมโห หรือไม่พอใจ ซึ่งเป็นความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน

¹⁰³ สัมภาษณ์ อัครชัย ประประโคน, มะมวดที่ประกอบพิธีกรรมปญฺโงลมะมวด จังหวัดสุรินทร์, 19 ตุลาคม 2562.

3.2 การปะจिरอังกฤษ (ไล่สิ่งไม่ดีด้วยข้าวสาร)

เมื่อมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์ ญาติผู้ป่วยก็จะปฏิบัติเช่นเดิม คือ นำข้าวสาร มาถูตามร่างกายของผู้ป่วย เพื่อเป็นการขับไล่สิ่งไม่ดีต่างๆ ที่อาจจะแฝงเข้ามาในขณะที่มะมีวดทำการ อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างกายและอาจทำร้ายผู้ป่วย ซึ่งจะทำให้ผู้ป่วยอาการหนักขึ้นกว่าเดิม

3.3 การแต่งกาย

เมื่อมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์แล้ว ก็จะลุกขึ้นมาแต่งองค์ทรงเครื่อง ด้วย เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายต่างๆ ที่ญาติผู้ป่วยจัดเตรียมไว้ให้ ได้เลือกสวมใส่ตามความต้องการ

3.4 การผูกแขน

หลังจากที่มะมีวดแต่งองค์ทรงเครื่องเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็จะนำสายสิญจน์ที่เตรียมไว้มาผูกแขนให้กับมะมีวด สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาด้วยอารมณ โกรธ โมโห เสียใจหรือร้องไห้ ทุกคนก็จะช่วยกันถามว่า “องค์ใดเข้ามา” “เป็นอะไร” “ต้องการอะไร” “ใช้สิ่งที่มาทำให้ผู้ป่วยมีอาการเจ็บไข้หรือไม่” เป็นต้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างกายของมะมีวดก็จะตอบคำถามทุกประการและมีการเจรจาปราศรัยเพื่อหาข้อตกลงและเพื่อที่จะได้ไปสู่ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วยต่อไป

3.5 การพบปะสังสรรค์

เมื่อทุกคนได้เจรจาปราศรัยกับมะมีวดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็จะคอยดูแลและปฏิบัติต่อมะมีวดอย่างเหมาะสม เพื่อให้มะมีวดพึงพอใจด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การนำเครื่องเซ่นไหว้มาให้กับมะมีวดได้ดื่มกิน มะมีวดจะกินเครื่องเซ่นไหว้ด้วยการ สูดดม นักดนตรีก็จะบรรเลงเพลงตามความต้องการของมะมีวดเพื่อให้มะมีวดได้รำรำ ร้องเพลง ณ ตำแหน่งของมะมีวด ด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลินไปกับลูกหลานหรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรม อีกทั้งยังมีการขอพรต่างๆ เช่น ขอให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วย ขอโชค ขอลาภ เป็นต้น มีการ สนทนาปราศรัยซึ่งกันและกัน จนกว่ามะมีวดจะพร้อมทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

บางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด เป็นปะกำเขมร คือ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เกี่ยวกับช่าง ม้า หรือเป็นช่างตีเหล็ก ก็จะมีการละเล่นในพิธีกรรม เช่น บรรพบุรุษของผู้ป่วยเป็นความูช่าง ก็จะมีการนำเชือกคล้องช่างและตะขอช่างมาใช้ในการละเล่น โดยมีมะมีวดเป็นความูช่าง ตัวแทนผู้คนในพิธีเป็นช่างป่าและจะไล่คล้องช่าง เป็นการจำลองเรื่องราวเกี่ยวกับการคล้องช่าง หรือ บรรพบุรุษของผู้ป่วยเป็นช่างตีเหล็ก ก็จะมีการนำเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการตีเหล็กมาให้มะมีวดและมีญาติผู้ป่วยซึ่งอยู่ในสายตระกูลเดียวกันและมาร่วมพิธีกรรมจะถูกมะมีวดเลือกให้มาร่วมทำการจำลองอาชีพในครั้งนี้ด้วย เช่น ในขณะที่มะมีวดทำการตีเหล็ก ญาติผู้ป่วยที่ถูกเลือกมาจะมีหน้าที่ดูเรื่องไฟที่ใช้สำหรับเชื่อมหรือหลอมเหล็ก เป็นต้น ซึ่งการจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ จะจัด ณ ตำแหน่งของมะมีวดและตำแหน่งของผู้ป่วย ภายในพิธีกรรมก็จะครึกครื้น เมื่อมะมีวดพอใจแล้วก็จะเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

3.6 การรักษาผู้ป่วย

เมื่อมะมีวดพอใจและพร้อมทำการรักษา ญาติผู้ป่วยก็จะบอกเล่าถึงอาการที่ผู้ป่วยเป็นและให้มะมีวดช่วยทำนายหาสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยว่าเกิดขึ้นจากอะไร และมีวิธีรักษาอย่างไรจึงจะหายจากอาการที่เป็นอยู่ วิธีการทำนายหาสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วย และวิธีการรักษา ก็จะมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่ดวงวิญญาณที่เข้ามาสิงสถิตในร่างมะมีวด เช่น มะมีวดทำนายว่าสาเหตุที่ผู้ป่วยมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นเพราะผู้ป่วยผิดครู วิธีรักษา คือ ผู้ป่วยจะต้องจัดเครื่องบูชาครู เช่น จัดทำจวมกรูใหม่หรือ “รีบกู” จัดทำกรวยดอกไม้ธูปเทียน มีน้ำสัมน้ำหวานและจุดธูป จุดเทียน เพื่อขอขมาครูหรือ “สมากรู” ซึ่งผู้ป่วย จะต้องจัดถวายในช่วงที่ประกอบพิธีกรรม เป็นต้น หรือผู้ป่วยบางรายผิดครูทอผ้า วิธีรักษาก็ต้องจัดพิธีทอผ้า ผิดครูมวยก็ต้องเล่นมวย ผิดครูรำก็ต้องรำ เป็นลักษณะการรักษาแบบตรงประเด็น คือ “เหตุเกิดตรงไหน ให้แก้ที่ตรงนั้น” วิธีการรักษา ถ้าบางอย่างผู้ป่วยไม่สามารถจัดหามาได้ทันก็สามารถเจรจาทอรองกับมะมีวดได้ตามความเหมาะสม ในขณะที่มะมีวดทำการรักษาผู้ป่วย ก็จะมีการร่ายรำประกอบของมะมีวดด้วย เมื่อทำการรักษาผู้ป่วย ณ ตำแหน่งของผู้ป่วยเสร็จ มะมีวดก็จะกลับมานั่งในตำแหน่งของมะมีวดที่เข้าทรง เพื่อเตรียมอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยออกจากร่างและอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามา

3.7 การมอบขวัญ

ก่อนที่มะมีวดจะอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยออกจากร่างและอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามานั้น มะมีวดจะทำการมอบขวัญให้กับผู้ป่วยเช่นเดิม คือ หยิบข้าวสารในตอกของมะมีวด มาวนรอบเทียนที่อยู่ในตอก 3 รอบ แล้วนำข้าวสารไปใส่ในโกนเปง หรือ ผาเต่าปูนโบราณ หรือ แก้วใบเล็กๆ ที่ใส่น้ำเอาไว้ ญาติผู้ป่วยนำเอาข้าวสารที่ลอยน้ำไปใส่ในบายปลิง (ขันรับขวัญ) จากนั้นทุกคนก็จะกล่าวขอบคุณและมะมีวดก็จะยกตอกที่วางไว้ ณ ตำแหน่งของมะมีวดขึ้นมา เพื่อทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามาสถิตในร่างเพื่อทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

ลำดับที่ 4 อัญเชิญจันฉิ่งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล

การอัญเชิญจันฉิ่งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูลนั้น ผู้ที่จะทำการอัญเชิญ คือ ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย เหตุผลคือ 1. จันฉิ่ง คือ ครุประจำตัวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตระกูล ดังนั้น ผู้ป่วยจึงต้องเป็นผู้อัญเชิญครุประจำตัวหรือครูกำเนิดด้วยตัวเอง เหมือนที่มะมีวดทำการอัญเชิญครุประจำตัวเข้ามาสถิตในร่าง เป็นการอัญเชิญเพื่อให้ครุประจำตัวได้เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรม อีกทั้งยังเป็นถวายบูชาแต่ครุประจำตัว แต่ถ้าผู้ป่วยอัญเชิญเข้ามาไม่ได้ ญาติผู้ป่วยก็ต้องเป็นผู้อัญเชิญครุประจำตัวเข้ามาและถ้าอัญเชิญเข้ามาไม่ได้ ก็จะเปลี่ยนให้ญาติคนต่อไปได้อัญเชิญ หากญาติคนนั้นสามารถอัญเชิญครุประจำตัวเข้ามาได้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ญาติคนนั้นจะต้องอัญเชิญต่อไป ก็คือครุประจำตัวของผู้ป่วยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตระกูล สิ่งนี้เรียกว่า “พิธีปฐรูบ” แต่ถ้าหากในตระกูลของผู้ป่วยไม่มีผู้ใดสามารถอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังกล่าวเข้ามาได้เลย ก็จะเป็นหน้าที่ของมะมีวดที่ต้องทำการอัญเชิญแทน 2. ความไม่เชื่อ ความหัวแข็ง เช่น ผู้ป่วยเชื่อแต่ญาติผู้ป่วยไม่เชื่อ หรือ ผู้ป่วยไม่เชื่อแต่ญาติผู้ป่วยเชื่อ การเข้าทรง ในครั้งนี้ จึงเป็นการลองว่าสิ่งเหล่านี้มีจริงหรือไม่ เป็นการพิสูจน์ให้รู้ด้วยตัวเอง อีกทั้งการจับตอกสำหรับเข้าทรงของมะมีวดเปรียบเหมือนกุสโลบายเพื่อให้คนรู้จักเกรงกลัว นอบน้อมและเคารพบูชาหรือไม่ลบหลู่สิ่งที่มองไม่เห็น¹⁰⁴

¹⁰⁴ สัมภาษณ์ อัครชัย ประประโคน, มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโลมมะมีวด จังหวัดสุรินทร์, 19 ตุลาคม 2562.

การปฏิบัติในช่วงที่มะมีวดทำการอัญเชิญจันเจนีวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูลเข้ามาสิงสถิตในร่าง มีดังนี้

4.1 ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยเข้าทรง

มะมีวดจะให้ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้อัญเชิญจันเจนีวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูลเข้ามาสิงสถิตในร่าง โดยมะมีวดจะเป็นผู้ควบคุมดูแลและคอยบอกว่าจะต้องทำอะไรในขณะที่กำลังเข้าทรง เริ่มจากผู้ป่วยเป็นลำดับแรก การเข้าทรงก็จะเหมือนกันกับการเข้าทรงของมะมีวด คือ มือทั้งสองยกตอก (ขันโตกสำหรับผู้ป่วยที่ใช้ในการเข้าทรง) ขึ้นระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา เพ่งเล็งที่แสงเทียนในตอก ตั้งสมาธิ นึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตัวอัญเชิญให้เข้ามาสิงสถิตในร่าง ระยะเวลาของการอัญเชิญในช่วงนี้จะใช้เวลาพอสมควร เนื่องจากผู้ป่วยไม่เคยเข้าทรงมาก่อนและไม่แปลกถ้าผู้ป่วยจะไม่สามารถอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างได้

ในกรณีที่ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยสามารถเข้าทรงได้ ในขณะที่กำลังเข้าทรงนั้นก็จะมีลักษณะอาการเช่นเดียวกับมะมีวด คือ จะมีอาการสั่นที่ผิดปกติ ลำตัวเอนไปมาและหมุนตอก บางดวงวิญญาณมาแรงมาก ถึงขั้นโยนตอกก็มี บุคลิกท่าทาง การพูดการจาก็จะเปลี่ยนไปตามลักษณะของดวงวิญญาณที่เข้ามา เช่น ถ้าเป็นยายเข้ามาสิงสถิตในร่าง ก็จะดูอ่อนช้อย ในขณะที่ทำการเข้าทรง เทียนที่อยู่บนตอกของมะมีวดจะต้องติดอยู่เสมอห้ามดับหรือถ้าเทียนใกล้หมด ก็จะต้องรีบเปลี่ยนและจุดเทียนใหม่ทันที เพราะเชื่อว่าหากเทียนดับลงก็เปรียบเสมือนว่าพิธีกรรมนั้นได้จบลง

4.2 การปะจิริอังกอ

ในกรณีนี้ หากคนเข้าทรงเป็นมะมีวดหรือญาติผู้ป่วยที่ไม่ใช่ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยคนอื่นก็จะปฏิบัติเช่นเดิม คือ นำข้าวสารมาถูตามร่างกายของผู้ป่วย เพื่อเป็นการขับไล่สิ่งไม่ดีต่างๆ ที่อาจจะแฝงเข้ามาในขณะที่มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างและอาจทำร้ายผู้ป่วย ซึ่งจะทำให้ผู้ป่วยอาการหนักขึ้นกว่าเดิม

4.3 การแต่งกาย

เมื่อผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยเข้าทรงสมบูรณ์แล้ว ก็จะลุกขึ้นมาแต่งองค์ทรงเครื่องด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายต่างๆ ที่ญาติผู้ป่วยจัดเตรียมไว้ให้ ได้เลือกสวมใส่ตามความต้องการและหลังจากที่แต่งกายเสร็จ ก็จะมีการรำยา ฌ ตำแหน่งของมะมั่วด พร้อมกับดนตรีที่บรรเลงและประกอบพิธีกรรมรักษาต่อ

4.4 การผูกแขน

เมื่อผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยแต่งองค์ทรงเครื่องเรียบร้อย ญาติผู้ป่วยที่เหลือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็จะนำสายสิญจน์มาผูกแขนให้ บางดวงวิญญูณมาด้วยอารมณ์โกรธ น้อยใจ เสียใจ หรือร้องไห้ ทุกคนก็จะช่วยกันถามเช่นเดิมว่า “องค์ใดเข้ามา” “เป็นอะไร” “ต้องการอะไร” “ใช้สิ่งใดทำให้ผู้ป่วยมีอาการเจ็บไข้หรือไม่” เป็นต้น ดวงวิญญูณที่เข้ามาสิงในร่างก็จะตอบคำถามทุกประการ เช่น เป็นครูของผู้ป่วย ไม่พอใจที่ผู้ป่วยไม่เคารพนับถือ ไม่ให้เกียรติครู จึงทำให้ผู้ป่วยมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น ปวดตามร่างกาย นอนไม่หลับ ผื่นร้าย เป็นต้น วิธีรักษา ก็คือให้ผู้ป่วยยกครูขึ้นมาใหม่และปฏิบัติต่อครูให้เหมาะสม เคารพบูชา รำลึกถึงครู ทุกคนในพิธีกรรมก็จะช่วยกันจดจำในสิ่งที่ครูของผู้ป่วยได้บอกเพื่อจะได้บอกให้ผู้ป่วยปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง

4.5 การพบปะสังสรรค์

เมื่อเจราปราศรัยกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ก็จะต้องปฏิบัติต่อผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยที่เข้าทรงเช่นกัน คือ ยกเครื่องเช่นไหว้ให้กับผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยได้ดื่มกิน นักดนตรีบรรเลงเพลงประกอบการรำยา ร้องเพลง ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็จะร่วมรำยา ร้องเพลงปรบมือ ส่งเสียงด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลินและสนทนาปราศรัยจนกว่าผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยที่เข้าทรงจะพอใจ จากนั้น ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยที่เข้าทรงก็จะกลับมานั่ง ฌ ตำแหน่งของมะมั่วดเพื่อเตรียมอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ออกจากร่าง

4.6 การรักษาผู้ป่วย

ในกรณีที่คนเข้าทรงเป็นมะมั่วดหรือญาติผู้ป่วยที่ไม่ใช่ผู้ป่วย ก็จะทำการรักษาผู้ป่วยตามที่เคยได้รักษาก่อนหน้านี้ โดยวิธีการรักษานั้นก็จะเหมือนกันกับการรักษาที่กล่าวไป

และขึ้นอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาทำการรักษาด้วย ในขณะที่ทำการรักษาผู้ป่วย ก็จะมีการร่ายรำ ประกอบของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเช่นกัน

4.7 การมอบขวัญ

เมื่อได้ทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาทำการรักษาผู้ป่วยครบหมดแล้ว มะมีวดก็จะทำการอัญเชิญครูประจำตัวเข้ามาเพื่อตรวจตราว่ามีส่วนไหนที่ยังไม่ได้ทำนายก็จะจัดการให้แล้วเสร็จ เมื่อทุกอย่างเรียบร้อย มะมีวดก็จะทำการมอบขวัญให้กับผู้ป่วยเป็นครั้งสุดท้าย โดยปฏิบัติเช่นเดิม คือ หยิบข้าวสารในตอกของมะมีวด มาวนรอบเทียนที่อยู่ ในตอก 3 รอบ แล้วนำข้าวสารไปใส่ในโกนเปง หรือ ฝาเต่าปูนโบราณ หรือ แก้วใบเล็กๆ ที่ใส่น้ำเอาไว้ และญาติผู้ป่วยก็จะนำเอาข้าวสารที่ลอยน้ำไปใส่ในบายปลิง (ขันรับขวัญ) จากนั้นมะมีวดก็จะทำการประกอบพิธีกรรมในขั้นต่อไป

ลำดับที่ 5 การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ)

หลังจากที่มะมีวดได้ทำการเข้าทรงเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและทำการรักษาผู้ป่วยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มะมีวดก็จะทำการเฮาปลิง หรือ การเรียกขวัญ คำว่า “ขวัญ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า สิ่งที่ไม่มีตัวตน เชื่อกันว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบายจิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็จะออกจากร่าง¹⁰⁵

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การปฏิบัติในช่วงที่มะมีวดทำการเฮาปลิง (การเรียกขวัญ) มีดังนี้

5.1 ตะตุลปลิง หรือ รับขวัญ

มะมีวดจะให้ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยมานั่งรวมกัน ณ ตำแหน่งของมะมีวด ซึ่งจะอยู่บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี เพื่อเตรียมรับขวัญของผู้ป่วย โดยมะมีวดจะนำบายปลิง (ขันรับขวัญ) คือ ข้าวสารที่ครูประจำตัว ตากีวงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน สิ่งศักดิ์สิทธิ์

¹⁰⁵ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542).

ประจำบ้านของผู้ป่วย จินเจี๊วหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล ได้มอบให้ ในช่วงการป่วยโง่โง่ (การเข้าทรง) นั้น มาทำการเสี่ยงทายเพื่อหาผู้ที่เหมาะสมที่จะดูแลรักษาของผู้ป่วยได้ โดยมะมี๊วจะถือบายปลิงและวนไปหาผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยแต่ละคน ในขณะเดียวกันนั้น ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยก็จะรอรับบายปลิงด้วยผ้าสไบ เป็นการรับตะตุลบายปลิงหรือรับบายปลิง จากการสัมภาษณ์ นายอัครชัย ประประโคน กล่าวว่า “การนำผ้าสไบมารับ เชื่อว่า เป็นการรับรองขวัญ ประคองขวัญ ห่อหุ้มได้ง่าย หากจะใช้มือเปล่ารับ เกรงว่าจะตกสู่พื้น อาการป่วยของผู้ป่วยก็จะไม่หายหรือหายช้า บางทีก็อาจจะมึนเป็นไปได้อีกอย่างหนึ่งก็คือ เป็นการรับรองประคองขวัญ เพราะว่าขวัญนั้นชอบสิ่งสวยงาม จึงนำผ้าสไบมาต้อนรับ เปรียบเสมือนสะพานเงินสะพานทองให้ขวัญ เข้าสู่กาย เมื่อมะมี๊วเห็นสมควรว่าผู้ใดเหมาะสมที่จะดูแลรักษาของผู้ป่วย ก็จะวางบายปลิง (ขันรับขวัญ) ให้กับผู้นั้น

5.2 การทำนายด้วยไข่วัณ

เมื่อผู้ที่เหมาะสมได้รับบายปลิงจากมะมี๊วแล้ว มะมี๊วก็จะนำไข่วัณ คือ ไข่วัณที่ติดอยู่ที่อยู่ในบายปลิงมาปอกเปลือกเพื่อทำนายผลการรักษาผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไร จะหายดีหรือไม่ ใช้ระยะเวลาสั้นหรือเร็วเพียงใดกว่าจะเห็นผล จากนั้นก็จะให้ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย รับประทานไข่วัณเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

องค์ที่ 6 ลาโรง (การกัจปกา ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพวดาน)

หลังจากที่มะมี๊วทำการเอาบายปลิงหรือเรียกขวัญผู้ป่วยเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มะมี๊วก็จะทำการกัจปกา ซาปดาร์ หรือ เด็ดดอกไม้ ตัดพวดาน เป็นการอำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในช่วงสุดท้ายของพิธีกรรมป่วยโง่โง่

การปฏิบัติในช่วงที่มะมี๊วทำการกัจปกา ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพวดาน มีดังนี้

6.1 การอำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา

มะมี๊วลุกขึ้นยืนเพื่อร่ายรำอำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา ณ ตำแหน่งของมะมี๊ว ซึ่งอยู่บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี เมื่อร่ายรำเสร็จแล้ว มะมี๊วก็จะหยิบเครื่องเซ่นไหว้

บูชาที่ได้ถวายให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์นำมามอบให้กับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ถือเพื่อเตรียมแห่รอบปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)

6.2 การแห่รอบปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)

เมื่อทุกคนได้รับเครื่องเซ่นไหว้บูชาครบแล้ว มะมี้วดก็จะถือดาบประจำตัวร้ายำนำขบวนแห่ โดยเริ่มเดินจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วยและเดินกลับมายังตำแหน่งของมะมี้วดดั้งเดิม เป็นลักษณะการเดินเป็นวงกลม วนไปทางขวารอบปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) 3 รอบ เพื่ออำลาเทพเทวา ครูอาจารย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบนที่สถิตอยู่ เมื่อมะมี้วดเดินไปด้านหน้าของปะต๋วลที่หันมาทางทิศตะวันตก หรือ หันเข้าหาตำแหน่งของนักดนตรี ซึ่งอยู่บริเวณด้านหลังภายในปะรำพิธี ก็จะเด็ดข้าวของ ดอกไม้ เครื่องเซ่นไหว้ในปะต๋วลให้หมด เสร็จแล้วก็จะเดินมาตัดพาดานที่กางกั้นเหนือศีรษะของมะมี้วด ณ ตำแหน่งของมะมี้วด

6.3 มะมี้วดแสดงความเคารพ

เมื่อเดินแห่รอบปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ครบ 3 รอบแล้ว ญาติผู้ป่วยก็จะนำเอาเครื่องเซ่นไหว้บูชาไปเก็บไว้ในบ้านของผู้ป่วยและเดินกลับเข้ามาในปะรำพิธีพร้อมกับผู้ป่วย มะมี้วดก็จะกลับมานั่งประจำตำแหน่งของมะมี้วด วางดาบประจำตัวไว้ด้านหน้าของมะมี้วด และทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายกลับสู่สถาน จากนั้น มะมี้วดก็จะเดินมาไหว้หน้านักดนตรี ณ ตำแหน่งของนักดนตรี ซึ่งอยู่บริเวณด้านหลังภายในปะรำพิธีและเดินกลับมา ณ ตำแหน่งของมะมี้วด ให้อำนาจผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่อยู่รอบปะรำพิธีและนั่งลงตรงตำแหน่งของมะมี้วดสุดท้ายคือ ทั้งมะมี้วดและผู้ป่วยพร้อมกับญาติผู้ป่วยก็จะทำความเคารพต่อกัน เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรมปญฺโฆลมะมี้วดจังหวัดสุรินทร์

หลังจากที่พิธีกรรมปญฺโฆลมะมี้วดเสร็จสิ้นแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็จะช่วยกันรื้อปะรำพิธีให้เสร็จภายในวันที่ประกอบพิธีกรรม โดยเชื่อว่า หากยังไม่ทำการรื้อถอนปะรำพิธีนั้นหมายถึง พิธีกรรมยังไม่เสร็จสิ้นและผู้ป่วยก็จะไม่หายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วย การจัดพิธีกรรมปญฺโฆลมะมี้วดเพื่อรักษาในครั้งนี้ก็จะไม่เป็นผลและไม่เกิดประโยชน์ใดๆ อีกทั้งเครื่องเซ่นไหว้บูชาต่างๆ ที่อยู่ภายในพิธีกรรม ให้นำไปไว้บนห้านอนของผู้ป่วย เป็นเวลา 3 วัน ห้ามผู้ป่วยหรือคนในบ้านรับประทาน นอกจากข้าวขวัญ บายปลิงและห้ามผู้ป่วยออกจากบ้าน เป็นเวลา 3 วัน หรือ 7 วัน หาก

ไม่มีฐานะจำเป็นจริงๆ เนื่องจาก 1. เพราะหากผู้ป่วยออกจากบ้านและขวัญหลุดลอยไป กลัวว่าขวัญจะหาร่างผู้ป่วยไม่เจอและกลับสู่ร่างผู้ป่วยไม่ได้ 2. เพราะกลัวว่าผู้ป่วยจะได้รับอันตรายต่างๆ จากสัตว์มีพิษหรือสิ่งไม่ดีที่มองไม่เห็น มนต์ดำ ดวงวิญญาณร้าย อาจกระทำให้อาการป่วยกลับมาป่วยอีกได้ และ 3. เพราะมีความเชื่อว่า การอยู่บ้านในระยะเวลาที่กำหนด จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือครูบาอาจารย์มาคอยปิดเป่า คุ้มครองหรือรักษาอาการ รักษาเขตบ้านเรือน จะทำให้อาการป่วยหายขึ้นอย่างรวดเร็ว

ตารางรูปแบบการจัดลำดับเรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปัญญาโลมมะมัวต จังหวัดสุรินทร์

ลำดับ	เรื่องราวของการแสดง	การปฏิบัติหน้าที่
องค์ที่ 1	การโบล (การทำนาย)	<ol style="list-style-type: none"> 1. มะมัวตทำนายสาเหตุและวิธีรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยในเบื้องต้น 2. มะมัวตดูฤกษ์ยามในการจัดพิธีกรรมปัญญาโลมมะมัวต 3. มะมัวตดูสถานที่เพื่อใช้ในการจัดพิธีพิธีกรรมปัญญาโลมมะมัวต
องค์ที่ 2	การจัดเตรียมพิธีกรรม	<p>2.1 การแซนขม้อจ (การเซ่นไหว้ผี)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ญาติผู้ป่วยติดต่อและประสานงานไปยังเพื่อนบ้านหรือชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง เพื่อขอความร่วมมือช่วยจัดเตรียมพิธีกรรม 2. ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยเซ่นไหว้เพื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยและขออนุญาตใช้สถานที่เพื่อจัดตั้งปะรำพิธี <p>2.2 การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา</p> <p>2.2.1 การจัดตั้งปะรำพิธี โดยส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย การจัดตั้งปะรำพิธี มีดังนี้</p>

		<p>1. การตั้งปะรำพิธีมักจะตั้งให้เสร็จก่อนวันเริ่มพิธีอย่างน้อย 1 วัน และเมื่อพิธีกรรมเสร็จสิ้น ปะรำพิธีจะถูกรื้อออกทันที</p> <p>2. หันหน้าปะรำพิธีไปทางทิศตะวันออก เป็นทิศเดียวกันกับมะมั่วดที่ต้องนั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกและห้ามหันปะรำพิธีไปทางทิศตะวันตก</p> <p>3. โครงสร้างของปะรำพิธี จะประกอบไปด้วยเสาจำนวน 9 ต้น ไม้ที่มักนำมาใช้เป็นเสาได้แก่ ไม้จากต้นตะครอง ภาษาเขมรสุรินทร์ เรียกว่า อังโกง ไม้จากต้นหม่อน หรือ ทำจากไม้ไผ่</p> <p>4. รูปทรงของปะรำพิธีจะมีทั้งที่เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสและสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความสูงของปะรำพิธีจะอยู่ที่ประมาณ 2 เมตร เศษ ความกว้างประมาณ 4-5 เมตร และ ความยาวประมาณ 6-7 เมตร</p> <p>5. ลักษณะหลังคาปะรำพิธีจะแบนหรือราบเรียบ มุงด้วยใบมะพร้าวแห้งหรือสกกี้ได้ นำมาทับซ้อนกันหลายๆ ชั้น</p> <p>2.2.2 การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา โดยส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง เครื่องเซ่นไหว้บูชาที่จำเป็นในพิธีกรรม มีดังนี้</p> <p>1. เรียนตีวดา หรือ เรียนตะกาล (สถานที่รับรองเทพเวทาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน) 2. เป หรือ จร็องเปรียย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) 3. อาหารคาวหวาน น้ำดื่ม 4. ที่นั่งของมะมั่วดสำหรับเข้าทรง 5. ปดาร์ (เพดาน) 6. ตอก (ขันโตกสำหรับใช้ทำการเข้าทรงของมะมั่วด) 7. ตอก (ขันโตกสำหรับใช้ทำการเข้าทรงของผู้ป่วย) 8. จวมตีวดา และ จวมเนี้ยะตา (จวมเทวดา และจวมตายาย) 9. จวมกรู (จวมครู) 10. ชั้นครู 11. อังกอมะซินตีนมูย หรือ อังกอกะแย (ข้าวสารและเทียน) 12. บายศรีจาน 13. บายศรีตัน 14. บายศรีถาด 15. ชราเทิร (หมากธรรม) 16. บายปลึง (ขันรับขวัญ) 17. เครื่องแต่งกาย</p>
--	--	--

		<p>18. ดาบ (อาวุธประจำตัวของมะมั่วด) 19. ไข่เสี้ยะ (ไข่ไก่ดิบ สำหรับถอนสิ่งไม่ดีออกจากตัวผู้ป่วย) 20. ปะตีวล (สถานที่ สิ่งสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) 21. อุปกรณ์จำลองอาชีพของดวง วิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 22. กัญจือเซราปุง (กระบุงใส่ข้าวเปลือก) 23. สถานที่สิ่งสถิตของพระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา และ 24. เครื่องบูชาครูเพลง</p> <p>2.3 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง</p> <p>1. มะมั่วดติดต่อและประสานงานกับทางนักดนตรี เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะมาบรรเลงเพลงในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด</p> <p>2. นักดนตรีจะจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ต้องใช้ในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด มีดังนี้</p> <p>2.1 เครื่องดนตรีเป่าพาทย์ ได้แก่ ระนาดเอก ซอวงใหญ่ ปี่ใน กลองทัด ตะโพน และ ฉิ่ง</p> <p>2.2 เครื่องดนตรีกันตรึม ได้แก่ ซอ ปี่อ้อ กลอง ฉิ่ง ฉาบ กรับ</p> <p>2.3 เครื่องดนตรีอีสาน แคน</p> <p>2.4 การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี</p> <p>1. เป คือ สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย (ตรงกลางภายนอกปะรำพิธี)</p> <p>2. เรียนตีวดา คือ สถานที่รับรองเทพเทวดา (ด้านซ้าย ภายนอกปะรำพิธี)</p> <p>3. เครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ด้านหน้าภายในปะรำพิธี)</p> <p>4. เครื่องบูชาครู (ด้านหน้าภายในปะรำพิธี)</p> <p>5. ปะตีวล คือ สถานที่สิ่งสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ (ตรงกลางภายในปะรำพิธี)</p>
--	--	---

		<p>6. สถานที่สิ่งสติดของเจ้าป่า เจ้าเขา (ด้านซ้ายภายในปะรำพิธี)</p> <p>7. เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง (ด้านหลังภายในปะรำพิธี)</p> <p>ตำแหน่งการนั่งของมะมี้วด ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม</p> <p>1. ตำแหน่งของมะมี้วด (ด้านหน้าภายในปะรำพิธี)</p> <p>2. ตำแหน่งของผู้ป่วย (ตรงกลางภายในปะรำพิธี)</p> <p>3. ตำแหน่งของญาติผู้ป่วย (ด้านซ้ายและขวาภายในปะรำพิธี)</p> <p>4. ตำแหน่งของนักดนตรี (ด้านหลังภายในปะรำพิธี)</p> <p>5. ตำแหน่งของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (ด้านซ้าย ขวาและหลังภายนอกปะรำพิธี)</p>
<p>องค์ที่ 3</p>	<p>โหมโรง (การไหว้ครูเพลง)</p>	<p>1. ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูหรือยกครูให้กับนักดนตรีก่อนที่นักดนตรีจะทำการไหว้ครูเพื่อบูชาและบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมปัญญาโลมมะมี้วด</p> <p>2. นักดนตรีไหว้ครูเพลง</p> <p>3. พรมน้ำมนต์ให้กับนักดนตรีและเครื่องดนตรี</p> <p>4. นักดนตรีบรรเลงเพลงโหมโรงถวายครูเพลงและเอาฤกษ์เอาชัย</p> <p>5. นักดนตรีบรรเลงเพลงประกอบการรักษา</p>
<p>องค์ที่ 4</p>	<p>การไหว้ครูมะมี้วด</p>	<p>1. ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูหรือยกครูให้กับมะมี้วดเพื่อให้มะมี้วดรับทำการรักษา เป็นขั้นตอนลำดับแรกก่อนที่มะมี้วดจะเริ่มทำการรักษาด้วยพิธีกรรมปัญญาโลมมะมี้วด</p> <p>2. มะมี้วดปะจිරอังกอให้กับผู้ป่วย</p> <p>3. มะมี้วดถวายเครื่องเซ่นไหว้บูชา</p>

		<p>4. มะมีวดไหว้ครูประจำตัว</p> <p>5. มะมีวดทำความเคารพครู นักดนตรี ประติวัล ผู้มาร่วมพิธีกรรม</p>
องค์ที่ 5	การปฎิบัติมะมีวด (การเข้าทรง)	<p>1. อัญเชิญเทพหรือครูประจำตัวของมะมีวด สิ่งที่ปฏิบัติมีดังนี้</p> <p>1.1 การเข้าทรง 1.2 การแต่งกาย 1.3 การปะจිරอังกอ 1.4 การเบิกโรง คุมโรง หรือ เหยียบโรง (มีการร่ายรำประกอบของมะมีวด) 1.5 การผูกแขน 1.6 การมอบขวัญ</p> <p>2. อัญเชิญตักวงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน สิ่งที่ปฏิบัติ มีดังนี้</p> <p>2.1 การเข้าทรง 2.2 การแต่งกาย 2.3 การปะจिरอังกอ 2.4 การผูกแขน 2.5 การเลื้อย 2.6 การกาบเป (มีการร่ายรำประกอบของมะมีวด) 2.7 การพบปะสังสรรค์ (มีการร่ายรำประกอบของมะมีวด) 2.8 การรักษาผู้ป่วย (มีการร่ายรำประกอบของมะมีวด) 2.9 การมอบขวัญ</p> <p>3. อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย สิ่งที่ปฏิบัติมีดังนี้</p> <p>3.1 การเข้าทรง 3.2 การแต่งกาย 3.3 การปะจिरอังกอ 3.4 การผูกแขน 3.5 การพบปะสังสรรค์ (มีการร่ายรำประกอบของมะมีวด) 3.6 การรักษาผู้ป่วย (มีการร่ายรำประกอบของมะมีวด) 3.7 การมอบขวัญ</p> <p>4. อัญเชิญจันจะนีวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล สิ่งที่ปฏิบัติมีดังนี้</p> <p>4.1 ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยเข้าทรง 4.2 การแต่งกาย 4.3 การปะจिरอังกอ 4.4 การผูกแขน 4.5 การพบปะสังสรรค์ (มีการร่ายรำประกอบของมะมีวด) 4.6 การรักษาผู้ป่วย (มีการ</p>

		<p>ร่ายรำประกอบของมะมั่วด) 4.7 การมอบขวัญ 4.8 การเข้าทรง</p> <p>5. การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ)</p> <p>5.1 มะมั่วดเรียกขวัญของผู้ป่วยให้เข้ามาในบายปลิงและกายผู้ป่วย ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยรองรับขวัญของผู้ป่วย โดยมะมั่วดจะทำการเสี่ยงทายหาผู้ที่เหมาะสมที่จะดูแลขวัญของผู้ป่วย หากผู้ใดเหมาะสม มะมั่วดจะมอบขวัญให้ผู้นั้นดูแล</p> <p>5.2 มะมั่วดทำนายผลของการรักษาผู้ป่วยด้วยไขขวัญ เพื่อดูว่าการรักษาผู้ป่วยในครั้งนี้จะสมบูรณ์และผู้ป่วยจะหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือไม่ ใช้เวลานานน้อยเพียงใดกว่าอาการที่เป็นจะดีขึ้น หรือการประกอบพิธีกรรมปัญญาjol มะมั่วดในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีหรือไม่</p>
องค์ที่ 6	ลาโรง (การกำปกกา ซาปดาร์ หรือ การเต็ดดอกไม้ ตัดเพดาน)	<ol style="list-style-type: none"> 1. มะมั่วดร่ายรำอามาลิงค์ศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเช่นไหว้บูชา 2. มะมั่วด ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ร่ายรำแห่รอบปะตีวล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) 3. มะมั่วดแสดงความเคารพ 4. ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีหรือโรงปะรำพิธี

ตารางที่ 2 รูปแบบการจัดลำดับเรื่องราวของการแสดงพิธีกรรมปัญญาjolมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์
ที่มา : ผู้วิจัย

4.2.2 นาฏกรรมลักษณะที่ 2 การร่ายรำประกอบพิธีกรรม

เรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปัญญาjolมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์ องค์ที่ 5 การปัญญาjolมะมั่วด (การเข้าทรง) และ องค์ที่ 6 ลาโรง (การกำปกกา ซาปดาร์ หรือ การเต็ดดอกไม้ ตัดเพดาน) มีการร่ายรำประกอบพิธีกรรมปรากฏขึ้น โดยมีผู้ร่ายรำประกอบพิธีกรรม ดังนี้ 1. มะมั่วด 2. ผู้ป่วย 3. ญาติผู้ป่วย และ 4. ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

จากการศึกษาลักษณะการร่ายรำประกอบพิธีกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวด จังหวัดสุรินทร์ จะเป็นการร่ายรำแบบสามัญลักษณ์ คือ การแสดงออกไปโดยธรรมชาติและตามอารมณ์ของผู้ร่ายรำซึ่งไม่คงที่ ไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา¹⁰⁶ และกล่าวได้ว่าเป็นการร่ายรำที่ไม่มีแบบแผนตายตัว รำตามความถนัดและความสามารถของผู้ร่ายรำ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่าแม้จะเป็นการร่ายรำแบบสามัญลักษณ์ แต่ทุกท่ารำล้วนมีความหมายเป็นสำคัญ ดังปรากฏในแต่ละช่วงของนาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวด หรือการแสดงพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวด

ผู้วิจัยได้ทำการแยกประเภทของการร่ายรำออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. การร่ายรำทำเดี่ยว หมายถึง ลักษณะการร่ายรำทำเดี่ยวไปเรื่อยๆ จนกว่าผู้ร่ายรำจะหยุดหรือคิดเปลี่ยนท่าใหม่ จะเป็นการร่ายรำซ้ำๆ ในท่าเดี่ยวนั้นทั้งชายและหญิง เมื่อเปลี่ยนท่าใหม่แล้ว ก็จะกลับมารำซ้ำในท่าเดิม ซึ่งการร่ายรำดังกล่าว จะเป็นลักษณะการร่ายรำของผู้ป่วยญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

2. การร่ายรำหลายท่า หมายถึง ในหนึ่งการร่ายรำ จะประกอบด้วยกระบวนท่ารำหลายท่า คือ ตั้งแต่สองท่าขึ้นไป ซึ่งการร่ายรำดังกล่าว จะเป็นลักษณะการร่ายรำของมะมீวด

องค์ประกอบที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ประกอบการร่ายรำ มีอยู่ 6 อย่าง ดังนี้

1. ผู้ร่ายรำในพิธีกรรม
2. ท่ารำในพิธีกรรม
3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการร่ายรำในพิธีกรรม
4. การใช้พื้นที่ในการร่ายรำในพิธีกรรม
5. การแต่งกายในการร่ายรำในพิธีกรรม
6. ทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการร่ายรำในพิธีกรรม

¹⁰⁶ สุรัตน์ จงดา, "ฟ้อนผีฟ้านางเทียม : การฟ้อนรำในพิธีกรรมและความเชื่อของชาวอีสาน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541).

จากการศึกษาการร่ายรำประกอบพิธีกรรมในเรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรม
ปัญโญลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ องค์ที่ 5 การปัญโญลมะมีวด (การเข้าทรง) และ องค์ที่ 6 ลาโรง
(การกัจปกา ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพวดาน) พบว่า มีการร่ายรำประกอบพิธีกรรม ทั้งหมด
22 ท่า ดังนี้

ท่าที่ 1 ท่าปัญโญลมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวด

ความหมายของท่าท่า : เป็นการร่ายรำอัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวดให้เข้ามาสิงสถิตในร่างของ
มะมีวดเพื่อทำการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย

ผู้ร่ายรำ : มะมีวด

อุปกรณ์ที่ใช้ : ดอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด)

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมีวด

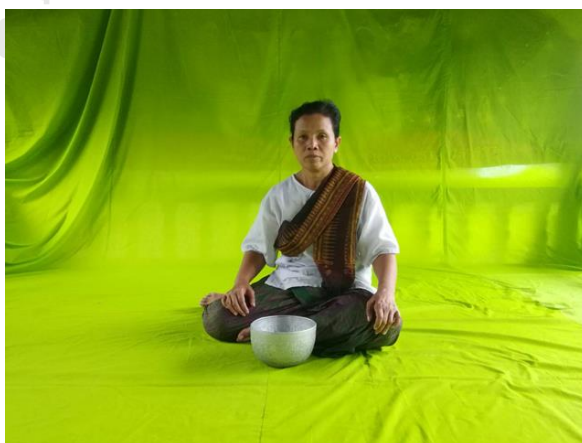
การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้หญิง)

ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงไหว้ครู

ท่าปัญโญลมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวด มีอยู่ 2 กระบวนท่า ดังนี้

กระบวนท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ความหมายของท่าท่า : เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะทำการเข้าทรง

ภาพที่ 2 ท่าที่ 1 ท่าปัญโญลมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวด

กระบวนท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดนั่งท่าพับเพียบ ณ ตำแหน่งของมะมีวด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยนั่งหันหน้าไปหาเครื่องเช่นไหบัวขา บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี (ทิศตะวันออก) ด้วยอาการสงบนิ่ง แววตาและสีหน้ามุ่งมั่นตั้งใจ

- มีตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด) วางอยู่ด้านหน้าของมะมีวด เพื่อเตรียมที่จะใช้สำหรับทำการเข้าทรง

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ความหมายของท่ารำ : เป็นการอัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวดเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด

ภาพที่ 3 ท่าที่ 1 ท่าป้อนใจมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวด

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มือทั้งสองข้างยกตอก (ชั้นโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด) ที่วางอยู่ด้านหน้าของมะมีวดขึ้นมาระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา เฟ่งสายตาไปที่แสงเทียนในตอกและหมุนตอกไปทางซ้ายและขวา

- ก้มศีรษะเล็กน้อย เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลัง

- เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา โนมตัวไปด้านหน้าและหลัง

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายจากช้า ค่อยๆ ไปเร็ว ในขณะเดียวกัน ตัวของมะมีวดก็จะค่อยๆ สั่น จากเบาและแรงขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์ การเคลื่อนไหวร่างกายก็จะค่อยๆ ช้าลง และมะมีวดจะหมุนตอก 1 รอบ เป็นสัญญาณบอกถึงการมาของครูประจำตัวของมะมีวดเป็นที่เรียบร้อย

ท่าที่ 2 ท่าแต่งกายของครูประจำตัวของมะมีวด

ความหมายของท่ารำ : เป็นการแต่งกายตามความต้องการของครูประจำตัวของมะมีวด (ผู้หญิง)

ภาพที่ 4 ท่าที่ 2 ท่าแต่งกายของครูประจำตัวของมะมีวด

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดยืนขึ้นเพื่อแต่งกาย ณ ตำแหน่งของมะมีวด

- เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา

- กระทบตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา ในขณะที่กำลังแต่งกาย

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายในระดับช้า เน้นการโยกตัวไปตามทำนองเพลงที่บรรเลงโดยมือทั้งสองข้างกำลังสวมใส่เสื้อผ้าอยู่

ท่าที่ 3 ท่าบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำเพื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ทุกสถาน ให้มารับเครื่องเซ่นไหว้บูชาทั้งหลายที่ได้จัดเตรียมไว้ให้และเป็นการรำรำบวงสรวงบูชาแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่มาช่วยทำการรักษาผู้ป่วย

ท่าบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา มีอยู่ 2 กระบวนท่า ดังนี้

กระบวนท่าที่ 1 ท่าอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความหมายของท่ารำ : เป็นการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาร่วมทำการรักษาผู้ป่วย

ภาพที่ 5 ท่าที่ 3 ท่าบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา

กระบวนท่าที่ 1 ทำอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมี้วดยืนรำรำ ณ ตำแหน่งของมะมี้วต บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยรำหันหน้าไปหาเครื่องเซ่นไหว้บูชา บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี (ทิศตะวันออก) เป็นส่วนใหญ่และรำหันหน้าไปหาผู้เข้าร่วมพิธีกรรม รอบปะรำพิธี (ทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันตก) เป็นส่วนน้อย ด้วยอารมณ์สงบนิ่ง แววตาและสีหน้ามุ่งมั่นตั้งใจ สายตามองไปที่เครื่องเซ่นไหว้บูชาและบริเวณรอบๆ ปะรำพิธี

- เอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มือขวาตั้งวง

- มือซ้ายตั้งวงระดับอก มือขวาจีบหงายเข้าหาลำตัวระดับอก และทำสลับกัน คือ มือซ้ายจีบหงายเข้าหาลำตัวระดับอก มือขวาจะตั้งวงระดับอก

- เอนลำตัวไปทางซ้ายด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอนลำตัวไปทางขวาด้านที่มือขวาตั้งวง

- ก้าวเท้าแตะ คือ ก้าวซ้ายแตะขวา ก้าวขวาแตะซ้าย ย่อยึดในขณะที่ก้าวเท้า

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายช้าๆ เนิบนาบ อ่อนช้อยสวยงามและมะมี้วตจะไม่ยืนตรงในขณะที่รำรำ แต่จะก้มตัวเล็กน้อย (เป็นลักษณะของครูประจำตัวของมะมี้วตที่มีอายุ)

กระบวนท่าที่ 2 ท่าถวายเครื่องเซ่นไหว้บูชา

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำเพื่อถวายเครื่องเซ่นไหว้บูชาให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาร่วมช่วยทำการรักษาผู้ป่วย

ภาพที่ 6 ท่าที่ 3 ทำบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา
กระบวนท่าที่ 2 ทำถวายเครื่องเซ่นไหว้บูชา

ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดยืนรำรำ ณ ตำแหน่งของมะมีวด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยรำหันหน้าไปหาเครื่องเซ่นไหว้บูชา บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี (ทิศตะวันออก) เป็นส่วนใหญ่และรำหันหน้าไปหาผู้เข้าร่วมพิธีกรรม รอบปะรำพิธี (ทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันตก) เป็นส่วนน้อย ด้วยอารมณ์สงบนิ่ง แววตาและสีหน้ามุ่งมั่นตั้งใจ สายตามองไปที่เครื่องเซ่นไหว้บูชาและบริเวณรอบๆ ปะรำพิธี
- เอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มีมือซ้ายตั้งวงและเอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มีมือขวาตั้งวง
- มือซ้ายตั้งวงระดับไหล่ มือขวาจะจับหางเข้าหาลำตัวระดับสะโพก และทำสลับกัน คือ มือซ้ายจับหางเข้าหาลำตัวระดับสะโพก มือขวาจะตั้งวงระดับไหล่

- เอนลำตัวไปทางซ้ายด้านที่มีมือซ้ายตั้งวงและเอนลำตัวไปทางขวาด้านที่มีมือขวาตั้งวง
- ก้าวเท้าแตะ คือ ก้าวซ้ายแตะขวา ก้าวขวาแตะซ้าย ย่อยึดในขณะที่ก้าวเท้า

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายซ้ำๆ เนิบนาบ อ่อนช้อยสวยงามและมะมีวดจะไม่ยืนตรง ในขณะที่รำรำ แต่จะก้มตัวเล็กน้อย (เป็นลักษณะของครูประจำตัวของมะมีวดที่มีอายุ)

ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำเพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาใกล้ร่างกายหรือมาทำให้พิธีกรรมดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นและเพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาวุ่นวายหรือเข้ามาทำร้ายผู้ป่วย

ผู้รำรำ : มะมีวด

อุปกรณ์ที่ใช้ : ดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด)

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมีวด

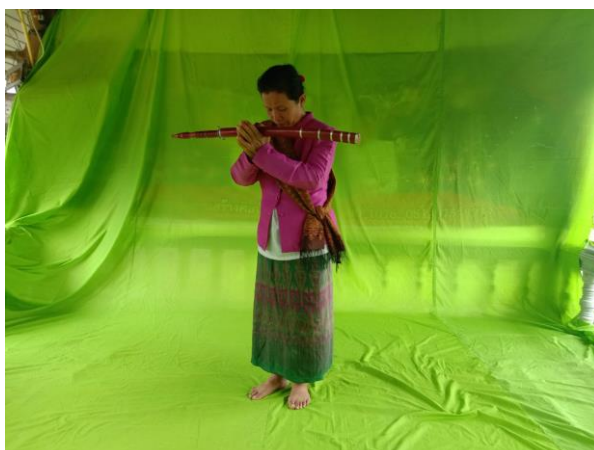
การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้หญิง)

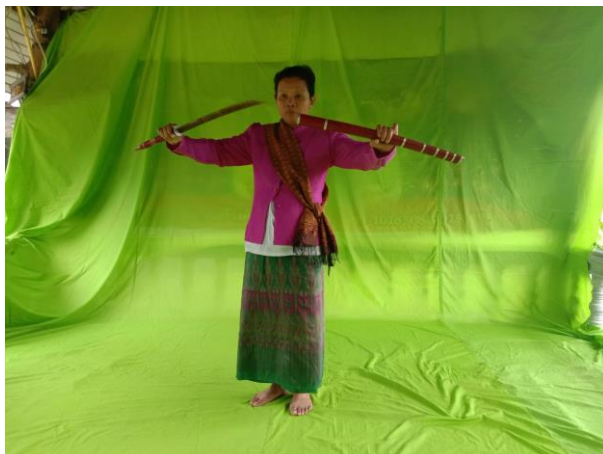
ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงไหว้ครู

ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย มีอยู่ 4 กระบวนท่า ดังนี้

กระบวนท่าที่ 1 ท่าไหว้

ความหมายของท่ารำ : เป็นการไหว้พร้อมกับดาบเพื่อนำมาใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการรำรำเพื่อการป้องกันสิ่งชั่วร้าย

ภาพที่ 7 ท่าที่ 4 ทำป้องกันสิ่งชั่วร้าย กระบวนท่าที่ 1 ท่าไหว้
ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดเดินไปหยิบดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด) ที่วางอยู่ตรงบริเวณเครื่องบูชาครู ณ ตำแหน่งของมะมีวด มาใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการรำรำ
- มือทั้งสองข้างหยิบดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด) ขึ้นมาและยกไหว้ระดับศีรษะ จากนั้น ชักดาบออกจากฝัก มือขวาถือดาบ มือซ้ายถือฝัก (การใช้มือถืออุปกรณ์ขึ้นอยู่กับความถนัดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)

เป็นท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกายที่ช้า เนื่องจากบุคลิกท่าทางของครูประจำตัวของมะมีวด เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอายุ ดังนั้น การเคลื่อนไหวร่างกายจึงไม่กระฉับกระเฉง ว่องไว

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเตรียมป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำเพื่อเตรียมป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ

ภาพที่ 8 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย กระบวนท่าที่ 2 ท่าเตรียมป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ

ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดยีนรำรำ ๓ ตำแหน่งของมะมีวด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยรำหันหน้าไปหาเครื่องเช่นไหว้บูชา บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี (ทิศตะวันออก)
- เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา
- มือซ้ายถือดาบ มือขวาถือฝัก มือซ้ายวาดดาบไปทางซ้ายของลำตัวและมือขวาวาดฝักไปทางซ้ายเช่นกัน และทำสลับกัน คือ มือขวาวาดฝักไปทางขวาของลำตัวและมือซ้ายวาดดาบไปทางขวาเช่นกัน
- เอนลำตัวไปทางขวา ตรงข้ามกับมือทั้งสองข้างที่วาดไปทางซ้ายและเอนลำตัวไปทางซ้าย ตรงข้ามกับมือทั้งสองข้างที่วาดไปทางขวา
- ก้าวเท้าแตะ คือ ก้าวซ้ายแตะขวา ก้าวขวาแตะซ้าย ย่อยึดในขณะที่ก้าวเท้า

กระบวนท่าที่ 3 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ ไม่ให้เข้ามาใกล้ร่างกายใน
ปะรำพิธี

ภาพที่ 9 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย

กระบวนท่าที่ 3 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ (หันหน้าไปทางทิศตะวันออก)

ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 10 ท่าที่ 4 ทำป้องกันสิ่งชั่วร้าย
กระบวนท่าที่ 3 ทำป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ (หันหน้าไปทางทิศใต้)
ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 11 ท่าที่ 4 ทำป้องกันสิ่งชั่วร้าย

กระบวนท่าที่ 3 ทำป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ (หันหน้าไปทางทิศตะวันตก)

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 12 ท่าที่ 4 ทำป้องกันสิ่งชั่วร้าย
 กระบวนท่าที่ 3 ทำป้องกันสิ่งชั่วร้าย ทั้ง 4 ทิศ (หันหน้าไปทางทิศเหนือ)
 ที่มา : ผู้วิจัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดยีนรำรำ ณ ตำแหน่งของมะมีวด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยรำหันหน้าไปหาเครื่องเช่นไหว้บูชา บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี (ทิศตะวันออก) เป็นส่วนใหญ่และรำหันหน้าไปหาผู้เข้าร่วมพิธีกรรม รอบปะรำพิธี (ทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันตก) เป็นส่วนน้อย เป็นการรำหันหน้าทั้ง 4 ทิศ ด้วยอาการสงบนิ่ง แกว่ตาและสีหน้าเคร่งครึม

- ศีรษะก้มและเงย ทำสลับกันทั้ง 4 ทิศ

- มือซ้ายถือดาบ มือขวาถือฝัก (การใช้มือถืออุปกรณ์ขึ้นอยู่กับความถนัดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)
- มือซ้ายถือดาบ ให้ปลายดาบตั้งขึ้นและวาดดาบออกข้างลำตัว ให้ปลายดาบชี้ลงพื้นพร้อมกับมือขวาถือฝัก ให้ปลายฝักตั้งขึ้นและวาดฝักออกข้างลำตัว ให้ปลายฝักชี้ลงพื้น ทำสลับกันทั้ง 4 ทิศ
- ก้มและเงยตัวขึ้น ทำสลับกันทั้ง 4 ทิศ
- ก้าวเท้าแตะ คือ ก้าวซ้ายแตะขวา ก้าวขวาแตะซ้าย ย่อยึดในขณะที่ก้าวเท้า

กระบวนท่าที่ 4 ท่าเก็บดาบ

ความหมายของท่ารำ : เป็นการเก็บดาบหลังจากทำการป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้ร่างกายในประรำพิธีเสร็จสิ้น

ภาพที่ 13 ท่าที่ 4 ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย

กระบวนท่าที่ 4 ท่าเก็บดาบ

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดนำดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด) มาวางไว้ตรงบริเวณเครื่องบูชาครู ณ ตำแหน่งของมะมีวด

- มือทั้งสองข้างนำดาบและฝักเก็บเข้าด้วยกัน ยกดาบไหว้ระดับศีรษะและวางดาบลง

เป็นท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกายที่ช้า เนื่องจากบุคลิกท่าทางของครูประจำตัวของมะมีวดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอายุ ดังนั้น การเคลื่อนไหวร่างกายจึงไม่กระฉับกระเฉง ว่องไว

ท่าที่ 5 ท่าปัญญาโกลมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญตากี้วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำอัญเชิญตากี้วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านให้เข้ามาสิงสถิตในร่างกายของมะมีวดเพื่อทำการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย

ผู้รำรำ : มะมีวด

อุปกรณ์ที่ใช้ : ดอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด)

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมีวด

การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้ชาย)

ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงไหว้ครู

ท่าปัญญาโกลมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญตากี้วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านมีอยู่ 2 กระบวนท่า ดังนี้ **CHULALONGKORN UNIVERSITY**

กระบวนท่าที่ 1 ท่านั่งพับเพียบ

ความหมายของท่ารำ : เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะทำการเข้าทรง

ภาพที่ 14 ท่าที่ 5 ท่าปัญญาโลมมะมัต (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญอัญเชิญตากังวเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ประจำหมู่บ้าน กระบวนท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ที่มา : ผู้วิจัย

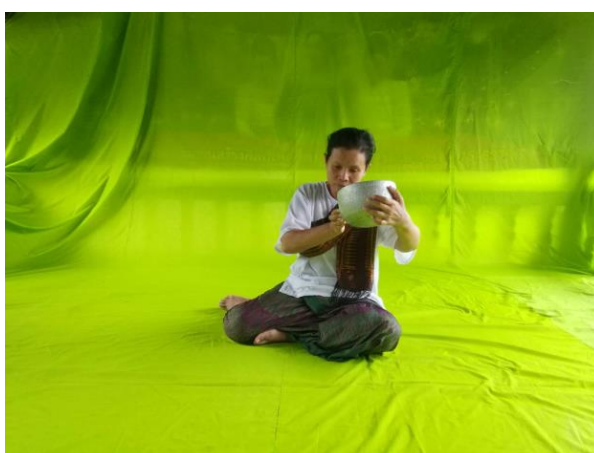
คำอธิบายท่ารำ

- มะมัตนั่งท่าพับเพียบ ณ ตำแหน่งของมะมัต บริเวณด้านหน้าภายในประรำพิธี โดยนั่ง
หันหน้าไปหาเครื่องเช่นไหว้บูชา บริเวณด้านหน้าภายในประรำพิธี (ทิศตะวันออก) ด้วยอาการสงบนิ่ง
แววตาและสีหน้ามุ่งมั่นตั้งใจ

- มีตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมัต) วางอยู่ด้านหน้าของมะมัต เพื่อเตรียม
ที่จะใช้สำหรับทำการเข้าทรง

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ความหมายของท่ารำ : เป็นการอัญเชิญตากังวเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านเข้ามาสิงสถิตใน
ร่างของมะมัต

ภาพที่ 15 ท่าที่ 5 ท่าปัญญาโลมมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญตากุ้งเขาระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มือทั้งสองข้างยกตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด) ที่วางอยู่ด้านหน้าของมะมีวดขึ้นมาระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา พังสายตาไปที่แสงเทียนในตอกและหมุนตอกไปทางซ้ายและขวา

- ก้มศีรษะเล็กน้อย เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลัง

- เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา โน้มตัวไปด้านหน้าและหลัง

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายจากช้า ค่อยๆ ไปเร็ว ในขณะเดียวกัน ตัวของมะมีวดก็จะค่อยๆ สั่น จากเบาและแรงขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์ การเคลื่อนไหวร่างกายก็จะ

ค่อยๆ ซ้ำลง และมะมี้วจะหมุนตอก 1 รอบ เป็นสัญญาณบอกถึงการมาของตาก็วงเซราะหรือ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ท่าที่ 6 ท่าแต่งกายของตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

ความหมายของท่ารำ : เป็นการแต่งกายตามความต้องการของตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำ
หมู่บ้าน (ผู้ชาย)

ภาพที่ 16 ท่าที่ 6 ท่าแต่งกายของตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดยืนขึ้นเพื่อแต่งกาย ณ ตำแหน่งของมะมีวด
- เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา
- กระบถตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา ในขณะที่กำลังแต่งกาย

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายในระดับปานกลาง เน้นการโยกตัวไปตามทำนองเพลงที่บรรเลงโดยมือทั้งสองข้างกำลังสวมใส่เสื้อผ้าอยู่

ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือพินเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำเพื่อขับไล่และกำจัดสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากตัวผู้ป่วยและพิธีกรรม เนื่องจากพิธีกรรมบุญโกลมะมีวดมีไว้เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยและเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ ไม่สมควรที่จะมีสิ่งไม่ดีเข้ามาปะปนให้หม่นหมองและเพื่อความปลอดภัยต่อผู้ป่วย จึงต้องทำการกำจัดสิ่งไม่ดีเหล่านั้นทิ้งไป

ผู้รำรำ : มะมีวด

อุปกรณ์ที่ใช้ : ดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด)

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมีวด ตำแหน่งของผู้ป่วย และ ตำแหน่งของเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย)

การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้ชาย)

ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงกาบเป

ท่ากาบเปหรือพินเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) มีอยู่ 7 กระบวนท่า ดังนี้

กระบวนท่าที่ 1 ท่าไหว้

ความหมายของท่ารำ : เป็นการไหว้พร้อมกับดาบเพื่อนำมาใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการรำรำเพื่อกาบเปหรือพินเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

ภาพที่ 17 ท่าที่ 7 ท่ากาปเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

กระบวนท่าที่ 1 ท่าไหว้

ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดเดินไปหยิบดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด) ที่วางอยู่ตรงบริเวณเครื่องบูชาครู ณ ตำแหน่งของมะมีวด มาใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการรำรำ

- มือทั้งสองข้างหยิบดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด) ขึ้นมาและยกไหว้ระดับศีรษะ จากนั้น ชักดาบออกจากฝัก มือซ้ายถือดาบ (การใช้มือถืออุปกรณ์ขึ้นอยู่กับความถนัดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ส่วนมือขวาวางฝักไว้บริเวณเครื่องบูชาครูดั้งเดิม

เป็นท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกายที่ปานกลาง เนื่องจากบุคลิกท่าทางของตาก็วงเซราะหรือ
 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านเป็นผู้ชาย มีความทะมัดทะแมง ดังนั้น การเคลื่อนไหวร่างกายจึงมีความ
 กระฉับกระเฉงมากกว่าครูประจำตัวของมะมีวด

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเชื่อม

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำที่ใช้ในขณะที่เคลื่อนย้ายตำแหน่งจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่ง เช่น
 การรำรำจากตำแหน่งของมะมีวดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วยและไปยังตำแหน่งของเป (สถานที่รวม
 สิ่งชั่วร้าย)

ภาพที่ 18 ท่าที่ 7 ท่ากาปเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเชื่อม

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวัดเคลื่อนย้ายตำแหน่งการรำรำ จากตำแหน่งของมะมีวัด บริเวณด้านหน้าภายใน
ปะรำพิธี ไปยังตำแหน่งของผู้ป่วย บริเวณตรงกลางภายในปะรำพิธี

- เอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มือขวาจับและเอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายจับ

- มือซ้ายถือดาบ (การใช้มือถืออุปกรณ์ขึ้นอยู่กับความถนัดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ใช้ซ้อมือในการ
วาดดาบเข้าหาลำตัวและวาดดาบออกข้างลำตัวระดับอก มือขวาจับหงายและตั้งวงระดับอก

- กระบถตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี ลำตัวเอนไปทางซ้ายและขวา

- เท้าก้าวตะ 4 จังหวะ คือ 1 2 3 ตะ เท้าที่ตะคือเท้าที่อยู่ด้านเดียวกันกับมือที่จับ

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายที่ปานกลาง เนื่องจากบุคลิกท่าทางของตากี้วงเซราะหรือ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านเป็นผู้ชาย มีความทะมัดทะแมง ดังนั้น การเคลื่อนไหวร่างกายจึงมีความ
กระฉับกระเฉงมากกว่าครูประจำตัวของมะมีวัด

กระบวนท่าที่ 3 ทำขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากกายผู้ป่วย

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำโดยใช้ดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวัด) ในการขับไล่สิ่งชั่วร้าย
ที่แฝงอยู่ในร่างกายของผู้ป่วยให้ออกไปจากกายผู้ป่วย

ภาพที่ 19 ท่าที่ 7 ท่ากาปเปหรือฟินเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

กระบวนท่าที่ 3 ทำขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากกายผู้ป่วย

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดยืนรำรำ ๓ ตำแหน่งของผู้ป่วย บริเวณตรงกลางภายในประรำพิธีและจะเดินรำรำไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลังของผู้ป่วย เพื่อทำการรักษาตามร่างกายของผู้ป่วย
- เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา ก้มและเงยหน้า
- มือซ้ายถือดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด) ใช้กำลังแขนในการวาดดาบข้างลำตัวของผู้ป่วย โดยไล่จากศีรษะลงมาที่เท้าของผู้ป่วย มือขวาจิบหางยและตั้งวงระดับเอว
- กระทบตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา โน้มตัวไปด้านหน้าและด้านหลัง
- ใช้การย่อเท้า ซ้ายและขวาสลับกัน

กระบวนการทำที่ 4 ทำเชื่อม

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำที่ใช้ในขณะที่เคลื่อนย้ายตำแหน่งจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่ง เช่น การรำรำจากตำแหน่งของมะมีวดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วยและไปยังตำแหน่งของเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย)

ภาพที่ 20 ท่าที่ 7 ท่ากาปเปหรือฟินเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

กระบวนท่าที่ 4 ท่าเชื่อม

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมั่วดเคลื่อนย้ายตำแหน่งการรำรำ จากตำแหน่งของผู้ป่วย บริเวณตรงกลางภายในประรำพิธี ไปยังตำแหน่งของเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย)
 - เอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มือขวาจับและเอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายจับ
 - มือซ้ายถือดาบ (การใช้มือถืออุปกรณ์ขึ้นอยู่กับความถนัดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ใช้ข้อมือในการวาดดาบเข้าหาลำตัวและวาดดาบออกข้างลำตัวระดับอก มือขวาจับหงายและตั้งวงระดับอก
 - กระทบตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี ลำตัวเอนไปทางซ้ายและขวา
 - เท้าก้าวแตะ 4 จังหวะ คือ 1 2 3 แตะ เท้าที่แตะคือเท้าที่อยู่ด้านเดียวกันกับมือที่จับ
- เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายที่เร็วขึ้น เนื่องจากมะมั่วดจะต้องรีบขับไล่สิ่งไม่ดีที่อยู่ในร่างกายของผู้ป่วยออกไปจากประรำพิธีและรีบไปกำจัดที่เป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) ให้เร็วที่สุด

กระบวนท่าที่ 5 ท่าฟันเป

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำกำจัดสิ่งชั่วร้ายให้หมดสิ้นไปจากพิธีกรรมปล่อยลมมะมั่ว

ภาพที่ 21 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟันเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

กระบวนท่าที่ 5 ท่าฟันเป

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมั่วรำรำ ณ ตำแหน่งของเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) บริเวณด้านหน้าภายนอกปะรำพิธี
- เดินรำรำรอบเป 3 รอบ และใช้ดาบฟันเปทิ้ง
- เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา

- มือซ้ายถือดาบ (การใช้มือถืออุปกรณ์ขึ้นอยู่กับความถนัดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ใช้ข้อมือในการวาดดาบเข้าหาลำตัวและวาดดาบออกข้างลำตัวระดับอก มือขวาจับหางและตั้งวงระดับอก

- กระทบตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี ลำตัวเอนไปทางซ้ายและขวา

- เท้าก้าวแตะ 4 จังหวะ คือ 1 2 3 แตะ เท้าที่แตะคือเท้าที่อยู่ด้านเดียวกันกับมือที่จับ

เป็นท่าเคลื่อนไหวร่างกายในระดับเร็ว แต่ไม่เร็วจนเกินไป ประกอบกับทำนองเพลงที่บรรเลง เพลงที่บรรเลงนั้นตากังงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านจะเป็นผู้เรียกใช้เพลง

กระบวนการทำที่ 6 ท่าเชื่อม

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำที่ใช้ในขณะเคลื่อนย้ายตำแหน่งจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่ง เช่น การรำรำจากตำแหน่งของมะมืวดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วยและไปยังตำแหน่งของเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย)

ภาพที่ 22 ท่าที่ 7 ท่ากาปเปหรือฟีนเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

กระบวนท่าที่ 6 ท่าเชื่อม

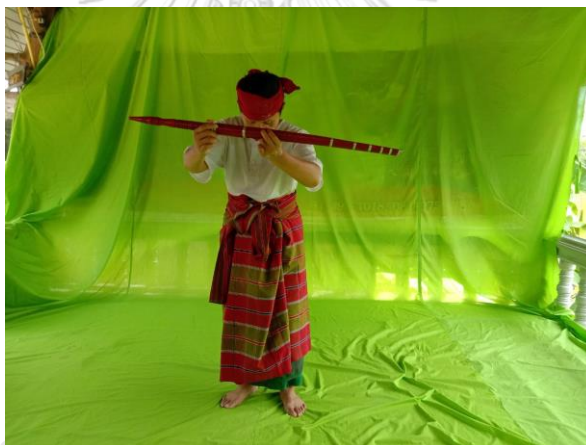
ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- ะมีมัดเคลื่อนย้ายตำแหน่งการรำรำ จากตำแหน่งของเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) กลับมายังตำแหน่งของมะมีมัด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี
 - เอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มีมือขวาจับและเอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มีมือซ้ายจับ
 - มือซ้ายถือดาบ (การใช้มือถืออุปกรณ์ขึ้นอยู่กับความถนัดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ใช้ข้อมือในการวาดดาบเข้าหาลำตัวและวาดดาบออกข้างลำตัวระดับอก มือขวาจับหงายและตั้งวงระดับอก
 - กระทบตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี ลำตัวเอนไปทางซ้ายและขวา
 - เท้าก้าวแตะ 4 จังหวะ คือ 1 2 3 แตะ เท้าที่แตะคือเท้าที่อยู่ด้านเดียวกันกับมือที่จับ
- เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายที่ปานกลาง หลังจากที่ทำภารกิจกำจัดสิ่งชั่วร้ายออกไปจากพิธีกรรมปัญหาจลมะมีมัด ก็จะกลับมาในปะรำพิธีเพื่อประกอบพิธีต่อไป

กระบวนท่าที่ 7 ท่าเก็บดาบ

ความหมายของท่ารำ : เป็นการเก็บดาบหลังจากทำการป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้ร่างกายใน
ปะรำพิธีเสร็จสิ้น

ภาพที่ 23 ท่าที่ 7 ท่ากาบเปหรือฟันเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

กระบวนท่าที่ 7 ท่าเก็บดาบ

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

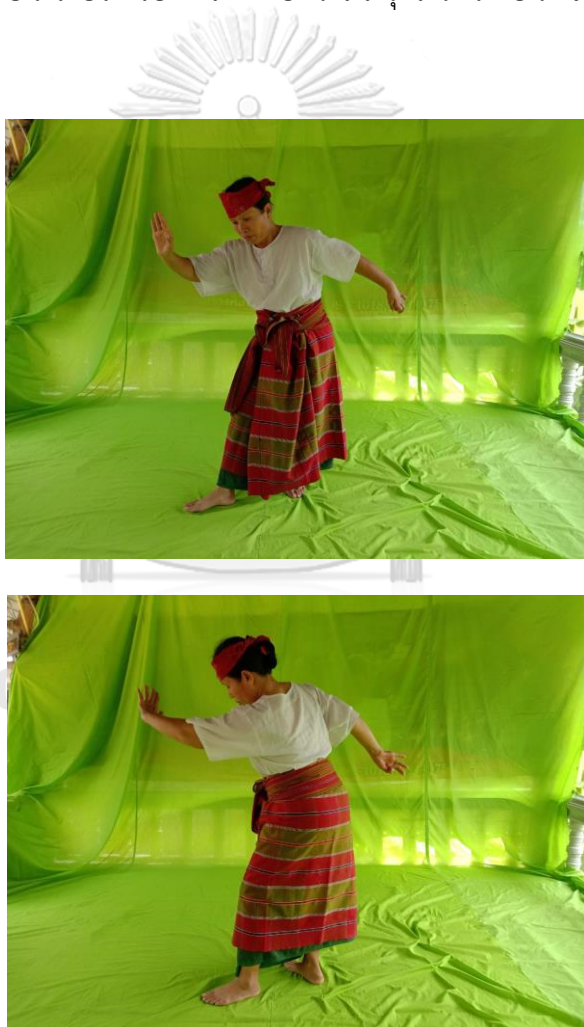
- มะมีวดนำดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด) มาวางไว้ตรงบริเวณเครื่องบูชาครู ณ ตำแหน่ง
ของมะมีวดดั้งเดิม

- มือทั้งสองข้างนำดาบและฝักเก็บเข้าด้วยกัน ยกดาบให้ไว้ระดับศีรษะและวางดาบลง

เป็นท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกายที่ช้าลงจากก่อนหน้านี้ เนื่องจากการใช้พลังมากในขณะที่ทำการขับไล่สิ่งชั่วร้ายและเมื่อเสร็จสิ้นการกำจัดสิ่งชั่วร้าย ตากีวงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านก็มีความต้องการที่จะพักผ่อนหลังจากที่ได้ทำการรักษาผู้ป่วยแล้ว

กระบวนท่าที่ 8 ท่าสนุกสนาน

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำเพื่อความผ่อนคลายของตากีวงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมั่วด เนื่องจากการรักษาผู้ป่วยดำเนินไปด้วยความเคร่งครัดและตึงเครียด จึงมีการพักผ่อน รำรำ ร้องเพลง เพื่อความสนุกสนาน ก่อนที่จะเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

ภาพที่ 24 ท่าที่ 7 ท่ากาปเปหรือฟินเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

กระบวนท่าที่ 8 ท่าสนุกสนาน

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมี้วดยีนรำยรำ ณ ตำแหน่งของมะมี้วด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยรำหันหน้าไปหาผู้เข้าร่วมพิธีกรรม รอบปะรำพิธี (ทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันตก) เป็นส่วนใหญ่ด้วยความสนุกสนาน แววดตาและสีหน้าสดใส รำเรียง

- เอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มือขวาตั้งวง

- มือซ้ายตั้งวงระดับอก มือขวาจิบหางย่องหลัง และสลับกัน คือ มือซ้ายจิบหางย่องหลัง มือขวาตั้งวงระดับอก

- เอนลำตัวไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอนลำตัวไปทางขวา ด้านที่มือขวาตั้งวงมีการยกไหล่ซ้ายและขวา

- เท้าก้าวแตะ ก้าวซ้ายแตะขวา ก้าวขวาแตะซ้าย ย่ำเท้าซ้ายและขวา

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายในระดับปานกลาง ตามทำนองเพลงที่บรรเลง การรำรำมีความสนุกสนาน คึกคัก เนื่องจากเป็นความต้องการของตักวงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

ท่าที่ 8 ท่าปัญโญลมมะมี้วด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยให้เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมี้วดเพื่อทำการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย

ผู้รำรำ : มะมี้วด

อุปกรณ์ที่ใช้ : ดอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมี้วด)

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมี้วด

การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้หญิง)

ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงทั่วไป

ท่าอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย มีอยู่ 2 กระบวนท่า ดังนี้

กระบวนการท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ความหมายของท่าร่ำ : เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะทำการเข้าทรง

ภาพที่ 25 ท่าที่ 8 ทำปัญญาโลมะมัต (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย

กระบวนการท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ที่มา : ผู้วิจัย

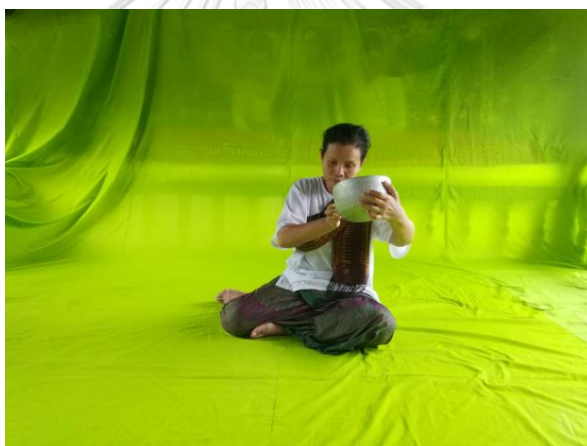
คำอธิบายท่าร่ำ

- มะมัตนั่งท่าพับเพียบ ณ ตำแหน่งของมะมัต บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยนั่งหันหน้าไปหาเครื่องเซ่นไหว้บูชา บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี (ทิศตะวันออก) ด้วยอาการสงบนิ่ง แววตาและสีหน้ามุ่งมั่นตั้งใจ

- มีตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมัต) วางอยู่ด้านหน้าของมะมัต เพื่อเตรียมที่จะใช้สำหรับทำการเข้าทรง

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ความหมายของท่ารำ : เป็นการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยเข้ามาสิงสถิตในร่างกายของมะมีวด

ภาพที่ 26 ท่าที่ 8 ท่าปัญญาโลมมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย
กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มือทั้งสองข้างยกตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด) ที่วางอยู่ด้านหน้าของมะมีวดขึ้นมาระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา พังสายตาไปที่แสงเทียนในตอก และหมุนตอกไปทางซ้ายและขวา

- กัมศิระชะเล็กน้อย เอียงศิระชะไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลัง
- เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา โน้มตัวไปด้านหน้าและหลัง

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายจากช้า ค่อยๆ ไปเร็ว ในขณะที่เดียวกัน ตัวของมะมืวดก็จะค่อยๆ สิ้น จากเบาและแรงขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งมะมืวดเข้าทรงสมบูรณ์ การเคลื่อนไหวร่างกายก็จะค่อยๆ ช้าลง และมะมืวดจะหมุนตอก 1 รอบ เป็นสัญญาณบอกถึงการมาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ท่าที่ 9 ท่าแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย

ความหมายของท่ารำ : เป็นการแต่งกายตามความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย (ผู้หญิง)

ภาพที่ 27 ท่าที่ 9 ท่าแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย

ที่มา : ผู้วิจัย

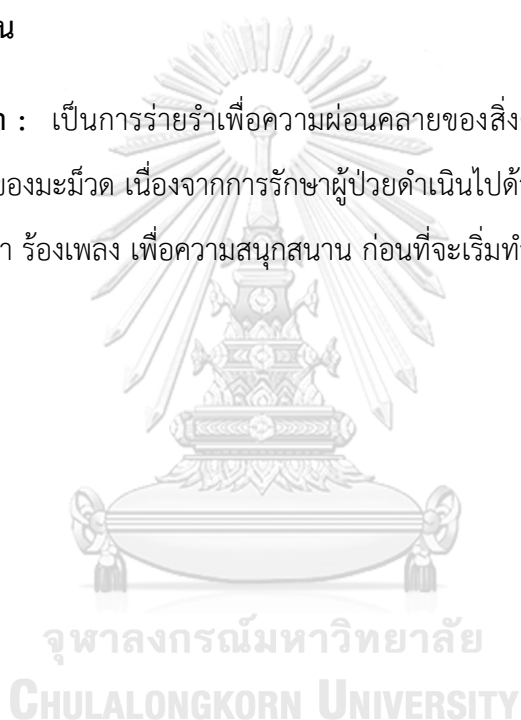
คำอธิบายท่ารำ

- มะม็วดยี่นขึ้นเพื่อแต่งกาย ณ ตำแหน่งของมะม็วด
- เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา
- กระทบตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา ในขณะที่กำลังแต่งกาย

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายในระดับช้า เน้นการโยกตัวไปตามทำนองเพลงที่บรรเลงโดยมือทั้งสองข้างกำลังสวมใส่เสื้อผ้าอยู่

ท่าที่ 10 ท่าสนุกสนาน

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำเพื่อความผ่อนคลายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยที่เข้ามาสังสถิตในร่างของมะม็วด เนื่องจากการรักษาผู้ป่วยดำเนินไปด้วยความเคร่งครัดและตึงเครียด จึงมีการพักผ่อน รำรำ ร้องเพลง เพื่อความสนุกสนาน ก่อนที่จะเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 28 ท่าที่ 10 ท่าสนุกสนาน (ด้านขวา)

ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 29 ท่าที่ 10 ท่าสนุกสนาน (ด้านซ้าย)

ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มะมี้วตยีนร้ายรำ ณ ตำแหน่งของมะมี้วต บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยรำหันหน้าไปหาผู้เข้าร่วมพิธีกรรม รอบปะรำพิธี (ทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันตก) เป็นส่วนใหญ่ด้วยความสนุกสนาน แววดาและสีหน้าสดใส ร่าเริง

- เอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มือขวาตั้งวง

- มือซ้ายจับม้วนและตั้งวงระดับไหล่ มือขวาปล่อยข้างลำตัว และทำสลับกัน คือ มือขวาจับม้วนและตั้งวงระดับไหล่ มือซ้ายปล่อยข้างลำตัว

- เอนลำตัวไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอนลำไปทางขวา ด้านที่มือขวาตั้งวง

- ก้าวเท้าแตะ ก้าวซ้ายแตะขวา ก้าวขวาแตะซ้าย

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายระดับปานกลาง ไม่ช้าและเร็วไป ตามทำนองเพลงที่บรรเลง

ท่าที่ 11 ท่าเข้าทรงของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต

ความหมายของท่ารำ : เป็นการจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต เพื่อให้ลูกหลานได้เห็น ได้รู้จักกับวิถีชีวิต การประกอบอาชีพของตระกูลหรือบรรพบุรุษที่เคยปฏิบัติมา แต่โบราณ แสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่แบบชาวบ้านสมัยก่อนว่าเป็นอย่างไร ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ลูกหลานควรตระหนักและเห็นคุณค่า

ผู้รำรำ : มะมีวด

อุปกรณ์ที่ใช้ : เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการตีเหล็ก

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมีวดและตำแหน่งของผู้ป่วย

การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้ชาย)

ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงทั่วไป

การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต มีอยู่ 4 กระบวนท่า ดังนี้

กระบวนท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ความหมายของท่ารำ : เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะทำการเข้าทรง

ภาพที่ 30 การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต

กระบวนการที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ที่มา : ผู้วิจัย

- มะมี้วदनั่งทำพับเพียบ ณ ตำแหน่งของมะมี้วต บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยนั่งหันหน้าไปหาเครื่องเช่นไหบัวช่า บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี (ทิศตะวันออก) ด้วยอาการสงบนิ่ง แววตาและสีหน้ามุ่งมั่นตั้งใจ

- มีตอก (ขันโตกสำหรับการเข้าทรงของมะมี้วต) วางอยู่ด้านหน้าของมะมี้วต เพื่อเตรียมที่จะใช้สำหรับทำการเข้าทรง

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ความหมายของท่ารำ : เป็นการอัญเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเข้ามาสิงสถิตในร่างกายของมะมีวด

ภาพที่ 31 การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต
กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มือทั้งสองข้างยกตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด) ที่วางอยู่ด้านหน้าของมะมีวดขึ้นมาระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา เฟ้งสายตาไปที่แสงเทียนในตอก และหมุนตอกไปทางซ้ายและขวา

- กัมศีระเล็กน้อย เอียงศีระไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลัง
- เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา โน้มตัวไปด้านหน้าและหลัง

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายจากช้า ค่อยๆ ไปเร็ว ในขณะเดียวกัน ตัวของมะมืวดก็จะค่อยๆ สิ้น จากเบาและแรงขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งมะมืวดเข้าทรงสมบูรณ์ การเคลื่อนไหวร่างกายก็จะค่อยๆ ช้าลง และมะมืวดจะหมุนตอก 1 รอบ เป็นสัญญาณบอกถึงการมาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ท่าที่ 12 ท่าแต่งกายของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วย

ความหมายของท่ารำ : เป็นการแต่งกายตามความต้องการของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วย (ผู้ชาย)

ภาพที่ 32 ท่าที่ 12 ท่าแต่งกายของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วย

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมืวดยืนขึ้นเพื่อแต่งกาย ณ ตำแหน่งของมะมืวด
- เอียงศีระไปทางซ้ายและขวา
- กระทบตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา ในขณะที่กำลังแต่งกาย

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายในระดับช้า เน้นการโยกตัวไปตามทำนองเพลงที่บรรเลงโดยมือทั้งสองข้างกำลังสวมใส่เสื้อผ้าอยู่

13 การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นช่างตีเหล็ก

ความหมาย : เป็นการจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต หากสายตระกูลของผู้ป่วยคือ ช่างตีเหล็ก ก็จะมีการนำเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการตีเหล็กมาให้มะมีวัด และมีญาติผู้ป่วยซึ่งอยู่ในสายตระกูลเดียวกันและมาร่วมพิธีกรรมจะถูกลมะมีวัดเลือกให้มาร่วมทำการจำลองอาชีพในครั้งนี้ด้วย

ภาพที่ 33 การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต
ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 14 ทำรักษาผู้ป่วย

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีความเชื่อแบบโบราณหรือแบบไสยศาสตร์ เพื่อปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งที่ไม่ดีให้ออกไปจากผู้ป่วย

ท่ารักษาผู้ป่วย มีอยู่ 2 กระบวนท่า ดังนี้

กระบวนท่าที่ 1 ทำปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรักษาเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย ด้วยการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากร่างกายของผู้ป่วย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 34 ท่าที่ 14 ทำรักษาผู้ป่วย
กระบวนท่าที่ 1 ทำปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย (ด้านขวา)
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 35 ท่าที่ 14 ทารักษาผู้ป่วย
 กระบวนท่าที่ 1 ทำปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย (ด้านซ้าย)
 ที่มา : ผู้วิจัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มะมั่วดยืนรำรำ ณ ตำแหน่งของผู้ป่วย บริเวณตรงกลางภายในประรำพิธี โดยรำหันหน้าเข้าหาผู้ป่วยเป็นส่วนใหญ่
- เอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายจับและเอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มือขวาจับ
- มือซ้ายจับข้างศีรษะของผู้ป่วย ไหล่ลงมาจนถึงเท้าของผู้ป่วยและปล่อยจับเป็นตั้งวง มือขวาปล่อยข้างลำตัว และทำสลับกัน คือ มือขวาจับข้างศีรษะของผู้ป่วย ไหล่ลงมาจนถึงเท้าของผู้ป่วยและปล่อยจับเป็นตั้งวง มือซ้ายปล่อยข้างลำตัว

- กระทบตัวขึ้นตามจังหวะของดนตรี ก้มตัวเมื่อโน้มตัวไปข้างหน้า เอนลำตัวไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายจับและเอนลำตัวไปทางขวา ด้านที่มือขวาจับ

- เท้าซ้ายก้าวไปข้างหน้าเพื่อรับน้ำหนักเมื่อมะมัตโน้มตัวไปข้างหน้า และทำสลับกัน คือ เท้าขวาก้าวไปข้างหน้าเพื่อรับน้ำหนักเมื่อมะมัตโน้มตัวไปข้างหน้า

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเชิญสิ่งดีงาม

ความหมายของท่ารำ : เป็นการร่ายรำเพื่อนำสิ่งที่ดีงามทั้งหลายให้เข้ามาสู่กายผู้ป่วย ให้เข้ามาดูแล และรักษาผู้ป่วย

ภาพที่ 36 ท่าที่ 14 ท่ารักษาผู้ป่วย
กระบวนท่าที่ 2 ท่าเชิญสิ่งดีงาม (ด้านขวา)
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 37 ท่าที่ 14 ทำรักษาผู้ป่วย
 กระบวนท่าที่ 2 ทำเชณูสิ่งตั้งาม (ด้านซ้าย)
 ที่มา : ผู้วิจัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มะมั่วดยื่นรำยรำ ณ ตำแหน่งของผู้ป่วย บริเวณตรงกลางภายในประรำพิธี โดยรำหันหน้าเข้าหาผู้ป่วยเป็นส่วนใหญ่
- ก้มศีรษะเล็กน้อย เอียงศีรษะไปทางขวา ตรงกันข้ามกับมือทั้งสองข้างที่อยู่ด้านซ้ายของลำตัวและเอียงศีรษะไปทางซ้าย ตรงกันข้ามกับมือทั้งสองข้างที่อยู่ด้านขวาของลำตัว
- มือทั้งสองข้างอยู่ข้างลำตัวฝั่งเดียวกัน มือขวาตั้งวงด้านซ้ายของลำตัวและมือซ้ายจับด้านซ้ายของลำตัวอยู่ระดับอก วาดมือทั้งสองข้างมาที่ผู้ป่วย จากนั้นมือขวาจับ มือซ้ายตั้งวงและ

มือซ้ายตั้งวางด้านขวาของลำตัวและมือขวาจับด้านขวาของลำตัวอยู่ระดับอก วาดมือทั้งสองข้างมาที่ผู้ป่วย จากนั้นมือซ้ายจับ มือขวาตั้งวาง

- ก้มตัวเมื่อโน้มตัวไปข้างหน้า เมื่อมือทั้งสองข้างอยู่ด้านซ้าย ลำตัวจะเอนไปด้านขวา เมื่อมือทั้งสองข้างอยู่ด้านขวา ลำตัวจะเอนไปด้านซ้าย

- เท้าซ้ายก้าวไปข้างหน้าเพื่อรับน้ำหนักเมื่อมะมีวดโน้มตัวไปข้างหน้า และทำสลับกัน คือ เท้าขวาก้าวไปข้างหน้าเพื่อรับน้ำหนักเมื่อมะมีวดโน้มตัวไปข้างหน้า

เป็นท่าที่เคลื่อนไหวร่างกายในระดับปานกลาง ไม่ช้าและเร็วไป ตามทำนองเพลงที่บรรเลง การรำรำมีความผ่อนคลาย

ท่าที่ 15 ท่าปัญญาใจมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญจนิฉนีวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำอัญเชิญจนิฉนีวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูลนั้น ผู้ที่จะทำการอัญเชิญ คือ ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย เหตุผลคือ 1. จนิฉนีวง คือ ครูประจำตัวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวงศ์ตระกูลของผู้ป่วย ดังนั้น ผู้ป่วยจึงต้องเป็นผู้อัญเชิญ เพื่อให้ครูประจำตัวได้เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมและเป็นการเพื่อถวายบูชาแด่ครูประจำตัวของผู้ป่วย

ผู้รำรำ : ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและมะมีวด

อุปกรณ์ที่ใช้ : ดอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของผู้ป่วย) และ ดอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด)

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมีวด

การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้หญิง)

ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงทั่วไป

ทำอัญเชิญจนิฉนีวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล มีอยู่ 2 กระบวนท่า ดังนี้

กระบวนท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ความหมายของท่านี้ : เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะทำการเข้าทรง

ภาพที่ 38 ท่าที่ 15 ทำปฏิจาลมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญจันฉิ่งหรือดวงวิญญาณ
บรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล กระบวนท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่านี้

- ผู้ป่วยนั่งท่าพับเพียบ ณ ตำแหน่งของมะมีวด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยนั่งหันหน้าไปหาเครื่องเช่นไหว้บูชา บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี (ทิศตะวันออก) ด้วยอาการสงบนิ่ง แวดตาและสีหน้ามุ่งมั่นตั้งใจ

- มีตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของผู้ป่วย) วางอยู่ด้านหน้าของผู้ป่วย เพื่อเตรียมที่จะใช้สำหรับทำการเข้าทรง

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ความหมายของท่านี้ : เป็นการอัญเชิญจันฉิ่งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูลเข้ามาสิงสถิตในร่างกายของผู้ป่วย

ภาพที่ 39 ท่าที่ 15 ท่าปัญญาโลมมะมืวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญจิ้งจกหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ
ที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มือทั้งสองข้างยกตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของผู้ป่วย) ที่วางอยู่ด้านหน้าของผู้ป่วยขึ้นมาระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา เฟ้งสายตาไปที่แสงเทียนในตอกและหมุนตอกไปทางซ้ายและขวา

- ก้มศีรษะเล็กน้อย เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลัง

- เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา โน้มตัวไปด้านหน้าและหลัง

ท่าที่ 16 ท่าแต่งกายของจิ้งนึ่งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงตระกูล

ความหมายของท่ารำ : เป็นการแต่งกายตามความต้องการของจิ้งนึ่งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงตระกูล (ผู้ชาย) (ในกรณีที่ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยไม่สามารถอัญเชิญจิ้งนึ่งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงตระกูลเข้ามาสิงสถิตในร่างได้และมีวัดต้องทำการอัญเชิญแทน)

ภาพที่ 40 ท่าที่ 16 ท่าแต่งกายของอัญเชิญจิ้งนึ่งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงตระกูล

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดยืนขึ้นเพื่อแต่งกาย ณ ตำแหน่งของมะมีวด
- เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา
- กระบหัวขึ้นตามจังหวะดนตรี เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา ในขณะที่กำลังแต่งกาย

ท่าที่ 17 ท่าสนุกสนาน

ความหมายของท่ารำ : เป็นการรำรำเพื่อความผ่อนคลายของจิตใจหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูลที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด เนื่องจากการรักษาผู้ป่วยดำเนินไปด้วยความเคร่งครัดและตึงเครียด จึงมีการพักผ่อน รำรำ ร้องเพลง เพื่อความสนุกสนาน พร้อมกับญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก่อนที่จะเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

ท่ารำสนุกสนาน มีอยู่ 3 ท่า ดังนี้

ท่าที่ 1 ท่ารำของมะมีวด

ภาพที่ 41 ท่าที่ 17 ท่าสนุกสนาน ท่าที่ 1 ท่ารำของมะมั่วด

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำของมะมั่วด

- มะมั่วดยืนรำรำ ณ ตำแหน่งของผู้ป่วย บริเวณตรงกลางภายในปะรำพิธี โดยรำหันหน้าไปหาผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่และรำหันหน้าไปหาเครื่องเช่นไหว้บูชาเป็นส่วนน้อย
- เอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มือขวาตั้งวง
- มือซ้ายตั้งวงระดับไหล่ มือขวาจีบหงายตรงสะโพก และทำสลับกัน คือ มือซ้ายจีบหงายตรงสะโพก มือขวาตั้งวงระดับไหล่
- เอนลำตัวไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอนลำตัวไปทางขวา ด้านที่มือขวาตั้งวง
- เท้าก้าวแตะ ก้าวซ้ายแตะขวา ก้าวขวาแตะซ้าย

ท่าที่ 2 ท่ารำของญาติผู้ป่วย

ภาพที่ 42 ท่าที่ 17 ท่าสนุกสนาน ท่าที่ 2 ท่ารำของญาติผู้ป่วย

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำของญาติผู้ป่วย

- ญาติผู้ป่วยยืนรำรำ บริเวณด้านซ้ายและขวาภายในประรำพิธี โดยรำหันหน้าไปหาผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ ด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลิน
- เอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มือขวาตั้งวง
- มือซ้ายตั้งวงระดับศีรษะ มือขวาจีบส่งหลัง และทำสลับกัน คือ มือซ้ายจีบส่งหลัง มือขวาตั้งวงระดับศีรษะ
- เอนลำตัวไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายตั้งวงและเอนลำตัวไปทางขวา ด้านที่มือขวาตั้งวง
- ก้าวเท้าแตะ ก้าวซ้ายแตะขวา ก้าวขวาแตะซ้าย

ท่าที่ 3 ท่ารำของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

ภาพที่ 43 ท่าที่ 17 ท่าสนุกสนาน ท่าที่ 3 ท่ารำของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

- ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมยืนรำรำ บริเวณด้านซ้ายและขวาภายในปะรำพิธี โดยรำหันหน้าไปหาผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ ด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลิน
- เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา ด้านเดียวกันกับมือทั้งสองข้างเล็กน้อย
- มือซ้ายจับคว่ำระดับเอว มือขวาดั้งคว่ำระดับเอว และทำสลับกัน คือ มือซ้ายดั่งคว่ำคว่ำระดับเอว มือขวาจับคว่ำระดับเอว
- เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา ด้านเดียวกันกับมือทั้งสองข้าง

- ก้าวเท้าแตะ ก้าวซ้ายแตะขวา ก้าวขวาแตะซ้าย

ท่าที่ 18 ท่าปัญญาโลมมะมัต (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมัต

ความหมายของท่ารำ : เป็นการอัญเชิญครูประจำตัวของมะมัตให้เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมัต เพื่อทำการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย

ผู้รำรำ : มะมัต

อุปกรณ์ที่ใช้ : ดอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมัต)

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมัต

การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้หญิง)

ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงไหว้ครู

ท่าปัญญาโลมมะมัต (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมัต มีอยู่ 2 กระบวนท่า ดังนี้

กระบวนท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ความหมายของท่ารำ : เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อที่จะทำการเข้าทรง

ภาพที่ 44 ท่าที่ 18 ท่าปัญญาโลมมะมัต (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมัต

กระบวนท่าที่ 1 ทำนั่งพับเพียบ

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดนั่งท่าพับเพียบ ณ ตำแหน่งของมะมีวด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยนั่งหันหน้าไปหาเครื่องเช่นไหบัวขาว บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี (ทิศตะวันออก) ด้วยอาการสงบนิ่ง แววตาและสีหน้ามุ่งมั่นตั้งใจ

- มีตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด) วางอยู่ด้านหน้าของมะมีวด เพื่อเตรียมที่จะใช้สำหรับทำการเข้าทรง

กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ความหมายของท่ารำ : เป็นการอัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวดเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด

ภาพที่ 45 ท่าที่ 18 ท่าปัญญะโลมมะมีวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมีวด
กระบวนท่าที่ 2 ท่าเข้าทรง

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำ

- มือทั้งสองข้างยกตอก (ชั้นโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมีวด) ที่วางอยู่ด้านหน้าของมะมีวดขึ้นมาระดับอก ระดับศีรษะและระดับสายตา เฟ่งสายตาไปที่แสงเทียนในตอก และหมุนตอกไปทางซ้ายและขวา

- ก้มศีรษะเล็กน้อย เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา หน้าและหลัง

- เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา โนมตัวไปด้านหน้าและหลัง

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายจากช้า ค่อยๆ ไปเร็ว ในขณะเดียวกัน ตัวของมะมีวดก็จะค่อยๆ สั่น จากเบาและแรงขึ้นเรื่อยๆ กระทั่งมะมีวดเข้าทรงสมบูรณ์ การเคลื่อนไหวร่างกายก็จะค่อยๆ ช้าลง และมะมีวดจะหมุนตอก 1 รอบ เป็นสัญญาณบอกถึงการมาของครูประจําตัวของมะมีวดเป็นที่เรียบร้อย

ท่าที่ 19 ท่าเฮาปลิง (เรียกขวัญ)

ความหมายของท่ารำ : เป็นการเรียกขวัญของผู้ป่วยให้เข้ามาในบายปลิง (ชั้นรับขวัญ) และเสียดายผู้ที่เหมาะสมที่จะดูแลขวัญของผู้ป่วยที่อยู่ในบายปลิง ในขณะเดียวกันผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยจะนำสไบมารอรองรับบายปลิง หากผู้ใดเหมาะสมที่จะดูแลขวัญของผู้ป่วย มะมีวดจะมอบบายปลิงให้และผู้นั้นจะโอบรับด้วยผ้าสไบ

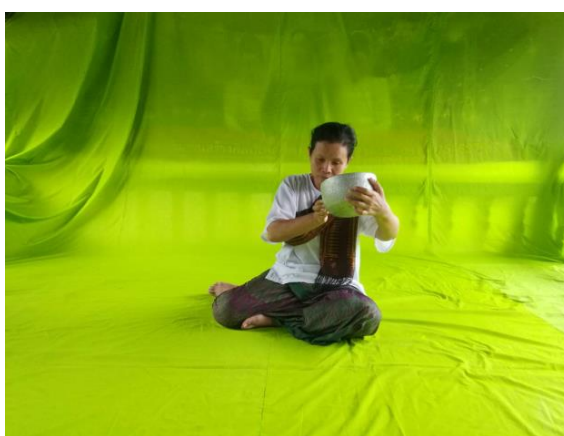
ผู้รำรำ : มะมีวด

อุปกรณ์ที่ใช้ : บายปลิง (ชั้นรับขวัญ)

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมีวด

การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้หญิง)

ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงอำลา

ภาพที่ 46 ท่าที่ 19 ท่าเฮาปลึง (เรียกขวัญ)

ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำอธิบายท่ารำ

- มะมีวดนั่งท่าพับเพียบ ณ ตำแหน่งของมะมีวด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี โดยนั่งหันหน้าไปหาผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย (ทิศตะวันตก) ด้วยอาการสงบนิ่ง แกวตตาและสีหน้ามุ่งมั่นตั้งใจ

- มือทั้งสองข้างยกบายปลึง (ชั้นรับขวัญ) ที่วางอยู่ด้านข้างของเครื่องบูชาครูขึ้นมาระดับออก ระดับศีรษะและระดับสายตา พังสายตาไปที่บายปลึง (ชั้นรับขวัญ) หมุนตอกไปทางซ้ายและขวา

- เอียงศีรษะไปทางซ้ายและขวา

- เอนลำตัวไปทางซ้ายและขวา โนม้ตัวไปด้านหน้าและหลัง

เป็นท่ารำที่เคลื่อนไหวร่างกายระดับช้า วนบายปลึงเป็นลักษณะวงกลมรอบผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย เป็นการเสี่ยงทายหาผู้ที่เหมาะสมที่จะดูแลขวัญของผู้ป่วยที่อยู่ในบายปลึง

ท่าที่ 20 ท่าอําลาสํักดีสิทธ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา

ความหมายของท่ารํ่า : เป็นการรํ่าอําลาสํักดีสิทธ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชาและเพื่อเป็นการขอบคุณสํักดีสิทธ์ทั้งปวงที่มาช่วยดูแลรักษาผู้ป่วยและเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเคารพ ความศรัทธาต่อสํักดีสิทธ์ที่นับถือบูชาและพิธีกรรมอําศักดีสิทธ์นี้

ภาพที่ 47 ท่าที่ 20 ท่าอําลาสํักดีสิทธ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา

ที่มา : ผู้วิจัย

ท่าที่ 21 ท่าแห่รอบปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสํักดีสิทธ์)

ความหมายของท่ารํ่า : เป็นการรํ่าแห่รอบปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสํักดีสิทธ์) เพื่ออําลาเทพเทวา ครูบาอาจารย์ สํักดีสิทธ์เบื้องบนที่คอยปกป้อง ดูแลรักษาผู้ป่วยและพิธีกรรมปญุโฉล มะมี๊วด

ผู้รํ่า : มะมี๊วด ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย และผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

อุปกรณ์ที่ใช้ : ดาบ (ดาบประจำตัวของมะมีวด) บายศรีถาด บายศรีจาน

การใช้พื้นที่ : ตำแหน่งของมะมีวดและตำแหน่งของผู้ป่วย

การแต่งกาย : แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์ (ผู้หญิง,ผู้ชาย)

ทำนองเพลงที่ใช้ : ทำนองเพลงกัจปกกา ซาปดาร์

ภาพที่ 48 ท่าที่ 21 ท่าแห่รอบปะตั่วล (สถานที่สังสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)

ที่มา : ผู้วิจัย

คำอธิบายท่ารำของมะมีวด

- มะมีวดเคลื่อนย้ายตำแหน่งการรำรำ จากตำแหน่งของมะมีวด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี ไปยังตำแหน่งของผู้ป่วย บริเวณตรงกลางภายในปะรำพิธี เดินรำร่ายรอบปะตั่วล (สถานที่สังสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) 3 รอบ วนตามเข็มนาฬิกา
- เอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มือขวาจับและเอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านที่มือซ้ายจับ
- มือซ้ายถือดาบ (การใช้มือถืออุปกรณ์ขึ้นอยู่กับความถนัดของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ใช้ซ้อมือในการวาดดาบเข้าหาลำตัวและวาดดาบออกข้างลำตัวระดับอก มือขวาจับหงายและตั้งวงระดับอก
- กระทบตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี ลำตัวเอนไปทางซ้ายและขวา
- เท้าก้าวเตะ 4 จังหวะ คือ 1 2 3 ตะ เท้าที่เตะคือเท้าที่อยู่ด้านเดียวกันกับมือที่จับ

คำอธิบายท่ารำของผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย และผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

- ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย และผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เคลื่อนย้ายตำแหน่งการรำรำ จากตำแหน่งของมะมืวด บริเวณด้านหน้าภายในปะรำพิธี ไปยังตำแหน่งของผู้ป่วย บริเวณตรงกลางภายในปะรำพิธี เดินรำรอบปะรำ (สถานที่สังสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) 3 รอบ วนตามเข็มนาฬิกา

- เอียงศีรษะไปทางขวา ด้านที่มีมือขวาจับและเอียงศีรษะไปทางซ้าย ด้านเดียวที่มีมือซ้ายจับ

- มือซ้ายจับหงายเข้าหาลำตัวระดับอก มือขวาตั้งวงระดับอก และทำสลับกัน คือ มือขวาจับหงายเข้าหาลำตัวระดับอก มือซ้ายตั้งวงระดับอก

- กระทบตัวขึ้นตามจังหวะดนตรี ลำตัวเอนไปทางซ้ายและขวา

- เท้าก้าวแตะ 4 จังหวะ คือ 1 2 3 แตะ เท้าที่แตะคือเท้าที่อยู่ด้านเดียวกันกับมือที่จับ

ในขณะที่รำรำก็จะมีกรปรบมือ การเดินถืออุปกรณ์และโยกตัวไปทางซ้ายและขวาตามจังหวะดนตรีที่บรรเลงประกอบอย่างสนุกสนาน

ท่าที่ 22 ทำอัญเชิญครูประจำตัวของมะมืวดออกจากร่าง

ความหมายของท่ารำ : เป็นการอัญเชิญครูประจำตัวของมะมืวด อันเป็นการเสร็จสิ้นพิธีกรรมปญฺโจนมะมืวด

ภาพที่ 49 ท่าที่ 22 ทำอัญเชิญครูประจำตัวของมะมืวดออกจากร่าง

ที่มา : ผู้วิจัย

จากการศึกษาการร่ายรำประกอบพิธีกรรมในเรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปัญโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ทั้งหมด 22 ท่า ดังกล่าว พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการร่ายรำประกอบพิธีกรรม คือ การจัดพิธีกรรมปัญโกลมะมีวดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การพึ่งพาพลังอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มาช่วยรักษาผู้ป่วย การบรรเลงดนตรีเพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วย เป็นการรักษาทางจิตวิญญาณ การมาร่วมเป็นขวัญกำลังใจจากญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เพื่อให้ผู้ป่วยเกิดกำลังใจและหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยเร็ว เมื่อปัจจัยดังกล่าวได้ประสานเข้าด้วยกันอย่างมีเหตุและผล การร่ายรำประกอบพิธีกรรมจึงเกิดขึ้น โดยจุดประสงค์ของการร่ายรำประกอบพิธีกรรม มีดังนี้ 1. เพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่มาช่วยทำการรักษาผู้ป่วย 2. เป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวดเพื่อให้ผู้ป่วยเกิดความเชื่อมั่นต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการรักษา 3. เป็นการร่ายรำเพื่อรักษาผู้ป่วย เช่น การปัดเป่าสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากผู้ป่วย การกำจัดสิ่งไม่ดีให้หมดไป การนำสิ่งที่ดีงามเข้ามาสู่กายผู้ป่วย การบำบัดสภาพทางจิตใจของผู้ป่วยด้วยการร่ายรำประกอบดนตรี เป็นต้น และ 4. เป็นการร่ายรำเพื่อส่งกำลังใจให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและเป็นการแสดงความยินดีต่อผู้ป่วยเมื่ออาการป่วยนั้นดีขึ้น

จากการศึกษาการร่ายรำประกอบพิธีกรรม พบว่า ลักษณะการใช้พื้นที่ในการร่ายรำประกอบพิธีกรรม มีอยู่ 7 ช่วง ดังนี้

องค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง)

องค์ที่ 4 การไหว้ครูมะมีวด

องค์ที่ 5 การปัญโกลมะมีวด (การเข้าทรง)

องค์ที่ 5 การปัญโกลมะมีวด (การเข้าทรง) : การกาบเป หรือ ฟันเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

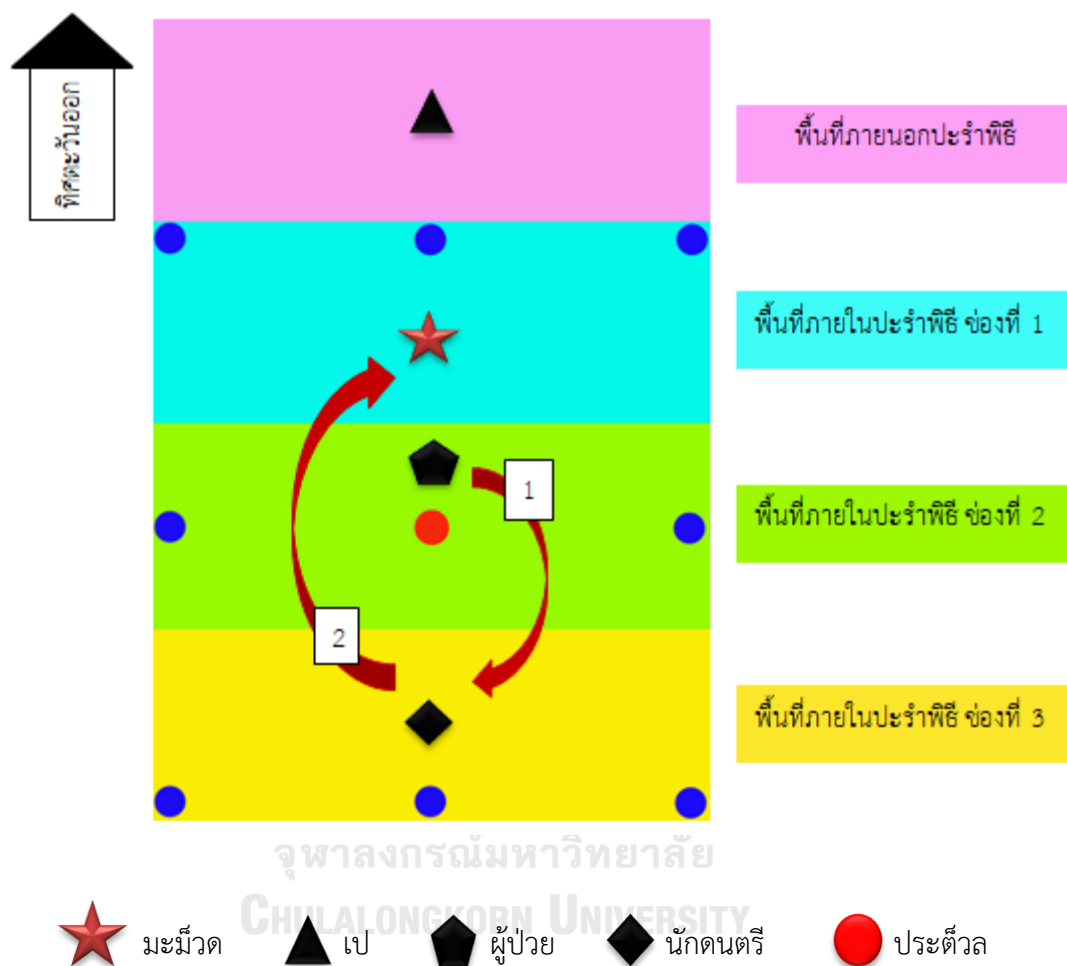
องค์ที่ 5 การปัญโกลมะมีวด (การเข้าทรง) : การรักษาผู้ป่วยและการพบปะสังสรรค์

องค์ที่ 5 การปัญโกลมะมีวด (การเข้าทรง) : การเฮาปลึง (การเรียกขวัญ)

องค์ที่ 6 ลาโรง (การกัจปกาศาปตาร หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพาดาน)

องค์ที่ 6 ลาโรง (การกักปลา ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดเพดาน) : มะมีวดทำความ
เคารพ

องค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง)

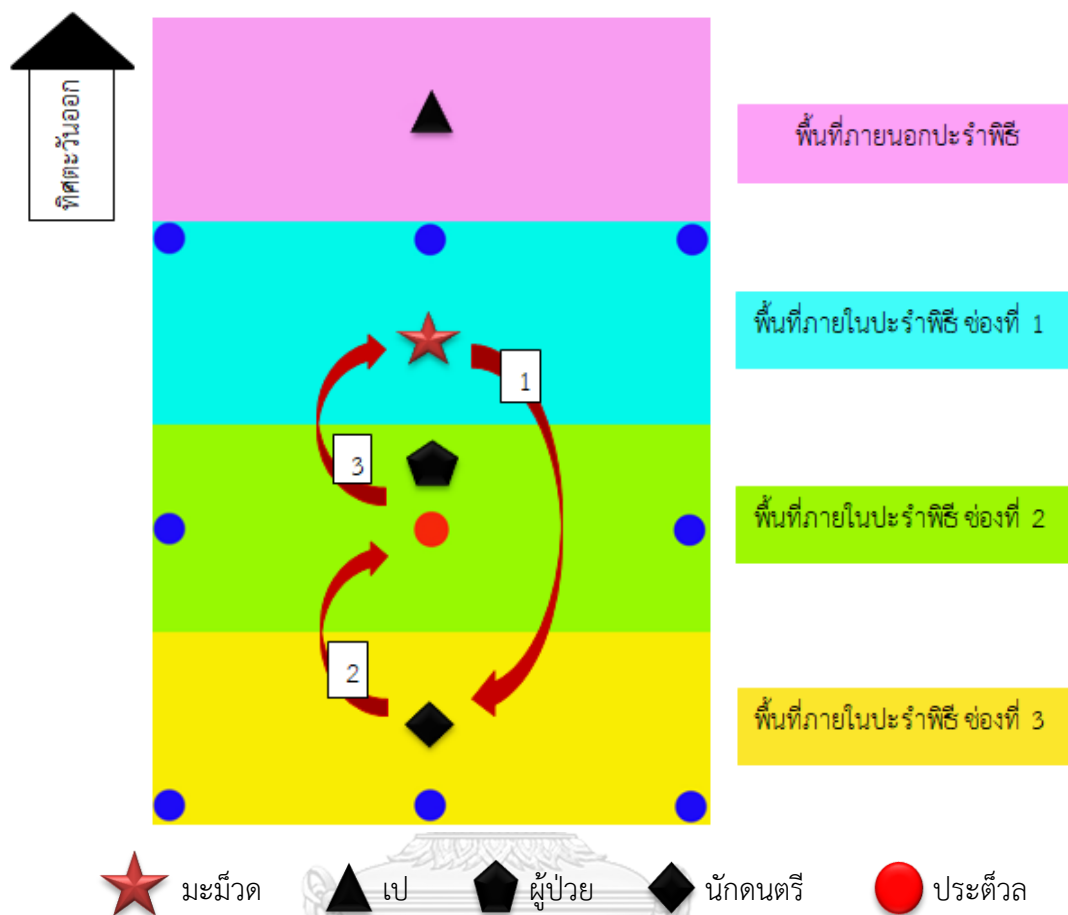

ภาพที่ 50 ลักษณะการใช้พื้นที่ในองค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง)

ที่มา : ผู้วิจัย

การใช้พื้นที่ในการร่ายรำประกอบพิธีกรรมในลักษณะนี้ เป็นการใช้พื้นที่ในช่วงที่ผู้ป่วยยกขัน
ครูดนตรี กล่าวคือ ก่อนที่นักดนตรีจะเริ่มบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมให้กับมะมีวดจะต้องมีการไหว้
ครูเพลง โดยผู้ป่วยจะเดินถือเครื่องบูชาครูจากตำแหน่งของผู้ป่วย บริเวณตรงกลางภายในปะรำพิธีมา
ให้กับนักดนตรีที่นั่งอยู่ด้านหลังภายในปะรำพิธีและเดินไปที่ตำแหน่งของมะมีวด บริเวณด้านหน้า
ภายในปะรำพิธี

องค์ที่ 4 การไหว้ครูมะมีวด

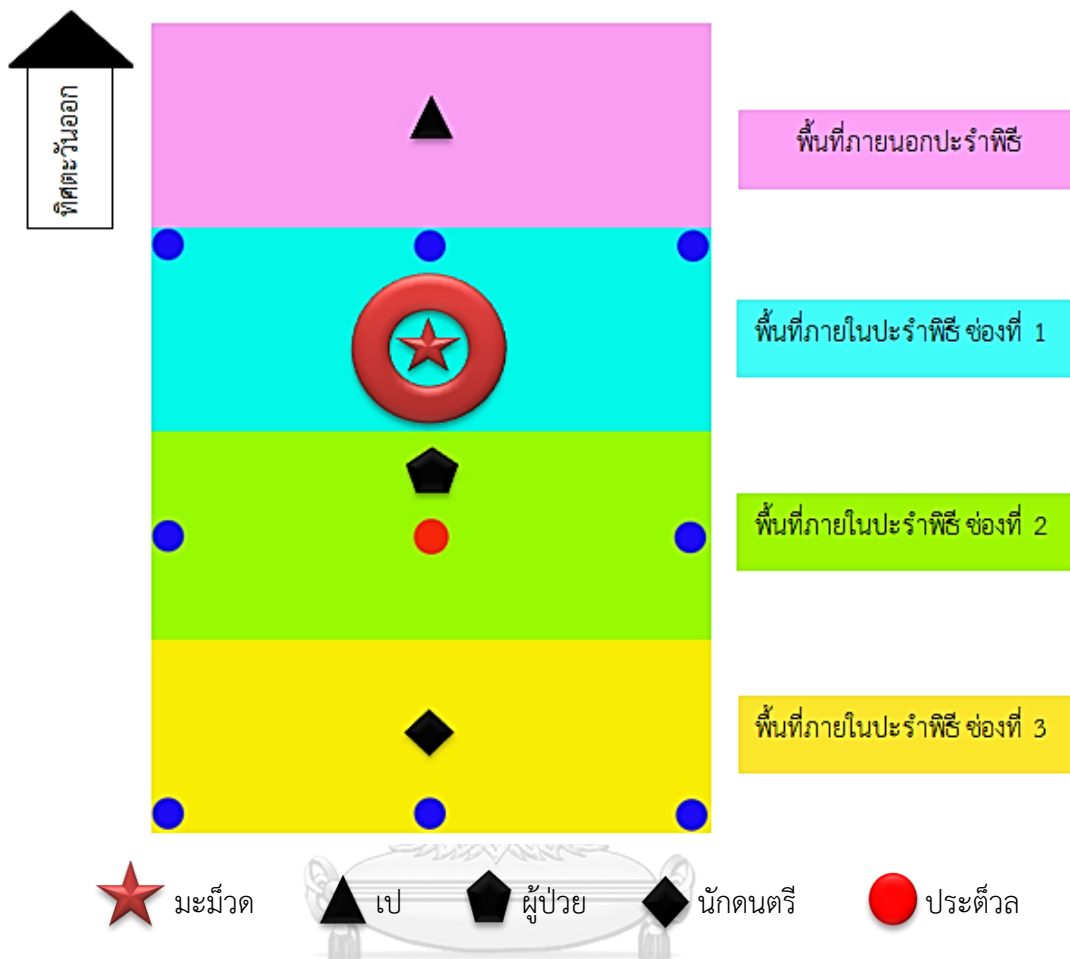
ภาพที่ 51 ลักษณะการใช้พื้นที่ในองค์ที่ 4 การไหว้ครูมะมีวด

ที่มา : ผู้วิจัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

การใช้พื้นที่ในการรำรำประกอบพิธีกรรมในลักษณะนี้ เป็นการที่ใช้พื้นที่ในช่วงที่มะมีวดไหว้ครูมะมีวด กล่าวคือ ก่อนที่มะมีวดจะเริ่มทำการเข้าทรง จะนั่งประจำตำแหน่งของมะมีวดเพื่อไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากนั้นก็จะลุกเดินมาที่ตำแหน่งของนักดนตรีเพื่อไหว้ นักดนตรีและเดินไปที่ตำแหน่งของประติ้วล เพื่อไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องบน สุดท้ายก็จะเดินกลับมาที่ตำแหน่งของมะมีวด และไหว้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จากนั้นก็เตรียมอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสถิตในร่างเพื่อทำการรักษาผู้ป่วย

องค์ที่ 5 การปฎิบัติโหลมะมีวด (การเข้าทรง)

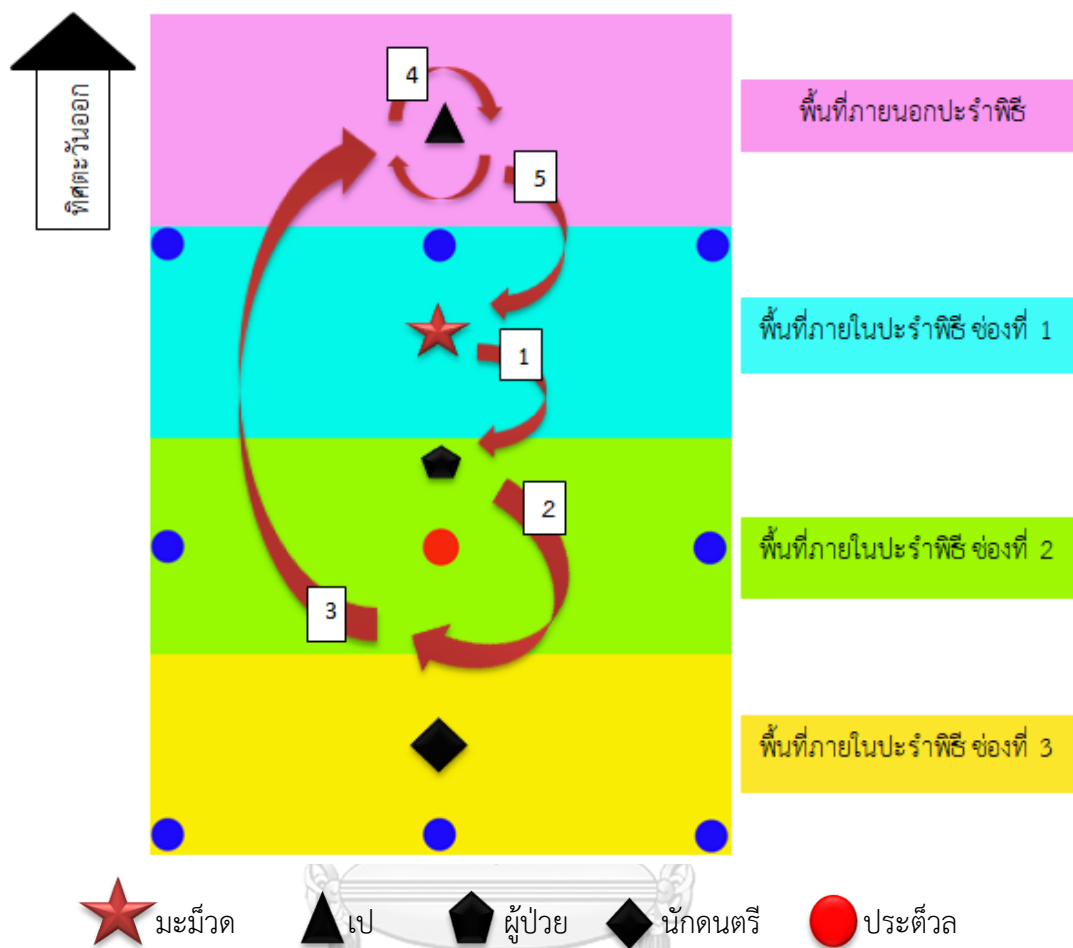

ภาพที่ 52 ลักษณะการใช้พื้นที่ในองค์ที่ 5 การปฎิบัติโหลมะมีวด (การเข้าทรง)

ที่มา : ผู้วิจัย

การใช้พื้นที่ในลักษณะนี้ จะปรากฏในตอนที่มีมะมีวดทำการเข้าทรง ทำการเบิกโรง พบปะสังสรรค์ จำลองเหตุการณ์อาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิตและตอนที่อำลาสวรรค์ดีสิทธิ์และเครื่องเช่นไหว้บูชา การใช้พื้นที่ร่ายรำของมะมีวด โดยส่วนใหญ่มักจะร่ายบริเวณช่องที่ 1 และ ช่องที่ 2 อาจมีมาร่ายบริเวณช่องที่ 3 ที่นักดนตรีบรรเลงบ้างแต่จะเป็นส่วนน้อย เพราะถ้าวรรณที่นักดนตรีอยู่จะเต็มไปด้วยเครื่องดนตรีที่ถือว่ามิครุ หากมะมีวดมายืนร่ายรำก็จะเหมือนเป็นการขำมิครุและจะไม่มีมาร่ายออกไปข้างนอกหรือภายนอกปะรำพิธี นอกจากช่วงที่กาเปเท่านั้น

องค์ที่ 5 การปฎิบัติของมะมั่วด (การเข้าทรง) : การกาบเป หรือ ฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

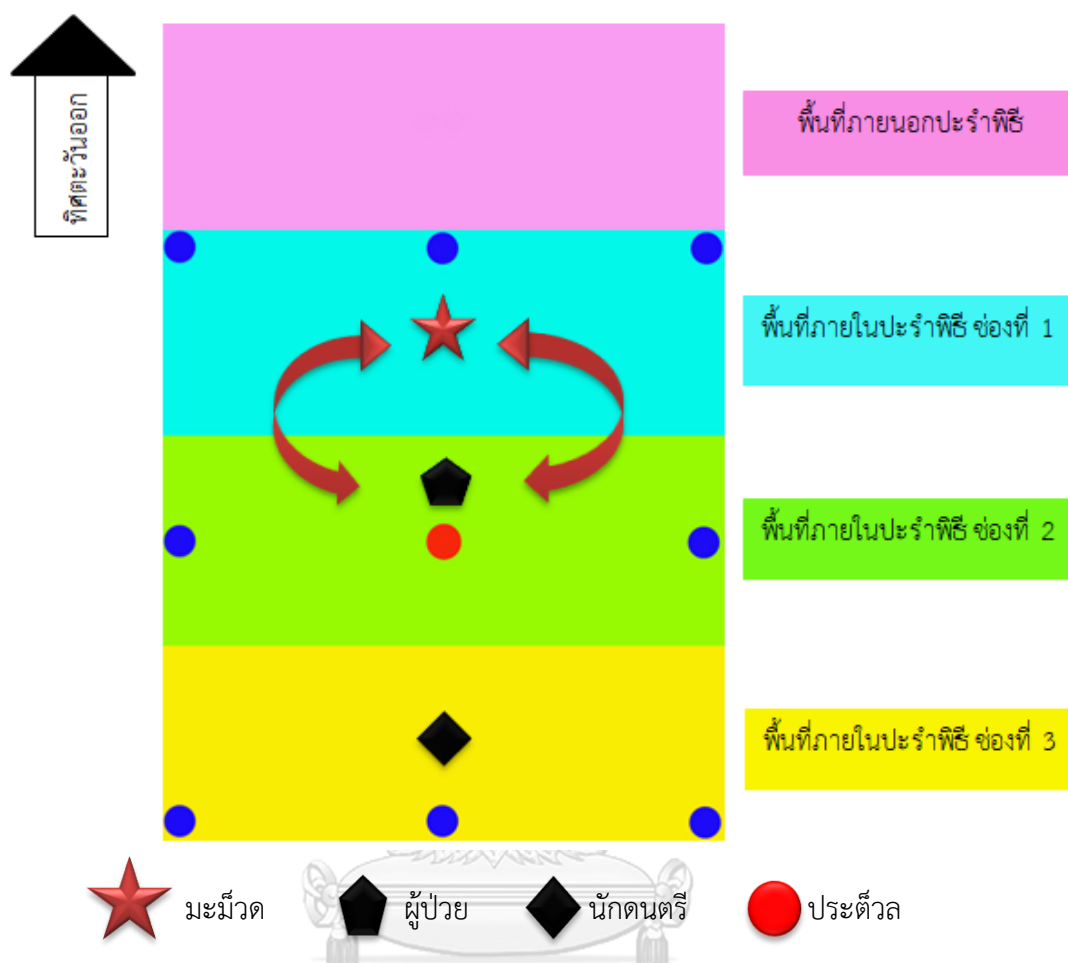

ภาพที่ 53 ลักษณะการใช้พื้นที่ในองค์ที่ 5 การปฎิบัติของมะมั่วด : การกาบเป (ฟั้นเป)

ที่มา : ผู้วิจัย

หลังจากที่มะมั่วดอัญเชิญครูประจำตัวให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเป็นที่เรียบร้อย มะมั่วดก็จะหยิบดาบประจำตัวมาร่ำร้าย โดยเดินร่ำดาบจากตำแหน่งของมะมั่วด มาตรงที่ผู้ป่วยนั่งอยู่เพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายออกไปจากร่างกายผู้ป่วยและเดินรอบภายในประรำพิธี วนตามเข็มนาฬิกา เพื่อไล่ต้อนสิ่งชั่วร้ายให้ออกไป โดยมะมั่วดร่ำดาบและเดินไล่สิ่งชั่วร้ายให้ไปอยู่ที่เป ซึ่งอยู่นอกประรำพิธี เมื่อมะมั่วดเดินไปถึงเปก็จะร่ำรอบเป 3 รอบ จากนั้นก็ฟั้นเปทั้ง แล้วเดินร่ำดาบกลับมาที่ตำแหน่งของมะมั่วดดั้งเดิม

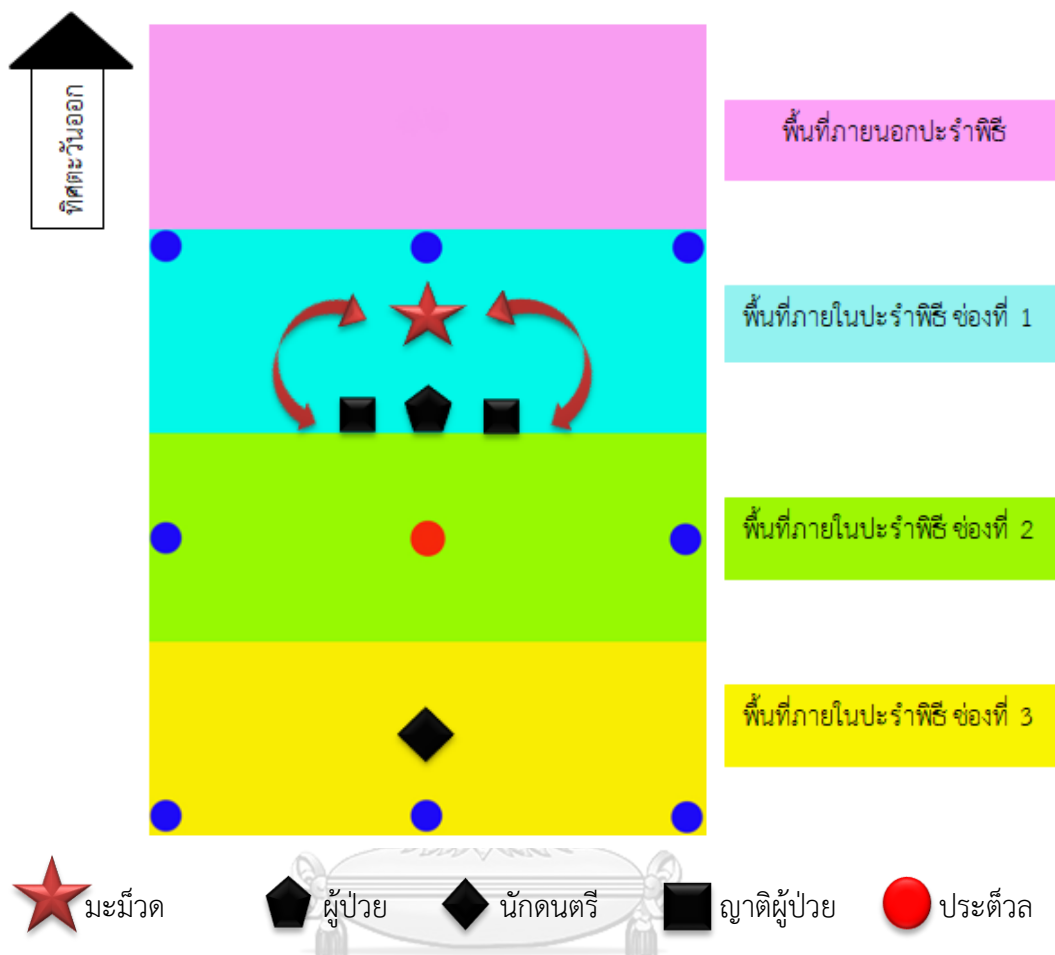
องค์ที่ 5 การปฎิบัติของมะมั่วด (การเข้าทรง) : การรักษาผู้ป่วยและการพบปะสังสรรค์

ภาพที่ 54 องค์ที่ 5 การปฎิบัติของมะมั่วด (การเข้าทรง) : การรักษาผู้ป่วยและการพบปะสังสรรค์
ที่มา : ผู้วิจัย

การใช้พื้นที่ในลักษณะนี้ มักปรากฏในตอนที่มีมะมั่วดทำการรักษาผู้ป่วยและพบปะสังสรรค์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาในร่างของมะมั่วดในแต่ละครั้ง จะมีการนั่งและเดินไปตามตำแหน่งต่างๆ ที่ไม่เหมือนกัน กรณีที่ทำการรักษาผู้ป่วย แน่นนอนว่ามะมั่วดจะต้องอยู่บริเวณตำแหน่งของผู้ป่วยเพื่อทำการรักษา แต่หากเป็นกรณีที่พบปะสังสรรค์ ก็จะมีการใช้พื้นที่มากขึ้น เนื่องจากเป็นช่วงที่มะมั่วดได้พักผ่อน พบปะสนทนา พูดคุยกับลูกหลานที่อยู่ตามตำแหน่งต่างๆ แต่โดยส่วนใหญ่ มะมั่วดมักจะอยู่เพียงบริเวณตำแหน่งช่องที่ 1 และ 2

องค์ที่ 5 การป้อนโหลมะมีวด (การเข้าทรง) : การเฮาปลิ่ง (การเรียกขวัญ)

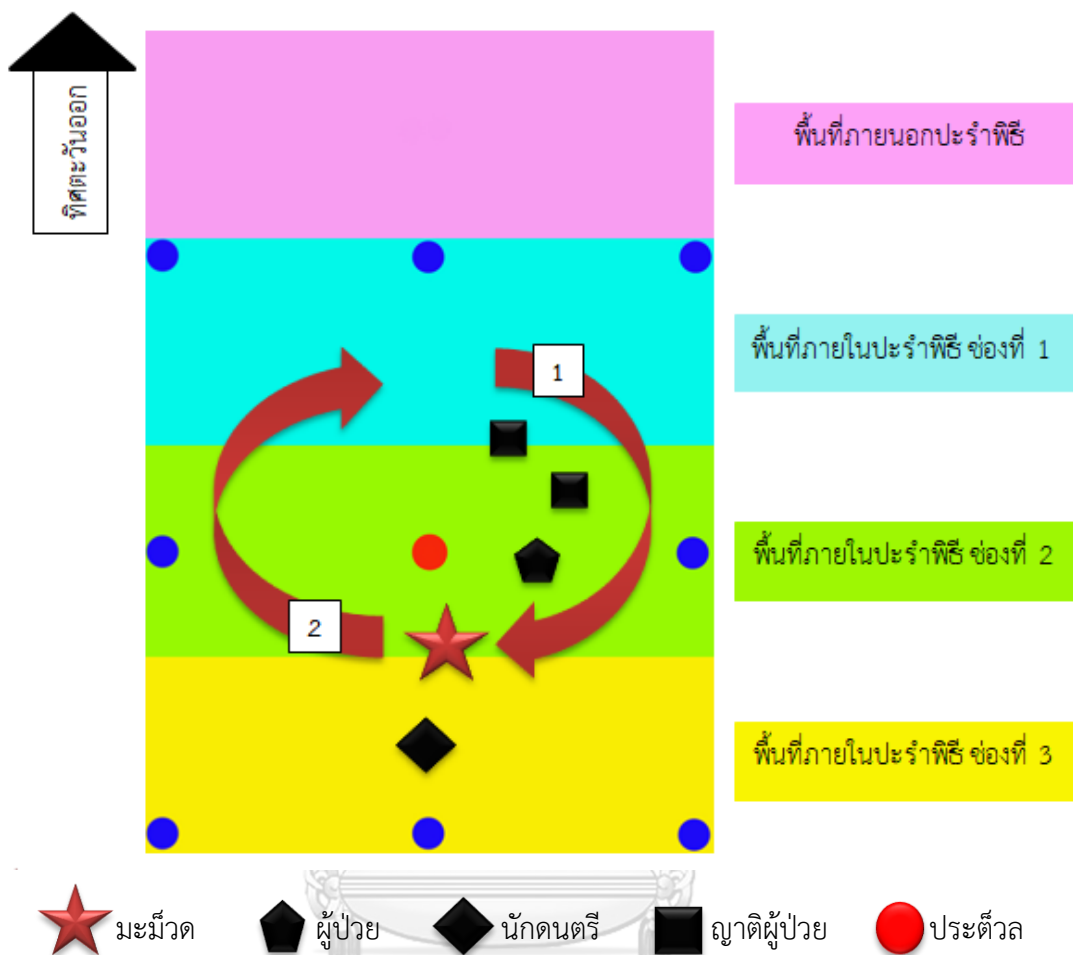

ภาพที่ 55 องค์ที่ 5 การป้อนโหลมะมีวด (การเข้าทรง) : การเฮาปลิ่ง (การเรียกขวัญ)

ที่มา : ผู้วิจัย

การใช้พื้นที่ในลักษณะนี้ จะปรากฏในตอนที่มีมะมีวดทำการเฮาปลิ่ง (เรียกขวัญ) โดยมีมะมีวดจะนั่งอยู่บริเวณตำแหน่งของมะมีวดที่ใช้สำหรับทำการเข้าทรงหรือบริเวณช่องที่ 1 ส่วนการจะใช้พื้นที่บริเวณกว้างหรือน้อยหรือต้องลุกเดินนั้น ขึ้นอยู่กับจำนวนของญาติผู้ปวยว่ามีมากหรือน้อย หากมีมาก มะมีวดก็จำเป็นต้องลุกเดินเพื่อทำนายหาผู้ที่เหมาะสมที่จะดูแลขวัญของผู้ปวย โดยถือบายปลิ่งไว้กับมือ หากผู้ใดเหมาะสม มะมีวดก็จะมอบบายปลิ่งให้ไปดูแล

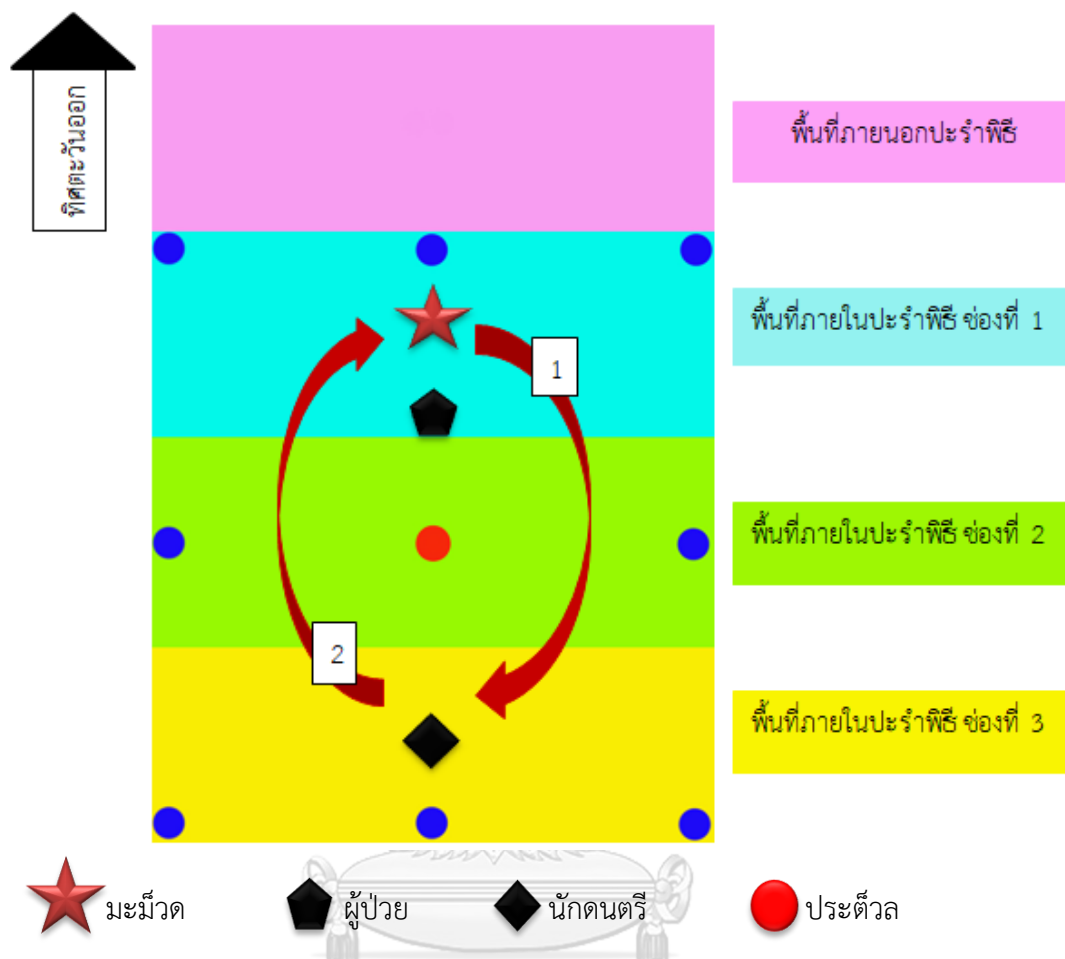
องค์ที่ 6 ลาโรง (การกักป่า ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพาดาน)

ภาพที่ 56 องค์ที่ 6 ลาโรง (การกักป่า ซาปดาร์หรือการเด็ดดอกไม้ตัดพาดาน) : แห่รอบประตีวล
ที่มา : ผู้วิจัย

การใช้พื้นที่ตอนที่มะมีวดแห่รอบประตีวล จะเป็นลักษณะวงกลม มะมีวด ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย รวมไปถึงผู้มาร่วมพิธีกรรมจะเดินร่ายรำรอบประตีวล โดยมะมีวดจะเป็นผู้นำขบวน เริ่มจากจุดของมะมีวดและเดินไปรอบประตีวล วนไปทางขวามือหรือตามเข็มนาฬิกา เดินให้ครบ 3 รอบ เมื่อครบ 3 รอบแล้ว ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและผู้มาร่วมพิธีที่ถือเครื่องเซ่นไหว้บูชา ก็จะเดินไปในบ้านของผู้ป่วยเพื่อนำเอาเครื่องเซ่นไหว้บูชาไปเก็บ ในขณะเดียวกันที่มะมีวดเดินกลับไปตำแหน่งที่เข้าทรงเพื่อเตรียมลาครู

องค์ที่ 6 ลาโรง (การกักปกา ซาปดาร์หรือการเต็ดดอกไม้ตัดเพดาน) : มะมีวดทำความเคารพ

ภาพที่ 57 องค์ที่ 6 ลาโรง (การกักปกา ซาปดาร์หรือการเต็ดดอกไม้ ตัดเพดาน)

มะมีวดทำความเคารพ

ที่มา : ผู้วิจัย

การใช้พื้นที่ในการร่ายรำประกอบพิธีกรรมในลักษณะนี้ เป็นการในพื้นที่ในช่วงที่มะมีวดทำความเคารพ กล่าวคือ ช่วงสุดท้ายของพิธีกรรมปัญหาโจลมะมีวด โดยหลังจากที่แห่รอบปะตั่วลเสร็จแล้ว ก็จะกลับมาอยู่ตำแหน่งของมะมีวดและมะมีวดก็จะไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาารวมรักษาผู้ป่วยจากนั้นก็เดินมาไหว้หนักนตรีและเดินกลับมาที่ตำแหน่งของมะมีวด ไหว้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทุกคน เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรม

จากการวิเคราะห์เรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ดังกล่าวไปข้างต้น พบว่า นานุกรมพิธีกรรมมีองค์ประกอบของการแสดง ดังนี้

1. เรื่องราวของการแสดง คือ ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด
2. การร่ายรำ คือ การร่ายรำประกอบพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด
3. นักแสดง คือ มะมีวด (นักแสดงหลัก) ผู้ป่วย (นักแสดงรอง) ญาติผู้ป่วย (นักแสดงรอง) และ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (นักแสดงประกอบ)
4. การแต่งกาย คือ การแต่งกายของมะมีวด ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม
5. สถานที่และฉากของการแสดง คือ ปะรำพิธีสำหรับประกอบพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด
6. อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง คือ เครื่องเช่นไหว้บูชาสำหรับพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด
7. ดนตรี คือ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด
8. ผู้ชม คือ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นชาวบ้านหรือผู้ที่มาให้กำลังใจผู้ป่วยในพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด

องค์ประกอบของการแสดงดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2549) กล่าวว่า “พิธีกรรมในฐานะที่เป็นการแสดงแบบหนึ่ง ก็มีองค์ประกอบการแสดงครบถ้วน ทั้งตัวละคร ฉาก การกระทำ บทเจรจา ดนตรีประกอบ รวมถึงแก่นเรื่อง” โดยรายละเอียดองค์ประกอบของการแสดง ผู้วิจัยจะขอกกล่าวในหัวข้อดังต่อไปนี้

4.3 องค์ประกอบของนานุกรมพิธีกรรม

จากการศึกษานานุกรมในพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ พบว่า องค์ประกอบของนานุกรมพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด หรือ องค์ประกอบของการแสดงพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวดที่สำคัญมีดังนี้

1. นักแสดง
2. การแต่งกายของนักแสดง

3. สถานที่และฉากของการแสดง
4. อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง
5. เครื่องดนตรีและทำนองเพลงประกอบการแสดง
6. ระยะเวลาของการแสดง
7. ผู้ชม

4.3.1 นักแสดง

นักแสดงในนาฏกรรมพิธีกรรม ได้แก่ 1. มะมีวด (นักแสดงหลัก) 2. ผู้ป่วย (นักแสดงรอง) 3. ญาติผู้ป่วย (นักแสดงรอง) และ 4. ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (นักแสดงประกอบ)

1. มะมีวด (นักแสดงหลัก)

มะมีวด คือ นักแสดงหลักผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อนาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาjol มะมีวดหรือการแสดงพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1.1 เป็นผู้กำหนดเรื่องราวของการแสดง

หลังจากเหตุการณ์ที่ผู้ป่วยเกิดอาการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุและวิธีการรักษา และผู้ป่วยพร้อมกับญาติผู้ป่วยได้เดินทางมาหามะมีวดเพื่อขอความช่วยเหลือในการรักษา โดยมะมีวดจะเริ่มมีบทบาทในการกำหนดเรื่องราวของการแสดงพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด ดังนี้

องค์ที่ 1 การโบล (การทำนาย)

มะมีวดจะเป็นผู้ทำนายและบอกสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย วิธีการรักษาผู้ป่วย รวมไปถึงบอกฤกษ์ยามและสถานที่อันเหมาะสมสำหรับการจัดพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด ซึ่งการโบล (การทำนาย) ในครั้งนี้ เป็นการชี้แนะแนวทางการปฏิบัติของมะมีวดให้กับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้รับทราบและปฏิบัติตาม เป็นการปูเรื่องราวของการแสดงในตอนแรก เพื่อเข้าสู่เรื่องราวของการแสดงดังต่อไปนี้

องค์ที่ 2 การเตรียมพิธีกรรม

เมื่อผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ฟังคำชี้แนะของมะมืวดเพื่อทำการรักษา ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยก็จะต้องทำการจัดเตรียมพิธีกรรม ดังต่อไปนี้ 1. การแซนหม้อจ (การเซ่นไหว้ผี) 2. การจัดตั้งปะรำพิธี และจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา 3. การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง และ 4. การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี เมื่อทำการจัดเตรียมพิธีกรรมตามคำชี้แนะของมะมืวดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มะมืวดก็จะทำการตรวจสอบความเรียบร้อยภายในปะรำพิธีอีกครั้งและเมื่อองค์ประกอบของพิธีกรรมมีครบทุกประการแล้ว ก็จะเข้าสู่เรื่องราวของการแสดง ดังต่อไปนี้

องค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง)

ผู้ป่วยจะมอบเครื่องบูชาครูให้กับนักดนตรีหรือเป็นการยกขันครูให้กับนักดนตรีที่มะมืวดได้ประสานงานเพื่อให้มาบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรม หลังจากนั้นนักดนตรีรับขันครู นักดนตรีก็จะทำพิธีไหว้ครูเพลงและบรรเลงเพลงหรือโหมโรงเพื่อรำลึกบูชาก่อนเข้าสู่ขั้นตอนพิธีกรรมการรักษาผู้ป่วย

สรุปได้ว่า มะมืวด คือ นักแสดงหลักที่มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดเรื่องราวของการแสดงพิธีกรรมปัญหาใจลมมะมืวด โดยเริ่มตั้งแต่ องค์ที่ 1 การโบล (การทำนาย) องค์ที่ 2 การจัดเตรียมพิธีกรรม และ องค์ที่ 3 การโหมโรง (การไหว้ครูเพลง) ซึ่งการกำหนดเรื่องราวของการแสดงในครั้งนี้ เพื่อให้พิธีกรรมปัญหาใจลมมะมืวดได้ดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนของพิธีกรรมอย่างถูกต้อง เป็นระบบระเบียบ เพื่อความเรียบร้อยและสมบูรณ์ของการประกอบพิธีกรรมปัญหาใจลมมะมืวด จังหวัดสุรินทร์

1.2 เป็นผู้รักษาผู้ป่วยและควบคุมเรื่องราวของการแสดง

หลักจากที่นักดนตรีได้ทำการโหมโรง (การไหว้ครูเพลง) เพื่อรำลึกบูชาครูเพลงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มะมืวดก็จะเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยตามขั้นตอนของพิธีกรรม ดังต่อไปนี้

องค์ที่ 4 การไหว้ครูมะมืวด

ผู้ป่วยจะมอบเครื่องบูชาครูให้กับมะมืวดหรือเป็นการยกขันครูให้กับมะมืวดก่อนเริ่มทำการรักษา หลังจากนั้นมะมืวดรับขันครู มะมืวดก็จะไหว้บอกกล่าวเทพเทวดา ดวงวิญญาณครูประจำตัวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงให้มาช่วยดูแลรักษาผู้ป่วย ตามขั้นตอน ดังนี้ 2.1 มะมืวดทำการจุดธูป

เพื่อให้ผู้ป่วยกล่าวทเพทเวา ดวงวิญญาณครุประจำตัวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2.2 มะมีวดทำการ “ปะจีร อังกอ” คือ การนำข้าวสารมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วย เป็นการขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป เพื่อให้การ รักษาเป็นไปอย่างง่ายตายยิ่งขึ้น 2.3 มะมีวดนำธูปไปปักลงบนเครื่องเช่นไหว้บูชาเพื่อถวายแต่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 2.4 มะมีวดทำความเคารพครุมะมีวด นักดนตรี ปะตีวล (สถานที่สิงสถิตของ สิ่งศักดิ์สิทธิ์) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมและเริ่มทำการรักษาผู้ป่วย ดังต่อไปนี้

องค์ที่ 5 การป่วยโงมมะมีวด (การเข้าทรง)

มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำการทำนายสาเหตุ ของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและรักษาผู้ป่วย ตามขั้นตอน ดังนี้ 1. มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ เข้ามาสิงสถิตในร่าง 2. มะมีวดทำการแต่งกายตามความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตในร่าง 3. มะมีวดทำการเบิกโรง คุมโรง หรือ เหยียบโรง โดยการร่ายรำบวงสรวงเครื่องเช่นไหว้บูชาและการ ร่ายรำป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้ร่างกายในปะรำพิธี 4. มะมีวดทำการเลียะ คือ การนำไข่ไก่ ดิบมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วย เพื่อถอนสิ่งไม่ดีออกไปและตอกไข่ไก่ดิบใสในภาชนะเพื่อดูว่า สาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุใดและหาวิธีรักษาอย่างตรงจุด 5. มะมีวดทำการ กาบเป (ฟันเป) คือ การร่ายรำเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายไปยังเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) เพื่อให้มะมีวดกำจัด หึ่ง โดยมีดาบประจำตัวเป็นอุปกรณ์ประกอบการร่ายรำ 6. มะมีวดพบปะสังสรรค์ คือ การสนทนา ปราศรัยกับผู้คนในปะรำพิธี ดื่มน้ำเครื่องเช่นไหว้ มีการร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน 7. มะมีวดทำการจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 8. มะมีวดทำการรักษา ผู้ป่วยด้วยวิธีการต่างๆ พร้อมกับการร่ายรำประกอบการรักษา 9. ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยทำการอัญเชิญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตัวเข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อพบปะสังสรรค์ สนทนาปราศรัยกับผู้คนในปะรำพิธี ดื่มน้ำเครื่องเช่นไหว้ มีการร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน 10. มะมีวดทำการมอบขวัญ คือ การนำข้าวสารมาวนภายในขันตอกของมะมีวดและนำข้าวสารมาใส่ในบายปลิง (ขันรับขวัญ) เพื่อที่จะ นำไปใช้ในการเฮาปลิง (เรียกขวัญ) และ 11. มะมีวดทำการเฮาปลิง (การเรียกขวัญ) คือ มะมีวดทำ การเรียกขวัญของผู้ป่วยให้เข้ามาในบายปลิงและเข้ามาสู่กายผู้ป่วย เสี่ยงทายเพื่อหาผู้ที่เหมาะสมจะ ดูแลขวัญของผู้ป่วยที่อยู่ในบายปลิง ภาษาเขมรเรียกว่า “ตะตุลปลิง” แปลว่า รับขวัญ นำไข่ต้มที่อยู่ใน บายปลิงมาทำนายผลการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไร จะหายดีหรือไม่

ใช้ระยะเวลาสั้นหรือเร็วเพียงใดก็ว่าจะเห็นผล สุดท้ายคือ ให้ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยรับประทานไข่ต้ม เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

องค์ที่ 6 ลาโรง (การกักปาก ชาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพาดาน)

หลังจากที่มะมืวดได้ทำการปญโจลมะมืวด (การเข้าทรง) เพื่อรักษาผู้ป่วยเป็นที่เรียบร้อย ในช่วงสุดท้ายของพิธีกรรม มะมืวดจะทำการลาโรง ตามขั้นตอน ดังนี้ 1. มะมืวดร่ายรำอำลาเทพเทวา ครูบาอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและเครื่องเช่นไหว้บูชาทั้งหมด 2. มะมืวดมอบเครื่องเช่นไหว้บูชาให้กับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ถือแห่รอบปะต๊วล (สถานที่ซึ่งสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) โดยมะมืวดจะถือดาบร่ายรำนำขบวน 3. มะมืวดเด็ดหักข้าวของ ดอกไม้ เครื่องเช่นไหว้บูชาในปะต๊วลและใช้ดาบตัดพาดานที่กางกั้นอยู่เหนือศีรษะของมะมืวดที่ทำการเข้าทรง และ 4. มะมืวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลับสถาน ทำความเคารพครุ้มมะมืวด นักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นอันเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมปญโจลมะมืวด จังหวัดสุรินทร์

สรุปได้ว่า มะมืวด คือ นักแสดงหลักที่มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้รักษาผู้ป่วยและควบคุมเรื่องราวของการแสดง เริ่มตั้งแต่องค์ที่ 4 การไหว้ครุ้มมะมืวด ไปจนถึง องค์ที่ 5 การปญโจลมะมืวด (การเข้าทรง) และสิ้นสุดที่องค์ที่ 6 ลาโรง (การกักปาก ชาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพาดาน) โดยมะมืวดจะต้องทำหน้าที่ทั้ง 2 อย่างในเวลาสั้น คือ 1. เป็นผู้รักษาผู้ป่วยด้วยวิธีการรักษาต่างๆ เพื่อให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่เป็น และ 2. เป็นผู้ควบคุมพิธีกรรมให้ดำเนินการไปตามขั้นตอนของพิธีกรรมอย่างถูกต้องและเสร็จสิ้นอย่างสมบูรณ์ นักแสดงที่ได้รับบทบาทการเป็นมะมืวด เมื่อทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสถิตในร่างเป็นที่เรียบร้อย ก็จะต้องสวมบทบาทการเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นตาหรือยายผู้สูงอายุ โดยนักแสดงจะต้องถ่ายทอดลักษณะท่าทางออกมาผ่านอวัยวะทุกส่วนของร่างกายอย่างสมจริง เช่น บุคลิกท่าทาง สีหน้า แววตา การพูดจา อุปนิสัย อารมณ์ความรู้สึก เช่น โกรธ ดีใจ เสียใจ ร้องไห้ เป็นต้น สื่อออกมาให้ผู้ชมหรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในขณะนั้นได้เห็น ได้รับรู้ ได้เข้าใจ เกิดความเชื่อและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับการแสดง สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการแสดงบทบาทสมมติ ของ เอกกรินทร์ สีมหาศาลและคณะ (2552) ที่ได้อธิบายถึงหลักการแสดงบทบาทสมมติ ดังนี้ “1. การสมมติ คือ การที่ผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดบุคลิกและนิสัยใจคอของตัวละครออกมาให้สมจริงมากที่สุด โดยสมมติว่าถ้าผู้แสดงเป็นตัวละครตัวนั้นแล้วจะทำ

อย่างไรต่อสถานการณ์จำลองที่กำหนดขึ้น 2. สถานการณ์จำลอง ผู้แสดงจะต้องเข้าใจสถานการณ์จำลองว่าถ้าเกิดเหตุการณ์หรือสถานการณ์อย่างนี้แล้ว ตัวละครต้องทำอะไรและมีเหตุผลอย่างไร 3. จินตนาการ ผู้แสดงต้องใช้จินตนาการให้ถูกต้อง โดยฝึกจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้คนที่อยู่รอบข้างในชีวิตประจำวันและเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว 4. การสร้างความเชื่อ ผู้แสดงจะต้องทำให้คุณดูเชื่อว่า การแสดงที่ปรากฏอยู่ต่อหน้าสมจริง 5. การสื่อสารกับผู้อื่น ผู้แสดงจะต้องทำให้คุณดูเข้าใจความหมายและเหตุผลของตัวละครที่สวมบทบาทอยู่และมีความรู้สึกร่วมกับการแสดง 6. การสร้างสมาธิ ผู้แสดงต้องไม่ประหม่าและต้องทำตัวสบายๆ เหมือนไม่มีใครมาสนใจ แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้แสดงไม่สนใจคุณ”¹⁰⁷

1.3 เป็นผู้ร้ายรำประกอบการแสดง

มะมีวดจะเป็นผู้ร้ายรำประกอบการแสดง โดยการร้ายรำจะปรากฏในองค์ที่ 5 การปัญญาโกลมะมีวด (การเข้าทรง) และองค์ที่ 6 ลาโรง (การกัจปกา ซาปตาร หรือ การเด็ดดอกไม้ตัดพวดาน) ดังจะกล่าวต่อไปนี้

องค์ที่ 5 การปัญญาโกลมะมีวด (การเข้าทรง)

การร้ายรำที่ปรากฏในช่วงนี้ ได้แก่ 1. การร้ายรำอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวดเพื่อรักษาผู้ป่วย เรียกว่า “ทำปัญญาโกลมะมีวด (ทำเข้าทรง)” 2. การร้ายรำอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ทุกสถานให้มารับเครื่องเซ่นไหว้บูชาในปะรำพิธี เรียกว่า “ทำบวงสรวงถวายเครื่องเซ่นไหว้บูชา” 3. การร้ายรำป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาใกล้กรายในปะรำพิธี เรียกว่า “ทำป้องกันสิ่งชั่วร้าย” 4. การร้ายรำขับไล่และกำจัดสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากตัวผู้ป่วยและปะรำพิธี เรียกว่า “ทำกาปเปหรือฟนเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)” 5. การร้ายรำเพื่อความผ่อนคลายจากการรักษาผู้ป่วยของมะมีวดหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด เรียกว่า “ทำสนุกสนาน” 6. การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต จะมีการร้ายรำประกอบอย่างสนุกสนาน 7. การร้ายรำปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งที่ไม่ดีให้ออกไปจากผู้ป่วย เรียกว่า “ทำรักษา

¹⁰⁷ เอกรินทร์ สีมหาศาลและคณะ. หลักการแสดงบทบาทสมมุติ[ออนไลน์]. 2552. สืบค้นจาก: <http://etheses.psu.ac.th/libirpsru/sites/default/files/site/default/thesis/5.%20ch2.pdf> [19 กุมภาพันธ์ 2562]

ผู้ป่วย” 8. การร่ายรำเรียกขวัญของผู้ป่วยให้เข้ามาในบายปลิง (ชั้นรับขวัญของผู้ป่วย) เรียกว่า “ท่าเฮาปลิง (เรียกขวัญ)”

องค์ที่ 6 ลาโรง (การกัปปกา ซาปตาร หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดเพดาน)

การร่ายรำที่ปรากฏในช่วงนี้ ได้แก่ 1. การร่ายรำอำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเช่นไหว้บูชา ทั้งหมดในประรำพิธี เรียกว่า “ท่าอำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเช่นไหว้บูชา” และ 2. การร่ายรำแห่เพื่ออำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในประรำพิธี เรียกว่า “ท่าแห่รอบปะตั่วลหรือท่ากัปปกา ซาปตาร”

สรุปได้ว่า มะมีวด คือ นักแสดงหลักที่มีบทบาทหน้าที่ในการร่ายรำประกอบการแสดง การร่ายรำของมะมีวด แม้เป็นการร่ายรำแบบชาวบ้านอีสานใต้ดั้งเดิมที่ไม่มีแบบแผนตายตัว รำตามความถนัดหรือรำตามความสามารถ แต่ทุกท่ารำล้วนมีหน้าที่และความหมายเป็นสำคัญ อีกทั้งเรื่องของอารมณ์ที่มะมีวดแสดงออกมาผ่านสีหน้าท่าทางต่างๆ เช่น อารมณ์สงบนิ่ง สีหน้าเคร่งขรึม แหวตดาเยือกเย็น ท่าทางสุขุม อารมณ์โกรธ สีหน้าบึ้งตึง แหวตาดุดัน ท่าทางรุนแรง หรือ อารมณ์ดีใจ สีหน้าเบิกบาน แหวตาดสดใส ท่าทางคึกคัก เป็นต้น คือ การแสดงที่สื่อออกมาเพื่อให้ผู้ชมหรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในขณะนั้นได้เห็น ได้รับรู้ ได้เข้าใจ เกิดความเชื่อและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับการแสดง สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี ของ วิชา สันทนาประสิทธิ์ ที่ได้กล่าวว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการในการสื่อความหมายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อทำให้เกิดความรับรู้และเข้าใจตรงกัน องค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องสาร/สื่อ ผู้รับสาร การแสดง คือ การถ่ายทอดความรู้สึกจากฝ่ายหนึ่งที่เป็นเสมือนผู้ส่งสารไปยังอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้รับสาร ความรู้สึกจะเป็นเสมือนกับสารที่ถูกถ่ายทอดผ่านร่างกาย สีหน้า แหวตดา น้ำเสียงและท่าทาง การแสดง คือ การสื่อหรือถ่ายทอดความรู้สึกจากบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกตัวเองว่านักแสดง ไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกตัวเองว่าผู้ชม¹⁰⁸

¹⁰⁸ วิชา สันทนาประสิทธิ์. (อาจารย์ผู้จัดทำข้อมูลการนำเสนอหลักการแสดง). การแสดงกับการสื่อสาร [สไลด์]. กรุงเทพมหานคร, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กลุ่มสาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

2. ผู้ป่วย (นักแสดงรอง)

ผู้ป่วย คือ นักแสดงรองในนาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดหรือการแสดงพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด บทบาทหน้าที่ของผู้ป่วย มีดังนี้

2.1 เป็นผู้ที่ทำให้มีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

การจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย แน่นนอนว่าไม่ได้จัดขึ้นมาโดยไม่มีวัตถุประสงค์ในการจัดพิธีกรรม เหตุที่ทำให้ต้องจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดนั้น เริ่มต้นจากเหตุการณ์แปลกประหลาดที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ถูกเรียกว่า “ผู้ป่วย” โดยผู้ป่วยนั้นได้มีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ รักษาด้วยวิธีใดก็ไม่หาย ไม่ว่าจะเป็นการรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน การรักษาทางการแพทย์แผนโบราณ ก็ไม่สามารถรักษาอาการที่เป็นให้หายดีขึ้นได้ สุดท้ายผู้ป่วยต้องกลับมารักษาด้วยแพทย์ทางเลือก คือ การรักษาด้วยพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด เป็นพิธีกรรมความเชื่อที่มีความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากมีเรื่องของสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องกับการรักษา ดังนั้น ไม่ใช่ผู้ป่วยต้องการจะจัดพิธีกรรมเมื่อใดก็จัด จะจัดอย่างไรก็จัด แต่ทุกอย่างต้องเป็นไปตามขั้นตอน ขั้นตอนแรกของการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด คือ ผู้ป่วยจะต้องให้มะมีวดทำการโบล (การทำนาย) เพื่อหาสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วย วิธีรักษา คุฤกษ์ยามและสถานที่จัดพิธีกรรม ซึ่งขั้นตอนนี้เองคือ จุดเริ่มต้นของการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

เห็นได้ชัดเจนว่า ผู้ที่เป็นเหตุให้ต้องมีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดนั้น คือผู้ป่วย ดังนั้น ผู้ป่วยถือว่าเป็นนักแสดงสำคัญที่มีบทบาทต่อพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดในด้านการนำเสนอแนวทางการรักษาสำหรับผู้ทั้งหมดหนทาง ให้ลองหันกลับมาทำการรักษาด้วยวิถีแบบโบราณและถ้าหากรักษาด้วยพิธีกรรมดังกล่าวแล้วอาการดีขึ้น พิธีกรรมความเชื่อนี้ก็จะถูกให้การยอมรับและให้คุณค่าความสำคัญ อีกทั้งเกิดความนิยมสำหรับการรักษามากยิ่งขึ้น

2.2 เป็นผู้ที่รับการรักษาจากมะมีวด

เมื่อเข้าสู่ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วย ก่อนที่มะมีวดจะทำการรักษาผู้ป่วยนั้น ผู้ป่วยจะต้องทำการยกขันครุมะมีวด เพื่อขอให้มะมีวดทำการรักษาก่อนเป็นอันดับแรก หากผู้ป่วย

ยังไม่ทำการยกชันครุมะมீวด มะมீวดก็จะไม่สามารถทำการรักษาหรือพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวดก็ไม่สามารถเริ่มได้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ป่วย คือ นักแสดงที่เป็นผู้เปิดเรื่องราวของการแสดงในช่วงที่ทำการรักษา

หลังจากที่ผู้ป่วยได้ทำการยกชันครุให้กับมะมீวดเป็นที่เรียบร้อย มะมீวดก็จะทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างและทำการรักษาผู้ป่วยตามขั้นตอนของพิธีกรรมในระหว่างที่มะมี่วดทำการรักษานั้น ผู้ป่วยก็จะมีหน้าที่รับการรักษาจากมะมี่วดตลอดระยะเวลาในการรักษา

ในช่วงสุดท้ายของการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้ป่วยจะต้องทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือครุประจำตัวของผู้ป่วยให้ลงมาสิงสถิตในร่าง เพื่อเป็นการถวายบูชาแต่ครุประจำตัว และถ้าหากว่าผู้ป่วยไม่สามารถอัญเชิญเข้ามาในร่างได้ ญาติผู้ป่วยก็ต้องเป็นผู้อัญเชิญเข้ามาในร่างแทน แต่ถ้าหากญาติผู้ป่วยไม่สามารถอัญเชิญเข้ามาในร่างได้เช่นกัน มะมี่วดก็จะเป็นผู้อัญเชิญครุประจำตัวของผู้ป่วยเข้ามาในร่างของมะมี่วดแทน

เมื่อมะมี่วดได้ทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาทำการรักษาผู้ป่วยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นการเอาปลิง (รับขวัญ) ซึ่งผู้ป่วยก็ต้องรอรับบายปลิง (ชันรับขวัญ) และจะต้องทานไข่ต้มที่มะมี่วดป้อนให้ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

สุดท้าย คือ ผู้ป่วยจะต้องลุกขึ้นมารำยรำแห่รอบปะต๊วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) เป็นการอำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนเสร็จสิ้นพิธีกรรม และเมื่อแห่เสร็จ หลังจากทีมะมี่วดได้ทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลับแล้ว ผู้ป่วยก็จะทำความเคารพมะมี่วดครั้งสุดท้ายและเป็นการเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วดโดยสมบูรณ์

2.3 เป็นผู้รำยรำในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วด

ผู้ป่วยจะลุกขึ้นมารำยรำในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วด หลังจากที่ได้รับ การรักษาจากมะมี่วดและอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่เป็นนั้นดีขึ้นหรือหายไปในขณะที่ยังคงประกอบพิธีกรรมในช่วงสุดท้ายของพิธีกรรม ผู้ป่วยก็จะลุกขึ้นมารำยรำรอบปะต๊วลด้วยความสนุกสนาน ซึ่งก็เป็นสัญญาณที่ดีว่า ผู้ป่วยนั้นได้กลับมา มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่เป็นปกติแล้ว

สรุปได้ว่า ผู้ป่วย มีความสำคัญต่อพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดเป็นอย่างมาก หากไม่มีผู้ป่วยที่เป็นเหตุ พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดก็จะไม่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้จะมีมะมีวด ผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดอยู่มากมาย แต่ถ้าหากไม่มีผู้ป่วยที่ต้องการมาทำการรักษาด้วย พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด พิธีกรรมดังกล่าวหรือแม้กระทั่งมะมีวดเอง ก็จะมีโอกาสในการประกอบ พิธีกรรมการรักษาลดน้อยลง ปัจจุบันนี้ที่พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดยังคงปรากฏอยู่ เนื่องจากวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถทำการรักษาผู้ป่วยให้หายจากอาการที่เป็นได้ทุกราย ดังนั้น ผู้ป่วย จึงกลับมารักษาด้วยพิธีกรรมอันเป็นพิธีกรรมการรักษาแบบโบราณ อีกทั้งยังโชคดีที่ยังคงมีผู้ที่ให้ความสำคัญ เชื่อมั่นและศรัทธาต่อพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จึงทำให้พิธีกรรมยังคงอยู่ ทั้งนี้ทั้งนั้น ทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ หากอนาคตต่อไปข้างหน้า ไม่หลงเหลือผู้ที่มีความเชื่อ ความศรัทธาแล้ว พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดจะยังคงปรากฏอยู่ในสังคมไทยได้อย่างไร

3. ญาติผู้ป่วย (นักแสดงรอง)

ญาติผู้ป่วย คือ นักแสดงรองในนาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดหรือการแสดง พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด บทบาทหน้าที่ของญาติผู้ป่วย มีดังนี้

3.1 เป็นผู้ช่วยผู้ป่วยในการจัดเตรียมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

ญาติผู้ป่วยจะมีบทบาทหน้าที่หลายอย่างในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด ไม่ว่าจะเป็นการดูแลผู้ป่วย เป็นที่ปรึกษาให้กับผู้ป่วย เป็นผู้ประสานงานในการจัดพิธีกรรม คอยดูแลผู้ที่มาร่วมพิธีกรรมและช่วยเหลืองานต่างๆ โดยเริ่มตั้งแต่ การเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้ป่วยในเรื่องของการรักษา ด้วยพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด การพาผู้ป่วยไปหามะมีวดเพื่อให้มะมีวดทำการโบล (การทำนาย) หลังจากนั้น ก็จะเป็นผู้ประสานงานไปยังชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่อาศัยใกล้เคียง เพื่อขอความร่วมมือ ให้มาช่วยจัดเตรียมพิธีกรรม การดูแลผู้มาร่วมช่วยจัดเตรียมพิธีกรรม รวมไปถึงการช่วยจัดเตรียม สถานที่ เครื่องเช่นไหว้บูชา และอื่นๆ อีกมากมายที่จำเป็นต่อพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด ญาติผู้ป่วยจะมีการแบ่งหน้าที่กัน ดังนี้ 1. ฝ่ายดูแลผู้ป่วย 2. ฝ่ายดูแลสถานที่ 3. ฝ่ายต้อนรับผู้ที่มาร่วมพิธีกรรม 4. ฝ่ายจัดเตรียมอาหารและเครื่องเช่นไหว้บูชาในพิธีกรรม และ 5. ฝ่ายดูแลและช่วยเหลือมะมีวดในการรักษาผู้ป่วย

3.2 เป็นผู้ช่วยมะมีวดในพิธีกรรมปัญญาโลมมะมีวด

ในขั้นตอนของการรักษาผู้ป่วย จะมีรายละเอียดและการปฏิบัติมากมายที่มะมีวดไม่สามารถกระทำเพียงผู้เดียวได้ ดังนั้น ญาติผู้ป่วยจึงต้องเป็นผู้ช่วยมะมีวดในช่วงที่ทำการรักษาผู้ป่วยและในขณะเดียวกันก็จะมีญาติผู้ป่วยคอยดูแลผู้ป่วยในช่วงทำการรักษาอีกด้วย ในการดูแลมะมีวดนั้น ญาติผู้ป่วยจะคอยดูแลและช่วยเหลือมะมีวดตั้งแต่มะมีวดเดินทางมา ณ พิธีกรรมไปจนกระทั่งมะมีวดเดินทางกลับ

หน้าที่ของญาติผู้ป่วยในช่วงที่มะมีวดทำการรักษา มีดังนี้ 1. ประจักษ์อังกอให้กับผู้ป่วย คือ การนำข้าวสารมาถูตามร่างกายของผู้ป่วย โดยเชื่อว่า ในขณะที่มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างกาย สิ่งไม่ดีอาจจะแฝงเข้ามาเพื่อทำร้ายผู้ป่วยและจะทำให้ผู้ป่วยอาการหนักขึ้น ดังนั้น จึงนำข้าวสารมาถูตามร่างกายของผู้ป่วย เพื่อไล่สิ่งไม่ดีออกไปจากตัวผู้ป่วยและโยนข้าวสารที่อยู่ในกำมือนั้นออกไปนอกประรำพิธี การประจักษ์อังกอ ญาติผู้ป่วยจะปฏิบัติทุกครั้งเมื่อมะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2. ผูกแขนรับขวัญ คือ หลังจากที่มะมีวดได้อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างกายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ญาติผู้ป่วยก็จะนำสายสิญจน์มาผูกแขนให้กับมะมีวด เป็นการผูกแขนเพื่อต้อนรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาและขอบคุณที่มาช่วยดูแลรักษาลูกหลาน 3. ญาติผู้ป่วยสอบถามสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยกับมะมีวดว่าเกิดขึ้นจากอะไร ใครเป็นคนทำเพื่ออะไร มีวิธีรักษาอย่างไร เป็นการซักถามเกี่ยวกับอาการเจ็บไข้ของผู้ป่วย และวิธีรักษา ซึ่งญาติผู้ป่วยก็จะร่วมกันซักถามและรวมแก้ไขปัญหากับผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยหายจากอาการที่เป็น 4. การดูแลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างกายของมะมีวด เช่น การสนทนาปราศรัย การนำเครื่องเซ่นไหว้มาให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ดื่มกิน การร้องเพลง ร่ายรำประกอบดนตรีที่บรรเลง เป็นการทำให้เอาใจใส่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาทำการรักษาผู้ป่วย และ 5. รับขวัญให้กับผู้ป่วย คือ ก่อนที่มะมีวดจะอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ออกจากร่างและอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงใหม่เข้ามา มะมีวดจะทำการมอบขวัญให้กับผู้ป่วย โดยการหยิบข้าวสารในตอกมาวนรอบตอก 3 รอบ แล้วนำข้าวสารไปใส่ในโกนเปง หรือ ฝาเต้าปูนโบราณ หรือ แก้วใบเล็กๆ ที่ใส่น้ำที่ญาติผู้ป่วยเตรียมไว้ ข้าวสารจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ลอยน้ำและส่วนที่จมน้ำ เรียกว่า “สระร้องปลิง” และญาติผู้ป่วยก็จะนำเอาข้าวสารที่ลอยน้ำ (สิ่งที่ดี) ใส่ไปในบายปลิง หรือ ชันรับขวัญ เพื่อที่จะนำไปใช้ในขั้นตอนการเฮาบปลิง (เรียกขวัญ)

3.3 เป็นผู้ร่ายรำในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวต

ญาติผู้ป่วยจะลุกขึ้นมาช่วยร่ายรำพร้อมกับผู้ป่วย กล่าวคือ เมื่อผู้ป่วยมีอาการดีขึ้นและมีเรี่ยวแรงพอที่จะช่วยร่ายรำ ญาติผู้ป่วยก็จะช่วยร่ายรำด้วยกันกับผู้ป่วยเพื่อแสดงความยินดีและดีใจกับผู้ป่วย บ้างก็ปรบมือให้กำลังใจตามจังหวะดนตรีและส่งเสียงร้องด้วยความดีใจ

ในช่วงสุดท้ายของพิธีกรรม ญาติผู้ป่วยก็จะช่วยร่ายรำพร้อมกับมะมี้วตและผู้ป่วยตอนที่แห่รอบปะติวลเพื่อเป็นการอภิลักขิตที่สืบทอดที่มาจากคุณแลรักษา หลังจากช่วยร่ายรำเสร็จก็จะทำความเคารพมะมี้วตและเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรม

สรุปได้ว่า ญาติผู้ป่วย เป็นนักแสดงที่มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้ช่วยผู้ป่วยในการจัดเตรียมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วต เป็นผู้ช่วยมะมี้วตในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วต และยังเป็นผู้ร่ายรำในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วต โดยบทบาทหน้าที่ของญาติผู้ป่วยที่ได้รับผิดชอบดังกล่าวไปนั้น สะท้อนให้เห็นถึง ความรัก ความห่วงใย การดูแลเอาใจใส่ที่มีต่อผู้ป่วย ซึ่งเป็นญาติพี่น้องสายเลือดเดียวกัน อีกทั้งยังเห็นถึงความมุ่งมั่นตั้งใจและความปรารถนาดีที่มีต่อผู้ป่วย ความต้องการที่จะให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วย โดยการมาร่วมเป็นกำลังใจ สังเกตได้ชัดเจนจากการที่ลูกหลานหรือญาติผู้ป่วย บางคนทำงานอยู่ต่างจังหวัด โดยปกติก็ไม่ได้มีเวลากลับมาเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง แต่เมื่อญาติเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย ก็ต้องเดินทางกลับมาเพื่อดูอาการและมาช่วยจัดเตรียมงาน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดีและเชื่อว่าการมาของญาติพี่น้องทั้งหลายจะเป็นส่วนช่วยให้ผู้ป่วยมีกำลังใจที่จะสู้กับอาการเจ็บไข้ที่เป็นและจะหายจากอาการที่เป็นได้ในเร็ววัน

4. ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (นักแสดงประกอบ)

ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม คือ นักแสดงประกอบในนาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วตหรือการแสดงพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วต ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ได้แก่ 1. ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธี 2. ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชา และ 3. ผู้มาร่วมให้กำลังใจ บทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีดังนี้

4.1 เป็นผู้ร่วมจัดเตรียมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วต

เนื่องจากพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี้วตมีองค์ประกอบต่างๆ มากมายที่ต้องใช้ และมีความจำเป็นต่อพิธีกรรมเป็นอย่างมาก ซึ่งถ้าพึ่งเพียงแค่ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ไม่สามารถจัดการ

ได้ทั้งหมดหรือทันวันเวลาที่กำหนด เพื่อให้การจัดเตรียมพิธีกรรมได้ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ญาติผู้ป่วยจึงได้มีการประสานงานไปยังชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่บ้านใกล้เคียง เพื่อขอความร่วมมือให้มาช่วยเหลือในการจัดเตรียมพิธีกรรม โดยหน้าที่ในการจัดเตรียมพิธีกรรม ได้แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ 1. ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธี และ 2. ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา

1. ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธี

ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีที่มีหน้าที่รับผิดชอบมักจะเป็นผู้ชายโดยส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้พลังกำลังในการแบกยกอุปกรณ์ต่างๆ ที่เป็นส่วนประกอบของการปลุกสร้างปะรำพิธี ซึ่งเป็นงานที่อาจไม่เหมาะสำหรับผู้หญิง มีทั้งวัยรุ่น วัยกลางคนและวัยสูงอายุที่พอมีกำลัง ต่างพากันมาช่วยเหลือด้วยความเต็มอกเต็มใจ

2. ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา

ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา ก็จะทำการจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้อาหารคาวหวาน เครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับพิธีกรรม ร่วมมือช่วยกันอย่างขะมักเขม้น ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาที่มีหน้าที่รับผิดชอบมักจะเป็นผู้หญิงโดยส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้ความปราณีต ความละเอียดอ่อนหรือเป็นงานที่เกี่ยวกับงานบ้านงานเรือน ซึ่งเป็นงานที่อาจไม่เหมาะสำหรับผู้ชาย มีทั้งวัยรุ่น วัยกลางคนและวัยสูงอายุที่พอมีกำลัง ต่างพากันมาช่วยเหลือด้วยความเต็มอกเต็มใจ

ทั้ง 2 ฝ่าย ในขณะที่ทำงานนั้น ทุกคนก็จะชวนกันพูดคุย สนทนาปราศรัย ซึ่งกันและกันอย่างเป็นมิตร พร้อมความสุข สนุกสนาน เป็นการสร้างบรรยากาศให้กับพิธีกรรมและผู้คนที่มีมาร่วมช่วยกันไม่ให้เคร่งเครียดจนเกินไป ซึ่งความสุขเหล่านี้ เชื่อว่าสามารถช่วยหรือกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีอาการหรือจิตใจที่ดีขึ้นกว่าเดิม

4.2 เป็นผู้ร่วมให้กำลังใจผู้ป่วยในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทุกคนต่างพากันให้กำลังใจผู้ป่วยตลอดเวลา โดยเฉพาะในช่วงที่มะมีวดทำการรักษาผู้ป่วย ทุกคนต่างใจจดใจจ่อและคอยรับฟังเรื่องราว สาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย พร้อมทั้งวิธีรักษา ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมได้มีส่วนร่วมในช่วงที่มะมีวดทำการรักษา

ผู้ป่วย ดังนี้ 1. ผูกแขนงให้กับมะมีมัด คือ หลังจากที่มีมะมีมัดได้อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธี (บางส่วน) ก็จะนำสายสิญจน์มาผูกแขนให้กับมะมีมัด เป็นการผูกแขนเพื่อต้อนรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาและขอบคุณที่มาช่วยดูแลรักษาลูกหลาน 2. ผู้เข้าร่วมพิธี (บางส่วน) สอบถามสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยกับมะมีมัดว่าเกิดขึ้นจากอะไร ใครเป็นคนทำ ทำเพื่ออะไร มีวิธีรักษาอย่างไร 3. การสนทนาปราศรัย การร้องเพลง ร่ายรำประกอบดนตรีที่บรรเลง เป็นการทำให้เอาอกเอาใจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาทำการรักษาผู้ป่วย และ 4. การร่วมเป็นกำลังใจให้กับผู้ป่วยในช่วงที่ผู้ป่วยกำลังทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือดวงวิญญาณครูประจำตัวให้เข้ามาสิงสถิตในร่าง ต่างพากันส่งเสียงให้กำลังใจ ประบมือและร่ายรำ

4.3 เป็นผู้ร่วมร่ายรำในพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีมัด

ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะร่วมร่ายรำกับมะมีมัดในช่วงที่มีมะมีมัดพักจากการรักษาผู้ป่วย เป็นการร้องเพลง ร่ายรำ ประบมือประกอบจังหวะดนตรีด้วยความสนุกสนานหรือจะเป็นการร่ายรำในช่วงที่ผู้ป่วยทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่าง เป็นช่วงที่ลุ้นว่าผู้ป่วยจะสามารถเข้าทรงได้หรือไม่และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมก็จะลุกขึ้นมาช่วยรำพร้อมประบมือให้กำลังใจ

สุดท้าย คือ การร่ายรำแห่รอบปะต๊วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) โดยผู้เข้าร่วมพิธีกรรมบางส่วนก็จะเข้ามาในปะรำพิธี เพื่อร่ายรำแห่ขบวนร่วมกันกับมะมีมัด ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย บางรายก็จะร่ายรำอยู่นอกปะรำพิธี เป็นการร่ายรำส่งท้ายในช่วงสุดท้ายของพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีมัด ด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลินและยินดีกับผู้ป่วย

สรุปได้ว่า ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้ร่วมจัดเตรียมพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีมัด เป็นผู้ร่วมให้กำลังใจผู้ป่วยในพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีมัดและเป็นผู้ร่วมร่ายรำในพิธีกรรมปัญญาโลลมะมีมัด โดยบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่ได้รับผิดชอบดังกล่าวไปนั้น สะท้อนให้เห็นถึง ความรัก ความห่วงใยที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งการมาร่วมช่วยในพิธีกรรมครั้งนี้ ก่อให้เกิดผลดีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การสร้างความสมัครสมานสามัคคี ความปรองดอง หรือเป็นโอกาสที่ทำให้ทุกคนได้มาพบปะพูดคุยกัน จากที่ไม่ค่อยมีเวลาได้มาพูดคุยกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีงามและก่อให้เกิดความสงบสุข จากความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรักใคร่กลมเกลียว ความสมัครสมานสามัคคี ความปรองดองของคนในชุมชน นำไปสู่ความสงบสุขร่มเย็นของสังคม

4.3.2 การแต่งกายของนักแสดง

การแต่งกายของนักแสดงในนาฏกรรมพิธีกรรม มีดังนี้ 1. การแต่งกายของมะมี้วด
2. การแต่งกายของผู้ป่วย 3. การแต่งกายของญาติผู้ป่วย และ 4. การแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

1. การแต่งกายของมะมี้วด

การแต่งกายของมะมี้วด ก่อนที่มะมี้วดจะทำการเข้าทรง จะแต่งกายเรียบร้อยด้วยชุดสีขาวทั้งตัวหรือสวมเสื้อสีขาว แขนยาวหรือแขนสั้นก็ได้ จะนุ่งโสร่งหรือกางเกงขายาวก็ได้ ขึ้นอยู่ที่ความสะดวกของมะมี้วด

การแต่งกายของมะมี้วด เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับพิธีกรรมป้อนใจมะมี้วดที่จะขาดมิได้ เมื่อมะมี้วดอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่าง หลังจากนั้นก็จะมีการแต่งกาย โดยมะมี้วดจะแต่งกายตามความชอบหรือความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเนื่องจากมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมายที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมี้วด ไม่ว่าจะเป็น ผู้ชาย ผู้หญิง วยชรา วยกลางคน หรือ วยเด็ก เป็นต้น ความชอบก็ย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้น ญาติผู้ป่วยจึงมีการจัดเตรียมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายมากมายสำหรับให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เลือกใส่ตามใจชอบ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่จัดเตรียมไว้สำหรับมะมี้วดได้สวมใส่นั้น จะมีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวเขมรสุรินทร์ โดยส่วนใหญ่ มักไม่ใช่เสื้อผ้าแบบสำเร็จ แต่จะใช้เป็นผืนผ้าเพื่อสามารถที่จะนุ่งใส่ได้หลากหลายรูปแบบ

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การแต่งกายของมะมี้วดในแต่ละแบบ ดังนี้ 1. การแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชาย และ 2. การแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิง

1.1 การแต่งกายของมะมี้วดเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิงเข้ามาสิงสถิตในร่าง

การแต่งกายของมะมี้วด แบบที่ 1	
การแต่งกายของต้นฉบับ	แบบจำลองการแต่งกาย
	
<p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>คำอธิบาย</p>	
<p>การแต่งกายของมะมี้วด แบบที่ 1 เป็นการแต่งกายตามความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมี้วด ลักษณะการแต่งกาย มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สวมเสื้อแขนกระบอก 2. พาดสไบ 3. นุ่งผ้าซิ่น 	

ตารางที่ 3 การแต่งกายของมะมี้วด แบบที่ 1

ตอนที่มะมี้วดถวายเครื่องเซ่นไหว้บูชาและป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้ร่างกายในปะรำพิธี

ที่มา : ผู้วิจัย

1.2 การแต่งกายของมะมีวดเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชายเข้ามาสิงสถิตในร่าง

การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 2	
การแต่งกายของต้นฉบับ	แบบจำลองการแต่งกาย
	
<p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>คำอธิบาย</p>	
<p>การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 2 เป็นการแต่งกายตามความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด ลักษณะการแต่งกาย มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สวมเสื้อแขนสั้น 2. พาดผ้าสไบ 3. โปกศีรชะ 4. นุ่งผ้าโสร่ง 5. มัดเอวด้วยผ้าขาวม้า 	

ตารางที่ 4 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 2

ตอนที่ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมผูกแขนให้กับมะมีวดก่อนทำการรักษาผู้ป่วย

ที่มา : ผู้วิจัย

1.3 การแต่งกายของมะมีวดเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชายเข้ามาสิงสถิตในร่าง

การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 3	
การแต่งกายของต้นฉบับ	แบบจำลองการแต่งกาย
	
<p>คำอธิบาย</p>	
<p>การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 3 เป็นการแต่งกายตามความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด ลักษณะการแต่งกาย มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สวมเสื้อแขนสั้น 2. โปกศีรชะ 3. นุ่งผ้าโสร่ง 4. มัดเอวด้วยผ้าขาวม้า 	

ตารางที่ 5 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 3

ตอนที่มะมีวดรักษาผู้ป่วยและพบปะสังสรรค์กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

ที่มา : ผู้วิจัย

1.4 การแต่งกายของมะมืวดเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิงเข้ามาสิงสถิตในร่าง

การแต่งกายของมะมืวด แบบที่ 4	
การแต่งกายของต้นฉบับ	แบบจำลองการแต่งกาย
	
<p>คำอธิบาย</p>	
<p>การแต่งกายของมะมืวด แบบที่ 4 เป็นการแต่งกายตามความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมืวด ลักษณะการแต่งกาย มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. นุ่งกระโจมอก 2. โปกศีรชะ 3. นุ่งผ้าซิ่น 4. มัดเอวด้วยผ้ามัดเอว 	

ตารางที่ 6 การแต่งกายของมะมืวด แบบที่ 4
 ตอนที่มะมืวดพบปะสังสรรค์กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม
 ที่มา : ผู้วิจัย

1.5 การแต่งกายของมะมืวดเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชายเข้ามาสิงสถิตในร่าง

การแต่งกายของมะมืวด แบบที่ 5	
การแต่งกายของต้นฉบับ	แบบจำลองการแต่งกาย
	
<p>คำอธิบาย</p> <p>การแต่งกายของมะมืวด แบบที่ 5 เป็นการแต่งกายตามความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมืวด ลักษณะการแต่งกาย มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สวมเสื้อแขนสั้น 2. พาดผ้าสไบ 3. โปกศีรษะ 4. นุ่งผ้าโสร่ง 5. มัดเอวด้วยผ้าขาวม้า 	

ตารางที่ 7 การแต่งกายของมะมืวด แบบที่ 5

ตอนที่มะมืวดจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต

ที่มา : ผู้วิจัย

1.6 การแต่งกายของมะมี้วดเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิงเข้ามาสิงสถิตในร่าง

การแต่งกายของมะมี้วด แบบที่ 6	
การแต่งกายของต้นฉบับ	แบบจำลองการแต่งกาย
	
<p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คำอธิบาย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	
<p>การแต่งกายของมะมี้วด แบบที่ 6 เป็นการแต่งกายตามความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมี้วด ลักษณะการแต่งกาย มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. นุ่งตะเบงมาน 2. โปกศีรชะ 3. นุ่งผ้าซิ่น 	

ตารางที่ 8 การแต่งกายของมะมี้วด แบบที่ 6
ตอนที่มะมี้วดพบปะสังสรรค์กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม
ที่มา : ผู้วิจัย

1.7 การแต่งกายของมะมีวดเมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชายเข้ามาสิงสถิตในร่าง

การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 7	
การแต่งกายของต้นฉบับ	แบบจำลองการแต่งกาย
	
<p>คำอธิบาย</p> <p>การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 7 เป็นการแต่งกายตามความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด ลักษณะการแต่งกาย มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สวมเสื้อแขนสั้น 2. พาดผ้าสไบ 3. โปกศีระชะ 4. นุ่งโจงกระเบน 5. มัดเอวด้วยผ้าขาวม้า 	

ตารางที่ 9 การแต่งกายของมะมีวด แบบที่ 7

ตอนที่มะมีวดรักษาผู้ป่วยและพบปะสังสรรค์กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

ที่มา : ผู้วิจัย

2. การแต่งกายของผู้ป่วย

การแต่งกายของผู้ป่วย จะแต่งกายตามวัย โดยส่วนใหญ่แล้วผู้ป่วยที่ทำการรักษาอาการ เจ็บไข้ได้ป่วยด้วยพิธีกรรมปัญญาโกลมะมัต มักจะอยู่ในช่วงวัยกลางคนหรือวัยผู้สูงอายุ ซึ่งจะชอบการแต่งกายแบบท้องถิ่นสุรินทร์หรือผสมผสานตามยุคสมัย เช่น หากผู้ป่วยเป็นผู้ชาย ก็จะสวมเสื้อแขน กระบอกหรือแขนสั้น ใส่กางเกงสามส่วนหรือกางเกงขายาว บางรายก็จะนุ่งผ้าโสร่งมัดเอวด้วยผ้าขาวม้า หากผู้ป่วยเป็นผู้หญิง ก็จะสวมเสื้อแขนกุด แขนสั้นหรือแขนกระบอก บางรายมีสไบพาดไหล่ นุ่งผ้าถุง เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้น การแต่งกายของผู้ป่วย จะต้องแต่งกายให้เรียบร้อย เหมาะสม เพื่อเป็นการให้เกียรติสถานที่พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชา มะมัตและผู้มาร่วมงาน รวมถึงเป็นการให้เกียรติตัวผู้ป่วยเองด้วย

3. การแต่งกายของญาติผู้ป่วย

การแต่งกายของญาติผู้ป่วย จะแต่งกายคล้ายคลึงกันกับการแต่งกายของผู้ป่วย คือ จะแต่งกายตามวัยและเป็นการแต่งกายแบบท้องถิ่นสุรินทร์หรือมีการผสมผสานตามยุคสมัย เช่น หากญาติผู้ป่วยเป็นผู้ชาย ก็จะสวมเสื้อแขนกระบอกหรือแขนสั้น ใส่กางเกงสามส่วนหรือกางเกงขายาว บางรายก็นุ่งผ้าโสร่ง มัดเอวด้วยผ้าขาวม้า หากญาติผู้ป่วยเป็นผู้หญิง ก็จะสวมเสื้อแขนกุด แขนสั้นหรือแขนกระบอก บางรายมีสไบพาดไหล่ นุ่งผ้าถุง เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้น การแต่งกายของ ญาติผู้ป่วยจะต้องแต่งกายให้เรียบร้อย เหมาะสม เพื่อเป็นการให้เกียรติสถานที่พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชา มะมัตและผู้มาร่วมงาน รวมถึงเป็นการให้เกียรติตัวญาติผู้ป่วยเองด้วย

4. การแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

การแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม จะแต่งกายคล้ายคลึงกันกับการแต่งกายของผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย คือ จะแต่งกายตามวัยและเป็นการแต่งกายแบบท้องถิ่นสุรินทร์หรือมีการผสมผสานตามยุคสมัย เช่น หากผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นผู้ชาย ก็จะสวมเสื้อแขนสั้น ใส่กางเกงสามส่วนหรือกางเกงขายาว บางรายก็นุ่งผ้าโสร่ง มัดเอว ด้วยผ้าขาวม้า หากผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นผู้หญิง ก็จะสวมเสื้อแขนกุด แขนสั้น บางรายมีสไบพาดไหล่ นุ่งผ้าถุง เป็นต้น ทั้งนี้ทั้งนั้น การแต่งกายของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะต้องแต่งกายให้เรียบร้อย เหมาะสม เพื่อเป็นการให้เกียรติสถานที่พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชา มะมัต ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและตนเองอีกด้วย

จากการศึกษาการแต่งกายของนักแสดงในนาฏกรรมพิธีกรรมดังกล่าว พบว่า ลักษณะการแต่งกายของนักแสดงทั้งหมดนั้น โดยภาพรวมเป็นการแต่งกายแบบชาวเขมรพื้นบ้าน สุรินทร์

ผู้ชายสวมเสื้อคอกลมแขนสั้น นุ่งโสร่ง ภาษาเขมรเรียกว่า “โสร่งเปราะฮ์” หรือ “โฮลเปราะฮ์” มัดเอวและโพกศีรษะด้วยผ้าขาวม้า ภาษาเขมรเรียกว่า “สไบเปราะฮ์”

ผู้หญิงสวมเสื้อคอกลมแขนกระบอก หรือ นุ่งกระโจมอก พาดผ้าสไบ ภาษาเขมร เรียกว่า “ฉะนูดเล็ก” นุ่งผ้าถุง ภาษาเขมรเรียกว่า “โฮลเซรีย” หรือ “โสร่งเซรีย”

ลักษณะของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายแบบชาวเขมรพื้นบ้านสุรินทร์ มีดังนี้

1. ผ้าโสร่ง สำหรับผู้ชาย

ภาพที่ 58 ผ้าโสร่งที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสังคีตพิธีผู้ชายเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวด

ที่มา : ผู้วิจัย

ผ้าโสร่งนั้นมีด้วยกันหลายลักษณะ ทั้งที่มีลวดลาย และมีสีพื้น แต่ผู้คนส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับผ้าโสร่งที่มีลายตารางคล้ายผ้าขาวม้า แต่ตารางของโสร่งมักจะมีตาใหญ่กว่า ทั้งนี้ก็เพราะโสร่งจะมีขนาดใหญ่กว่านั่นเอง กล่าวคือ ยาวเกือบจรดข้อเท้า ขณะที่ผ้าขาวม้ามักจะยาวลงไปไม่เกินครึ่งแข้งเท่านั้น ลวดลายผ้าโสร่งจะตั้งเส้นยืนลายริ้วและทอขัดเส้นพุ่งเป็นตาราง ลวดลายผ้าโสร่ง ชื่อลายตาโล้ (ลายตารางใหญ่) ทำจากวัสดุเส้นใยและสีส้น คือ ฝ้าย สีแดง สีส้ม สีเหลือง สีเขียว สีนํ้าตาล เป็นต้น¹⁰⁹

2. ผ้าโจง สำหรับผู้ชาย

ภาพที่ 59 ผ้าโจงที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสังคัมพิธีผู้ชายเข้ามาสังสิดิในร่างของมะมีวด
ที่มา : ผู้วิจัย

¹⁰⁹ สีทธิชัย สมานชาติ, มรดกภูมิปัญญาสิ่งทออีสาน (โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2562); , มรดกภูมิปัญญาสิ่งทออีสาน (โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2562).

ในกลุ่มภาคอีสานตอนล่างในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์เคยเป็นแหล่งทอ “ผ้าสมปักปุม” (ผ้ามัดหมี่ที่ทอ มีองค์ประกอบคล้ายผ้าลายอย่าง คือ มีท้องผ้าขอบผ้า เชิงผ้า) ร่วมกับแหล่งทอผ้าในประเทศกัมพูชา ให้แก่ราชสำนักสยามตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จึงได้ทอประยุกต์ขึ้นเพื่อใช้เองในท้องถิ่น แต่จะไม่ใส่ลายเชิงผ้าแบบที่ราชสำนักสยามใช้ในการบ่งบอกยศหรือตำแหน่งชาวบ้านเรียกผ้ามัดหมี่ที่ทอแบบผ้าปุมว่า “ผ้าโฮล-เปราะห์” (โฮลสำหรับบุรุษ/ผู้ชาย) ซึ่งยังคงนิยมใช้ในงานพิธีแต่งงาน พิธีบวชนาคและงานสำคัญอื่นๆ¹¹⁰

3. ผ้าขาวม้า สำหรับผู้ชาย

ภาพที่ 60 ผ้าขาวม้าที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสังคัมพิธีผู้ชายเข้ามาสังสถิตในร่างของมะมีวด
ที่มา : ผู้วิจัย

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 235.

โครงสร้างลายผ้าขาวม้าจะเป็นแบบ “แพรลายปลาไหล” หรือ “แพรไล่เอียน” (เอียน คือ ปลาไหล) ที่ทอเป็นลายริ้วเล็กถี่ๆ ตลอดทั้งผืน ยกเว้นส่วนเชิงผ้าที่เว้นเป็นแถบทางยาวแบบผ้าขาวม้าฝ้ายทั่วไป แต่มีเอกลักษณ์เด่นที่การตกแต่งเชิงผ้าด้วย “ลายขีด” ที่มีความสัมพันธ์กับลายเชิงผ้า แพรว่า ผ้าเป็ยหรือเชิงตีนผ้าซิ่น โดยจังหวัดสุรินทร์เรียกผ้าขาวม้าเชิงคิดว่า “สไบเปราะห์” (สไบบุรุษ/ผู้ชาย) เนื่องจากเป็นผ้าที่ผู้ชายใช้ ถ้ามีลายขีดที่เชิงผ้าจะเรียกว่า “สไบเปราะห์รีเจ็ย” ซึ่งนิยมเก็บไว้ใช้ในโอกาสสำคัญเช่น งานแต่งงาน งานบวชและงานบุญสำคัญอื่นๆ ¹¹¹

4. ผ้าซิ่น สำหรับผู้หญิง

ภาพที่ 61 ผ้าซิ่นที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสังคัมพิธีผู้หญิงเข้ามาสังสถิตในร่างของมะมีวด
ที่มา : ผู้วิจัย

¹¹¹ สิทธิชัย สมานชาติ, มรดกภูมิปัญญาสิ่งทออีสาน (โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2562).

ผ้าชิ้นมัดหมี่โฮลของชาวไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์ คือ ส่วนตีนซิ่น ต่อด้วย “ประโบล” ซึ่งใช้เทคนิค “มัดหมี่” ในการสร้างลวดลายผ้าหน้าแคบเพื่อตกแต่งเป็นส่วน “ตีนซิ่น” โดยกลุ่มช่างทอผ้าในเขตจังหวัดสุรินทร์จะนิยมทอมัดหมี่ส่วนตัวสั้นเป็น “ลายใบไม้” ด้วย “โครงสร้างลายแบบผ้าซิ่นหมี่คั่น” เนื่องจากใช้นุ่งโดยผู้หญิงจึงเรียกว่า “โฮล-สไรย์” (แปลว่า ผ้าโฮลของสตรี/ผู้หญิง) ซึ่งเป็นการสลายลายมัดหมี่ “โฮล-เปราะห์” (แปลว่า ผ้าโฮลของบุรุษ/ผู้ชาย) ของผู้ชาย ที่เป็น “ผ้าปุม” นำมาทอเรียงใหม่ให้กลายเป็นลายริ้วง่าย ๆ¹¹²

5. ผ้าสไบ สำหรับผู้หญิง

ภาพที่ 62 ผ้าสไบที่ใช้สำหรับแต่งกายเมื่อสังคีตพิธีผู้หญิงเข้ามาสังสถิตในร่างของมะมีวด
ที่มา : ผู้วิจัย

¹¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 165

ผ้าสไบหญิง(ฉะนุดเล็ก) เป็นผ้าสีพื้น มีทั้งแบบเรียบๆและแบบที่มีลวดลายสวยงามมากมาย เช่น ลายโฮล ลายสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง นาค นกยูง เป็นต้น ใช้เทคนิคการทอแบบยกดอก ชาวเขมร นิยมสีขาว ใช้หม่มเป็นสไบทั้งชายทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

4.3.3 สถานที่และฉากของการแสดง

สถานที่และฉากของการแสดง คือ ละครเวทีสำหรับประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวัด สถานที่ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญและมีความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงเป็นอย่างมาก กล่าวคือ เราไม่สามารถแยกสถานที่ทำการแสดงกับการแสดงออกจากกันได้ ทั้งสองอย่างเกิดขึ้นได้เพราะการอาศัยซึ่งกันและกัน การแสดงย่อมมีสถานที่เพื่อใช้ในการแสดงและสถานที่ทำการแสดงต้องมีการแสดงเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง

สถานที่ทำการแสดงนั้น ไม่เพียงมีไว้สำหรับทำการแสดงเท่านั้น แต่ยังสามารถเป็นฉากของการแสดง เป็นสื่อในการช่วยขยายเรื่องราวหรือเหตุการณ์ของการแสดงให้เข้าใจง่าย ชัดเจน และช่วยให้เข้าถึงอารมณ์ของการแสดงมากยิ่งขึ้น ดังเช่น นาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวัด จังหวัดสุรินทร์ ที่มีละครเวทีเป็นสถานที่ใช้ทำการแสดงและละครเวทีนั้นเองก็เป็นฉากๆ หนึ่งของนาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวัด ที่ทำให้ผู้ชมได้เข้าใจและเข้าถึงเรื่องราวของการแสดงพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวัดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย สอดคล้องกับแนวคิดของ Turner, Victor W. (1982) กล่าวว่า “พิธีกรรม คือ ฉากๆ หนึ่งของเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงกิริยาท่าทาง คำพูดและวัตถุ (Symbols) ซึ่งถูกนำมาใช้ประกอบขึ้นในพื้นที่เฉพาะและแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสิ่งซึ่งมีอยู่จริง ที่ผิดธรรมดาหรือถูกบังคับให้เป็นไปตามความสนใจและจุดมุ่งหมายของผู้แสดงพิธี”

ด้วยเหตุนี้ สถานที่และฉากของการแสดง จึงมีความสำคัญทั้งทางด้านการเป็นสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการแสดงและเป็นฉากเพื่อสื่อถึงเรื่องราวของการแสดง โดยทั้งสองอย่างนี้สามารถช่วยให้นาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมீวัด หรือ การแสดงพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วัด มีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สถานที่ที่ใช้จัดตั้งละครเวทีสำหรับประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมี่วัด คือ บริเวณบ้านของผู้ป่วยหรือบริเวณบ้านของญาติผู้ป่วย จากการสัมภาษณ์นาย รชต บุตร กล่าวว่า “สาเหตุที่ต้อง

เป็นบ้านของผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วย เนื่องจากการจัดพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัดนั้น เป็นการจัดเพื่อรำลึกบูชา ขอขมาต่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษของวงศ์ตระกูลของผู้ป่วยและดวงวิญญาณเหล่านั้นก็จะสิงสถิตอยู่ ณ บ้านของผู้ป่วยหรือบ้านญาติผู้ป่วยเพื่อคอยปกป้องรักษาลูกหลานหรือหากมีสิ่งไม่ดีเข้ามาใกล้กรายคนในบ้านหรือทำให้เกิดความเดือดร้อน เชื่อกันว่า ดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่คอยดูแลนั้นสามารถรู้ได้ว่าสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นกับลูกหลานหรือแม้กระทั่งการเจ็บไข้ได้ป่วยที่ลูกหลานต้องจัดพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัดนั้นมาจากสาเหตุใด” อีกทั้งไม่ต้องเสียเวลาในการโบล (การทำนาย) เพื่อหาสถานที่จัดพิธีกรรม ทั้งยังสะดวกต่อการขออนุญาตการปลูกสร้างปะรำพิธีและเครื่องเช่นไหว้บูชาต่างๆ ที่ต้องนำมาจัดวาง ณ ภายในปะรำพิธี ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุด ด้วยเหตุนี้ จึงมักจัดตั้งปะรำพิธี ณ บริเวณบ้านของผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วย

การจัดตั้งปะรำพิธีสำหรับพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ มีดังนี้

1. ระเบียบการสร้างและรื้อถอนปะรำพิธี

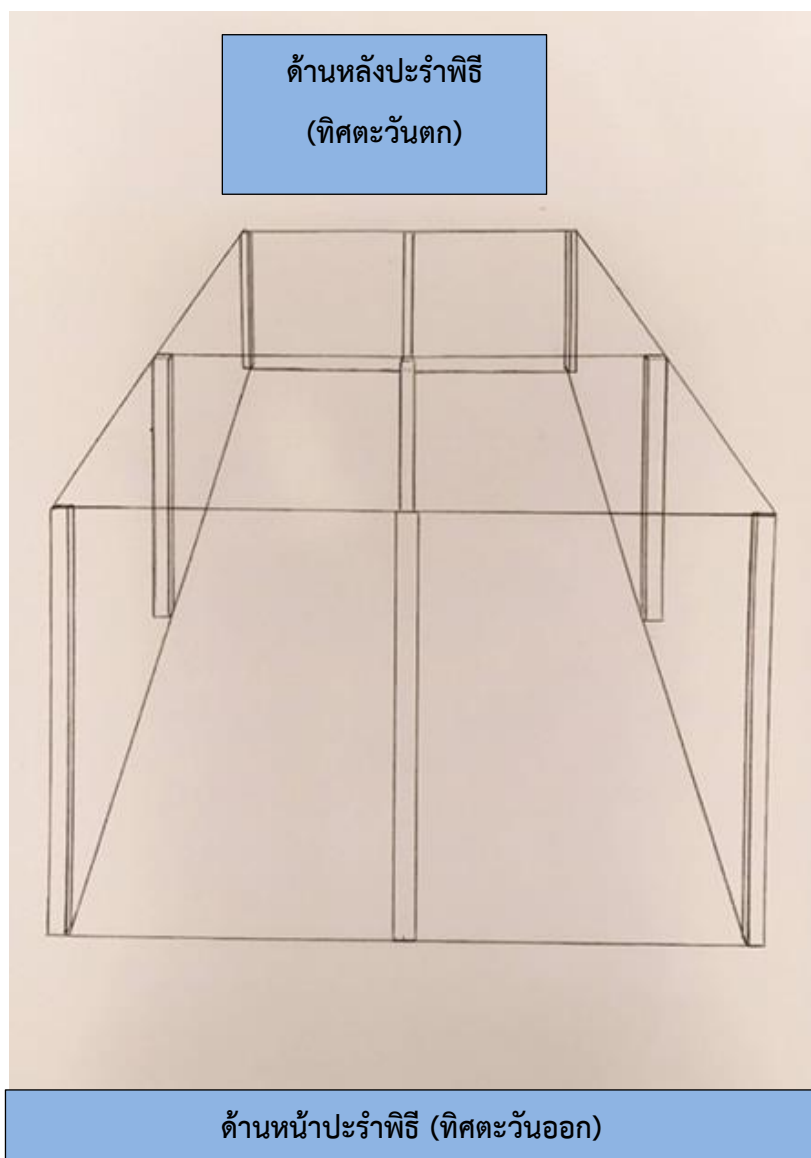
การสร้างปะรำพิธีมักจะสร้างให้เสร็จก่อนวันเริ่มพิธีอย่างน้อย 1 วัน หรือ ถ้าพิธีจะเริ่มในช่วงค่ำ ภายในช่วงเช้าก็สามารถสร้างปะรำพิธีได้ทันกาลและเมื่อพิธีกรรมเสร็จสิ้น ปะรำพิธีก็จะถูกรื้อออกทันที เป็นการปลูกสร้างแบบชั่วคราว ซึ่งตรงตามความหมายของชื่อที่เรียก

ด้านความเชื่อ เมื่อพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัดได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว จะต้องรื้อปะรำพิธีออกให้หมด เพราะถ้าหากยังไม่รื้อจัดการหรือยังเก็บปะรำพิธีไว้ เสมือนว่าการประกอบพิธีกรรมนั้นยังไม่เสร็จสิ้นและผู้ป่วยก็จะไม่หายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วย

2. ทิศทางการตั้งปะรำพิธี

ทิศทางในการตั้งปะรำพิธี ห้ามตั้งปะรำพิธีขวางทางพระอาทิตย์ สดิ่งทะงัย ให้ตั้งตามทางพระอาทิตย์ ปะนอยทงัย คือ หันหน้าปะรำพิธีไปทางทิศตะวันออก เป็นทิศเดียวกันกับมะมีวัดที่ต้องนั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกและห้ามหันปะรำพิธีไปทางทิศตะวันตก

ด้านความเชื่อ ทิศตะวันออกเป็นตัวแทนทิศด้านดี ทิศตะวันตกเป็นทิศด้านร้ายซึ่งจะทำให้ชีวิตตกต่ำ มีดมด เป็นทิศแห่งความตาย ฉะนั้นจึงไม่สร้างปะรำพิธีให้หันไปในทิศดังกล่าว มักนิยมสร้างปะรำพิธีให้หันไปทางทิศตะวันออก เพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 63 แบบจำลองทิศทางการตั้งประรำพิธี
ที่ใช้ในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์

ที่มา : ผู้วิจัย

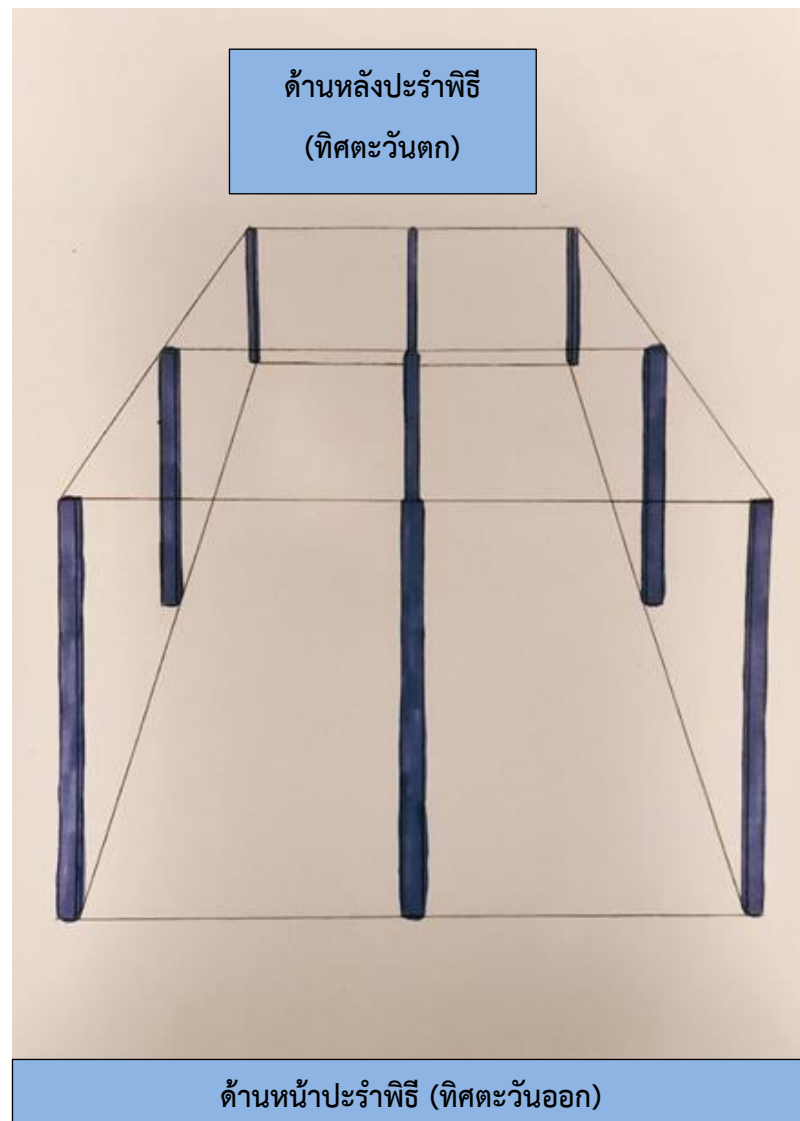
3. การตั้งเสาประรำพิธี

โครงสร้างของประรำพิธี จะประกอบไปด้วยเสาจำนวน 9 ต้น ที่ใช้เป็นฐานในการตั้งประรำพิธี ไม้ที่มักนำมาใช้เป็นเสาได้แก่ ไม้จากต้นตะครอง ภาษาเขมรสุรินทร์ เรียกว่า อังโคง ไม้จากต้นหม่อน หรือ ทำจากไม้ไผ่ ปัจจุบันมักนำไม้ไผ่มาทำเป็นโครง เนื่องจากหาได้ง่าย แต่บางครั้งก็จะใช้เต็นท์ทำเป็นประรำพิธี เพราะมีความสะดวกและประหยัดเวลา แต่เนื่องจากเต็นท์ 1 หลัง จะมีขาหรือเสาตั้งเต็นท์ 6 เสา จึงมีการนำเอาไม้ไผ่มาตั้งเพิ่มให้มีจำนวนเสาครบ 9 เสา สาเหตุที่จำเป็นต้องใช้เสาประรำพิธีเป็นจำนวนดังกล่าว เพราะเสากลางของประรำพิธีจะไว้สำหรับตั้งประติ้วล (สถานที่สังสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในพิธีกรรมบุญโถงมะมี้วด

ด้านความเชื่อ การที่มีเสา 9 ต้น ก็คือความเจริญก้าวหน้าในทุกๆด้านและเพื่อความเป็นสิริมงคลทั้งตัวพิธีกรรมและผู้ที่เข้ามาร่วมอยู่ในพิธีกรรม

4. รูปทรงของประรำพิธี

ในส่วนของรูปทรงของประรำพิธีจะมีทั้งที่เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสและสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดของประรำพิธี ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ของสถานที่เป็นหลักกว่ามีพื้นที่มากหรือน้อยเพียงใด อีกทั้งการคำนึงถึงการใช้พื้นที่ของมะมี้วดในการประกอบพิธีกรรม หากพื้นที่มีน้อยเกินไป มะมี้วดจะไม่สะดวกต่อการประกอบพิธีกรรม ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นสาเหตุที่ไม่มีการกำหนดขนาดของประรำพิธีที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน จากการสังเกตโดยส่วนใหญ่ ถ้าเป็นการใช้เต็นท์ ก็จะมีขนาดความสูง ความกว้าง ความยาวตามมาตรฐานของเต็นท์ หากใช้ไม้ตามแบบโบราณ ความสูงของประรำพิธีจะอยู่ที่ประมาณ 2 เมตรเศษ ความกว้างประมาณ 4-5 เมตร และ ความยาวประมาณ 6-7 เมตร

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 64 แบบจำลองการตั้งเสาและรูปทรงของประรำพิธี

ที่ใช้สำหรับพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วต จังหวัดสุรินทร์

ที่มา : ผู้วิจัย

5. ลักษณะของหลังคาปะรำพิธี

ลักษณะของหลังคาปะรำพิธีจะแบนหรือราบเรียบ แนวโครงสร้างของหลังคา หากมองทางด้านหน้าปะรำพิธีหรือทางทิศตะวันออก จะเป็นแนวขวางตะวันหรือเป็นแนวนอน มุงด้วยใบมะพร้าวแห้งหรือสดก็ได้ สมัยก่อนนั้น ใบมะพร้าวเป็นวัสดุทางธรรมชาติที่หาได้ง่าย มีขนาดใหญ่ กว้างและแบน เมื่อนำมาทับซ้อนกันหลายๆ ชั้น ก็สามารถเป็นร่มหลังคาได้ จึงได้นำมามุงเป็นหลังคาของปะรำพิธี

การวางใบมะพร้าว ก่อนอื่นจะผานใบมะพร้าวออกเป็น 2 ซี่ เพื่อเวลานำมาทับซ้อนกัน ใบมะพร้าวจะได้ไม่หล่นห้อยลงมำด้านกว้างของใบมะพร้าววางหันมาด้านหน้าปะรำพิธีและนำด้านแหลมของใบมะพร้าววางหันไปด้านหลังของปะรำพิธี ส่วนจะวางใบมะพร้าวจากขวาไปซ้ายหรือซ้ายไปขวาหรือขวาและซ้ายมาบรรจบกันที่ตรงกลาง ก็ขึ้นอยู่กับผู้จัดตั้งปะรำพิธี

ในกรณีที่ใช้เต็นท์ ก็ยังมีการนำใบมะพร้าวมาเสริมเป็นหลังคา ถึงแม้ไม่ได้ทำเป็นหลังคาทั้งหมดอย่างน้อยก็มีไว้เพื่อคงยึดปฏิบัติตามรูปแบบดั้งเดิมที่เคยมีมาแต่โบราณ ส่วนของพื้นปะรำพิธีก็จะปูด้วยเสื่อธรรมดา

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 65 แบบจำลองลักษณะของหลังคาประรำพิธี
ที่ใช้สำหรับพิธีกรรมบุญโงลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์

ที่มา : ผู้วิจัย

4.3.4 อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง

อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง คือ เครื่องเซ่นไหว้บูชาต่างๆ สำหรับพิธีกรรม ปัญโงลมะมีวด โดยแบ่งออกเป็น 8 สำหรับ แต่ละสำหรับจะจัดวางตามตำแหน่งต่างๆ ของพิธีกรรม ดังจะกล่าวต่อไปนี้

สำหรับที่ 1 เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมแซนขม็อง (การเซ่นไหว้ผี) ประกอบไปด้วย

1. บายศรีจาน 1 คู่ 2. บายศรีปากชาม 1 คู่ 3. เป หรือ จร็องเปริย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) 1 คู่
4. กรวย 5 อัน พร้อมใส่ดอกไม้ธูปเทียน 5. ชราเทิร (หมากกรรม) 1 คู่ 6. กระดัง 7. อังกอมะซิน
- ดินมุย 1 ถ้วย 8. ชั้นน้ำมนต์ 1 ชั้น 9. หมอน 1 ใบ 10. เสื้อ 1 ผืน 11. ไม้มงคลหรือใบไม้มงคล เช่น
- ใบเงิน ใบทอง เป็นต้น 12. ชั้นครุ 13. สุ่ม (อันรุด) 1 ใบ 14. หมากพลู 5 คำ 15. อาหารคาวหวาน
- และ 16. สุรา น้ำหวาน น้ำเปล่า อย่างละ 1 ขวด

ภาพที่ 66 เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมแซนขม็อง (การเซ่นไหว้ผี)

ที่มา : ผู้วิจัย

ตำแหน่งการวางสำหรับที่ 1 เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมแซนหม้อจ (การเซ่นไหว้ผี) ทั้ง 16 อย่าง มีการจัดวางดังนี้

1. เครื่องเซ่นไหว้ทั้งหมดจะถูกนำมาวางไว้บนเสื่อ วางหันหน้าไปทางทิศตะวันออก
2. นำอาหารคาวหวานและไม้ม้งคลหรือใบไม้ม้งคล เช่น ใบเงิน ใบทอง ใส่ใบเป หรือจรวงเปรี้ยย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) ซึ่งเปจะวางไว้บนกระดั่งและวางชราเทิร (หมากธรรม) ไว้ทั้ง 4 มุมของเป
3. นำบายศรีจานมาวางไว้ทั้ง 4 มุมของกระดั่งที่ใส่เป
4. นำขันครุ กรวย 5 อัน พร้อมใส่ดอกไม้ธูปเทียนและหมากพลูวางบนผ้าขาว นำบายศรีปากชามมาวางบนขาซ้ายขวา
5. วางอังกอมะชินดินมูย ไว้ทางด้านซ้ายหรือขวาของเครื่องเซ่นไหว้และวางขันน้ำมนต์ไว้ตรงกลางของเครื่องเซ่นไหว้ทั้งหมด
6. วางสุรา น้ำหวาน น้ำเปล่า ไว้ทางด้านซ้ายหรือขวาของเครื่องเซ่นไหว้
7. สุ่ม (อันรุด) จะใช้ครอบเครื่องเซ่นไหว้ที่มีอาหารคาวหวานหลังจากที่ทำพิธีเสร็จ เพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์ต่างๆ มากินเครื่องเซ่นไหว้ก่อนที่จะเก็บเครื่องเซ่นไหว้

เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมแซนหม้อจ (การเซ่นไหว้ผี) จะถูกนำมาวางไว้ ณ บริเวณพื้นที่ที่จะใช้เป่สถานที่จัดตั้งปะรำพิธี คือ บริเวณบ้านของผู้ป่วยหรือบริเวณบ้านของญาติผู้ป่วย (ในกรณีที่ใช้พื้นที่บริเวณบ้านของญาติผู้ป่วย เนื่องจากบริเวณบ้านของผู้ป่วยไม่สะดวกหรือมีพื้นที่เพียงพอ)

สำหรับที่ 2 เครื่องเซ่นไหว้เทพเทวา ณ เรียนติวดา หรือ เรียนตะกาล (สถานที่รับรองเทพเทวา สิ่งศักดิ์สิทธิ์เปื่องบน) ประกอบไปด้วย 1. ร่ม 1 คัน 2. หมอน 1 ใบ 3. เสื่อ 1 ผืน 4. ผ้าไหม 1 ผืน 5. สุรา น้ำหวาน น้ำเปล่า อย่างละ 1 ขวด 6. บายกันจ๊อบ (ข้าวห่อหรือข้าวกล่อง) 1 ห่อ 7. พนมกะซัจ (เจตีย์ทราย) 1 กอง 8. หญ้าคา 3 ต้น 9. กรวย 5 อัน พร้อมใส่ดอกไม้ธูปเทียน

10. ไบโพลี 3 ใบ 11. อังกอมะชินดินมุย 1 ถ้วย 12. บายศรีต้น 1 คู่ 13. บายศรีจาน 1 คู่ และ
14. ชราเทียร (หมากธรรม) 1 คู่

ภาพที่ 67 เครื่องเซ่นไหว้เทพเทวา ณ เรียนติวดา หรือ เรียนตะกาล
(สถานที่รับรองเทพเทวา สังกัดศีลพิธีเบ็องบน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่มา : ผู้วิจัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตำแหน่งการวางสำหรับที่ 2 เครื่องเซ่นไหว้เทพเทวา ณ เรียนติวดา หรือ เรียนตะกาล (สถานที่รับรองเทพเทวา สังกัดศีลพิธีเบ็องบน) ทั้ง 14 อย่าง จะถูกนำมาวางไว้ที่นั้งร้านนั้งร้านมีอยู่ 3 ชั้น แต่ละชั้นจะมีการวางเครื่องเซ่นไหว้ ดังนี้

ชั้นที่ 1 ได้แก่ ร่ม หมอน เสื้อ ผ้าไหม สุรา น้ำหวาน น้ำเปล่า และ บายกันจ๊อบ (ข้าวห่อหรือข้าวกล่อง)

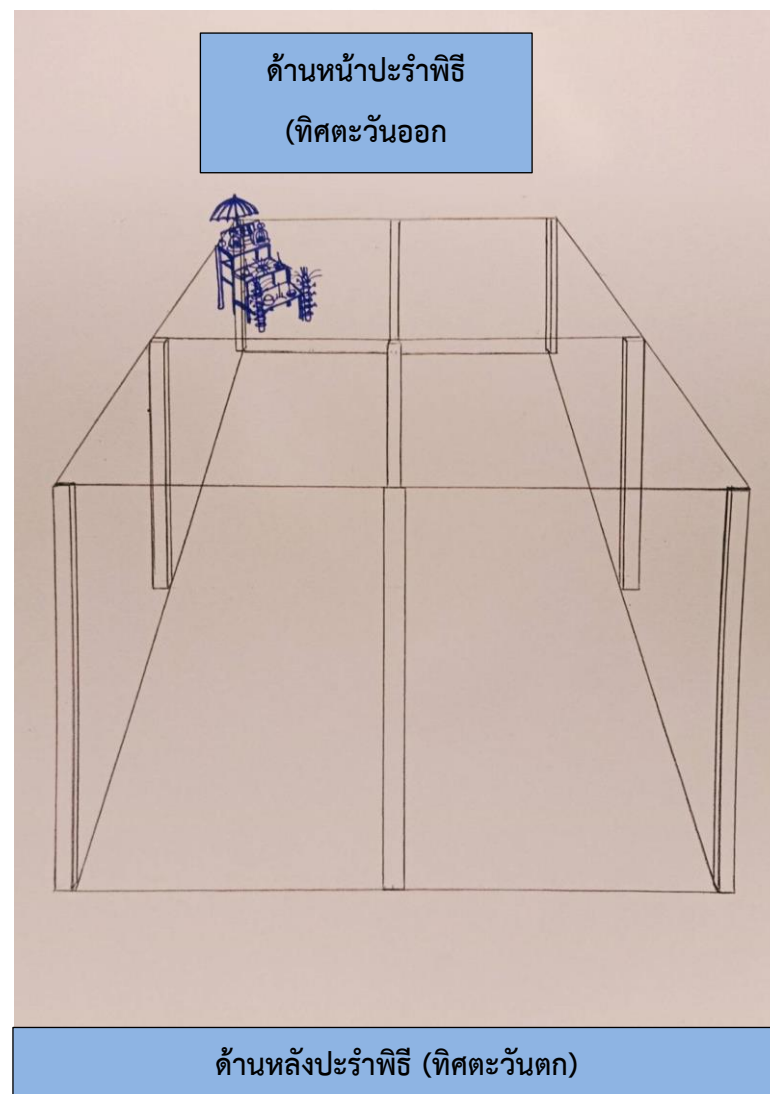
ชั้นที่ 2 ได้แก่ บายศรีจาน ชราเทียร (หมากธรรม) กรวย 5 อัน พร้อมใส่ดอกไม้ รูปเทียน และ ไบโพลี

ชั้นที่ 3 ได้แก่ พนมกะซัง (เจดีย์ทราย) หล้าคา และ อังกอมะซินตีนมุย

ส่วนบายศรีต้น จะถูกนำมาตั้งไว้ด้านข้างของนั่งร้านทางด้านซ้ายและขวา ฝั่งละ

1 ต้น

เรียนตีวตา หรือ เรียนตะกาล จะตั้งอยู่บริเวณภายนอกของปะรำพิธี หรือบริเวณด้านหน้าของปะรำพิธี โดยส่วนใหญ่มักจะตั้งอยู่ตำแหน่งทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือหรือทางด้านซ้ายของปะรำพิธีและหันหน้าเข้าหาปะรำพิธี

ภาพที่ 68 ตำแหน่งการวางเรียนตีวตา หรือ เรียนตะกาล

ที่มา : ผู้วิจัย

สำรับที่ 3 เครื่องเช่น ฦ เป หรือ จร็องเปริยย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) ประกอบไปด้วย 1. รูปปั้นคน 1 ตัว 2. ข้าวขาว 1 คำ 3. ข้าวดำ 1 คำ 4. อาหารคาวหวาน 5. ไช้ไก่ดิบ 1 ฟอง 6. ดอกไม้ 7. รูป 2 ดอก 8. เทียน 2 เล่ม 9. นุ่น 1 กำ 10. เส้นผมและเล็บผู้ป่วยที่ตัดแล้ว และ 11. กระจดั่ง 1 อัน

ภาพที่ 69 เครื่องเช่น ฦ เป หรือ จร็องเปริยย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย)

ที่มา : ผู้วิจัย

ตำแหน่งการวางสำรับที่ 3 เครื่องเช่น ฦ เป หรือ จร็องเปริยย (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) ทั้ง 10 อย่าง ไม่รวมกระจดั่ง จะถูกแบ่งออกเป็นอย่างละ 2 และจะถูกนำมาใส่ในกระทงที่อยู่ภายในแป้ทั้ง 2

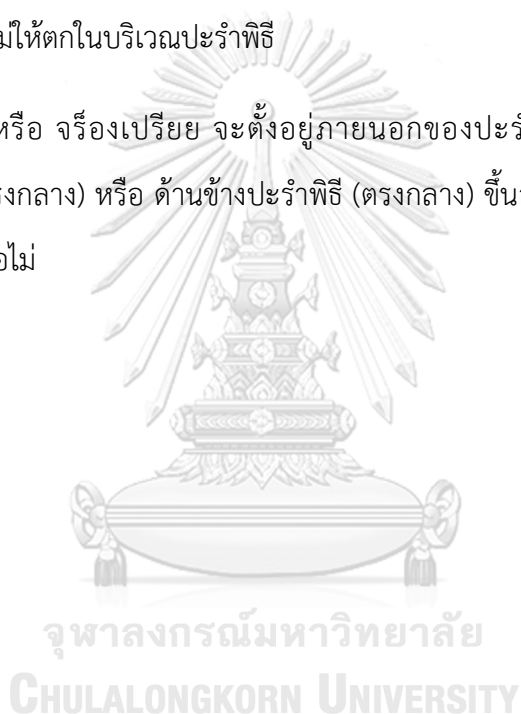
เปที่ใช้ในพิธีกรรมบุญโถมะมีวดจะมีอยู่ 1 คู่ 2 แบบ ดังนี้

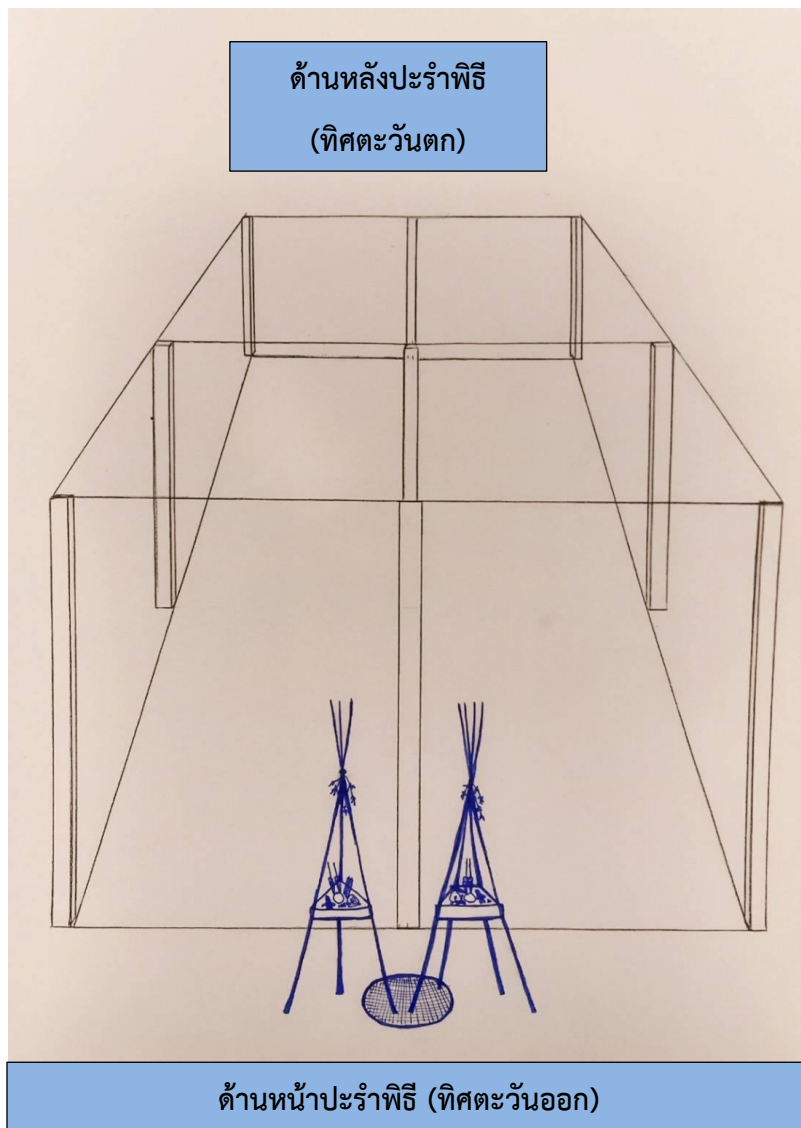
แบบที่ 1 ส่วนที่ใช้วางเครื่องเช่น จะทำเป็นรูป 3 เหลี่ยม มีขาเป็นฐานรองรับอยู่
3 ขา

แบบที่ 2 ส่วนที่ใช้วางเครื่องเช่น จะทำเป็นรูป 4 เหลี่ยม มีขาเป็นฐานรองรับอยู่
4 ขา

ระหว่างเปแบบที่ 1 กับ เปแบบที่ 2 จะมีกระดัง 1 ใบ วางใต้ขาของเปทั้ง 2 เพื่อเป็น
ภาชนะรองรับสิ่งไม่ดีไม่ให้ตกในบริเวณปะรำพิธี

เป หรือ จร็องเปรียย จะตั้งอยู่ภายนอกของปะรำพิธี ส่วนจะวางด้านใด เช่น
ด้านหน้าปะรำพิธี (ตรงกลาง) หรือ ด้านข้างปะรำพิธี (ตรงกลาง) ขึ้นอยู่กับบริเวณพื้นที่นั้นว่ามีพื้นที่
ที่สามารถวางเปได้หรือไม่

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 70 ตำแหน่งการวางเป หรือ จีรียงเปรี้ยย

ที่มา : ผู้วิจัย

ลำดับที่ 4 เครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาช่วยดูแลรักษาผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ประกอบไปด้วย 1. หัวหมู 1 หัว 2. ข้าวสุก 2 ถ้วย 3. กุ้งขาว 4-5 อย่าง 4. ขนม 3-4 อย่าง 5. ผลไม้ 3-4 อย่าง 6. สุรา น้ำหวาน น้ำเปล่า อย่างละ 3-4 ขวด 7. บายศรีต้น 1 คู่ 8. บายศรีถาด 2 คู่ 9. บายศรีปากชาม 2 คู่ 10. บายศรีจาน 2 คู่ 11. จวมตีวดา (จวมเทวดา) 12. จวมเนี้ยะตา (จวมตายาย) 13. จวมกรูกะเน็ด (จวมครูกำเน็ด) และ 14. ชั้นน้ำมนต์ 1 ชั้น

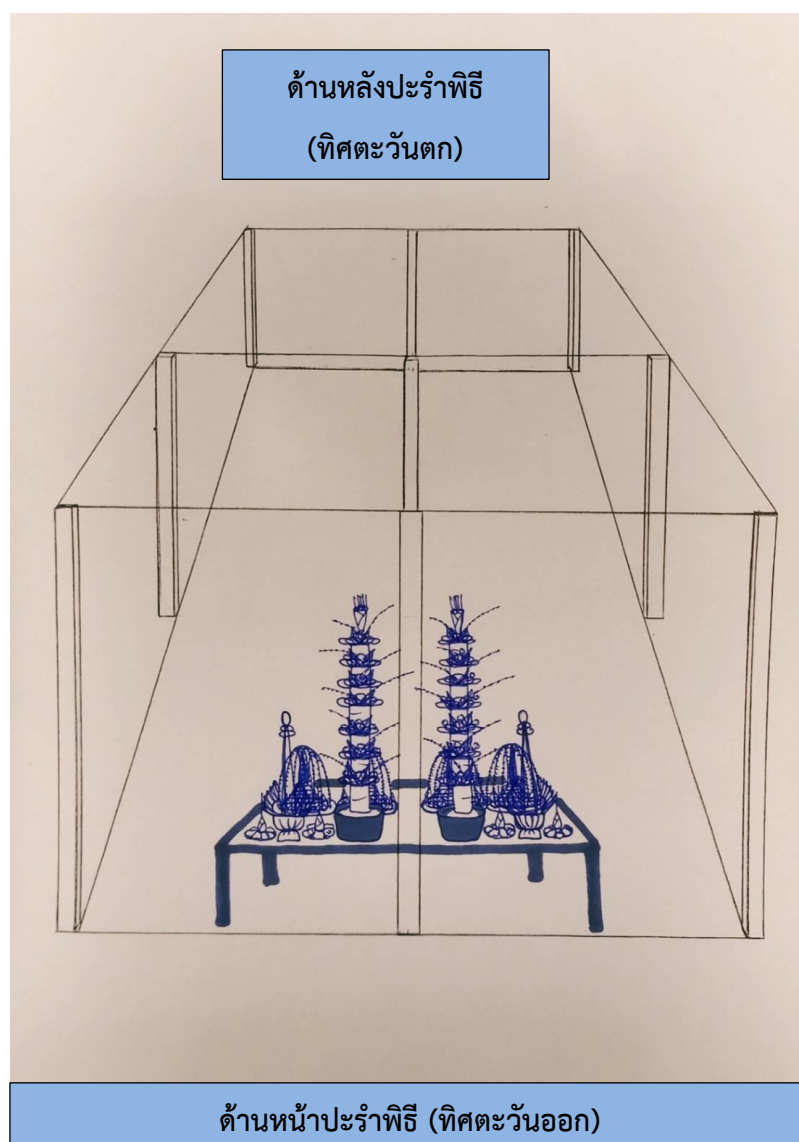
ภาพที่ 71 เครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาช่วยดูแลรักษาผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม
ที่มา : ผู้วิจัย

ตำแหน่งการวางสำหรับที่ 4 เครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาช่วยดูแลรักษาผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ทั้ง 14 อย่าง จะถูกนำมาวางไว้บนโต๊ะที่ได้จัดเตรียมไว้สำหรับวางเครื่องเซ่นไหว้บูชา การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาต่างๆ จะวางขนานซ้ายขวา ให้มีน้ำหนักเท่ากันทั้ง 2 ฝั่ง ดังนี้

1. บายศรีต้น บายศรีลาด บายศรีปากชาม และบายศรีจาน จะวางเรียงกันทั้งทางซ้ายและขวาของโต๊ะ
2. จวมตีวดา (จวมเทวดา) จวมเนี่ยะตา (จวมตายาย) และจวมกรูกะเน็ด (จวมครูกำเน็ด) จะวางเรียงกันเป็นแถวหน้ากระดาน ให้ได้กึ่งกลางของโต๊ะ
3. หัวหมู ข้าวสุก กับข้าว ขนม ผลไม้ สุรา น้ำหวาน และน้ำเปล่า จะวางไว้ตรงกลางหรือฝั่งใดฝั่งหนึ่งของโต๊ะ

ทั้งนี้ทั้งนั้น การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาสามารถปรับเปลี่ยนได้ ขึ้นอยู่กับขนาดความกว้างความยาวของโต๊ะและจำนวนของเครื่องเซ่นไหว้บูชา อย่างไรก็ตาม การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้บูชานั้น จะต้องจัดวางให้มีน้ำหนักที่เท่ากันทั้งซ้ายขวาเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

เครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะวางอยู่บริเวณด้านหน้าภายในประรำพิธีและวางอยู่ตำแหน่งตรงกลางด้านหน้าภายในประรำพิธี เครื่องเซ่นไหว้จะวางไว้บนโต๊ะหรือแคร่ ซึ่งจะหันหน้าเข้าหาประรำพิธีหรือหันหน้าเข้าหามะมีวด เพราะเชื่อว่า เครื่องเซ่นไหว้บูชาเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งท่านจะคอยดูแล คุ่มครองทั้งมะมีวด ผู้คนในประรำพิธี อีกทั้งการดำเนินพิธี ให้เป็นไปอย่างราบรื่น อีกทั้งมะมีวดและผู้คนในประรำพิธีจะต้องทำการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นกัน จึงจำเป็นที่จะต้องหันหน้าเข้าหากัน

ภาพที่ 72 ตำแหน่งการวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในประรำพิธี
ที่มา : ผู้วิจัย

สำรับที่ 5 เครื่องบูชาครุฑมณีวัด ประกอบไปด้วย 1. ดอกหรือขันโตกของมะมณีวัด 2. ดอกหรือขันโตกของผู้ป่วย 3. ชั้นครุ 4. บายศรีงาน 1 คู่ 5. อังกอมะซินดินมุย 1 ถ้วย 6. ชราเทิร (หมากธรรม) 1 คู่ 7. ดาบประจำตัวของมะมณีวัด 1 เล่ม 8. ชั้นรับขวัญ 9. เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และ 10. ไข่เลี้ยะ (ไข่ทำนายอาการเจ็บไข้ได้ป่วย) 1 ฟอง

ภาพที่ 73 เครื่องบูชาครุฑมณีวัด

ที่มา : ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตำแหน่งการวางสำรับที่ 5 เครื่องบูชาครุฑมณีวัด ทั้ง 10 อย่าง จะถูกนำมาวางไว้บนฟูกที่ปูด้วยผ้าขาว ฟูกที่ไว้สำหรับวางเครื่องบูชาครุฑมณีวัด จะมีอยู่ 2 ชั้น ชั้นที่ 1 เป็นฟูกที่ปูด้วยผ้าขาว ชั้นที่ 2 เป็นหมอนที่ปูด้วยผ้าขาว แต่ละชั้นจะมีการวางเครื่องบูชาครุฑ ดังนี้

ชั้นที่ 1 ได้แก่ ชั้นครุ และดาบประจำตัวของมะมณีวัด

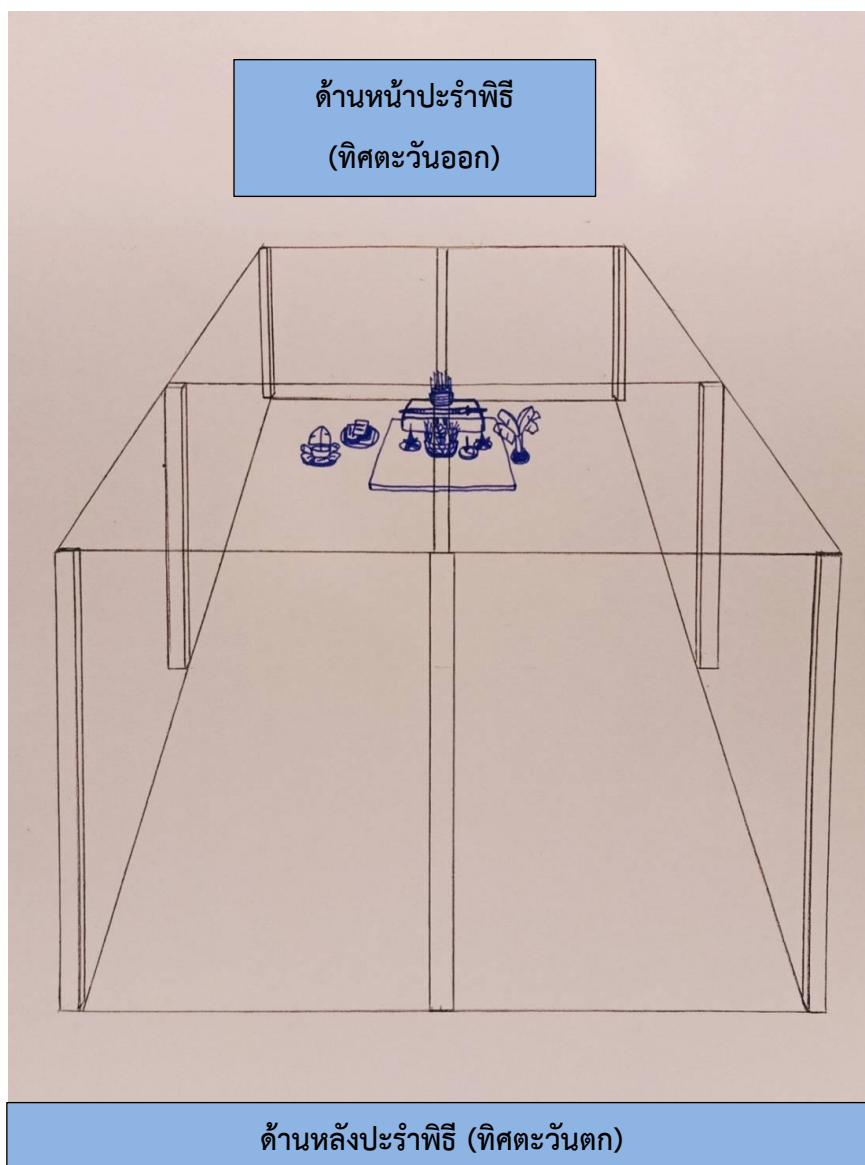
ชั้นที่ 2 ได้แก่ ดอกหรือขันโตกของมะมณีวัด ดอกหรือขันโตกของผู้ป่วย บายศรีงาน อังกอมะซินดินมุย และ ชราเทิร (หมากธรรม)

ก่อนที่ผู้ป่วยจะยกครุให้กับมะมณีวัด ดอกหรือขันโตกของมะมณีวัดที่ใช้ทำการเข้าทรง จะวางไว้บนหมอน หรือ ชั้นที่ 2 และเครื่องบูชาครุของผู้ป่วย ได้แก่ ชั้นครุ อังกอมะซินดินมุย และ

บายศรีจาน 1 คู่ จะวางไว้บนฟูก หรือ ชั้นที่ 1 เมื่อผู้ป่วยได้ทำการยกครุด้วยเครื่องบูชาดังกล่าว มะมืวดก็จะนำขันครุของผู้ป่วยไว้ชั้นที่ 2 หรือ บนหมอน นำอังกอมะชิมดินมุยและบายศรีจาน 1 คู่ ไว้บนโต๊ะหรือแคร่ที่วางเครื่องเช่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดาบประจำตัวของมะมืวดจะวางอยู่ชั้นที่ 2 หรือ บนหมอน มะมืวดบางคนก็จะวางดาบประจำตัวไว้ตรงกลางของตำแหน่งที่วางเครื่องเช่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ด้านข้างของฟูก ด้านซ้ายของปะรำพิธีหรือซ้ายมือของมะมืวด จะมีบายปลิงที่ใช้รับขวัญของผู้ป่วย เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ไว้สำหรับมะมืวดแต่งกายตอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่าง และไข่เคียว เป็นไข่สำหรับทำนายอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย ส่วนทางด้านขวาของปะรำพิธีหรือขวามือของมะมืวด จะเป็นชราเทีรแบบเป็นต้น คือ ต้นกล้วย จะมีอยู่ 2 ต้น ชราเทีรในพิธีกรรมปฎิญาณมะมืวด จะมีอยู่ 2 แบบ คือ 1. ชราเทีรแบบต้น และ 2. ชราเทีรแบบตัด โดยความเป็นจริงแล้ว ตำแหน่งการวางของบายปลิง เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และ ชราเทีร สามารถวางไว้ทางซ้ายหรือทางขวาก็ได้ ขึ้นอยู่ที่ความสะดวกของมะมืวด

เครื่องเช่นไหว้บูชาของมะมืวดและผู้ป่วย จะอยู่ด้านหน้าภายในปะรำพิธีซึ่งถัดจากตำแหน่งการวางเครื่องเช่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตำแหน่งดังกล่าว ยังเป็นที่นั่งสำหรับมะมืวดทำการเข้าทรง (มะมืวดบางท่านไม่นั่งเข้าทรงบนฟูก)

ภาพที่ 74 ตำแหน่งการวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาของมะมีวดและผู้ป่วย

ที่มา : ผู้วิจัย

สำหรับที่ 6 เครื่องเซ่นไหว้บูชาเทพเทวา ครูอาจารย์ และดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ณ ปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ประกอบไปด้วย 1. ไก่ต้ม 1 ตัว 2. กววย 5 พร้อมใส่ดอกไม้ธูปเทียน 3. ผลไม้ 2-3 อย่าง 4. ขนม 2-3 อย่าง 5. บายกันจ๊อบ (ข้าวห่อหรือข้าวกล่อง) 1 ห่อ 6. สุรา น้ำหวาน น้ำเปล่า อย่างละ 1 ขวด 7. ต้นกล้วย 1 ต้น 8. ต้นอ้อย 1 ต้น 9. ดาบ 1 เล่ม 10. ปืน 1 กระบอก 11. ปะกำ 1 วง 12. กระบอกน้ำไม้ไผ่ 1 กระบอก 13. ข้าวเปลือก 1 กระบุง 14. ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง 15. ข้าวสุก 1 คำ 16. ชราเทียร (หมากธรรม) 1 คู่ 17. หมาก 4 ลูก 18. จวมบูน และ 19. อังกอมะซินตีนมุย 1 ถ้วย

ภาพที่ 75 เครื่องเซ่นไหว้บูชาเทพเทวา ครูอาจารย์ และดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ณ ปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)

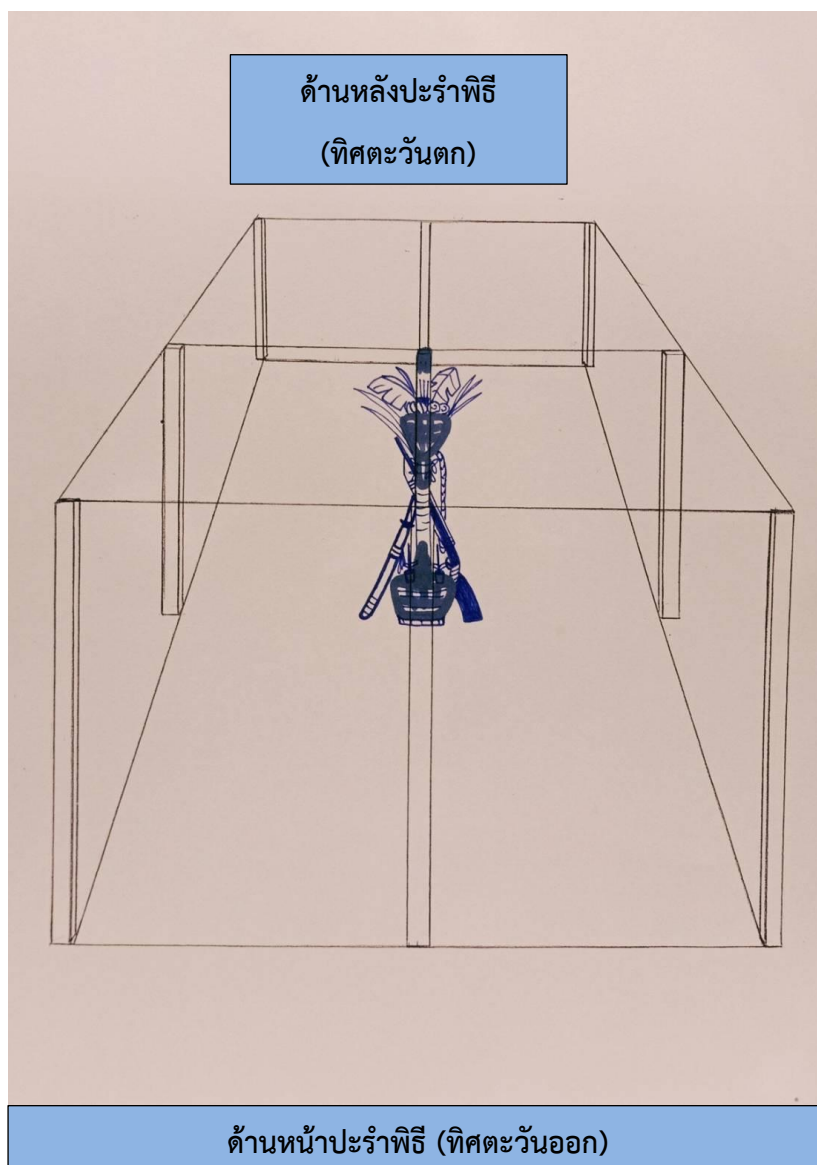
ที่มา : ผู้วิจัย

ตำแหน่งการวางสำหรับที่ 6 เครื่องเซ่นไหว้บูชาเทพเทวา ครูอาจารย์ และดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ณ ปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ทั้ง 19 อย่าง มีการจัดวาง มีดังนี้

1. วางเครื่องเซ่นไหว้บูชาไว้ในปะรำพิธี ที่ผูกกับเสากลางของปะรำพิธี ได้แก่ ไก่ต้ม
กรวย 5 พร้อมใส่ดอกไม้รูปเทียน ผลไม้ และ ขนม
2. วางและตั้งเครื่องเซ่นไหว้บูชาไว้ที่เสากลางของปะรำพิธี ได้แก่ บายกันจ๊อบ
(ข้าวห่อหรือข้าวกล่อ) ต้นกล้วย ต้นอ้อย ดาบ ปืน ปะกำ และ กระบองน้ำไม้ไผ่
3. วางเครื่องเซ่นไหว้บูชาไว้ด้านล่างของเสากลางของปะรำพิธี ได้แก่ ข้าวเปลือกที่
ใส่ในกระบุง ไข่ไก่ดิบ บายปุง (ข้าวสุก) ชราเทียร (หมากธรรม) หมาก จมบุน อังกอมะชินดินมุย สุรา
น้ำหวาน และ น้ำเปล่า

ตำแหน่งการวางประติ้วล จะวางตรงเสากลางภายในปะรำพิธี เป็นตำแหน่งที่กั้น
ระหว่างมะมี้วกับนักดนตรี ซึ่งจะหันหน้าไปทางนักดนตรีหรือหันหน้าไปทางทิศตะวันตกหรือ
ด้านหลังปะรำพิธี เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่คอยดูแล คุ่มครองผู้คนในปะรำพิธีและคุ้มกันไม่ให้
สิ่งชั่วร้ายเข้ามาล้ากรายภายในปะรำพิธี

ภาพที่ 76 ตำแหน่งการวางปะติ๋วลในประรำพิธี

ที่มา : ผู้วิจัย

- สำหรับที่ 7** เครื่องเซ่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา ประกอบไปด้วย 1. บายศรีต้น
2. บายศรีจาน 1 คู่ 3. ชราเทียร (หมากธรรม) 1 คู่ 4. มะพร้าว 1 ทะลาย 5. หมาก 1 ทะลาย 6. กล้วย
1 เครือ และ 7. ต้นกล้วย 1 ต้น

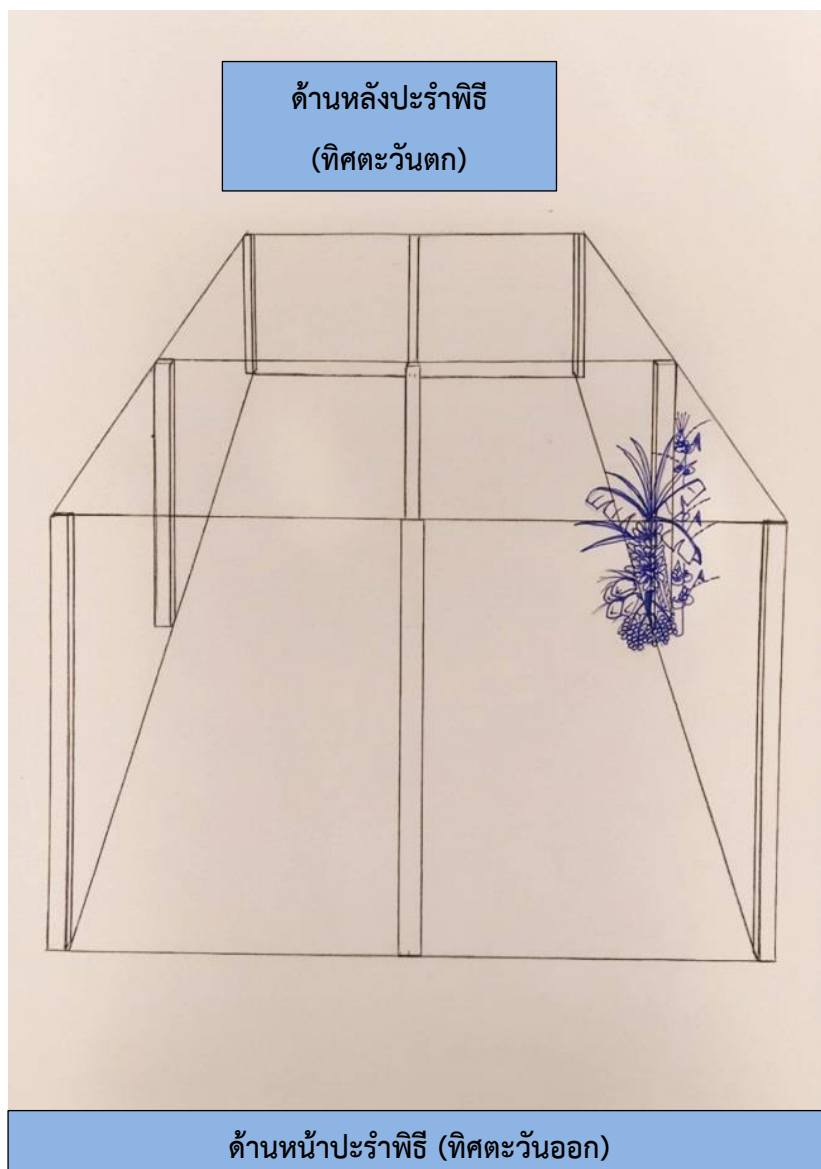

ภาพที่ 77 เครื่องเซ่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา
ที่มา : ผู้วิจัย

ตำแหน่งการวางสำหรับที่ 7 เครื่องเซ่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา ทั้ง 7 อย่าง จะถูกนำมาวางและตั้งไว้ตรงเสาด้านซ้ายของปะรำพิธี ซึ่งอยู่ข้างกับเสากลางหรือเสาประตั่วล

ตำแหน่งการตั้งสถานที่สถิตของเจ้าป่าเจ้าเขา ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประกอบ พิธีกรรมปัญญาโกลมะมืวด กล่าวคือ พิธีกรรมปัญญาโกลมะมืวดจะจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ 2 อย่าง คือ 1. เพื่อไหว้ครูหรือประสิทธิครูของมะมืวด 2. เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ของผู้ป่วย ถ้าหากเป็นกรณีที่ 1 เพื่อเป็นการไหว้ครูมะมืวด จะตั้งสถานที่สถิตของเจ้าป่าเจ้าเขา ทั้ง 9 เสาของปะรำพิธี แต่ถ้าหากเป็น

กรณีที่ 2 เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย จะตั้งสถานที่สถิตของเจ้าป่า เจ้าเขา เพียงเสาเดียว ดังกล่าวไป

ภาพที่ 78 ตำแหน่งการตั้งสถานที่สถิตของเจ้าป่าเจ้าเขา
ที่มา : ผู้วิจัย

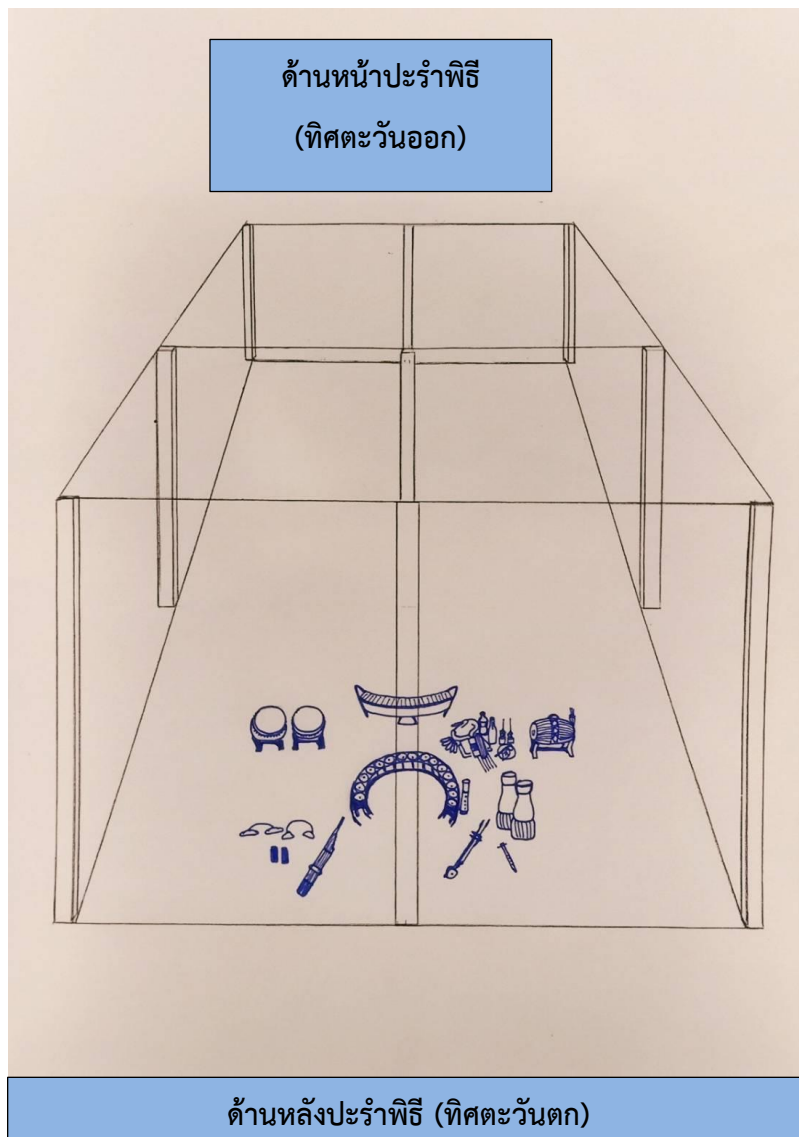
สำรับที่ 8 เครื่องเซ่นไหว้บูชาครูเพลง ประกอบไปด้วย 1. ผ้าขาว 1 ผืน 2. กรวย 5 พร้อมใส่ดอกไม้ธูปเทียน 3. หมากพลู 5 คำ 4. บุหรี่ 5 มวน 5. ธูปและเทียนอย่างละ 1 ชุด 6. เงิน 26 บาท 7. อังกอมะขิ่นดินมูย 1 ถ้วย 8. ข้าวสุก 1 ถ้วย 9. กีบข้าว 2-3 อย่าง 10. ขนม 2-3 อย่าง 11. ผลไม้ 2-3 อย่าง 12. สุรา น้ำอัดลม น้ำเปล่า อย่างละ 1 ขวด 13. ชราเทียร (หมากธรรม) 1 คู่ และ 14. ชั้นน้ำมนต์ 1 ชั้น

ภาพที่ 79 เครื่องเซ่นไหว้บูชาครูเพลง
ที่มา : ผู้วิจัย

ตำแหน่งการวางสำรับที่ 8 เครื่องเซ่นไหว้บูชาครูเพลง ทั้ง 14 อย่าง จะถูกนำมาวางไว้ตรงตำแหน่งของนักดนตรี ซึ่งจะอยู่ด้านหลังภายในปะรำพิธี นอกจากนี้เครื่องเซ่นไหว้ดังกล่าว นักดนตรีก็จะนำเครื่องดนตรีต่างๆ ที่นำมาบรรเลงในพิธีกรรมมาวางไว้เพื่อไหว้ครูเพลงด้วย

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปี่จอลมะมี้ด จะวางตรงตำแหน่งด้านหลังภายในปะรำพิธีและหันหน้าเครื่องดนตรีไปทางมะมี้ดหรือด้านหน้าของปะรำพิธี เพื่อนักดนตรีจะได้สังเกตสถานการณ์และบรรเลงเพลงตามสถานการณ์ในพิธีกรรมได้สะดวก

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 80 ตำแหน่งการจัดวางเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัด

ที่มา : ผู้วิจัย

เครื่องเช่นไหว้บูชาที่ใช้สำหรับพิธีกรรมปัญญาโลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ ดังกล่าวไปทั้งหมดนั้น นายอัครชัย ประประโคน ครูมะมีวัด ได้อธิบายความหมายและความสำคัญของเครื่องเช่นไหว้บูชาต่างๆ ดังนี้ว่า

“1. เครื่องเช่นไหว้ในพิธีกรรมแขนขมมือจ (การเช่นไหว้ผี) คือ เครื่องเช่นไหว้สำหรับ เช่นไหว้ผี ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย เจ้าที่ เจ้าทาง เพื่อบอกกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการ จัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดและขออนุญาตใช้สถานที่เพื่อจัดตั้งปะรำพิธี เชื่อกันว่า หากไม่ทำพิธี แขนขมมือจ จะทำให้ดวงวิญญาณดังกล่าวโกรธเคืองและอาจบันดาลให้พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดดำเนิน ไปอย่างไม่ราบรื่น

2. เรียนตีวตา หรือ เรียนตะกาล คือ สถานที่สถิตของเทพเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เบื้องบน เป็นสถานที่รับรองเทวดาที่ลงมาเพื่อเป็นการผจญมารและป้องกันสิ่งที่ไม่ดีไม่ให้เข้ามาทำลาย พิธีกรรม เรียนตีวตา เป็นนั่งร้านที่มี 3 ชั้น หรือ 9 ชั้น เพราะมีความเชื่อว่าการทำนั่งร้านเพื่อการวาง เครื่องบูชานั้นต้องเป็นเลขคี่ถือว่าเป็นมงคล

3. เป หรือ จรียงเปรียย คือ สถานที่รวมตัวของภูตผี ดวงวิญญาณร้าย สิ่งไม่ดีต่างๆ ที่จะมาทำร้ายผู้ป่วยหรือเข้ามาใกล้ร่างกายในพิธีกรรม ดังนั้น จึงไม่สมควรที่จะนำไปเข้ามาไว้ภายใน หรือเข้าใกล้ปะรำพิธี เพราะถือว่าปะรำพิธีเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ สมควรมีแต่สิ่งที่ดีงามและความ เป็นสิริมงคล หลังจากที่มีมะมีวัดใช้ดาบขับไล่สิ่งไม่ดีต่างๆ ให้ออกไปจากตัวผู้ป่วยและออกไปจาก ปะรำพิธี ก็จะทำการขับไล่สิ่งไม่ดีเหล่านั้นให้ไปรวมกันอยู่ที่เปและกำจัดทิ้งโดยใช้ดาบฟันเปแล้วรีบ นำเปไปทิ้งให้ห่างจากปะรำพิธี

4. ปดาร์ หรือ เพดาน คือ ผ้าขาวกางกั้นไว้ด้านบนของปะรำพิธี อยู่เหนือศีรษะของ มะมีวัด เพื่อเป็นที่รองรับ กำบังร่มเงาและคุ้มครองผู้อยู่ในปะรำพิธี อีกทั้งเป็นสิ่งกำหนดการเริ่มพิธี และเสร็จสิ้นพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด โดยมะมีวัดจะนำดาบประจำตัวมาตัด ปดาร์ หรือ เพดาน ในช่วง เสร็จสิ้นพิธีกรรม

5. ตอก หรือ ชั้นโตกของมะมีวัด คือ สิ่งที่มีมะมีวัดใช้ถือและเพ่งอัญเชิญครูและดวง วิญญาณให้เข้ามาสิงสถิตในร่าง เป็นการเข้าทรงเพื่อทำการรักษาผู้ป่วย

6. ตอก หรือ ชั้นโตกของผู้ป่วย คือ สิ่งที่มีผู้ป่วยใช้ถือและเพ่งอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษให้เข้ามาสิงสถิตในร่าง เป็นการบูชาหรือถวายแด่สิ่งศักดิ์สิทธิ์

7. จวมตีวตา และ จวมเนี้ยะตา คือ เครื่องบูชาสำหรับเทวดาและตายาย เมื่อมะมืวด ได้อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเข้ามาในปะรำพิธี จวมตีวตาและจวมเนี้ยะตา จะเป็นสถานที่สถิตของ เทวดาและตายาย หรือเรียกจวมทั้งสองนี้ว่า “จวมบองบ้อด”

8. จวมกรู หรือ ครูกำเนิด คือ ชาวไทยเขมรมีความเชื่อว่าทุกคนเกิดมาจะต้องมีครู ต้นกำเนิด “จวมกรู” เพราะมีความเชื่อว่าจวมกรูเป็นที่สถิตเทวดาผู้คุ้มครองบุคคลนั้นๆ ครูกำเนิด สามารถให้คุณและให้โทษแก่บุคคลที่เป็นเจ้าของได้ กล่าวคือ ถ้าทำผิดครูกำเนิดจะทำให้เกิดอาการ ต่างๆ เช่น ปวดศีรษะมากและห้ามบุคคลอื่นจับต้องศีรษะ เป็นต้น เพราะจะเป็นการละเมิดต่อเทวดา ผู้รักษา หากกระทำผิดต่อครูกำเนิดหรือโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์จะต้องทำพิธีขอขมาต่อครูกำเนิดโดยการ จุดธูปเทียนบูชา ยอมรับความผิดที่กระทำและให้สัจจะว่าจะไม่ประพฤติปฏิบัติต่อไป

9. ชันครู คือ เป็นเครื่องบูชาครูและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สูงที่สุด ในพิธีกรรมบุญโงลมะมืวด นั้น ผู้ป่วยก็จะยกชันครูให้กับมะมืวดเพื่อทำการรักษา

10. อังกอมะชินดินมุย หรือ อังกอกะแย คือ สิ่งที่ใช้บูชาครู โดยผู้ป่วยจะใช้บูชา พร้อมกับยกชันครูแด่นักดนตรีและมะมืวดก่อนเริ่มทำพิธีรักษา

11. บายศรีจาง คือ เครื่องบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลงมาช่วยอวยพรให้เกิด สิริมงคลหรือเป็นเครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญต่างๆ บายศรีจาง เป็นบายศรีเขมรโบราณที่มีความสำคัญมากในพิธีกรรมบุญโงลมะมืวด หากไม่มีบายศรีต้น บายศรีถาด บายศรีปากชาม เพียงแค่นี้ บายศรีจางก็สามารถแทนบายศรีทั้งหมดได้

12. บายศรีต้น คือ เครื่องบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลงมาช่วยอวยพรให้เกิด สิริมงคลหรือเป็นเครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญต่างๆ มีลักษณะเรียวยาว ตั้งตรง เป็นบายศรีพื้นบ้าน ชั้นของบายศรีจะแบ่งตามศักดิ์ของมะมืวดและวาระของการบูชา เช่น บูชาชั้นพรหม ใช้ 9 ชั้น บูชาชั้น เทพใช้ 7 ชั้น บูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เจ้าที่เจ้าทาง ใช้ 5 ชั้น

13. บายศรีถาด คือ เครื่องบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลงมาช่วยอวยพรให้เกิด สิริมงคลหรือเป็นเครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญต่างๆ เป็นบายศรีพื้นบ้าน ชั้นของบายศรีจะแบ่งตามศักดิ์

ของมะมืวดและวาระของการบูชา เช่น บูชาชั้นพรหม ใช้ 9 ชั้น บูชาชั้นเทพ ใช้ 7 ชั้น บูชาดวงวิญญาน บรรพบุรุษ เจ้าที่เจ้าทาง ใช้ 5 ชั้น

14. ชราเทียร หรือ หมากธรรม คือ กรรณฐาน เป็นเครื่องบูชาโบราณของชาวเขมรอย่างหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งสำคัญมากในพิธีกรรมปัญญาjolมะมืวด

15. บายปลิง หรือ ชั้นรับขวัญ คือ สิ่งที่มีไว้สำหรับใช้รับขวัญของผู้ป่วย ซึ่งบายปลิงจะมีอยู่ 2 แบบ คือ 1. บายปลิงของผู้ป่วยที่เป็นผู้ชาย ซึ่งรอบบายปลิงจะมีผ้าขาวม้าหรือผ้าที่ผู้ชายใช้สวมใส่ และ 2. บายปลิงของผู้ป่วยที่เป็นผู้หญิง ซึ่งรอบบายปลิงจะมีผ้าสบหรือผ้าถุงที่ผู้หญิงใช้สวมใส่

16. เครื่องแต่งกาย คือ สิ่งที่เตรียมไว้สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมืวดได้เลือกสวมใส่ตามความชอบ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมืวดมีมากมาย ซึ่งจะมีการเลือกสวมใส่เสื้อผ้าหรือแต่งกายที่ไม่เหมือนกัน

17. ตาบ คือ อาวุธประจำตัวของมะมืวดที่ใช้ป้องกันตัวและใช้ในการขับไล่สิ่งไม่ดีออกจากตัวของผู้ป่วยและปะรำพิธี

18. ไข่เสี่ยะ คือ ไข่ไก่ดิบที่ใช้สำหรับการเสี่ยะหรือเพื่อการถอนสิ่งไม่ดีที่อยู่ในร่างกายของผู้ป่วยออกไปและเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยว่าเกิดจากอะไรและหาวิธีรักษา

19. ปะตั่วล เป็นองค์ประกอบสำคัญในพิธีกรรมปัญญาjolมะมืวดที่ไม่เพียงเป็นสถานที่สถิตของเทพเทวดา ครูอาจารย์ ดวงวิญญานบรรพบุรุษเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่รวบรวมเครื่องมืออุปกรณ์ เกี่ยวกับอาชีพของดวงวิญญานบรรพบุรุษของผู้ป่วย อาวุธที่ดวงวิญญานบรรพบุรุษใช้ป้องกันตัว อีกทั้งรูปปั้นสัตว์ที่สมัยโบราณใช้เป็นยานพาหนะของดวงวิญญานบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต ในขั้นตอนพิธีกรรมปัญญาjolมะมืวดจะมีการอัญเชิญดวงวิญญานบรรพบุรุษเข้ามาในร่างมะมืวดและจะใช้อุปกรณ์ต่างๆ ดังกล่าวมาจำลองเหตุการณ์เมื่อครั้งยังมีชีวิตให้ลูกหลานได้เห็นและได้รู้จัก

20. กัญจือเซราปุจ คือ เครื่องบูชาและที่สถิตของพระวิษณุกรรม ปะกำ เจ้าที่
ปะรำพิธี พร้อมการระลึกคุณของพระทั้ง 5 องค์ พระแม่โพสพ พระแม่คงคา พระแม่ธรณี พระเพลิง
พระพาย ที่ให้ความอุดมสมบูรณ์และล่อเลี้ยงชีพนุชย์
21. รัม ใช้สำหรับกางกันบังร่มเงาแต่เหล่าเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เสด็จมาประทับ
22. หมอน เป็นการหนุนนำคำจุนพักพิงและเป็นเครื่องกำนัถวายการต้อนรับ
23. เสื่อ ใช้สำหรับปูลาดรองรับและเป็นเครื่องกำนัถวายการต้อนรับ
24. ผ้าไหม เป็นการถวายการต้อนรับแต่เหล่าเทวดาสีงศักดิ์สิทธิ์ที่เสด็จมาประทับ
และเป็นเครื่องกำนัถวายการต้อนรับในการแต่งกาย
25. น้ำเปล่า สุรา น้ำหวาน เป็นเครื่องถวายการต้อนรับแต่เหล่าเทวดาสีงศักดิ์สิทธิ์
ด้านการอาหารเครื่องเซ่นไหว้
26. บายกันจ็อบ (ข้าวห่อหรือข้าวกลอง) เป็นเครื่องถวายการต้อนรับแต่เหล่า
เทวดาสีงศักดิ์สิทธิ์ ด้านการอาหารเครื่องเซ่นไหว้
27. พนมกะซัจ (เจดีย์ทราย) เป็นเครื่องบูชาเทวดานพเคราะห์ การระลึกคุณธาตุดิน
พระแม่ธรณีแห่งการเจริญงอกงามแห่งสรรพสิ่งและใช้เป็นการบูชาการแก้เคล็ดเรื่องของการต่ออายุ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
28. หญ้าคา เป็นหญ้าที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากน้ำอัมฤทธิ ใช้ปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย ไม่ให้สิ่งไม่
ดีเข้ามาสู่โรงพิธี
29. กรวย 5 เป็นเครื่องบูชาคุณทั้ง 5 ได้แก่ คุณพระพุทธร คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์
คุณบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์
30. ไบโพธิ์ 3 ไบ คือ ตัวแทนในพระพุทธรศาสนา คุณทั้ง 3 ได้แก่ พระพุทธร
พระธรรม พระสงฆ์
31. ดิน เป็นธาตุที่สำคัญที่ก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ และเกี่ยวข้องกับการบูชาการเคารพ
พระแม่ธรณี หรือเคารพต่อพระภูมิเจ้าที่ เจ้ากรุงพาลี ที่สถิตอยู่ในสถานที่ตั้งโรงพิธีหรือที่อยู่อาศัย

32. อังกอมะชินตินมูย เป็นเครื่องบูชาชั้นสูงตัวแทนของพระวิศณุกรรม เทพแห่งการช่างและสรรพวิชาในแขนงต่างๆ
33. บายศรีตัน ถือว่าเป็นหลักชัยที่ตั้งแห่งเขาพระสุเมรุมาศ เป็นที่ประทับของเหล่าเทพเทวดาทั้งหลาย
34. บายศรีจาน เป็นเครื่องบูชาครูและเป็นบายศรีบรมครูชั้นสูงที่ขาดไม่ได้ในทุกๆ การประกอบพิธีการไหว้ ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล
35. ชราเทียร (หมากธรรม) เป็นเครื่องบูชาชั้นสูง เพื่อการบูชาธรรม เพื่อความเห็นแจ้งที่มีความหมาย เช่นเดียวกับไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา
36. ก้านกล้วย เป็นวัสดุที่หาง่ายและเหมาะต่อการทำเป หรือ จร็องเปรียย และมีความหมายที่ดีตามชื่อ จะทำการรักษาผู้ป่วยได้โดยง่าย
37. รูปปั้นคน ทำจากแป้งผสมนํ้านวดเข้ากัน เป็นตัวแทนของคนผู้ป่วยและบุคคลภายในบ้าน เพื่อเป็นการบูชาเทวดานพเคราะห์ที่เข้ามาเสวยอายุของคน มีคุณทางด้านสะเดาะเคราะห์
38. ข้าวขาว ใช้ในการบูชาพระเกตุ เทวดานพเคราะห์ที่เข้ามาเสวยอายุ เพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายต่างๆ
39. ข้าวดำ ใช้ในการบูชาพระราหู เทวดานพเคราะห์ที่เข้าเสวยอายุ เพื่อขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายต่างๆ
40. อาหารคาวหวาน เป็นเครื่องบวงสรวงสังเวยบูชาใช้บูชาเทพเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ดวงวิญญาณ ที่เข้ามาในพิธีการหรือเข้ามาสิงสถิตในตัวของมะมีวดได้รับประทาน
41. ไข่ไก่ดิบ ใช้ในการบูชาพราย 8 เคียร หรือ เปรียย กบาล ปรำเบย และใช้ในการรักษาโดยใช้วิธีการเสียะ
42. ดอกไม้ เป็นเครื่องบูชา เป็นสิ่งที่สวยงามสำหรับไหว้บวงสรวงเทพเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครูบาอาจารย์และดวงวิญญาณที่มาสถิตในพิธีการได้ชื่นชมคุ้มครอบรักษา

43. เทียน เป็นเครื่องบูชาธรรมเพื่อเกิดแสงสว่าง จะประกอบกิจอันใดและการใช้ชีวิตไม่มีดมนให้มิแสงสว่างอย่างมีสติ
44. กระดิ่ง ใช้ในการรองรับเปและควบคุมอาณาเขตของดวงวิญญาณที่กระทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ
45. นุ่น เป็นวัสดุธาตุเบาและติดไฟง่าย อีกทั้งเป็นสัญลักษณ์ความบริสุทธิ์ ให้อาการป่วยจากหนักกลายเป็นเบา
46. เส้นผมและเล็บผู้ป่วย ถือว่าอยู่สูงที่สุดในร่างกาย เล็บเป็นสิ่งที่ตัดสั้นแล้วยาวคืนได้ ซึ่งถือว่าการสละของรักของหวงแทนตัวตน เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้มีอายุยืนยาวเช่นเดียวกับเส้นผม
47. หัวหมู เป็นเครื่องสังเวยที่สำคัญเพื่อบวงสรวงบูชาโยธู เทพฝ่ายยักษ์และเจ้าที่ดวงวิญญาณที่รับประทานอาหารคาวและเป็นสัตว์ที่ใหญ่ที่สุดในการบูชาพิธีการเล่นมะมีวด
48. ผลไม้ที่ห้ามบูชา มีดังนี้
1. ห้ามผลไม้ที่นามไม่มงคล เช่น มะเฟือง มะไฟ ลางสาต มะละกอ
 2. ห้ามนำผลไม้หรือสิ่งของแตกหักเน่าเสียมาบูชา เพราะจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดีต่อผู้ป่วยและจะทำให้รักษายาก
49. ชั้น 2 ใบ ที่ใช้สำหรับมะมีวดเข้าทรง คือ ชั้นด้านนอกและด้านใน ชั้น 2 ใบ ถือว่าเป็นเกราะป้องกันภัยอันตรายต่างๆ เช่น มนต์ดำ อาวุธต่างๆ ที่จะเข้าสู่ตัวของผู้เข้าทรง
50. ทรูยตะลือบ (กรวยคว่ำ) เป็นเครื่องขอขมาในสิ่งที่ผิดพลาดหรือเผลอทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งผิดไป และป้องกันภัยอันตราย รวมถึงการป้องกันของยอนสูตัวหรือของเข้าตัว
51. ทรูยอันซอม (กรวยเอก) เป็นเครื่องบูชาที่สำคัญในการบูชาครุมมะมีวด บูชาเทวดา อารักษ์ ฟ้าดินทั่วทั้งจักรวาล

52. ตรีชัยอันชาย (กรวยโท) เป็นเครื่องบูชาที่สำคัญในการบูชาครุฑมณีวัด บูชาเทวดา อารักษ์ ฟาดินทั่วทั้งจักรวาล

53. บายศรีแมงดา เป็นเครื่องบูชาครุฑชั้นเทวดาที่ปกปักรักษาทิศใหญ่ทั้ง 4 ทิศ อันมี

ท้าวธตรฐ รักษาโลกด้านทิศตะวันออก

ท้าววิรุฬหก รักษาโลกด้านทิศใต้

ท้าววิรูปักษ์ รักษาโลกด้านทิศตะวันตก

ท้าวกุเวร รักษาโลกด้านทิศเหนือ

54. เงิน 3 บาท เป็นค่ากำนัลบูชาครุฑ แต่มีความนัยของเงิน 3 บาท ตามหลัก ไตรลักษณ์ ความเป็นไปของความไม่เที่ยง

55. หมากพลู ใช้บูชาครุฑอาระ หรือ อารักษ์ และบูชาครุฑยามนต์ เพื่อช่วยขจัด ปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บ

56. ข้าวสาร ใช้บูชาธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุทั้ง 32 ประการและเคารพถึงคุณพระแม่ โปสพ

57. เครื่องหอม เป็นเครื่องบูชาประทีปประทีองผิว บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดความ สวยงาม กลิ่นหอม

58. ปะโนล (กระจับ) เป็นสิ่งปิดบังหรือกั้นที่ เปรียบเสมือน เนื้อหนังมังสาหรือ บ้านเรือนให้อยู่อย่างร่มเย็นป้องกันภัย

59. กระเด็บบอด (ไม้แก่น) เปรียบเสมือน แก่นสารในการดำรงชีวิตและมีลมหายใจใน การพยุงตน

60. ลูกมะพร้าว เป็นไปตามความต้องการของครุฑกำเนิดและเทวดาที่คุ้มครองตัวอยู่ เปรียบเป็นแก่นสารในการดำรงชีวิตและมีลมหายใจในการพยุงตน

61. ต้นทองหลาง เป็นไปตามความต้องการของครุฑกำเนิดเปรียบเป็นแก่นสารในการ ดำรงชีวิตและมีลมหายใจในการพยุงตน

62. ไบลำควน เป็นเครื่องบูชาครู เปรียบเสมือน อวัยวะในร่างกายทั้ง 32 ประการ
63. ซเลอะ จิ้งจาบ (ใบจิ้งจาบหรือใบเคี่ยม) เป็นเครื่องบูชาครู เปรียบเสมือน อวัยวะในร่างกายทั้ง 32 ประการ
64. ไม้คันทน์ ใช้แทนอายุขัยของคน
65. ต้นโมก เป็นไปตามความต้องการของครูกำเนิด เปรียบเป็นแก่นสารในการดำรงชีวิตและมีลมหายใจในการพยุงตน
66. โคนเซ็ง เป็นบริวารในการขับกล่อมตามธรรมชาติ นกผู้เสกสรรให้เกิดพรมงคล
67. เข็มขัด เพื่อรัดส่วนประกอบของจวมให้แข็งแรงและเป็นส่วนกลางของร่างกายไม่ออกนอกกลุ่มนอกทางที่ถูกที่ควร
68. สายสิญจน์ เปรียบตั้งสายใยหรือสายรูกพันตัวขณะคลอດหรือตอนเป็นทารกน้อยในท้อง
69. ใบขนุน 4 ทิศ เป็นเครื่องบูชาเทวดาทั้ง 4 ทิศ
70. หมวก เป็นสิ่งสวมให้เกิดความร่มเย็นบังแดดฝน
71. ร่ม (สีแดง) สีแดงเป็นสีมงคลแทนเลือดเนื้อของคนและใช้กางกันบังแดด ฝน เพื่อความร่มเย็นเป็นสุข
72. สายเตียนแซนะ เปรียบเสมือนลักษณะนิสัยของคนและบูชาเทวดารักษาตน
73. สายเตียนกำปลิง เปรียบเสมือนอวัยวะในร่างกายของคนและบูชาเทวดารักษาตน
74. ประเจ็ดระมุล เปรียบเสมือนสะดือสายใยแห่งการกำเนิดและบูชาเทวดารักษาตน

75. ข้าวสวยในกรวย ถือเป็นจุดศูนย์รวมของสรรพสิ่งในจักรวาลและเครื่องบูชา
อัญเชิญขวัญ
76. รูป 1 ดอก ใช้เสียบยอดกรวยบายศรีงาน เป็นหลักชัยเพื่อบูชาดังเขาพระสุเมรุ
77. ดอกดาวเรือง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง
78. ธงสีประจำวันเกิดของผู้ป่วย เพื่อบูชาเทวดานพเคราะห์ประจำวันเกิดที่เสวยอายุ
และอวยพรให้อายุยืนยาว
79. ใบมะพร้าว เป็นเครื่องบูชาชั้นสูง เพื่อการบูชาธรรม เพื่อความเห็นแจ้ง ที่มี
ความหมาย เช่นเดียวกับไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา
80. ไช้ไก่สุก เป็นเครื่องเชิญขวัญที่สำคัญเพื่อเป็นที่สถิตของขวัญและเพื่อให้ผู้ป่วย
รับประทาน เกิดความเป็นสิริมงคล
81. ยอดใบตอง ยอดใบตองที่ฟุ้งโผล่เกิดใหม่ยังไม่ถูกลมพัดแตก เหมาะแก่การนำมา
ห่อข้าวสวย และไข่ต้ม เป็นบายปลิงที่เปรียบเป็นเทวดาผู้รักษาคุ้มครองขวัญ
82. ไช้ไก่ดิบ จำเป็นต้องเป็นไช้ไก่ดิบที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวสามารถดูดซับโรคร้าย
หรือสาเหตุการเกิดโรคร้ายได้เด่นชัด ถ้าหากใช้ไข่ของสัตว์ชนิดอื่น คุณสมบัติก็จะเห็นผลน้อยและมี
กลิ่นความมากกว่าและเปลือกบางหรือหนากว่า จึงไม่สามารถนำมาใช้ได้
83. ไก่ต้ม เพื่อบวงสรวงบูชาเทวดา พระภูมิเจ้าที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความนิยมใช้ไก่ต้ม
และไม่เป็นสัตว์ใหญ่ หาง่าย สามารถใส่บูชาในพื้นที่จำกัดและเป็นสัตว์ที่ใช้ทำนายความอุดมสมบูรณ์
ตามความเชื่อ
84. ต้นกล้วย เป็นต้นไม้ที่มีน้ำเยอะ มีความอุดมสมบูรณ์ เกิดง่าย ตามความเชื่อจะทำให้
ให้เกิดความเป็นสิริมงคล อุดมสมบูรณ์ จะทำให้เรื่องยากกลายเป็นเรื่องง่าย
85. ต้นอ้อย ตามลักษณะของอ้อยจะเป็นปล้องเป็นชั้นและทนต่อสภาวะอากาศ
เจริญเติบโตง่าย ตามความเชื่อ คือ ความมั่นคง ความแข็งแรง ในการดำรงชีวิตและความเจริญในการ
ประกอบอาชีพ

89. กระจบุง เป็นวัสดุที่ใช้สำหรับใส่ข้าวเปลือกและใส่พันธุ์ข้าว เก็บไว้กิน ไว้เพาะปลูก แต่โบราณความหมายตามชื่อ ก็ญจือเซราปุง

90. ข้าวเปลือก มีความหมายของความเจริญงอกงามความอุดมสมบูรณ์ บูชาคุณพระทั้ง 5 ของพระทั้ง 5 องค์ พระแม่โพสพ พระแม่คงคา พระแม่ธรณี พระเพลิง พระพาย

91. บายปุง (ข้าวสุก) เพื่อใช้บวงสรวงบูชาพระวิษณุกรรม ปะกำ เจ้าที่ปะรำพิธี

92. จวมบุน เป็นเครื่องบูชาครูแขนงต่างๆ ชั้นสูงโบราณและบูชาเทวดาทั้ง 16 ชั้นฟ้า 15 ชั้นดิน 14 ชั้นบาดาล ท้องพระโรงทั้ง 12 ชั้น

93. มะพร้าว 1 ทะลาย ใช้เป็นบริวารมณฑลพิธี เป็นผลไม้ที่มีน้ำบริสุทธิ์ เป็นน้ำสวรรค์ ล้างธณีล้างอาถรรพ์และความอุดมสมบูรณ์

94. หมาก 1 ทะลาย ใช้เป็นบริวารมณฑลพิธี เป็นบูชาการเพื่อต้อนรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ล้างธณี ล้างอาถรรพ์และความอุดมสมบูรณ์

95. กล้วย 1 เครือ ใช้เป็นบริวารมณฑลพิธี เพื่อต้อนรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ล้างธณีล้างอาถรรพ์และความอุดมสมบูรณ์

96. ต้นกล้วย 1 ต้น ใช้เป็นบริวารมณฑลพิธี เกิดง่าย ตามความเชื่อ จะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล อุดมสมบูรณ์ จะทำให้เรื่องยากกลายเป็นเรื่องง่าย”¹¹³

¹¹³ สัมภาษณ์ อัครชัย ประประโคน, "มะพร้าวที่ประกอบพิธีกรรมปฎิบัติมะพร้าว."

4.3.5 เครื่องดนตรีและทำนองเพลงประกอบการแสดง

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 81 เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์

ที่มา : ผู้วิจัย

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์ มี 3 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องดนตรีปี่พาทย์ 2. เครื่องดนตรีกันตรึม และ 3. เครื่องดนตรีอีสาน

1. เครื่องดนตรีปี่พาทย์

วงปี่พาทย์ เป็นวงที่ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีประเภทตี เป่าและเครื่องประกอบจังหวะ ใช้บรรเลงในงานพระราชพิธีและพิธีต่างๆ เครื่องดนตรีวงปี่พาทย์ที่ใช้บรรเลงเพลงในพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด คือ วงปี่พาทย์เครื่องห้า จะใช้สำหรับการบรรเลงในการแสดงมหรสพหรืองานในพิธีต่างๆ ซึ่งจะประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีต่างๆ ดังนี้ 1. ระนาดเอก 2. ซ้องวงใหญ่ 3. ปี่ใน 4. กลองทัด 5. ตะโพน และ 6. ฉิ่ง

1.1 ระนาดเอก

ระนาดเอก เป็นเครื่องตีชนิดหนึ่ง ที่วิวัฒนาการมาจากกรับ แต่เดิมคงใช้กรับสองอัน ตีเป็นจังหวะ ต่อมาก็เกิดความคิดว่า ถ้าเอากรับหลายๆ อันวางเรียงลาดลงไป แล้วแก้ไขประดิษฐ์ให้มี ขนาดลดหลั่นกัน แล้วทำรางรองอุ้มเสียง และใช้เชือกร้อยไม้กรับขนาดต่างๆ กันนั้นให้ติดกัน และซึ่งไว้บนรางใช้ไม้ตีให้เกิดเสียง นำตะกั่วผสมกับขี้ผึ้งมาถ่วงเสียงโดยนำมาติดหัวท้ายของไม้กรับนั้น ให้เกิดเสียงไพเราะยิ่งขึ้น เรียกไม้กรับที่ประดิษฐ์เป็นขนาดต่างๆ กันนั้นว่า ลูกระนาด เรียกลูกระนาดที่ผูกติดกันเป็นแผ่นเดียวกันว่า ผืน ระนาดเอกใช้ในงานมงคล เป็นเครื่องดนตรีที่เป็นมงคลในบ้าน บรรเลงในวงปี่พาทย์และวงมโหรี โดยระนาดเอกนี้ทำหน้าที่เป็นผู้นำวง

1.2 ฆ้องวงใหญ่

ฆ้องวงใหญ่ เป็นเครื่องดนตรีที่วิวัฒนาการมาจากฆ้องรางของอินโดนีเซีย สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ส่วนประกอบของฆ้องวงใหญ่ประกอบด้วยลูกฆ้องและวงฆ้อง ลูกฆ้องมี 16 ลูกทำจากทองเหลือง เรียงจากลูกเล็กด้านขวา วงฆ้องสูงประมาณ 24 เซนติเมตร ใช้หวายโป่งทำเป็นราง ให้หวายเส้นนอกกับเส้นในห่างกัน 14-17 เซนติเมตร ใช้หวาย 4 อัน ด้านล่าง 2 อันขดเป็นวงขนานกัน เว้นที่ไว้ให้นักดนตรีเข้าไปบรรเลง ฆ้องวงใหญ่เป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญที่สุด เพราะคนที่จะเล่นดนตรีในวงปี่พาทย์ต้องมาเรียนฆ้องวงใหญ่ก่อน ฆ้องวงใหญ่ทำหน้าที่เดินทำนองหลัก ซึ่งถือเป็นแม่บทของเพลง

1.3 ตะโพน

ตะโพน เป็นเครื่องดนตรีที่ชิงด้วยหนัง ตัวตะโพนทำด้วยไม้สักหรือไม้ขนุน เรียกว่า หุ่น ขุดแต่งให้เป็นโพรงภายใน ขึ้นหนัง 2 หน้า ดึงด้วยสายหนังโยงแรงเสียงเรียกว่า หนังเรียด หน้าใหญ่มีความกว้างประมาณ 25 เซนติเมตร เรียกว่า หน้าเท่ง ติดหน้าด้วยข้าวสุกบดผสมกับขี้เถ้า เพื่อถ่วงเสียง อีกหน้าหนึ่งเล็กกว่ามีขนาดประมาณ 22 เซนติเมตร เรียกว่า หน้ามัด ตัวกลองยาวประมาณ 48 เซนติเมตร รอบ ๆ ขอบหนังที่ขึ้นหน้า ถักด้วยหนังที่ตีเกลียวเป็นเส้นเล็กๆ เรียกว่า ไล่ละมาน แล้วจึงเอาหนังเรียดร้อยในช่วงของไล่ละมานทั้งสองข้าง โยงเรียงไปโดยรอบจนมองไม่เห็นไม้หุ่น มีหนังพันตรงกลางเรียกว่า รัตอก ข้างบนรัตอกทำเป็นหูหิ้วและมีเท้ารองให้ ตัวตะโพนวางนอน

อยู่บนเท้า ใช้ฝ่ามือซ้ายขวาตีได้ทั้งสองหน้า ใช้สำหรับประกอบจังหวะผสมอยู่ในวงปี่พาทย์ ทำหน้าที่กำกับจังหวะหน้าทับต่างๆ

1.4 กลองทัด

กลองทัด เป็นกลองสองหน้าขนาดใหญ่ ขึ้นหน้าทั้งสองข้างด้วยหนังวัวหรือหนังควาย ตีด้วยหมุด หุ่นกลองทำจากไม้เนื้อแข็ง กลึงคว้านข้างในจนเป็นโพรง ป่องตรงกลาง นิดหน่อยหมุดที่ตีหนัง หน้าเรียกว่าแส้ ทำด้วยไม้หรืองาหรือกระดูกสัตว์ตรงกลางหุ่น กลองมีห่วงสำหรับแขวน เรียกว่า หูกระวิน หรือ หูระวิง กลองทัดมีขนาดหน้ากว้างเท่ากันทั้งสองข้างวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ประมาณ 46 เซนติเมตร ตัวกลองยาวประมาณ 41 เซนติเมตร กลองทัดมี 2 ลูก ลูกที่มีเสียงสูงตั้ง ตุ่ม เรียกว่า ตัวผู้ และ ลูกที่มีเสียงต่ำตั้ง ต่อม เรียกว่า ตัวเมีย ใช้ไม้ตี 1 คู่ มีขนาดยาวประมาณ 54 เซนติเมตร กลองทัดใช้บรรเลงในวงปี่พาทย์ โดยเล่นคู่กับตะโพน

1.5 ฉิ่ง

ฉิ่ง เป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทตี ทำด้วยทองเหลือง หล่อหนา ปากผายกลม 1 ชุด มี 2 ฝา ฉิ่งมี 2 ชนิดคือ ฉิ่งสำหรับวงปี่พาทย์ และ ฉิ่งที่ใช้สำหรับวงเครื่องสายและวงมโหรี ฉิ่งสำหรับวงปี่พาทย์มีขนาดที่วัดผ่านศูนย์กลาง จากขอบข้างหนึ่งไปสุดขอบอีกข้างหนึ่ง กว้างประมาณ 6 – 6.5 เซนติเมตร เจาะรูตรงกลางสำหรับร้อยเชือก เพื่อให้จับสะดวกขณะตี ส่วนฉิ่งสำหรับวงเครื่องสายและวงมโหรีนั้น มีขนาดเล็กกว่า วัดผ่านศูนย์กลางได้ขนาดประมาณ 5.5 เซนติเมตร

จากการสัมภาษณ์ นายจำเริญ คงทน กล่าวว่า “สาเหตุที่นำเครื่องดนตรีปี่พาทย์เข้ามาบรรเลงในพิธีกรรมบุญโงมมะมีวัด เพราะว่า เครื่องดนตรีปี่พาทย์ เป็นเครื่องดนตรีที่มีขนาดใหญ่ หรือเรียกว่า เครื่องดนตรีวงใหญ่ ที่ให้เสียงกังวาน เชื่อว่า เสียงของดนตรีปี่พาทย์จะดังกังวานไปทั่วทั้งแผ่นดิน แผ่นฟ้า แผ่นน้ำ แผ่นดิน เป็นเสียงที่จะอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ทั่วทุกทิศให้เข้ามาในปะรำพิธีและอัญเชิญให้เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวัด และเนื่องจากระยะเวลาในการรักษาผู้ป่วยในพิธีกรรมบุญโงมมะมีวัดจะใช้เวลาช้านาน เครื่องดนตรีปี่พาทย์จึงสามารถช่วยในเรื่องของการใช้พลังงานของนักดนตรีในการเล่นดนตรี กล่าวคือ เครื่องดนตรีปี่พาทย์ส่วนใหญ่เป็นเครื่องดนตรีประเภทตีและเป็น

เครื่องดนตรีขนาดใหญ่ มีเสียงกังวาน แม้วานักดนตรีจะตีด้วยน้ำหนักที่เบาหรือใช้แรงไม่มาก เสียงของดนตรีปี่พาทย์ก็ยังคงดังก้องอย่างสม่ำเสมอ”¹¹⁴

2. เครื่องดนตรีกันตรึม

วงกันตรึม เป็นการละเล่นพื้นเมืองของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ แต่เดิมนั้นเป็นการเล่นประกอบพิธีกรรมรักษาคนไข้ โดยเชื่อกันว่าผู้ป่วยถูกเทวดาลงโทษ เรียกการละเล่นนี้ว่า "เล่นเพลงอาร์ักษ์" เครื่องดนตรีในวงกันตรึมประกอบด้วย 1. ตระว (ซอกันตรึม) 2. สะกั้วร (กลองกันตรึม) 3. เปี้ย (ปี่อ้อ) 4. ฉิ่ง 5. ฉาบเล็ก และ 6. กรับ

2.1 ตระว (ซอกันตรึม)

ตระว (ซอกันตรึม) เป็นเครื่องดนตรีประเภทสี ด้ามซอทำจากไม้พุง ไม้มะค่า ไม้ประดู่ เป็นต้น กะโหลกซอ ทำจากกะลามะพร้าว ชิงส์ตี๋ เช่น หนังตะกวด หนังงูเหลือม หนังงูหลาม หนังวัว เป็นต้น หากหาไม่ได้ ก็ใช้กระดานไฟเบอร์ซีเมนต์แทน วิธีการเล่นจะใช้คันชักสีสายในและสายนอกของซอ ตามโน้ตเพลงที่บรรเลง ซอกันตรึมจะมีลักษณะที่แตกต่างจากซออุ้ไทยและซอด้วง ดังนี้ เสียงของซอด้วงจะแหลม เสียงของซออุ้จะทุ้ม และเสียงของซอกันตรึมจะเป็นเสียงกลางระหว่างเสียงแหลมและเสียงทุ้ม กะโหลกซอกันตรึมจะเล็กกว่าซออุ้และใหญ่กว่าซอด้วง สายซอคือ เส้นเสียงซอสายในและสายนอก ใช้สายกีต้า สายเบรกรถจักรยานและลวด ส่วนสายคันชักนั้น ใช้เส้นเอ็นประมาณ 30-50 เส้น การเทียบเสียงซอกันตรึมจะต่างกับการเทียบเสียงของดนตรีไทย โดยเทียบเป็นคู่ 4 ตามเสียงของปี่อ้อ¹¹⁵

¹¹⁴ สัมภาษณ์ จำเริญ คงทน, "มะมั่วดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด."

¹¹⁵ สัมภาษณ์ โฆสิต ดีสม (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด), (จังหวัดสุรินทร์ 2562).

2.2 เปียออ (เปี้อ)

เปียออ (เปี้อ) เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่า ลำปี่และลิ้นปี่ทำจากต้นอ้อ ไม้หนึบ ลิ้นปี่ทำจากไม้ไผ่ มัดด้วยในไหม เนื่องจากต้นอ้อหาและรักษายาก จึงเปลี่ยนเป็นไม้ไผ่ แต่ขนาดของ ไม้ไผ่หาที่เหมาะสมกับการทำปี่อ้อนั้นยาก จึงใช้ไม้เนื้อแทน เช่น ไม้ประดู่ ไม้พยุง ไม้มะเกลือ เป็นต้น ลักษณะของปี่อ้อจะคล้ายขลุ่ย ต่างกันที่มีปากแบนและมีเสียงเข้ากับตัวลำปี่ จะมีที่หนึบลิ้นปี่เพื่อปรับ ระดับเสียง มีรูกำกับเสียงในลำปี่และหลังจากเป่าปี่อ้อเสร็จ ก็จะใช้ที่หนึบหนึบที่ลิ้นปี่เพื่อกันการแตก หรือบิดเบี้ยว เพราะถ้าหากลิ้นปี่แตกหรือบิดเบี้ยวจะทำให้บังคับโทนเสียงลำปาก การปรับเสียงของ ปี่อ้อนั้น จะปรับตามเสียงของนักร้อง จากปัญหาที่พบ คือ เนื่องจากเสียงของปี่อ้อเป็นเสียงสูง ซึ่งเป็น ความลำบากของนักร้องหญิงในการใช้เสียงให้เท่าปี่อ้อ จึงมีไม้หนึบลิ้นปี่เพื่อปรับเสียงตามนักร้อง ¹¹⁶

2.3 สะกั้วร (กลองกันตรึม)

สะกั้วร (กลองกันตรึม) เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ตัวกลองทำจากไม้ขนุน เพราะจะ ทำให้เสียงดังกังวาน หนังกลองซึ่งด้วยหนังสัตว์ เช่น หนังตะกวด หนังเหลือม หนังงูหลาม หนังวัว หรือหากหาไม่ได้ ก็จะใช้ผ้าใบหรือเต็นท์มาซึ่งเป็นหนังกลองแทน วงกันตรึมจะใช้กลอง 2 ใบ คือ กลองตัวเมีย เสียงจะทุ้ม และ กลองตัวผู้ เสียงจะแหลมหรือสูง การตีกลองตัวเมีย จะตีหน้าทับไม่ เพี้ยนหรือไม่มีลูกเล่น การตีกลองตัวผู้ จะมีการใช้ลูกเล่นหรือซอยรัว เพื่อเพิ่มความสนุกสนานในขณะ บรรเลงเพลง การตีกลองจะใช้ฝ่ามือสัมผัสที่หนังกลอง ทำให้เกิดเสียง “โจ๊ะ โจ๊ะ ครึม” ในทำนอง เพลงกันตรึม เสียงกลองจะมีหน้าทับที่แตกต่างกันออกไป เช่น โจ๊ะ โจ๊ะ ครึม คือ หน้าทับทำนอง เพลงปการันแจ้ว ครึม ครึม โจ๊ะ ครึม ครึม คือ หน้าทับทำนองเพลงกันตรึม หน้าทับทำนองเพลง กันตรึม มี 2 ลักษณะ คือ หน้าทับทั่วไป สามารถตีเข้ากับหลายทำนองซ้ำกันได้ และ หน้าทับเฉพาะ จะตีเฉพาะเพลงนั้นๆ เช่น หน้าทับกันจัญแจ้ว หน้าทับ มะลึบโดงหรือกัจปกกา เสียงโจ๊ะ จะใช้นิ้วทั้ง 4 สัมผัสที่หนังกลองและแยกปลายนิ้วกดลงเล็กน้อยเวลาตีทุกครั้ง เสียงครึม จะใช้ฝ่ามือสัมผัสที่

¹¹⁶ สัมภาษณ์ กำพล ช่อทับทิม (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด), (จังหวัดสุรินทร์2562).

หน้ากลอง พร้อมชักมือหรือเปิดฝ่ามือเล็กน้อย เสียงแจ้ง จะใช้ฝ่ามือตีโดยสับฝ่ามือ พร้อมนิ้วทั้ง 4 สบัตขึ้นหรือลงตามตามที่คู่ที่ถนัด ¹¹⁷

2.4 ฉิ่ง

ฉิ่ง เป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทตี ทำด้วยทองเหลือง หล่อหนา ปากผายกลม 1 ชุด มี 2 ฝา เจาะรูตรงกลางสำหรับร้อยเชือก เพื่อให้จับสะดวกขณะตี ใช้เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เพลง เสียงของฉิ่ง คือ ฉิ่ง ฉับ จังหวะของการตีจะมีอยู่ 3 จังหวะ คือ ซ้ำ กลาง เร็ว การเลือกตีฉิ่งตาม จังหวะดังกล่าว ขึ้นอยู่กับทำนองเพลงที่บรรเลงในขณะนั้น ¹¹⁸

2.5 ฉาบ

ฉาบ เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ทำด้วยโลหะคล้ายฉิ่ง แต่หล่อให้บางกว่า เวลา บรรเลงใช้ 2 ฝามาตีกระทบกันให้เกิดเสียงตามจังหวะ เมื่อฉาบทั้งสองข้างกระทบกันขณะตีประกบกัน ก็เกิดเสียง ฉาบ แต่ถ้าตีแล้วเปิดเสียงก็จะได้ยินเป็น แฉ่ง จังหวะของการตีจะมีอยู่ 3 จังหวะ คือ ซ้ำ กลาง เร็ว การเลือกตีฉาบตามจังหวะดังกล่าว ขึ้นอยู่กับทำนองเพลงที่บรรเลงในขณะนั้น ¹¹⁹

2.6 กรับ

กรับ เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ทำจากไม้ เช่น ไม้ประดู่ ไม้พยุง เป็นต้น ตัดเป็น ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขวาคความยาว ความกว้างและความหนาจะให้พอดีกับมือ มี 2 ชั้น ตีประกบกัน ให้เกิดเสียงและจังหวะ จังหวะของการตีจะมีอยู่ 3 จังหวะ คือ ซ้ำ กลาง เร็ว การเลือกตีกรับตาม จังหวะดังกล่าว ขึ้นอยู่กับทำนองเพลงที่บรรเลงในขณะนั้น ¹²⁰

¹¹⁷ สัมภาษณ์ โฆสิต ดีสม (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด).

¹¹⁸ สัมภาษณ์ กำพล ช่อทับทิม (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด).

¹¹⁹ สัมภาษณ์ ชัยวัฒน์ เปล่งชัย (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด), (จังหวัดสุรินทร์2562).

¹²⁰ สัมภาษณ์ กำพล ช่อทับทิม (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด).

3. เครื่องดนตรีอีสาน

แคน เป็นเครื่องเป่าหรือเครื่องดนตรีพื้นเมืองของภาคอีสานในประเทศไทย โดยเครื่องดนตรีชนิดนี้จะใช้ไม้ซางขนาดต่างๆ ประกอบกันเข้าเป็นตัวแคน แคนเป็นเครื่องเป่ามีลิ้นโลหะ เสียงเกิดจากลมผ่านลิ้นโลหะไปตามลำไม้ที่เป็นลูกแคน การเป่าแคนต้องใช้ทั้งเป่าลมเข้าและดูดลมออกด้วย จึงเป่ายากพอสมควรและแคนมีหลายขนาด ถือเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่ทำให้เสียงไพเราะ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สร้างเสียงประสานได้ในตัวเอง บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของชาวลุ่มแม่น้ำโขงได้เป็นอย่างดี¹²¹

สำหรับคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจังหวัดสุรินทร์ แคนเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบ “จรีญเบริน” คือ การขับร้องโต้ตอบระหว่างหญิงชาย โดยฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ตั้งคำถามและฝ่ายชายจะเป็นผู้ตอบ เรื่องราวการจรีญเบรินจะเกี่ยวกับการเกิดแก่เจ็บตาย พุทธประวัติ หลักธรรมคำสอน พระคุณของบิดามารดา โดยมีแคนเป็นเครื่องดนตรีบรรเลงประกอบ จรีญเบรินจะเริ่มจากการเกริ่นนำเป็นทำนองเพลงช้า จากนั้นก็จะดำเนินทำนองเพลงปานกลางเพื่อรำย่ำ เนื่องจากจรีญเบรินจะใช้เวลาในการแสดงนาน อาจทำให้คนดูเกิดความเบื่อหน่าย จึงมีการสอดแทรกมุขตลกขบขันเข้าไปและเนื่องจากนักร้องร้องเพลงเป็นเวลานาน ทำให้เกิดความเมื่อยล้า จึงมีการใช้เท้ากระทบกับพื้นให้เกิดเสียง เพื่อเป็นการกระตุ้นร่างกายให้กระฉับกระเฉงและตื่นตัว¹²²

สาเหตุที่นำเครื่องดนตรีกันตรึมเข้ามาบรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด เนื่องจากดนตรีกันตรึมเป็นดนตรีพื้นบ้านท้องถิ่นประจำจังหวัดสุรินทร์ ไม่ว่าจะงานมงคล งานอวมงคล หรือพิธีกรรมใดๆ ก็ตาม ที่ต้องใช้ดนตรีบรรเลงเพลง มักจะนำดนตรีกันตรึมไปบรรเลงเพลงเสมอ การบรรเลงดนตรีกันตรึม แต่เดิมใช้บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บและเพื่อถวายบูชาแด่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ จึงเรียกว่า “เพลงอาร์กซ์” คำว่า อาร์กซ์ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายว่า การป้องกัน ความคุ้มครอง ความดูแล เทวดา

¹²¹ สัมภาษณ์ ชัยวัฒน์ เปล่งชัย (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด).

¹²² สัมภาษณ์ ไชยสิทธิ์ ดิสม (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด).

ผู้พิทักษ์รักษา¹²³ หลังจากนั้น ได้มีการเปลี่ยนชื่อ โดยเรียกว่า “เพลงกันตรึม” สาเหตุที่เรียกว่ากันตรึม เนื่องจากเสียงกลองโทนที่ตีให้จังหวะขณะร้องและรำ มีเสียงดัง โฉ๊ะ-กัน-ตรึม, โฉ๊ะ-กัน-ตรึม หรือ โฉ๊ะ-ตรึม-ตรึม, โฉ๊ะ-ตรึม-ตรึม หรือ โฉ๊ะ-คะ-ครึม, โฉ๊ะ-คะ-ครึม จึงเรียกว่า กันตรึม และเพลงกันตรึมที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีกันตรึม ก็ได้มีการบรรเลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ นายรชต บุตรดาบด กล่าวว่า “การนำเครื่องดนตรีปี่พาทย์ เครื่องดนตรีกันตรึมและแคน มาบรรเลงร่วมกันในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด เนื่องจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมีวัด ไม่ว่าจะเป็นครูประจำตัวของมะมีวัด ตากีวงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย จินนี่งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล ล้วนมีความชอบหรือความต้องการที่จะร้ายรำประกอบเพลงไม่เหมือนกัน บางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องการรำประกอบวงดนตรีปี่พาทย์ บางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องการรำประกอบวงดนตรีกันตรึมหรือบางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องการรำหรือร้องเพลงประกอบแคนและถ้าหากไม่มีเครื่องดนตรีตามที่ต้องการก็อาจจะทำให้พิธีกรรมเกิดขัดข้องหรือดำเนินการช้า เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะไม่พอใจและไม่ทำการรักษาผู้ป่วย ดังนั้น จึงเป็นเหตุผลหลักที่พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดจะต้องมีเครื่องดนตรีครบทุกประเภท บางครั้งการนำเครื่องดนตรีมาใช้บรรเลงในพิธีกรรมก็ขึ้นอยู่กับงบประมาณการว่าจ้าง เช่น หากทางฝ่ายผู้ป่วยมีงบน้อยและต้องการจัดพิธีแบบเรียบง่าย นักดนตรีก็จะนำเครื่องดนตรีกันตรึมมาบรรเลง เพราะเป็นดนตรีเครื่องเล็ก หากมีงบมากและต้องการจัดพิธีกรรมแบบใหญ่โต นักดนตรีก็จะนำเครื่องดนตรีปี่พาทย์ กันตรึมและแคนมาบรรเลงในพิธีกรรม” จากการสัมภาษณ์ นายบุญสม กงจักร กล่าวว่า “เครื่องดนตรีที่นำไปบรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด ไม่ว่าจะเป็นเครื่องดนตรีปี่พาทย์ เครื่องดนตรีกันตรึมหรือแคน บางครั้งก็ขึ้นอยู่กับดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยที่ล่วงลับไปแล้ว เคยเป็นนักดนตรีมาก่อน เช่น ตอนยังมีชีวิตเคยเป็นนักดนตรีวงปี่พาทย์ นักดนตรีก็จะต้องนำเครื่องดนตรีปี่พาทย์ไปบรรเลงให้กับดวงวิญญาณ หรือ หากตอนยังมีชีวิต เคยเป็นนักดนตรีวงกันตรึม นักดนตรีก็จะต้องนำเครื่องดนตรีกันตรึมไปบรรเลงให้กับดวงวิญญาณ”

¹²³ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542), หน้า 1368.

ทำนองเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมบุญโกลมะมี้วด จังหวัดสุรินทร์

ทำนองเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมบุญโกลมะมี้วด จังหวัดสุรินทร์ มีอยู่มากมายหลายทำนอง โดยผู้วิจัยได้ทำการจำแนกทำนองเพลงออกตามประเภทของเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบ พิธีกรรมบุญโกลมะมี้วด จังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

1. เครื่องดนตรีปี่พาทย์

ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลง ได้แก่ 1. เพลงสาธุการ 2. เพลงตระ 3. เพลงขมัญจิน 4. เพลงคชะยอย 5. เพลงกาปเป และ 6. เพลงแห่

2. เครื่องดนตรีกันตรึม

ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลง ได้แก่ 1. เพลงเซรีย ปะ เซียร 2. เพลงเซรีย ซตีร์ 3. เพลงชวาย จุม เว็ด เพลงเพลียง เพลงบันแซร เพลงกาปเป เพลงกัจปกกา ซาปดาร์

3. เครื่องดนตรีอีสาน

ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลง คือ เพลงเบริน
การบรรเลงเพลงด้วยเครื่องดนตรีทั้ง 3 ประเภทนี้ จะมีการจัดลำดับเพลงเพื่อความเหมาะสม และเข้ากับเรื่องราวหรือขั้นตอนของพิธีกรรมบุญโกลมะมี้วด ดังตารางต่อไปนี้

ที่	ขั้นตอน	ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบ		
		เครื่องดนตรี ปี่พาทย์	เครื่องดนตรี กันตรึม	เครื่องดนตรี อีสาน
1.	การไหว้ครูเพลง	1. เพลงสาธุการ 2. เพลงตระ 3. เพลงขมัญจัน	1. เพลงเซรีย ปะ เซิร 2. เพลงเซรีย ซตีร 3. เพลงชวาย จุม เว็ด	
2.	การไหว้ครูมะมืวด	เพลงคชะยอย	1. เพลงเพ็ลียง	เพลงเบริน
3.	การปี่ญโจลมะมืวด (การเข้าทรง)		2. เพลงปิ่นแซร	
4.	การกาบเป	เพลงกาบเป	เพลงกาบเป	
5.	การกัจปกกา ซาปดาร์ (การเต็ดดอกไม้ ตัด เพดาน)	เพลงแห่	เพลงกัจปกกา ซาปดาร์	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 10 การจัดลำดับของเพลงที่ใช้ในพิธีกรรมปี่ญโจลมะมืวด

ที่มา : ผู้วิจัย

จากตารางดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการจำแนกทำนองเพลงออกตามประเภทของเครื่องดนตรีและจัดลำดับทำนองเพลงที่ใช้ในแต่ละขั้นตอนของพิธีกรรมปี่ญโจลมะมืวด เพื่อความชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น

ในส่วนของการจัดลำดับที่ว่าเครื่องดนตรีประเภทใดจะทำการบรรเลงเพลงก่อนและหลังในกรณีที่พิธีกรรมปี่ญโจลมะมืวด มีเครื่องดนตรีทั้ง 3 ประเภทมาบรรเลงเพลง ขั้นตอนการไหว้

ครูเพลง เครื่องดนตรีที่จะต้องทำการบรรเลงเพลงเป็นลำดับแรก คือ เครื่องดนตรีปี่พาทย์ เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีวงใหญ่ เครื่องดนตรีที่จะต้องทำการบรรเลงเพลงเป็นลำดับที่สอง คือ เครื่องดนตรีกันตรึม เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีวงเล็ก หลังจากที่ได้บรรเลงเพลงในขั้นตอนการไหว้ครูเพลงเสร็จสิ้น เข้าสู่ขั้นตอนการไหว้ครูมะมีวด ไปจนถึง ขั้นตอนการกัจปกาศาปตาร (การเด็ดดอกไม้ ตัดพาดาน) เครื่องดนตรีประเภทใดจะทำการบรรเลงนั้น ขึ้นอยู่ที่มะมีวดเป็นผู้สั่งการ กล่าวคือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มะมีวดได้ทำการอัญเชิญเข้ามาสิงสถิตในร่างในแต่ละครั้ง สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมีความต้องการที่จะร่ายรำหรือร้องเพลงประกอบดนตรีที่ไม่เหมือนกัน เช่น บางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องการร่ายรำประกอบดนตรีปี่พาทย์ บางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องการร่ายรำประกอบดนตรีกันตรึม หรือ บางสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องการร่ายรำประกอบกับแคน เป็นต้น เช่นเดียวกันกับการบรรเลงเพลง นอกเหนือจากเพลงที่ได้ระบุไว้ ทั้ง 14 ทำนองเพลงแล้ว ยังมีเพลงเบ็ดเตล็ดหรือเพลงทั่วไปที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องการจะร่ายรำหรือร้องเพลงประกอบ ซึ่งไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่า มีทำนองเพลงอะไรบ้าง ในช่วงเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ นักดนตรีจะต้องคาดเดาความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยอาศัยความชำนาญและประสบการณ์ของนักดนตรีโดยเฉพาะ ด้วยเหตุนี้ จึงนำไปสู่เหตุผลที่ว่า เพราะเหตุใดมะมีวดจึงต้องเป็นผู้ประสานงานกับทางนักดนตรีด้วยตนเอง ซึ่งนักดนตรีที่มะมีวดได้ประสานงานนั้น จะเป็นนักดนตรีที่มะมีวดเคยมีโอกาสร่วมงานกันบ่อยครั้ง จนเกิดความไว้วางใจและเชื่อในฝีมือของนักดนตรีที่มีความชำนาญการ มีความสามารถและไหวพริบในการแก้ไขปัญหา กล่าวคือ นักดนตรีจะต้องบรรเลงเพลงให้ได้ทุกทำนองเพลง สามารถทำตามความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นได้ โดยไม่เกิดปัญหาหรือทำให้พิธีกรรมเกิดขัดข้อง ซึ่งถือว่าเป็นผลดีต่อการประกอบพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวด

คำร้องประกอบเพลงในพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

คำร้องประกอบเพลงในพิธีกรรมปญฺโฆลมะมีวด เนื่องจากกันตรึมเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวอีสานใต้ที่ใช้ภาษาเขมรสูงในการติดต่อสื่อสาร ดังนั้นคำร้องของเพลงกันตรึมจึงเป็นภาษาเขมรสูง ภาษากลุ่มนี้มีคำแปลอิสระจากภาษาไทย คำส่วนใหญ่มีสำเนียงคล้ายกับภาษาเขมรกัมพูชา ที่ต่างกันก็มีบ้างแต่สามารถสื่อสารกันได้ ในกรณีที่เป็นคำไทยและไม่สามารถแปลเป็นภาษาเขมรสูงได้ก็จะพูดโดยวิธีทับศัพท์¹²⁴

¹²⁴ วิเศษ ชาญุประโคน, "การวิเคราะห์กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539).

จากการสัมภาษณ์ นายชัยวัฒน์ เปล่งชัย กล่าวว่า “เนื้อร้องที่ใช้ร้องประกอบเพลงในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด โดยส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อร้องที่ไม่ได้มีคำร้องที่ตายตัว นักร้องนักร้องหรือเนื้อร้องเก่าที่เคยได้ยินได้ฟังจากครูโบราณ ผู้เฒ่าผู้แก่ร้อง ก็นำมาร้อง เป็นการร้องแบบต้นสด ซึ่งบางครั้ง เนื้อร้องก็ไม่ได้สอดคล้องกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วดเท่าใดนัก ภาษาที่ใช้โดยส่วนใหญ่ก็จะใช้เป็นภาษาเขมรสุรินทร์ มีร้องภาษาไทยบ้างเป็นบางครั้ง เนื้อร้องที่ร้องในแต่ละครั้งก็จะไม่เหมือนกัน บางครั้งมีการปรับเอาเนื้อร้องจากทำนองเพลงอื่นๆ มาร้องให้เข้ากับทำนองเพลงที่บรรเลงในขณะนั้น” ¹²⁵

ในช่วงที่มะมั่วดพักจากการรักษาผู้ป่วย เป็นช่วงที่สนุกสนาน การพบปะสังสรรค์กับผู้คนในปะรำพิธี ความหมายของเนื้อร้องที่นักร้องร้องโดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นการกล่าวถึงความงดงามของหญิงสาวที่ตนแอบชอบหรือแบบหลงรัก การเกี่ยวพาราสิระหว่างชายหญิง การกล่าวถึงวิถีชีวิตการเป็นอยู่ การทำมาหากิน เป็นต้น บางครั้งก็จะมีบทพูดหยอกล้อผู้คนที่มาร่วมพิธีกรรมอย่างสนุกสนาน เพลิดเพลิน ส่วนในช่วงของพิธีการสำคัญ เช่น การไหว้ครูเพลง การไหว้ครูมะมั่วด ความหมายของเนื้อร้องที่นักร้องร้องโดยส่วนใหญ่ก็จะเป็นการกล่าวถึงเทพเทวดา ครูบาอาจารย์ ให้ลงมาสถิต ณ สถานที่พิธีกรรม ช่วยปกป้องรักษา คุ่มครองดูแลลูกหลาน ขอพรให้ชีวิตพบเจอแต่สิ่งที่ดีงาม อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขและขอขมาในสิ่งที่กระทำผิดพลาดไป จะด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ก็ขอให้โปรดให้อภัย เป็นต้น

ฉันทลักษณ์ของเพลงกันตรึม

ลักษณะทางฉันทลักษณ์ของเพลงกันตรึม มีดังนี้

1. จำนวนคำ เพลงกันตรึม 1 วรรค มีจำนวนคำระหว่าง 4-7 คำ ดังตัวอย่างจากเพลงต่อไปนี้

ทำนองเพลงกัจจกา ซาปดาร์ (ตัดดอกไม้ ลาโรง)

ปกา รีก ปกา รุย ปกา รีก ปกา รุย

เนียก นา เดิร กรอย รือ ปกา บอง พอง

¹²⁵ สัมภาษณ์ ชัยวัฒน์ เปล่งชัย (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด).

เนียง รีส มิน รีส

ก้อม เดิร ชลอง

รีส ปกา บอง พอง

บอง ซตาย ปกา น้อย

คำแปล ดอกไม้บาน ดอกไม้ร่วงโรย ใครเดินตามหลัง เก็บดอกไม้ที่ด้วย น้องจะเก็บหรือไม่เก็บ อย่าเดินเหมินเฉย เก็บดอกไม้ที่ด้วย พี่เสียดายดอกไม้มากนั้ก

จากคำร้องข้างต้น กล่าวได้ว่า เพลงกันตรึม 1 วรรค มีจำนวนคำระหว่าง 4-7 คำ แต่โดยมากพบว่ามี 4 คำ

2. บท บทของเพลงกันตรึมมี 4 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 เพลงกันตรึม 1 บท มี 2 บาท แต่ละบาทมี 2 วรรค รวมเป็น 4 วรรค

ประเภทที่ 2 เพลงกันตรึม 1 บท มี 5 วรรค

ประเภทที่ 3 เพลงกันตรึม 1 บท มี 3 บาท แต่ละบาทมี 2 วรรค รวมเป็น 6 วรรค

ประเภทที่ 4 เพลงกันตรึม 1 บท มี 4 บาท แต่ละบาทมี 2 วรรค รวมเป็น 8 วรรค

ตัวอย่างคำร้องประเภทที่ 1 : 1 บทมี 4 วรรค

เพลงไหว้ครู

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY
ลือก ไต่ บ้อง กุม ดัก ลือ เซรซา

อัญ จูญ กรู บา

โม จูญ คญุม พอง

คำแปล ยกมือพนม วางบนศีรษะ อัญเชิญครูบา มาช่วยข้าพเจ้าด้วย

ตัวอย่างคำร้องประเภทที่ 2 : 1 บทมี 5 วรรค

เพลงอาไยพุมพวง

อา ไย อา ยม

อา ไย คญุม ชม ตอ ตอง นื่องเนียง

โอน เนียง เอย โม ตอ ตระ นุก จริง

ตระ นุก กแล็ย ตระนุก เวง

คลุณ เนียง จริง บาน

คำแปล อาโยอายม อาโยข้าพเจ้าขอต่อรองกับน้องนาง น้องนางเอ๋ยมาต่อเนื้อร้อง เนื้อร้องสั้น
เนื้อร้องยาว ตัวน้องร้องได้

ตัวอย่างคำร้องประเภทที่ 3 : 1 บทมี 6 วรรค

เพลงอันซงซแนงนบ (กว้างทรายเขางาม)

ซแร็ย ซเต็ง จำ เป็ร เนียง ตัก มุก ออน ยุม

บอง ธิบ ภู รเต็ย ปัน โซร จเร็น จรัม

เนียง ตัก มุก ออน ยุม กิด ตาม บอง ปี กรอย

คำแปล สาวเจ้าอรชร น้องก้มหน้าร้องไห้ พี่เตรียมเทียนเกวียน เสริ้จสรรพเตรียมพร้อม น้องก้มหน้า
ร้องไห้ คิดถึงพี่ตามหลัง

ตัวอย่างคำร้องประเภทที่ 4 : 1 บทมี 8 วรรค

เพลงไหว้ครู

โม จุย เตียง ซมา โม จุย เตียง ชมอง

โม จุย คณุม พอง ออย เรือม ลออ ลออ

โม จุย ไค กอ ออย ซำ เลง คณุม ปราวส

จิ่ง ไค ออย รวส ออย เรือม ลออ ลออ

คำแปล มาช่วยถึงไหล่ มาช่วยถึงสมอง มาช่วยข้าพเจ้าด้วย ให้รำสวยงาม มาช่วยมือคอ ให้เสียง
ข้าพเจ้าไพเราะ ขา มือ ให้ร้ายรำสวยงาม

4.3.6 ระยะเวลาของการแสดง

ระยะเวลาของการแสดง คือ ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม ไม่สามารถกำหนดได้อย่างชัดเจนว่าใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมเป็นเวลาเท่าใด ทั้งนี้ทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังนี้

1. ความพร้อมขององค์ประกอบของพิธีกรรมบุญโงมมะมั่วด หากองค์ประกอบของพิธีกรรมครบทุกประการ พิธีกรรมก็จะดำเนินการไปอย่างรวดเร็วตามเวลาที่กำหนด หากองค์ประกอบต่างๆขาดตกบกพร่องพิธีกรรมก็จะล่าช้าไปด้วย
2. การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสถิตในร่าง หากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อัญเชิญมานั้นเข้ามาในร่างของมะมั่วดโดยง่าย การดำเนินพิธีกรรมก็จะรวดเร็ว หากมาเข้าร่างของมะมั่วดยาก เวลาของพิธีกรรมก็จะยืดไปอีก
3. จำนวนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสถิตในร่าง หากเข้ามามากก็จะใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมนาน หากเข้ามาน้อยก็จะใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมไม่นาน
4. ระยะเวลาในการมาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในขณะที่สถิตในร่างของมะมั่วดใช้เวลาสถิตนานหรือไม่
5. การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาเข้าสถิตในร่างของผู้ป่วย จะใช้เวลาในนาน อัญเชิญเป็นเวลานาน เนื่องจากไม่เคยทำการเข้าทรงมาก่อน และเป็นการเข้าทรงที่ไม่ใช่เพียงผู้ป่วยที่จะต้องทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ญาติผู้ป่วยก็ต้องทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสถิตในร่างด้วยเช่นกัน

4.3.7 ผู้ชม

ผู้ชม คือ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นชาวบ้านหรือผู้ที่มาคอยให้กำลังใจผู้ป่วย มีทั้งที่เป็นผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งรวมไปถึงฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีและฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาอีกด้วย

สรุปบทที่ 4

สรุปความเป็นมาของพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

คนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ มีความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคม ของขลัง มนต์ดำ เช่น เสกคาถากันช้างไล่ เสกตะปู เสกหนังเข้าท้อง เป็นต้น คาถาอาคมเหล่านี้ มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ สามารถช่วยให้ผู้ที่มิอยู่และเคารพศรัทธา แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง ข้อเสีย คือ หากนำไปใช้ในทางที่ผิด จะทำให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต เช่น การทำของใส่ผู้ที่ไม่พึงพอใจ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือ หากเกิดข้อผิดพลาดในการปฏิบัติ ของเหล่านั้นก็จะย้อนกลับมาสู่ตนและบางครั้งอาจทำอันตรายจนถึงแก่ชีวิตก็เป็นได้ นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม ของขลัง มนต์ดำ คนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ ยังมีความเชื่อ ความศรัทธาเกี่ยวกับ อิทธิฤทธิ์ พลังอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพเทวดา อารักษ์หรือเทพารักษ์ เนียะตาหรือปู่ตา เป็นเทพรักษาหมู่บ้าน ครูกำเนิด เป็นเทพประจำแต่ละคน ครูมะมีวด เป็นเทพที่มาสถิตกับคน สามารถทรงเจ้าเข้าผี ที่เรียกว่า โงลมะมีวด เป็นต้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้มีทั้งข้อดีและข้อเสียเช่นกัน ข้อดี คือ หากผู้ใดปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะคอยปกป้องคุ้มครอง ดูแลรักษาให้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัย ข้อเสีย หากผู้ใดปฏิบัติตนไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้อง ทั้งที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะลงโทษ โดยให้ชีวิตประสบพบเจอแต่ความทุกข์ทรมานและบางครั้งก็ถึงแก่ชีวิต ความเชื่อดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ มีมาแต่โบราณกาลและเป็นต้นกำเนิดของการเกิดพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด

สมัยก่อนยังไม่มีโรงพยาบาล วิทยาการทางการแพทย์ที่สามารถบอกสาเหตุและวิธีรักษา อาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยดังเช่นปัจจุบัน ดังนั้น เมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ จึงเชื่อว่าเกิดจากความเชื่อเหล่านั้นเป็นผู้กระทำและวิธีที่จะช่วยให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วย คือ การจัดพิธีกรรมบุญโงลมะมีวดเป็นพิธีกรรมที่สามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเจรจาต่อรอง ขอขมา อ้อนวอนร้องขอความเมตตาหรือช่วยให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ที่เป็น โดยมีมะมีวดเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม วิธีรักษา คือ มะมีวดจะทำการจะอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่างกาย ทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยว่าเกิดขึ้นจากอะไรและมีวิธีรักษาอย่างไร ยกตัวอย่าง สาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดจากการถูกคุณไสย หรือ โดนของ ลักษณะอาการที่เป็น คือ เป็นบ้า ซึมเศร้า ไม่พูด บางรายวิ่งแก้ผ้า ทำนายได้จากไข้ดิบ เมื่อปอกไข ไขขาวจะเหนียวมากกว่าปกติ มีถ่าน

สีดา หรือมีตะปูในไข เป็นต้น กรณีที่ถูกเสกหนังควายเข้าท้อง ท้องจะใหญ่ผิดปกติ เวลาสวดบริกรรมคาถา จากที่ท้องปกติก็จะบวมใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ วิธีการรักษา คือ การนำสมุนไพรมะขามช่วย โดยต้มให้ผู้ป่วยดื่มหรือนำไข่ไก่ 2 ฟอง ร่ายคาถา กลิ้ง ภูและเคาะตามตัวผู้ป่วยหรือให้กินและอาบน้ำมนต์ เมื่อผู้ป่วยอาเจียนออกมา ของที่อยู่ในตัวก็จะออกมา ถ้ามีหนังควายก็จะออกมาเป็นหนังควาย ถ้ามีตะปูก็จะออกมาเป็นตะปู เป็นต้น สาเหตุของอาการเจ็บไขได้ป่วยเกิดจากการพุดจาดูหมิ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลักษณะอาการที่เป็น คือ น้ำลายฟูมปาก พุดไม่ชัด ปากเปื่อย วิธีการรักษา คือ การขอขมาลาโทษ ด้วยการแต่งขัน 4 ไซติบ 1 ฟอง กรวย 5 เปสี้เหลียม 1 และทำนายเรื่องราวผ่านไซติบเพื่อเป็นการยืนยันว่าผู้ป่วยได้ไปกระทำเรื่องที่เกิดขึ้น หลังจากผู้ป่วยได้รับการรักษาจากมะมั่วดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว บางรายอาการที่เป็นอยู่ก็จะค่อย ๆ ดีขึ้น บางรายก็หายทันทีหลังจากที่พิธีกรรมเสร็จสิ้น

ผู้ประกอบพิธีกรรมปัญญาเจมมะมั่วด ภาษาเขมรเรียกว่า มะมั่วด แปลว่า แม่มด ความหมายของคำว่า แม่มด หมายถึง หญิงหมอผี, หญิงที่ใช้อำนาจเวทมนตร์บังคับภูตผีให้ช่วยทำอะไรบางอย่างที่ผิดปกติธรรมดาได้, หญิงที่ทรงเจ้าเข้าผี ทำให้หลายๆ คนเข้าใจว่า มะมั่วดต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้น และเกิดข้อสงสัยว่าเพราะเหตุใดจึงมีมะมั่วดที่เป็นผู้ชาย เดิมคำว่า “มะมั่วด” คือคำว่า “โมมั่วด” แปลว่า “มาหมด” คนเขมรสมัยโบราณจะเรียกมะมั่วดว่าโมมั่วด เนื่องจากมะมั่วดจะอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมายให้เข้ามาสิงสถิตในร่างกายให้หมด อีกทั้งการเป็นมะมั่วดนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่ขึ้นอยู่กับครุประจำตัวหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เลือกมาอยู่ด้วยว่าต้องการให้ผู้นั้นเป็นมะมั่วดหรือไม่ หรือผู้นั้นสามารถอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่างกายและทำการรักษาผู้ป่วยได้จริงหรือไม่ ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า มะมั่วดสามารถเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าใครจะเป็นก็เป็นได้ ผู้ที่เป็นมะมั่วดได้นั้น 1. จะต้องมิญาติฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่ที่เป็นมะมั่วด ภาษาเขมรเรียกว่า “จนิมะมั่วด” เป็นการสืบทอดโดยสายตระกูล 2. มีเหตุต้องให้เป็นมะมั่วด เช่น มีอาการเจ็บไขได้ป่วยอย่างรุนแรง บางรายเจ็บป่วยจนลุกไม่ขึ้น บางรายมีอาการปวดศีรษะตลอดเวลา บางรายฝันว่ามีคนมาขอยู่ด้วย พอตื่นขึ้นมาก็ป่วย เป็นอาการที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุและเป็นอยู่นาน รักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันก็ไม่หาย สุดท้ายต้องจัดพิธีกรรมปัญญาเจมมะมั่วดเพื่อหาสาเหตุของอาการเจ็บไขได้ป่วย ผลปรากฏว่า อาการที่เกิดขึ้นมาจากครุประจำตัวหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องการมาอยู่ด้วยหรือถึงวาระที่ผู้ป่วยจะต้องเป็นผู้สืบทอดการเป็นมะมั่วด วิธีการรักษา คือ ผู้ป่วยจะต้องยอมรับในการเป็นมะมั่วด หากไม่ยอมรับ อาการที่เป็นอยู่ก็จะไม่หายและอาจแย่ไป

กว่าเดิม ด้วยเหตุนี้ ผู้ป่วยจึงจำเป็นที่จะต้องทำพิธีรับมอบครูเพื่อที่จะเป็นมะมั่วด แม้บางคนจะไม่
 อยากรับก็ตาม โดยส่วนใหญ่ผู้ที่เป็นมะมั่วดจะไม่รู้มาก่อนว่าตนเองจะต้องมาเป็นมะมั่วด ในกรณีของ
 มะมั่วดที่ไม่ได้รับการสืบทอดทางสายตระกูลหรือที่ไม่มีญาติฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่เคยเป็นมะมั่วดมาก่อน
 แต่สามารถเป็นมะมั่วดได้ เพราะเป็นร่างที่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ครูบาอาจารย์ เลือกลง
 ที่จะมาอยู่ด้วย เนื่องจากเป็นผู้ที่มีบุญ มีจิตใจสะอาด อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยอมรับและปฏิบัติในการ
 บูชาได้ดี จึงถูกเลือกให้เป็นมะมั่วด ผู้ที่เป็นมะมั่วดจะต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมเพื่อจะได้ไม่ผิดครูและ
 เป็นที่น่าเคารพนับถือ น่าเลื่อมใส สำหรับผู้คนที่ต้องการเข้ามาขอความช่วยเหลือ เช่น เคารพบูชาและ
 รำลึกถึงครูบาอาจารย์ ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่พูดจาหยาบค้าย ไม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่สุภาพ ต้อง
 เป็นผู้มีจิตใจเอื้ออาทร ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ยึดมั่นปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เป็นต้น
 มะมั่วดที่จะทำการรักษาผู้ป่วยและเป็นเจ้าพิธี จะต้องผ่านการประสิทธิ์ครูหรือทดสอบความรู้
 ความสามารถเสียก่อน คือให้ลุยไฟ เหยียบหนาม เหยียบมีดดาบ ทายของที่ถูกซ่อนไว้และอีกหลาย
 อย่างตามขั้นตอนแต่ละสายหรือจากครูผู้จัดพิธีประสิทธิ์ให้ตามขั้นตอน ภาษาเขมรเรียกว่า
 “พิธีประสิทธิ์มะมั่วด” ถ้าผ่านโดยไม่มีอันตรายอะไรและทำนายแม่นยำตามขั้นตอน ก็ถือว่าผ่านและ
 รับการบรรจุเป็นครูคนต่อไปตามพิธีกรรมความเชื่อของมะมั่วด

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมปัญญาเจ็บมะมั่วด มีดังนี้ 1. การโบล มะมั่วดทำนายสาเหตุและ
 วิธีรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยในเบื้องต้นและการดูฤกษ์ยามที่เหมาะสมเพื่อจัดพิธีกรรม
 ปัญญาเจ็บมะมั่วด 2. การแขนขม้อจ ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยเช่นไหว้และบอกกล่าว ดวงวิญญาณ
 บรรพบุรุษ เจ้าภูมิ เจ้าที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วยก่อนจัดพิธีกรรม 3. การจัดเตรียม
 เครื่องเซ่นไหว้บูชาและการจัดตั้งปะรำพิธี 4. การเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง 5. การจัดวาง
 เครื่องเซ่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี 6. การยกครูดนตรี ผู้ป่วยถวายเครื่องบูชาครู
 ให้กับนักดนตรีก่อนเริ่มพิธีกรรมปัญญาเจ็บมะมั่วด 7. การไหว้ครูเพลง นักดนตรีไหว้ครูเพลงและเครื่อง
 ดนตรีก่อนเริ่มบรรเลงเพลงประกอบการรักษา 8. การยกครุมะมั่วด ผู้ป่วยถวายเครื่องบูชาครูให้กับ
 มะมั่วดก่อนเริ่มพิธีกรรมปัญญาเจ็บมะมั่วด 9. การไหว้ครุมะมั่วด มะมั่วดไหว้ครูประจำตัวก่อนเริ่มทำการ
 รักษาผู้ป่วย 10. การปัญญาเจ็บมะมั่วด (การเข้าทรง) มะมั่วดอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่าง
 เพื่อทำการทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและรักษาผู้ป่วย การปฏิบัติในการปัญญาเจ็บมะมั่วด
 (การเข้าทรง) มีดังนี้ 10.1 มะมั่วดอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามา สิงสถิตในร่างเพื่อรักษาผู้ป่วย

10.2 มะมีวดแต่งกายตามความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่าง 10.3 มะมีวดเบิกโรงคุมโรง หรือ เหยียบโรง คือ การร่ายรำบวงสรวงเครื่องเช่นไหว้บูชาและการป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาใกล้ร่างกายในประรำพิธี 10.4 มะมีวดเลียะ คือ การถอนสิ่งไม่ดีออกจากร่างกายของผู้ป่วยและดูว่าสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดขึ้นจากอะไร เพื่อจะหาวิธีรักษาได้อย่างตรงจุด 10.5 มะมีวดกาปเป (ฟันเป) คือ การร่ายรำดาบเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้าย ไปยังเป (สถานที่รวมตัวสิ่งชั่วร้าย) และทำการฟันเปทิ้งและรับนำไปทิ้งให้ห่างจากประรำพิธี 10.6 มะมีวดพบปะสังสรรค์ คือ การสนทนาปราศรัยกับผู้คนในประรำพิธี ตีหมกเครื่องเช่นไหว้ ร่ายรำ ร้องเพลงสนุกสนานก่อนทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป 10.7 มะมีวดจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 10.8 มะมีวดรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีต่างๆ ตามความถนัดของแต่ละสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 10.9 ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยเข้าทรงเพื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตัวเข้ามาในร่างเพื่อพบปะสังสรรค์กับผู้คนในประรำพิธี และ 10.10 มะมีวดมอบขวัญ คือ การนำขวัญของผู้ป่วยมาใส่ในบายปลิง (ขันรับขวัญ) เพื่อที่จะนำไปเฮาปลิง (เรียกขวัญ) ในขั้นตอนต่อไป 11. การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ) มะมีวดเรียกขวัญให้เข้ามาในบายปลิงและกายผู้ป่วยทำการเสี่ยงทายเพื่อหาผู้ที่เหมาะสมจะดูแลขวัญของผู้ป่วยที่อยู่ในบายปลิง หรือเรียกว่า “ตะตุลปลิง หรือ รับขวัญ” และนำไข่นายที่อยู่ในบายปลิงมาทำนายอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยหลังจากทำการรักษาว่าเป็นอย่างไร จะหายดีหรือไม่ ใช้ระยะเวลาสั้นหรือเร็วเพียงใด จากนั้นก็จะให้ผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วยรับประทานไข่ขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต 12. การกัจปกาศาปตาร (การเด็ดดอกไม้ ตัดพวดาน) การร่ายรำอำลาเครื่องเช่นไหว้บูชาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จากนั้นแห่ร่ายรำรอบประต๋วลโดยมะมีวดเป็นผู้นำขบวน ตามด้วยผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและผู้ร่วมพิธีเพื่อบอกลาเทพเทวา ครูอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ในขณะเดียวกันมะมีวดจะเด็ดหักเอาข้าวของในประต๋วล ตัดผ้าขาวที่ขึงเป็นพวดาน จากนั้นมะมีวดก็จะอำลาครูมะมีวด นักดนตรีและผู้คนในประรำพิธี เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรมปัญญาใจลมะมีวด

บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมปัญญาใจลมะมีวดมิได้เป็นเพียงพิธีกรรมเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย แต่ยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นตัวกำหนดและควบคุมสังคม เป็นเครื่องมือในการรวมตัวกันของลูกหลานและเป็นแหล่งรวมความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ให้การศึกษา เป็นเครื่องให้ความเพลิดเพลินความสนุกสนานแก่คนในชุมชน และสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นของตน พิธีกรรมปัญญาใจลมะมีวดมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัด

สุรินทร์ ที่ยังคงมีความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธา เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจและยังสามารถควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี อยู่ในศีลในธรรม อันจะนำมาซึ่งความสุข หากปฏิบัติตนไม่ถูกต้องเหมาะสม ชีวิตก็จะพบเจอแต่ความทุกข์ทรมาน เป็นสิ่งที่ไม่มิผู้ใดปรารถนา จากความเกรงกลัวกลายเป็นการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้เหนียวแน่น ความสามัคคีเกิดขึ้นได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมพิธีกรรม เช่น ลูกหลาน ญาติพี่น้อง รวมไปถึงเพื่อนบ้าน ต่างมารวมช่วยกันจัดเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงผู้คนภายในงาน จัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้สำหรับบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ จัดตั้งสถานที่พิธีกรรม เป็นต้น พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด ทำให้เกิดความปรองดอง สัมผัสสามัคคี เป็นโอกาสที่ลูกหลานจะได้รู้จักกับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป การได้พบปะสนทนาร่วมกันด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลิน อีกทั้งการมาร่วมเป็นกำลังใจให้กับผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยเกิดขวัญกำลังใจและหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยได้เร็วยิ่งขึ้น แสดงออกให้เห็นถึงความรัก ความห่วงใยที่มีต่อกัน ซึ่งการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนโบราณ ไม่มีคนในชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการรักษาผู้ป่วย พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดจึงมีคุณค่าความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมากและเป็นส่วนช่วยให้สังคมมีความเป็นระเบียบ ผู้คนเกิดความเข้าใจและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

ก่อนที่สังคมบ้านเมืองจะมีความเจริญก้าวหน้า มีวิทยาการทางการแพทย์ โรงพยาบาล เทคโนโลยี วิทยาการต่างๆ และวัฒนธรรมมากมายที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตดังเช่นปัจจุบันนี้ พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดถือเป็นพิธีกรรมที่คนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจังหวัดสุรินทร์ให้การยอมรับและเห็นคุณค่าความสำคัญเป็นอย่างมาก แต่เมื่อสถานภาพทางสังคมได้พัฒนาแปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัยใหม่ที่พัฒนาก้าวไกล พิธีกรรมความเชื่อดังกล่าวก็เริ่มถูกลดคุณค่าความสำคัญและให้การยอมรับน้อยลง พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด ทางฝ่ายบ้านเมืองเคยเอาเรื่อง โดยจับเอาไปคุมขังเสียค่าปรับ โดยตั้งข้อหาว่ากระทำการหลอกลวงประชาชนให้หลงเชื่อในสิ่งงมงายและไม่มีเหตุผล เลยกถูกชะงักไปชั่วระยะหนึ่งเป็นเวลาหลายปี รวพ.ศ.2478-2486 (9 ปี) กระทั่งสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลชุดนี้ได้บัญญัติเรื่องรัฐนิยมพื้นศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ขึ้น โดยเฉพาะพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดก็ได้รื้อฟื้นขึ้นมาอีกเป็นระยะหนึ่ง บางครอบครัวก็งดเลิกถ่มไม่นับถือเป็นส่วนมาก บางครอบครัวก็ยังคงนับถือแต่เป็นส่วนน้อย ปัจจุบันประเพณีแบบนี้ค่อยๆ เลือนหายไปจากเมือง

สุรินทร์เกือบหมด ส่วนพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวดที่ยังคงหลงเหลืออยู่นั้น ได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญ สำหรับผู้ที่สนใจจะเก็บข้อมูลเพื่อนำไปพัฒนาในรูปแบบต่างๆ เช่น การเก็บข้อมูลเพื่อเป็นหลักฐาน ทางวิชาการ การศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด การศึกษารูปแบบ และองค์ประกอบของการประกอบพิธีปัญญาjolมะมีวดและวิเคราะห์โครงสร้างทำรำที่ใช้ในพิธีกรรม ปัญญาjolมะมีวด การพัฒนาในรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะการแสดง เช่น การแสดงชุด เรือมมะมีวด การแสดงชุดเรือมตระตูลปลึง และ การแสดงชุด Live เป็นการสร้างสรรค์ผลงานโดย นำเอาแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจากพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวดผสมผสานกับความเป็นนาฏศิลป์ การนำเทคนิคต่างๆ เข้ามาร่วมช่วยเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ซึ่งเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งที่จะทำให้มีโอกาสใน การนำเสนอและเผยแพร่พิธีกรรมปัญญาjolมะมีวดสู่สายตาสาธารณชนและได้รู้จักมากยิ่งขึ้น ทั้งหมดนี้ เป็นการร่วมอนุรักษ์ ส่งเสริมและสืบสานพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ให้กลับมามีคุณค่า ความสำคัญและพัฒนาเพื่อให้ดำรงอยู่คู่กับสังคมอย่างเหมาะสม

สรุปนาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ พบว่า พิธีกรรมปัญญาjol มะมีวด มีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม และ 2. การร่ายรำประกอบ พิธีกรรม

นาฏกรรมลักษณะที่ 1 นาฏกรรมพิธีกรรม

นาฏกรรมพิธีกรรม คือ การแสดงพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด โดยเริ่มตั้งแต่ ช่วงที่ 1 การจัดเตรียมพิธีกรรม ดังนี้ 1.1 การโบล (การทำนาย) 1.2 การแซนขม้อจ (การเซ่นไหว้ผี) 1.3 การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา 1.4 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้ บรรเลง และ 1.5 การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี เชื่อมไปสู่ช่วงที่ 2 การรักษาผู้ป่วย ดังนี้ 2.1 .การไหว้ครูเพลง 2.2 การไหว้ครูมะมีวด 2.3 การปัญญาjolมะมีวด (การ เข้าทรง) 2.4 การเฮาปลึง (การเรียกขวัญ) และ 2.5 การกัจปกา ซาปดาร์ (การเด็ดดอกไม้ ตัดเพดาน) ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด ทั้ง 10 ขั้นตอนดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการจัดลำดับ เรื่องราวของการแสดงออกเป็นแต่ละองค์ ดังนี้

องค์ที่ 1 การโบล (การทำนาย)

คือ มะมีวัดทำนายสาเหตุและวิธีรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยในเบื้องต้นให้กับผู้ป่วย และญาติผู้ป่วยได้ทราบ คุณลักษณะและสถานที่ที่ใช้ในการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดเพื่อรักษา

องค์ที่ 2 การจัดเตรียมพิธีกรรม

คือ หลังจากที่ได้ทำการโบล (การทำนาย) เสร็จสิ้น ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยจะทำการจัดเตรียมพิธีกรรม โดยมีชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่บ้านใกล้เคียงมาร่วมช่วย ขั้นตอนในการจัดเตรียมพิธีกรรม มีดังนี้

2.1 การแขนขม้อจ (การเซ่นไหว้ผี)

คือ ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยเซ่นไหว้บอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่สิงสถิต ณ บริเวณบ้านของผู้ป่วย ให้ทราบถึงจุดประสงค์ในการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด อีกทั้งขออนุญาตใช้พื้นที่เพื่อเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมและช่วยปกป้องดูแลไม่ให้มีสิ่งชั่วร้ายเข้ามาใกล้กราย อำนวยอวยพรให้การประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัดดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสมบูรณ์

2.2 การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา

คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่มาร่วมช่วยจัดเตรียมพิธีกรรมนั้น จะแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ 1. ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธี และ 2. ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา โดยแต่ละฝ่ายจะมีการปฏิบัติหน้าที่ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.2.1 การจัดตั้งปะรำพิธี

คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้าน (ผู้ชาย) มาร่วมจัดตั้งปะรำพิธี เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด

2.2.2 การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา

คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้าน (ผู้หญิง) มาร่วมจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาที่ใช้สำหรับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวัด

2.3 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง

คือ หลังจากที่มะมี้วดได้ประสานงานกับนักดนตรี ชี้แจงข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีกรรมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นักดนตรีก็จะจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้สำหรับบรรเลงในพิธีกรรม ปัญหาของมะมี้วดให้เรียบร้อยแล้ว

2.4 การจัดวางเครื่องเช่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี

คือ หลังจากที่ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีได้ทำการจัดตั้งปะรำพิธีเป็นอันเสร็จสมบูรณ์แล้ว ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชาก็จะช่วยกันนำเอาเครื่องเช่นไหว้บูชามาจัดวาง ณ ตำแหน่งต่างๆ และนักดนตรีก็จะช่วยกันนำเอาเครื่องดนตรีที่จัดเตรียมไว้มาจัดวางภายในปะรำพิธีเพื่อเตรียมประกอบพิธีกรรมการรักษาผู้ป่วยในขั้นต่อไป

องค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง)

คือ ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูให้กับนักดนตรีหรือเป็นการยกชันครูให้กับนักดนตรี หลังจากนั้น นักดนตรีก็จะทำพิธีไหว้ครูเพลงและบรรเลงเพลงหรือโหมโรงเพื่อรำลึกบูชาก่อนเข้าสู่การประกอบพิธีกรรมต่อไป

องค์ที่ 4 การไหว้ครูมะมี้วด

คือ ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูให้กับมะมี้วดหรือเป็นการยกชันครูให้กับมะมี้วด หลังจากนั้น มะมี้วดก็จะไหว้บอกกล่าวเทพเทวดา ดวงวิญญาณครูประจำตัวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ทั้งปวงให้มาช่วยดูแลรักษาผู้ป่วย ตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 มะมี้วดทำการจุดธูป เพื่อไหว้บอกกล่าวเทพเทวดา ดวงวิญญาณครูประจำตัวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

4.2 มะมี้วดทำการ “ปะจිර อังกอ” คือ การนำข้าวสารมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วย เป็นการขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป เพื่อให้การรักษาเป็นไปอย่างง่ายดายยิ่งขึ้น

4.3 มะมี้วดนำธูปไปปักลงบนเครื่องเช่นไหว้บูชาเพื่อถวายแด่สิ่งศักดิ์สิทธิ์

4.4 มะมี้วดทำความเคารพครูมะมี้วด นักดนตรี ปะตั่วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมและเริ่มทำการรักษาผู้ป่วย ดังต่อไปนี้

องค์ที่ 5 การปฐมพยาบาล (การเข้าทรง)

คือ มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำการทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและรักษาผู้ป่วย ตามขั้นตอน ดังนี้

5.1 มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและทำการรักษาผู้ป่วย

5.2 มะมีวดทำการแต่งกายตามความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่าง

5.3 มะมีวดทำการเบิกโรง คุ่มโรง หรือ เทียบโรง โดยการร่ายรำบวงสรวงเครื่องเช่นไหวบูชาและการร่ายรำป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้ร่างกายในปะรำพิธี มีตาบ (อาวุธประจำกายของมะมีวด) ประกอบการร่ายรำ

5.4 มะมีวดทำการเสียะ คือ การนำไขไก่ดิบมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วยเป็นการถอนสิ่งไม่ดีออกไปและตอกไขไก่ดิบใส่ลงในภาชนะเพื่อดูว่าสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุใดและหาวิธีรักษาอย่างตรงจุด

5.5 มะมีวดทำการกาบเป (ฟันเป) คือ การร่ายรำเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายไปยังเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) มีตาบ (อาวุธประจำกายของมะมีวด) ประกอบการร่ายรำ เมื่อมะมีวดทำการฟันเปแล้ว เปก็จะถูกนำไปทิ้งให้ไกลจากปะรำพิธี

5.6 มะมีวดพบปะสังสรรค์ คือ การสนทนาปราศรัยระหว่างมะมีวดกับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีการดื่มกินเครื่องเช่นไหว การร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน เป็นการพักผ่อนก่อนที่จะเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป

5.7 มะมีวดทำการจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต

5.8 มะมีวดทำการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีการต่างๆ พร้อมกับการร่ายรำประกอบการรักษาผู้ป่วย

5.9 ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยทำการอัญเชิญดวงวิญญาณครูประจำตัวเข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อพบปะสังสรรค์ สนทนาปราศรัยกับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีการดื่มกินเครื่องเช่นไหว การร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน

5.10 มะมีวดทำการมอบขวัญ คือ การนำข้าวสารมาวนภายในตอก (ชั้นโตกสำหรับใช้ทำการเข้าทรงของมะมีวด) และนำข้าวสารมาใส่ในบายปลิง (ชั้นรับขวัญ) เพื่อที่จะนำไปใช้ในการเฮาปลิง (เรียกขวัญ) ในขั้นตอนต่อไป

5.11 การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ) คือ มะมีวดทำการเรียกขวัญของผู้ป่วยให้เข้ามาในบายปลิง (ชั้นรับขวัญ) และเข้ามาสู่กายผู้ป่วย จากนั้น ทำการเสี่ยงทายเพื่อหาผู้ที่เหมาะสมจะดูแลขวัญของผู้ป่วยที่อยู่ในบายปลิง ภาษาเขมรเรียกว่า “ตะตูลปลิง” แปลว่า รับขวัญ และนำไข่ต้มที่อยู่ในบายปลิงมาปอกเปลือกเพื่อทำนายผลการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไร จะหายดีหรือไม่ ใช้ระยะเวลานานหรือเร็วเพียงใดจึงจะเห็นผล จากนั้น มะมีวดก็จะให้ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยรับประทานไข่ต้มเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

องค์ที่ 6 ลาโรง (การกัจปกา ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดเพดาน)

คือ หลังจากที่มะมีวดได้ทำการปญฺโงลมะมีวด (การเข้าทรง) เพื่อรักษาผู้ป่วยเป็นที่เรียบร้อยในช่วงสุดท้ายของพิธีกรรม มะมีวดจะทำการลาโรง ตามขั้นตอน ดังนี้

6.1 มะมีวดร่ายรำอำลาเทพเทวา ครูบาอาจารย์ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและเครื่องเซ่นไหว้บูชาทั้งหมด

6.2 มะมีวดมอบเครื่องเซ่นไหว้บูชาให้กับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ถือแห่รอบปะต๊วล (สถานที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) โดยมะมีวดจะถือดาบรายนำขบวน

6.3 มะมีวดเด็ดหักข้าวของ ดอกไม้ เครื่องเซ่นไหว้บูชาในปะต๊วลและใช้ดาบตัดเพดานที่กางกันอยู่เหนือศีรษะของมะมีวดที่ทำการเข้าทรง

6.4 มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลับสถาน ทำความเคารพครุ มะมีวด นักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นอันเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมปญฺโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

นาฏกรรมลักษณะที่ 2 การร่ายรำประกอบพิธีกรรม

เรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปญฺโงลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ องค์ที่ 5 การปญฺโงลมะมีวด (การเข้าทรง) และ องค์ที่ 6 ลาโรง (การกัจปกา ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดเพดาน) มีการร่ายรำประกอบพิธีกรรมปรากฏขึ้น

การร่ำรำประกอบพิธีกรรม มีองค์ประกอบอยู่ 6 อย่าง ดังนี้ 1. ผู้ร่ำรำในพิธีกรรม
2. ทำรำในพิธีกรรม 3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการร่ำรำในพิธีกรรม 4. การใช้พื้นที่ในการร่ำรำในพิธีกรรม
5. การแต่งกายในการร่ำรำในพิธีกรรม และ 6. ทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการร่ำรำในพิธีกรรม

1. ผู้ร่ำรำในพิธีกรรม

ผู้ร่ำรำในพิธีกรรม ได้แก่ 1. มะมีวด 2. ผู้ป่วย 3. ญาติผู้ป่วย และ 4. ญาติผู้ป่วย

1.1 มะมีวด คือ จะเริ่มร่ำรำประกอบพิธีกรรม ในช่วงองค์ที่ 5 การปฎิบัติมะมีวด (การเข้าทรง) ดังนี้ 1. การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสถิตในร่างเพื่อรักษาผู้ป่วย
2. การร่ำรำบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา 3. การป้องกันสิ่งชั่วร้าย 4. การกาปเป (ฟันเป) คือ ใช้ดาบฟันสถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย 5. การพบปะสังสรรค์ 6. การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 7. การรักษาผู้ป่วย 8. การเฮาปลิง (เรียกขวัญ) และ
9. การกัจปกาศาปตาร (เด็ดดอกไม้และตัดพวดาน)

1.2 ผู้ป่วย คือ จะเริ่มร่ำรำประกอบพิธีกรรม ในช่วงองค์ที่ 5 การปฎิบัติมะมีวด (การเข้าทรง) ดังนี้ 1. การอัญเชิญครูประจำตัวเข้ามาสถิตในร่างของผู้ป่วย 2. การพบปะสังสรรค์ และ 3. การกัจปกาศาปตาร (เด็ดดอกไม้และตัดพวดาน)

1.3 ญาติผู้ป่วย คือ จะเริ่มร่ำรำประกอบพิธีกรรม ในช่วงองค์ที่ 5 การปฎิบัติมะมีวด (การเข้าทรง) ดังนี้ 1. การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 2. การอัญเชิญครูประจำตัวเข้ามาสถิตในร่างของผู้ป่วย 3. การพบปะสังสรรค์ และ
4. การกัจปกาศาปตาร (เด็ดดอกไม้และตัดพวดาน)

1.4 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม คือ จะเริ่มร่ำรำประกอบพิธีกรรม ในช่วงองค์ที่ 5 การปฎิบัติมะมีวด (การเข้าทรง) ดังนี้ 1. การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 2. การอัญเชิญครูประจำตัวเข้ามาสถิตในร่างของผู้ป่วย 3. การพบปะสังสรรค์ และ
4. การกัจปกาศาปตาร (เด็ดดอกไม้และตัดพวดาน)

2. ทำร่ำในพิธีกรรม

ทำร่ำที่ปรากฏในนาฏกรรมพิธีกรรม มีทั้งหมด 22 ทำ ดังนี้

ทำที่ 1 ทำปัญญาโลมมะมீวด (ทำเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมீวด

ทำที่ 2 ทำแต่งกายของครูประจำตัวของมะมீวด

ทำที่ 3 ทำบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเซ่นไหว้บูชา

ทำที่ 4 ทำป้องกันสิ่งชั่วร้าย

ทำที่ 5 ทำปัญญาโลมมะมீวด (ทำเข้าทรง) : อัญเชิญตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ประจำหมู่บ้าน

ทำที่ 6 ทำแต่งกายของตาก็วงเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

ทำที่ 7 ทำกาปเปหรือฟั้นเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย)

ทำที่ 8 ทำปัญญาโลมมะมீวด (ทำเข้าทรง) : อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย

ทำที่ 9 ทำแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย

ทำที่ 10 ทำสนุกสนาน

ทำที่ 11 ทำเข้าทรงของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต

ทำที่ 12 ทำแต่งกายของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วย

ทำที่ 13 การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต

ทำที่ 14 ทำรักษาผู้ป่วย

ทำที่ 15 ทำปัญญาโลมมะมீวด (ทำเข้าทรง) : อัญเชิญจันจิ้งหรือดวงวิญญาณ

บรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล

ทำที่ 16 ทำแต่งกายของจันจิ้งหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของ

วงศ์ตระกูล

ท่าที่ 17 ท่าสนุกสนาน

ท่าที่ 18 ท่าปัญญาโลมมะมืวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมืวด

ท่าที่ 19 ท่าเฮาบลึง (เรียกขวัญ)

ท่าที่ 20 ท่าอ่าลาลิ่งคักดีลือทือและเครื่องเซ่นไหว้บูชา

ท่าที่ 21 ท่าแห่รอบปะต๊วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)

ท่าที่ 22 ท่าอัญเชิญครูประจำตัวของมะมืวดออกจากร่าง

โดยลักษณะการรำรำประกอบพิธีกรรม จะเป็นการรำรำแบบสามัญลักษณ์ คือ การแสดงออกไปโดยธรรมชาติและตามอารมณ์ของผู้รำรำซึ่งไม่คงที่ ไม่นั่นอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและกล่าวได้ว่าเป็นการรำรำที่ไม่มีแบบแผนตายตัว รำตามความถนัดและความสามารถของผู้รำรำ อย่างไรก็ตาม ผู้จัดมองว่า แม้จะเป็นการรำรำแบบสามัญลักษณ์ แต่ทุกท่ารำล้วนมีความหมายเป็นสำคัญ ดังปรากฏในแต่ละช่วงของนาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาโลมมะมืวดหรือการแสดงพิธีกรรมปัญญาโลมมะมืวด

3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการรำรำในพิธีกรรม

การรำรำประกอบพิธีกรรม มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการรำรำ ดังนี้

3.1 ตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมืวด)

3.2 ตอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของผู้ป่วย)

3.3 ดาบ (อาวุธประจำกายของมะมืวด)

3.4 เครื่องมืออุปกรณ์การตีเหล็ก

3.5 บายปลึง (ขันรับขวัญ)

3.6 เครื่องเซ่นไหว้บูชา ได้แก่ บายศรีถาด บายศรีจาน เป็นต้น

4. การใช้พื้นที่ในการร่ายรำในพิธีกรรม

การร่ายรำประกอบพิธีกรรม จะมีการใช้พื้นที่ในการร่ายรำ ได้แก่

4.1 การร่ายรำจากตำแหน่งของผู้ป่วยไปยังตำแหน่งของนักดนตรีและไปยังตำแหน่งของมะมี้วด

4.2 การร่ายรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของนักดนตรี มายังตำแหน่งของปะตั่วลและกลับมายังตำแหน่งของมะมี้วด

4.3 การร่ายรำอยู่ตำแหน่งของมะมี้วด

4.4 การร่ายรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วย ไปยังตำแหน่งของเป และกลับมายังตำแหน่งของมะมี้วด

4.5 การร่ายรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วย

4.6 การร่ายรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วย

4.7 การร่ายรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วยและกลับมายังตำแหน่งของมะมี้วด

4.8 การร่ายรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของนักดนตรีและไปยังตำแหน่งของมะมี้วด

5. การแต่งกายในการร่ายรำในพิธีกรรม

การแต่งกายของมะมี้วดในพิธีกรรมปัญญาโลมมะมี้วด แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชาย และ 2. การแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิง

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า การแต่งกายของมะมี้วดปรากฏอยู่ 7 แบบ ลักษณะการแต่งกายของมะมี้วดโดยภาพรวม จะแต่งกายแบบพื้นบ้านเขมรสุรินทร์ รูปแบบการแต่งกายของมะมี้วดในแต่ละครั้ง ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะมีการแต่งกายที่แตกต่างกันออกไปหรืออาจคล้ายคลึงกันบ้างเป็นบางครั้ง

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่จัดเตรียมไว้สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มักไม่ค่อยเป็นแบบสำเร็จ แต่จะเป็นแบบที่สามารถนุ่งห่มได้ตามความต้องการ มีสีสันทน ลวดลายที่สวยงามและหลากหลายให้เลือก เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายสำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชาย ประกอบไปด้วย เสื้อคอกลมแขนสั้น ผ้าโสร่ง ภาษาเขมรเรียกว่า “โสร่งเปราะฮ์” หรือ “โฮลเปราะฮ์” ผ้าขาวม้า ภาษาเขมรเรียกว่า “สไบเปราะฮ์” เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายสำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิง ประกอบไปด้วย เสื้อคอกลมแขนกระบอก ผ้าสไบ ภาษาเขมรเรียกว่า “ฉะนูดเล็ก” ผ้าซิ่น ภาษาเขมรเรียกว่า “โฮลเซรีย” หรือ “โสร่งเซรีย”

6. ทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการรำรำในพิธีกรรม

ดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด มีอยู่ 3 ประเภท ได้แก่

- 6.1 เครื่องดนตรีไทยแบบหลวง คือ วงดนตรีปี่พาทย์เครื่องห้า
- 6.2 เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ของชาวเขมรสุรินทร์ คือ วงดนตรีกันตรึม
- 6.3 เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน คือ แคน

ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงสำหรับวงดนตรีปี่พาทย์เครื่องห้า ได้แก่ 1. เพลงสาธุการ 2. เพลงตระ 3. เพลงขมัญจัน 4. เพลงคະยอย 5. เพลงกาปเป และ 6. เพลงแห่

ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงสำหรับวงดนตรีกันตรึม ได้แก่ 1. เพลงเซรีย ปะ เซิร 2. เพลงเซรีย ซติร 3. เพลงชวาย จุม เว็ด 4. เพลงเพลียง 5. เพลงป็นแชร 6. เพลงกาปเป และ 7. เพลงกัจปกกา ซาปดาร์ กำพล ซ้อทับทิม.

ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงสำหรับแคน คือ เบริน หรือ จริฎเบริน

นอกเหนือจากเพลงที่กำหนดอย่างชัดเจนแล้ว นักดนตรีจะบรรเลงเพลงตามความต้องการของมะมั่วดหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่าง ซึ่งเพลงเหล่านั้นไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่ามีเพลงอะไรบ้าง

องค์ประกอบของนาฏกรรมพิธีกรรม

จากการศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 2 ลักษณะ คือ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม และ 2. การรำรำประกอบพิธีกรรม พบว่า มีองค์ประกอบของนาฏกรรมที่สำคัญ ดังนี้

1. นักแสดง

คือ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมปญฺโญลมะมี้วด ได้แก่

1.1 มะมี้วด (นักแสดงหลัก) ผู้มีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมและดำเนินการประกอบพิธีกรรมปญฺโญลมะมี้วด

1.2 ผู้ป่วย (นักแสดงรอง) ผู้มีบทบาทหน้าที่ในการเริ่มการประกอบพิธีกรรมปญฺโญลมะมี้วดและรับการรักษาจากผู้ประกอบพิธีกรรม คือ มะมี้วด

1.3 ญาติผู้ป่วย (นักแสดงรอง) ผู้มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยควบคุมและดูแลองค์ประกอบต่างๆ ของพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็น การจัดเตรียมพิธีกรรม การดูแลผู้ป่วย และการเป็นผู้ช่วยให้กับมะมี้วดในขณะที่ประกอบพิธีกรรม

1.4 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (นักแสดงประกอบ) ผู้มีหน้าที่ในการช่วยจัดเตรียมพิธีกรรม และเป็นผู้มาร่วมสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วยตลอดระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม

2. การแต่งกายของนักแสดง

คือ เครื่องแต่งกายที่ญาติผู้ป่วยได้จัดเตรียมไว้สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เลือกสวมใส่ตามความต้องการ โดยลักษณะการแต่งกายทั้งหมดของนักแสดงจะเป็นการแต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์

3. สถานที่และฉากของการแสดง

คือ บริเวณบ้านของผู้ป่วยหรือบริเวณบ้านของญาติผู้ป่วย โดยจะใช้จัดตั้งปะรำพิธีสำหรับประกอบพิธีกรรมปญฺโญลมะมี้วด ซึ่งเป็นสถานที่การแสดงนาฏกรรม อีกทั้งเป็นฉากของการแสดงที่บ่งบอกถึงเหตุการณ์ของการแสดง คือ พิธีกรรมปญฺโญลมะมี้วดเพื่อรักษาผู้ป่วย

4. อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง

คือ เครื่องเช่นไหว้บูชาสำหรับพิธีกรรมปญฺโญลมะมี้วดที่เป็นทั้งอุปกรณ์ คือ อุปกรณ์ประกอบการรำรำ และเป็นฉากประกอบการแสดงที่วาง ณ ตำแหน่งต่างๆ ภายในปะรำ

5. เครื่องดนตรีและทำนองเพลงประกอบการแสดง

คือ ในขณะที่ประกอบพิธีกรรม จะมีการบรรเลงเพลงประกอบตลอดการดำเนินพิธีกรรม ทั้งทำนองเพลงที่กำหนดไว้สำหรับพิธีกรรมและทำนองเพลงที่ไม่มีกำหนด คือ เป็นเพลงที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตในร่างของมะมี้วดเป็นผู้เรียกใช้เพลง โดไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่ามีทำนองเพลงใดบ้าง

6. ระยะเวลาของการแสดง

คือ ไม่มีกำหนดที่แน่ชัด เนื่องจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้ 1. ความพร้อมขององค์ประกอบของพิธีกรรมปญฺโจลมะมี้วด 2. ระยะเวลาในการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมี้วด 3. จำนวนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมี้วด 4. ช่วงระยะเวลาในการมาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 5. การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาเข้าสิงสถิตในร่างของผู้ป่วย

7. ผู้ชม

คือ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นชาวบ้านหรือผู้ที่มาคอยให้กำลังใจผู้ป่วย มีทั้งที่เป็นผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งรวมไปถึงฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีและฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชาอีกด้วย

ผลการวิจัยดังกล่าว นอกจากจะเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางด้านศิลปะการแสดงแล้ว ยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ตั้งแต่การร่วมช่วยกันจัดเตรียมพิธีกรรมการรักษา อันก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี การกลับมาเยี่ยมเยียนของลูกหลาน ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน อันแสดงให้เห็นถึงความรัก ความห่วงใยที่มีต่อผู้ป่วย เป็นเหตุการณ์และกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสสานสัมพันธ์และเกิดความรักใคร่ปรองดองกัน อันนำไปสู่ความสงบสุขร่มเย็นของสังคมประเทศ ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมปญฺโจลมะมี้วดจึงมีคุณค่าความสำคัญและสมควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อให้ดำรงอยู่ควบคู่กับสังคมประเทศชาติสืบไป งานวิจัยชิ้นนี้ นอกจากจะให้ประโยชน์ทางด้านการศึกษา การแสดงและวิชาการแล้ว ความเด่นชัดในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมก็ยังคงปรากฏสืบทอดในประเทศไทยอย่างไม่เสื่อมคลาย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ขอบเขตของการวิจัย คือ ศึกษาความเป็นมา ความสำคัญและปัญหาที่เกิดขึ้นกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยในจังหวัดสุรินทร์และศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม โดยเริ่มตั้งแต่ ช่วงที่ 1 ขั้นตอนการจัดเตรียมพิธีกรรม ไปจนถึง ช่วงที่ 2 ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วย และ 2. มีการร่ายรำประกอบพิธีกรรมปรากฏในนาฏกรรมพิธีกรรม ช่วงที่ 2 ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วย โดยมีมะมีวดเป็นตัวเชื่อมทั้งสองอย่างเข้าด้วยกันและไม่สามารถแยกพิธีกรรมกับนาฏกรรมออกจากกันได้ ระยะเวลาในการศึกษา นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ.2561 จนถึงปัจจุบัน รวมระยะเวลาได้ 2 ปี ตามภาคการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากการสำรวจพื้นที่และประชากรจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยโดยคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอยู่ทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ แต่ด้วยระยะเวลาไม่เพียงพอต่อการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลทางการศึกษาได้ทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย อันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวบุคคล ผู้มีความรู้ เป็นที่ยอมรับและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างของผู้ที่สามารถให้ข้อมูลในการวิจัย ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ 1. กลุ่มมะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ 2. กลุ่มนักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ 3. กลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ และ 4. กลุ่มนักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ ดังนั้น ข้อมูลในการวิจัย เรื่อง นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ จึงเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป็นส่วนใหญ่ วิธีดำเนินการวิจัย มีดังนี้ 1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์และศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ จากแหล่งข้อมูลที่เป็นสถาบัน สถานที่ บุคคลและอินเทอร์เน็ต 2. สำรวจพื้นที่และประชากรจังหวัดสุรินทร์ที่มีการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยในจังหวัดสุรินทร์ 3. กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย อันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวบุคคล ผู้มีความรู้ เป็นที่ยอมรับและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ 4. สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเชิงลึก โดยลักษณะของคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิด (open-ended question) เน้นในเรื่องความคิดเห็น เหตุผลและความหมายเกี่ยวกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์และ

นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ 5. การสังเกตโดยตรงและการมีส่วนร่วม เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ คือ สถานที่พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดและมีส่วนร่วมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด คือ ช่วยจัดเตรียมพิธีกรรมเพื่อการเรียนรู้เข้าใจในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์และนาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ 6. เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ 1. แหล่งข้อมูลที่เป็นสถาบัน 2. แหล่งข้อมูลที่เป็นสถานที่ 3. แหล่งข้อมูลที่เป็นเหตุการณ์ 4. แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล และ 5. อินเทอร์เน็ต โดยบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกเป็นภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล และ 7. เรียบเรียงข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบเล่มวิทยานิพนธ์

5.1 สรุปผล

ความเป็นมาของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด เป็นพิธีกรรมความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วย โดยมีมะมีวดเป็นผู้ประกอบพิธีรักษา “มะมีวด” คือ ผู้ที่สามารถติดต่อสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยว่าเกิดขึ้นจากอะไรและมีวิธีการรักษาอย่างไร

ต้นกำเนิดของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดมี 2 แนวคิด คือ 1. สมัยขอมเรืองอำนาจในเขตกำพูชาและเขตอีสานใต้ของประเทศไทย โดยที่ขอมได้ถ่ายทอดศิลปะการเข้าทรงแม่มดให้ทั้งคนในประเทศกำพูชาและคนไทยอีสานที่พูดเขมร ดังนั้น จึงสันนิษฐานว่า พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด อาจเกิดขึ้นในสมัยที่ขอมเรืองอำนาจในแถบอีสานใต้และได้มีการสืบทอดต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน และ 2. ต้นกำเนิดของพิธีกรรมความเชื่อเรื่องการเข้าทรงว่า เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการกำเนิดของมนุษย์ มีมาแต่บรรพกาล ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเกิดขึ้นเมื่อยุคสมัยใด จากการเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกินขีดจำกัดความสามารถของคนสมัยก่อนจะแก้ไขได้ ในยุคที่ยังไม่มีวิทยาการทางการแพทย์ การรักษาที่ทันสมัยดังเช่นปัจจุบัน จึงอาศัยพิธีกรรมความเชื่อการเข้าทรงในการรักษาและได้มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันเรื่อยมา มีการเผยแพร่พิธีกรรมความเชื่อจากชนกลุ่มหนึ่งไปยังชนกลุ่มอื่นๆ ขยายเป็นวงกว้างทั่วทุกพื้นที่ที่มีการอาศัยของมนุษย์ ซึ่งพิธีกรรมความเชื่อเรื่องการเข้าทรงก็ได้เป็นพื้นฐานของการกำเนิดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด เป็นพิธีกรรมท้องถิ่นของชาวบ้านที่ไม่ได้มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือมีการบันทึกเป็นภาพถ่ายตั้งแต่เริ่มต้น ดังนั้น จึงกล่าวได้เพียงแค่ว่าเป็นพิธีกรรมความเชื่อที่มีการปฏิบัติและสืบทอด

กันมาอย่างช้านาน มูลเหตุของการเกิดพิธีกรรม มาจากความเชื่อในเรื่องของสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ เช่น เทพเทวา ครูประจำตัว หรือ ครูกำเนิด ภาษาเขมรเรียกว่า “กรูกะเน็ด” ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ภาษาเขมรเรียกว่า “จันจันว่ง” เจ้าที่ เจ้าทาง ภูตผีต่างๆ ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เวทมนตร์ คาถา คุณไสย สมัยโบราณยังไม่มีโรงพยาบาล วิทยาการทางการแพทย์ที่จะสามารถบอกสาเหตุและวิธีรักษาตั้งเช่นปัจจุบัน ดังนั้น เมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ จึงเชื่อว่าเกิดจากความเชื่อเหล่านั้นเป็นผู้กระทำ แต่เพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงและวิธีรักษาผู้ป่วย จึงมีการจัดพิธีกรรมปัญหาโหล่มะมีวดขึ้น ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 การจัดเตรียมพิธีกรรม โดยเริ่มจาก 1.1 การโบล (การทำนาย) 1.2 การแขวนหม้อจ (การเช่นไหว้ผี) 1.3 จัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเช่นไหว้บูชา 1.4 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง และ 1.5 การจัดวางเครื่องเช่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี

ช่วงที่ 2 การรักษาผู้ป่วย โดยเริ่มจาก 2.1 การไหว้ครูเพลง 2.2 การไหว้ครูมะมีวด 2.3 การปัญหาโหล่มะมีวด (การเข้าทรง) 2.4 การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ) และ 2.5 การกัจปกาศาปดาร์

หลังจากที่ผู้ป่วยได้รับการรักษาจากมะมีวดตามขั้นตอนของพิธีกรรมเป็นที่เรียบร้อย บางรายอาการที่เป็นอยู่ก็จะค่อยๆ ดีขึ้น บางรายก็หายทันทีหลังจากที่พิธีกรรมเสร็จสิ้น พิธีกรรมปัญหาโหล่มะมีวดมิได้เป็นเพียงพิธีกรรมเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย แต่ยังสามารถควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีอยู่ในศีลธรรม อันนำมาซึ่งความสุข หากปฏิบัติตนไม่ถูกต้อง ชีวิตก็จะพบเจอแต่ความทุกข์ทรมาน เป็นสิ่งที่ไม่มีผู้ใดปรารถนา จากความเกรงกลัวกลายเป็นการให้เกียรติและเคารพ ซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัวและชุมชนให้เหนียวแน่น พิธีกรรมทำให้เกิดความปรองดอง สมัคสมานสามัคคี ลูกหลานได้รู้จักกับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป การพบปะสนทนาร่วมกัน การมาร่วมเป็นกำลังใจให้กับผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยเกิดขวัญกำลังใจและหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยได้เร็วยิ่งขึ้น พิธีกรรมปัญหาโหล่มะมีวดจึงมีคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เป็นส่วนช่วยให้สังคมมีความเป็นระเบียบ ผู้คนเกิดความเข้าใจและให้เกียรติซึ่งกันและกัน สังคมรอบตัวปัจจุบัน ได้ทำลายสภาพจิตใจอันงดงาม บางส่วนของผู้คน กล่าวคือ ศิลปะ วัฒนธรรมของคนส่วนน้อยและส่วนหนึ่งได้ถูกเหยียดหยามและชิงชังรังเกียจว่าเป็นเรื่องที่ล้าหลังกับยุคสมัย ในขณะที่ศิลปวัฒนธรรมของคนส่วนน้อยได้ถูกกลืนหายไป วัฒนธรรมส่วนหนึ่งก็ถูกแทรกซ้อนด้วยศิลปวัฒนธรรมต่างชาติ เช่น ชาวตะวันตก เป็นต้น การเล่นเกมมด ทางฝ่ายบ้านเมืองเคยเอาเรื่อง โดยจับเอาไปคุมขังเสียค่าปรับ โดยตั้งข้อหาว่ากระทำ

การหลอกลวงประชาชนให้หลงเชื่อในสิ่งงมงายและไม่มีเหตุผล เลยกถูกชะงักไปชั่วระยะหนึ่งเป็นเวลาหลายปี ราวพ.ศ. 2478-2486 (9 ปี) กระทั่งสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลชุดนี้ได้บัญญัติเรื่องรัฐนิยม พื้นศิลปะวัฒนธรรมต่างๆ ขึ้น โดยเฉพาะการละเล่นแม่มดก็ได้รื้อฟื้นขึ้นมาอีกเป็นระยะหนึ่ง บางครอบครัวก็งดเลิกเล่นไม่นับถือเป็นส่วนมาก บางครอบครัวก็ยังคงนับถือแต่เป็นส่วนน้อย ปัจจุบันประเพณีแบบนี้ค่อยๆ เลือนหายไปจากเมืองสุรินทร์เกือบหมด ส่วนพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัดที่ยังคงหลงเหลืออยู่นั้น ได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญสำหรับผู้สนใจจะเก็บข้อมูลเพื่อนำไปพัฒนาในรูปแบบต่างๆ เช่น การเก็บข้อมูลเพื่อเป็นหลักฐานทางวิชาการ การศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัด การศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของการประกอบพิธีปัญญาโหลมะมีวัดและวิเคราะห์โครงสร้างทำรำที่ใช้ในพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัด การพัฒนาในรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะการแสดง เช่น การแสดงชุดเรือมมะมีวัด การแสดงชุดเรือมตระกูลปลิง และ การแสดงชุด Live เป็นการสร้างสรรค์ผลงานโดยนำเอาแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจากพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัดผสมผสานกับความเป็นนาฏศิลป์ การนำเทคนิคต่างๆ เข้ามาร่วมช่วยเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ซึ่งเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งที่จะทำให้มีโอกาสในการนำเสนอและเผยแพร่พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัดสู่สายตาสาธารณชนและได้รู้จักมากยิ่งขึ้น ทั้งหมดนี้เป็นการร่วมอนุรักษ์ ส่งเสริมและสืบสานพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ ให้กลับมามีคุณค่า ความสำคัญและพัฒนาเพื่อให้ดำรงอยู่คู่กับสังคมอย่างเหมาะสม

แต่เนื่องจากสังคมบ้านเมืองในยุคสมัยปัจจุบัน มีการพัฒนาและมีความเจริญก้าวหน้าตลอดเวลา ทั้งทางด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ วิทยาการต่างๆ ที่ทันสมัย อีกทั้งการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมต่างถิ่นที่หลากหลาย มีสิ่งที่น่าสนใจ น่าเรียนรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย ทำให้ค่านิยม ความคิด ความชอบ จิตสำนึกของคนในสังคมสมัยใหม่เปลี่ยนแปลงไป พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัดอาจถูกมองข้ามคุณค่าความสำคัญอีกครั้ง หากไม่มีการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทันกระแสสังคม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการค้นคว้าประเด็นสำคัญในพิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ ที่ยังไม่มีผู้ใดค้นพบ จากการศึกษาในเบื้องต้น พบว่า พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัดได้เป็นเพียงพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญา ความเชื่อ ความศรัทธาของบรรพบุรุษ มีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างเป็นระเบียบแบบแผน มีการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บโดยมะมีวัด หรือ มีการร่ายรำประกอบการรักษาของมะมีวัดเท่านั้น แต่หากมองในมุมทางด้านศิลปะการแสดง พิธีกรรมปัญญาโหลมะมีวัดมีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม โดยเริ่มตั้งแต่ ช่วงที่ 1 ขั้นตอนการจัดเตรียมพิธีกรรม ไปจนถึง ช่วงที่ 2 ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วย และ 2. มีการร่ายรำประกอบพิธีกรรม ปรากฏใน

นาฏกรรมพิธีกรรม ช่วงที่ 2 ขั้นตอนการรักษาผู้ป่วย โดยมีมะมั่วเป็นตัวเชื่อมทั้งสองอย่างเข้าด้วยกัน และไม่สามารถแยกพิธีกรรมกับนาฏกรรมออกจากกันได้

นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่ว จังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่ว จังหวัดสุรินทร์ พบว่า พิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่ว มีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม และ 2. การรำรำประกอบพิธีกรรม

นาฏกรรมลักษณะที่ 1 นาฏกรรมพิธีกรรม

นาฏกรรมพิธีกรรม คือ การแสดงพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่ว โดยเริ่มตั้งแต่ ช่วงที่ 1 การจัดเตรียมพิธีกรรม ดังนี้ 1.1 การโบล (การทำนาย) 1.2 การแซนหม้อจ (การเซ่นไหว้ผี) 1.3 การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา 1.4 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง และ 1.5 การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี เชื่อมไปสู่ช่วงที่ 2 การรักษาผู้ป่วย ดังนี้ 2.1 การไหว้ครูเพลง 2.2 การไหว้ครูมะมั่ว 2.3 การปัญญาโกลมะมั่ว (การเข้าทรง) 2.4 การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ) และ 2.5 การกัจปกา ซาปดาร์ (การเด็ดดอกไม้ตัดพวดาน) ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่ว ทั้ง 10 ขั้นตอนดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการจัดลำดับเรื่องราวของการแสดงออกเป็นแต่ละองค์ ดังนี้

องค์ที่ 1 การโบล (การทำนาย) คือ มะมั่วทำนายสาเหตุและวิธีรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยในเบื้องต้นให้กับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ทราบ คุณุขยามและสถานที่ที่ใช้ในการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วเพื่อรักษา

องค์ที่ 2 การจัดเตรียมพิธีกรรม คือ หลังจากที่ได้ทำการโบล (การทำนาย) เสร็จสิ้น ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยจะทำการจัดเตรียมพิธีกรรม โดยมีชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่บ้านใกล้เคียงมาช่วย ขั้นตอนในการจัดเตรียมพิธีกรรม มีดังนี้

2.1 การแซนหม้อจ (การเซ่นไหว้ผี) คือ ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยเซ่นไหว้บอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่สิงสถิต ณ บริเวณบ้านของผู้ป่วย ให้ทราบถึงจุดประสงค์ในการจัดพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่ว อีกทั้งขออนุญาตใช้พื้นที่เพื่อเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมและช่วยปกป้องดูแลไม่ให้มีสิ่ง

ชั่วร้ายเข้ามาใกล้กราย อำนวยอวยพรให้การประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสมบูรณ์

2.2 การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้านที่มาร่วมช่วยจัดเตรียมพิธีกรรมนั้น จะแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ 1. ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธี และ 2. ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา โดยแต่ละฝ่ายจะมีการปฏิบัติหน้าที่ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.2.1 การจัดตั้งปะรำพิธี คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้าน (ผู้ชาย) มาร่วมจัดตั้งปะรำพิธี เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

2.2.2 การจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชา คือ ชาวบ้านหรือเพื่อนบ้าน (ผู้หญิง) มาร่วมจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาที่ใช้สำหรับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด

2.3 การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง คือ หลังจากที่มะมีวดได้ประสานงานกับนักดนตรี ชี้แจงข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีกรรมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นักดนตรีก็จะจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้สำหรับบรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดให้เรียบร้อยแล้ว

2.4 การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้บูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี คือ หลังจากที่ฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีได้ทำการจัดตั้งปะรำพิธีเป็นอันเสร็จสมบูรณ์แล้ว ฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาก็จะช่วยกันนำเอาเครื่องเซ่นไหว้บูชามาจัดวาง ณ ตำแหน่งต่างๆ และนักดนตรีก็จะช่วยกันนำเอาเครื่องดนตรีที่จัดเตรียมไว้มาจัดวางภายในปะรำพิธีเพื่อเตรียมประกอบพิธีกรรมการรักษาผู้ป่วยในขั้นตอนต่อไป

องค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง) คือ ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูให้กับนักดนตรีหรือเป็นการยกชันครูให้กับนักดนตรี หลังจากนั้น นักดนตรีก็จะทำพิธีไหว้ครูเพลงและบรรเลงเพลงหรือโหมโรงเพื่อรำลึกบูชาก่อนเข้าสู่การประกอบพิธีกรรมต่อไป

องค์ที่ 4 การไหว้ครูมะมีวด คือ ผู้ป่วยมอบเครื่องบูชาครูให้กับมะมีวดหรือเป็นการยกชันครูให้กับมะมีวด หลังจากนั้น มะมีวดก็จะไหว้บอกกล่าวเทพเทวดา ดวงวิญญาณครูประจำตัวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงให้มาช่วยดูแลรักษาผู้ป่วย ตามขั้นตอน ดังนี้ 4.1 มะมีวดทำการจุดธูปเพื่อไหว้บอกกล่าวเทพเทวดา ดวงวิญญาณครูประจำตัวและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4.2 มะมีวดทำการ “ปะจිරอังกอ” คือ การนำข้าวสารมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วย เป็นการขับไล่สิ่งไม่ดีออกไป เพื่อให้การรักษาเป็นไปอย่างง่ายดายยิ่งขึ้น 4.3 มะมีวดนำธูปไปปักลงบนเครื่องเซ่นไหว้บูชาเพื่อถวายแด่

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 4.4 มะมีวดทำความเคารพครุมะมีวด นักดนตรี ปะตั่วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมและเริ่มทำการรักษาผู้ป่วย ดังต่อไปนี้

องค์ที่ 5 การบัญญัติมะมีวด (การเข้าทรง) คือ มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำการทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและรักษาผู้ป่วย ตามขั้นตอนดังนี้ 5.1 มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและทำการรักษาผู้ป่วย 5.2 มะมีวดทำการแต่งกายตามความต้องการของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่าง 5.3 มะมีวดทำการเบิกโรง คุมโรง หรือ เหยียบโรง โดยการร่ายรำบวงสรวงเครื่อง เช่น ไห้วบูชาและการร่ายรำป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาใกล้ร่างกายในปะรำพิธี มีดาบ (อาวุธประจำกายของมะมีวด) ประกอบการร่ายรำ 5.4 มะมีวดทำการเลียะ คือ การนำไข่ไก่ดิบมาถูตามบริเวณร่างกายของผู้ป่วยเป็นการถอนสิ่งไม่ดีออกไปและตอกไข่ไก่ดิบใส่ลงในภาชนะเพื่อดูว่าสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุใดและหาวิธีรักษาอย่างตรงจุด 5.5 มะมีวดทำการกาบเป (พันเป) คือ การร่ายรำเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายไปยังเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย) มีดาบ (อาวุธประจำกายของมะมีวด) ประกอบการร่ายรำ เมื่อมะมีวดทำการพันเปแล้ว เปก็จะถูกนำไปทิ้งให้ไกลจากปะรำพิธี 5.6 มะมีวดพบปะสังสรรค์ คือ การสนทนาปราศรัยระหว่างมะมีวดกับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีการตีหมกเครื่อง เช่น ไห้ว การร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน เป็นการพักผ่อนก่อนที่จะเริ่มทำการรักษาผู้ป่วยต่อไป 5.7 มะมีวดทำการจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 5.8 มะมีวดทำการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีการต่างๆ พร้อมกับการร่ายรำประกอบการรักษาผู้ป่วย 5.9 ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยทำการอัญเชิญดวงวิญญาณครุประจำตัวเข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อพบปะสังสรรค์ สนทนาปราศรัยกับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม มีการตีหมกเครื่อง เช่น ไห้ว การร่ายรำ ร้องเพลงด้วยความสนุกสนาน 5.10 มะมีวดทำการมอบขวัญ คือ การนำข้าวสารมาวางในตอก (ขันโตกสำหรับใช้ทำการเข้าทรงของมะมีวด) และนำข้าวสารมาใส่ในบายปลิง (ขันรับขวัญ) เพื่อที่จะนำไปใช้ในการเฮาปลิง (เรียกขวัญ) ในขั้นตอนต่อไป และ 5.11 การเฮาปลิง (การเรียกขวัญ) คือ มะมีวดทำการเรียกขวัญของผู้ป่วยให้เข้ามาในบายปลิง (ขันรับขวัญ) และเข้ามาสู่กายผู้ป่วย จากนั้น ทำการเสี่ยงทายเพื่อหาผู้ที่เหมาะสมจะดูแลขวัญของผู้ป่วยที่อยู่ในบายปลิง ภาษาเขมรเรียกว่า “ตะตูลปลิง” แปลว่า รับขวัญ และนำไข่ต้มที่อยู่ในบายปลิงมาปอกเปลือกเพื่อทำนายผลการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไร จะหายดีหรือไม่ ใช้ระยะเวลาสั้นหรือเร็วเพียงใดจึงจะเห็นผล จากนั้น มะมีวดก็จะให้ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยรับประทานไข่ต้มเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

องค์ที่ 6 ลาโรง (การกักปลา ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพาดาน) คือ หลังจากที่มีมะมีวดได้ทำการปญุโจนมะมีวด (การเข้าทรง) เพื่อรักษาผู้ป่วยเป็นที่เรียบร้อยในช่วงสุดท้ายของพิธีกรรม มะมีวดจะทำการลาโรง ตามขั้นตอน ดังนี้ 6.1 มะมีวดร่ายรำอำลาเทพเทวา ครูบาอาจารย์ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและเครื่องเช่นไหว้บูชาทั้งหมด 6.2 มะมีวดมอบเครื่องเช่นไหว้บูชาให้กับผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ถือแห่รอบปะตั่วล (สถานที่สิ่งสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) โดยมีมะมีวดจะถือดาบร่ายรำนำขบวน 6.3 มะมีวดเด็ดหักข้าวของ ดอกไม้ เครื่องเช่นไหว้บูชาในปะตั่วลและใช้ดาบตัดพาดานที่กางกั้นอยู่เหนือศีรษะของมะมีวดที่ทำการเข้าทรง และ 6.4 มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลับสถาน ทำความเคารพครุมะมีวด นักดนตรีและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นอันเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมปญุโจนมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

นาฏกรรมลักษณะที่ 2 การร่ายรำประกอบพิธีกรรม

เรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมปญุโจนมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ องค์ที่ 5 การปญุโจนมะมีวด (การเข้าทรง) และ องค์ที่ 6 ลาโรง (การกักปลา ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพาดาน) มีการร่ายรำประกอบพิธีกรรมปรากฏขึ้น

การร่ายรำประกอบพิธีกรรม มีองค์ประกอบอยู่ 6 อย่าง ดังนี้ 1. ผู้ร่ายรำในพิธีกรรม 2. ท่ารำในพิธีกรรม 3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการร่ายรำในพิธีกรรม 4. การใช้พื้นที่ในการร่ายรำในพิธีกรรม 5. การแต่งกายในการร่ายรำในพิธีกรรม และ 6. ทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการร่ายรำในพิธีกรรม

1. ผู้ร่ายรำในพิธีกรรม

ผู้ร่ายรำในพิธีกรรม ได้แก่ 1. มะมีวด 2. ผู้ป่วย 3. ญาติผู้ป่วย และ 4. ญาติผู้ป่วย

1.1 มะมีวด คือ จะเริ่มร่ายรำประกอบพิธีกรรม ในช่วงองค์ที่ 5 การปญุโจนมะมีวด (การเข้าทรง) ดังนี้ 1. การอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิ่งสถิตในร่างเพื่อรักษาผู้ป่วย 2. การร่ายรำบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเช่นไหว้บูชา 3. การป้องกันสิ่งชั่วร้าย 4. การกาบเป (ฟันเป) คือ ใช้ดาบฟันสถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย 5. การพบปะสังสรรค์ 6. การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 7. การรักษาผู้ป่วย 8. การเฮาปลิง (เรียกขวัญ) และ 9. การกักปลาซาปดาร์ (เด็ดดอกไม้และตัดพาดาน)

1.2 ผู้ป่วย คือ จะเริ่มร่ายรำประกอบพิธีกรรม ในช่วงองค์ที่ 5 การปัญญาโลมมะมீวด (การเข้าทรง) ดังนี้ 1. การอัญเชิญครูประจำตัวเข้ามาสิ่งสถิตในร่างของผู้ป่วย 2. การพบปะสังสรรค์ และ 3. การกัจปกา ซาปตาร (เด็ดดอกไม้และตัดเพดาน)

1.3 ญาติผู้ป่วย คือ จะเริ่มร่ายรำประกอบพิธีกรรม ในช่วงองค์ที่ 5 การปัญญาโลมมะมீวด (การเข้าทรง) ดังนี้ 1. การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 2. การอัญเชิญครูประจำตัวเข้ามาสิ่งสถิตในร่างของผู้ป่วย 3. การพบปะสังสรรค์ และ 4. การกัจปกา ซาปตาร (เด็ดดอกไม้และตัดเพดาน)

1.4 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม คือ จะเริ่มร่ายรำประกอบพิธีกรรม ในช่วงองค์ที่ 5 การปัญญาโลมมะมீวด (การเข้าทรง) ดังนี้ 1. การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต 2. การอัญเชิญครูประจำตัวเข้ามาสิ่งสถิตในร่างของผู้ป่วย 3. การพบปะสังสรรค์ และ 4. การกัจปกา ซาปตาร (เด็ดดอกไม้และตัดเพดาน)

2. ทำรำในพิธีกรรม

ทำรำที่ปรากฏในนาฏกรรมพิธีกรรม มีทั้งหมด 22 ท่า ดังนี้ **ท่าที่ 1** ท่าปัญญาโลมมะมீวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมீวด **ท่าที่ 2** ท่าแต่งกายของครูประจำตัวของมะมீวด **ท่าที่ 3** ท่าบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องเช่นไหว้บูชา **ท่าที่ 4** ท่าป้องกันสิ่งชั่วร้าย **ท่าที่ 5** ท่าปัญญาโลมมะมீวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญตาทักวเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน **ท่าที่ 6** ท่าแต่งกายของตาทักวเซราะหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน **ท่าที่ 7** ท่ากาปเปหรือฟันเป (กำจัดสิ่งชั่วร้าย) **ท่าที่ 8** ท่าปัญญาโลมมะมீวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย **ท่าที่ 9** ท่าแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้านของผู้ป่วย **ท่าที่ 10** ท่าสนุกสนาน **ท่าที่ 11** ท่าเข้าทรงของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วยเมื่อครั้งยังมีชีวิต **ท่าที่ 12** ท่าแต่งกายของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของผู้ป่วย 13. การจำลองอาชีพของดวงวิญญาณบรรพบุรุษเมื่อครั้งยังมีชีวิต **ท่าที่ 14** ท่ารักษาผู้ป่วย **ท่าที่ 15** ท่าปัญญาโลมมะมீวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญจันจันวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล **ท่าที่ 16** ท่าแต่งกายของจันจันวงหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เคารพบูชาของวงศ์ตระกูล **ท่าที่ 17** ท่าสนุกสนาน **ท่าที่ 18** ท่าปัญญาโลมมะมீวด (ท่าเข้าทรง) : อัญเชิญครูประจำตัวของมะมீวด **ท่าที่ 19** ท่าเฮาปลิง (เรียกขวัญ) **ท่าที่ 20** ท่าอำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และ

เครื่องเช่นไหว้บูชา **ท่าที่ 21** ท่าแห่รอบปะต๋วล (สถานที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์) และ **ท่าที่ 22** ท่าอัญเชิญครูประจำตัวของมะมี้วดออกจากร่าง

โดยลักษณะการรำรำประกอบพิธีกรรม จะเป็นการรำรำแบบสามัญลักษณะ คือ การแสดงออกไปโดยธรรมชาติและตามอารมณ์ของผู้รำรำซึ่งไม่คงที่ ไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและกล่าวได้ว่าเป็นการรำรำที่ไม่มีแบบแผนตายตัว รำตามความถนัดและความสามารถของผู้รำรำ อย่างไรก็ตาม ผู้จัดมองว่า แม้จะเป็นการรำรำแบบสามัญลักษณะ แต่ทุกท่ารำล้วนมีความหมายเป็นสำคัญ ดังปรากฏในแต่ละช่วงของนาฏกรรมพิธีกรรมปัญญาโหลมะมี้วดหรือการแสดงพิธีกรรมปัญญาโหลมะมี้วด

3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการรำรำในพิธีกรรม

การรำรำประกอบพิธีกรรม มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการรำรำ ดังนี้ 3.1 ดอก (ขันโตก สำหรับใช้ในการเข้าทรงของมะมี้วด) 3.2 ดอก (ขันโตกสำหรับใช้ในการเข้าทรงของผู้ป่วย) 3.3 ดาบ (อาวุธประจำกายของมะมี้วด) 3.4 เครื่องมืออุปกรณ์การตีเหล็ก 3.5 บายปลิง (ขันรับขวัญ) และ 3.6 เครื่องเช่นไหว้บูชา ได้แก่ บายศรีลาด บายศรีจาน เป็นต้น

4. การใช้พื้นที่ในการรำรำในพิธีกรรม

การรำรำประกอบพิธีกรรม จะมีการใช้พื้นที่ในการรำรำ ได้แก่ 4.1 การรำรำจากตำแหน่งของผู้ป่วยไปยังตำแหน่งของนักดนตรีและไปยังตำแหน่งของมะมี้วด 4.2 การรำรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของนักดนตรี มายังตำแหน่งของปะต๋วลและกลับมายังตำแหน่งของมะมี้วด 4.3 การรำรำอยู่ตำแหน่งของมะมี้วด 4.4 การรำรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วย ไปยังตำแหน่งของเป และกลับมายังตำแหน่งของมะมี้วด 4.5 การรำรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วย 4.6 การรำรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วย 4.7 การรำรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของผู้ป่วยและกลับมายังตำแหน่งของมะมี้วด และ 4.8 การรำรำจากตำแหน่งของมะมี้วดไปยังตำแหน่งของนักดนตรีและไปยังตำแหน่งของมะมี้วด

5. การแต่งกายในการรำรำในพิธีกรรม

การแต่งกายของมะมี้วดในพิธีกรรมปัญญาโหลมะมี้วด แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. การแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชาย และ 2. การแต่งกายของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิง

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า การแต่งกายของมะมั่วดปรากฏอยู่ 7 แบบ ลักษณะการแต่งกายของมะมั่วดโดยภาพรวม จะแต่งกายแบบพื้นบ้านเขมรสุรินทร์ รูปแบบการแต่งกายของมะมั่วดในแต่ละครั้ง ขึ้นอยู่กับความต้องการหรือความชอบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะมีการแต่งกายที่แตกต่างกันออกไปหรืออาจคล้ายคลึงกันบ้างเป็นบางครั้ง

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่จัดเตรียมไว้สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มักไม่ค่อยเป็นแบบสำเร็จ แต่จะเป็นแบบที่สามารถนุ่งห่มได้ตามความต้องการ มีสีสันทน ลวดลายที่สวยงามและหลากหลายให้เลือก เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายสำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้ชาย ประกอบไปด้วย เสื้อคอกลมแขนสั้น ผ้าโสร่ง ภาษาเขมรเรียกว่า “โสร่งเปราะฮ์” หรือ “โฮลเปราะฮ์” ผ้าขาวม้า ภาษาเขมรเรียกว่า “สไบเปราะฮ์” เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายสำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผู้หญิง ประกอบไปด้วย เสื้อคอกลมแขนกระบอก ผ้าสไบ ภาษาเขมรเรียกว่า “ฉะนูดเล็ก” ผ้าซิ่น ภาษาเขมรเรียกว่า “โฮลเซรีย” หรือ “โสร่งเซรีย”

6. ทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการรำรำในพิธีกรรม

ดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงในพิธีกรรมปัญญาละมะมั่วด มีอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ 6.1 เครื่องดนตรีไทยแบบหลวง คือ วงดนตรีปี่พาทย์เครื่องห้า 6.2 เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานใต้ของชาวเขมรสุรินทร์ คือ วงดนตรีกันตรึม และ 6.3 เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน คือ แคน

ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงสำหรับวงดนตรีปี่พาทย์เครื่องห้า ได้แก่ 1. เพลงสาธุการ 2. เพลงตระ 3. เพลงขมัญจัน 4. เพลงคชะยอย 5. เพลงกาปเป และ 6. เพลงแห่

ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงสำหรับวงดนตรีกันตรึม ได้แก่ 1. เพลงเซรีย ปะ เซิร 2. เพลงเซรีย ซติร 3. เพลงชวาย จุม เว็ด 4. เพลงเพลียง 5. เพลงป็นแซร 6. เพลงกาปเป และ 7. เพลงกัจปกกา ชาปดาร์ กำพล ช่อทับทิม.

ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงสำหรับแคน คือ เบริน หรือ จริญเบริน

นอกเหนือจากเพลงที่กำหนดอย่างชัดเจนแล้ว นักดนตรีจะบรรเลงเพลงตามความต้องการของมะมั่วดหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่าง ซึ่งเพลงเหล่านั้นไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่ามีเพลงอะไรบ้าง

องค์ประกอบของนาฏกรรมพิธีกรรม

จากการศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด จังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 2 ลักษณะ คือ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม และ 2. การร่ายรำประกอบพิธีกรรม พบว่า มีองค์ประกอบของนาฏกรรมที่สำคัญ ดังนี้

1. นักแสดง คือ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด ได้แก่

1.1 มะมีวัด (นักแสดงหลัก) ผู้มีบทบาทหน้าที่ในการควบคุมและดำเนินการประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด

1.2 ผู้ป่วย (นักแสดงรอง) ผู้มีบทบาทหน้าที่ในการเริ่มการประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัดและรับการรักษาจากผู้ประกอบพิธีกรรม คือ มะมีวัด

1.3 ญาติผู้ป่วย (นักแสดงรอง) ผู้มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยควบคุมและดูแลองค์ประกอบต่างๆ ของพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็น การจัดเตรียมพิธีกรรม การดูแลผู้ป่วย และการเป็นผู้ช่วยให้กับมะมีวัดในขณะที่ประกอบพิธีกรรม

1.4 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (นักแสดงประกอบ) ผู้มีหน้าที่ในการช่วยจัดเตรียมพิธีกรรมและเป็นผู้มาร่วมสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ป่วยตลอดระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม

2. การแต่งกายของนักแสดง คือ เครื่องแต่งกายที่ญาติผู้ป่วยได้จัดเตรียมไว้สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เลือกสวมใส่ตามความต้องการ โดยลักษณะการแต่งกายทั้งหมดของนักแสดงจะเป็นการแต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรสุรินทร์

3. สถานที่และฉากของการแสดง คือ บริเวณบ้านของผู้ป่วยหรือบริเวณบ้านของญาติผู้ป่วย โดยจะใช้จัดตั้งปะรำพิธีสำหรับประกอบพิธีกรรมบุญโกลมะมีวัด ซึ่งเป็นสถานที่การแสดงนาฏกรรม อีกทั้งเป็นฉากของการแสดงที่บ่งบอกถึงเหตุการณ์ของการแสดง คือ พิธีกรรมบุญโกลมะมีวัดเพื่อรักษาผู้ป่วย

4. อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง คือ เครื่องเช่นโห่บัวบูชาสำหรับพิธีกรรมปัญหาโลลมะมั่วดที่เป็นทั้งอุปกรณ์ คือ อุปกรณ์ประกอบการร่ายรำ และเป็นฉากประกอบการแสดงที่วาง ณ ตำแหน่งต่างๆ ภายในปะรำ

5. เครื่องดนตรีและทำนองเพลงประกอบการแสดง คือ ในขณะที่ประกอบพิธีกรรม จะมีการบรรเลงเพลงประกอบตลอดการดำเนินพิธีกรรม ทั้งทำนองเพลงที่กำหนดไว้สำหรับพิธีกรรมและทำนองเพลงที่ไม่มีกำหนด คือ เป็นเพลงที่สังคีตคีตีสหิที่สังสทิตในร่างของมะมั่วดเป็น ผู้เรียกใช้เพลง โดไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่ามีทำนองเพลงใดบ้าง

6. ระยะเวลาของการแสดง คือ ไม่มีกำหนดที่แน่ชัด เนื่องจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้

1. ความพร้อมขององค์ประกอบของพิธีกรรมปัญหาโลลมะมั่วด
2. ระยะเวลาในการอัญเชิญสังคีตคีตีสหิเข้ามาสังสทิตในร่างของมะมั่วด
3. จำนวนของสังคีตคีตีสหิที่เข้ามาสังสทิตในร่างของมะมั่วด
4. ช่วงระยะเวลาในการมาของสังคีตคีตีสหิ และ
5. การอัญเชิญสังคีตคีตีสหิให้มาเข้าสังสทิตในร่างของผู้ป่วย

7. ผู้ชม คือ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นชาวบ้านหรือผู้ที่มาคอยให้กำลังใจผู้ป่วย มีทั้งที่เป็นผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งรวมไปถึงฝ่ายจัดตั้งปะรำพิธีและฝ่ายจัดเตรียมเครื่องเช่นโห่บัวบูชาอีกด้วย

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมปัญหาโลลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์ พบว่า พิธีกรรมปัญหาโลลมะมั่วด มีนาฏกรรมปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1. นาฏกรรมพิธีกรรม และ 2. การร่ายรำประกอบพิธีกรรม

นาฏกรรมลักษณะที่ 1 นาฏกรรมพิธีกรรม

นาฏกรรมพิธีกรรม คือ การแสดงพิธีกรรมปัญหาโลลมะมั่วด โดยเริ่มตั้งแต่ 1. การโบล (การทำนาย) 2. การแขนขม้อจ (การเช่นโห่ผี) 3. การจัดตั้งปะรำพิธีและการจัดเตรียมเครื่องเช่นโห่บัวบูชา 4. การจัดเตรียมเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง 5. การจัดวางเครื่องเช่นโห่บัวบูชาและเครื่องดนตรีภายในปะรำพิธี 6. โหมโรง (การโห่ครู่เพลง) 7. การโห่ครู่มะมั่วด 8. การปัญหาโลลมะมั่วด (การเข้าทรง) และ 9. ลาโรง (การกัจปกา ซาปดาร์ หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดเพดาน) ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปัญหาโลลมะมั่วด ทั้ง 9 ขั้นตอนดังกล่าว คือ เรื่องราวที่มีความสำคัญสำหรับการแสดง

โดยมีนักแสดงหลักในการดำเนินเรื่องราว คือ มะมีวัด สอดคล้องกับแนวคิดของ สดใส พันธุ์โหมล (2538) กล่าวว่า องค์ประกอบของการแสดงละครที่สำคัญ คือ โครงเรื่อง และ ตัวละคร ความหมายของคำว่า โครงเรื่อง หมายถึง การลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในละครอย่างมีเหตุผลและมีจุดหมายปลายทาง การวางโครงเรื่องก็คือ การวางแผนหรือการกำหนดเส้นทางของการกระทำของตัวละคร ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าใจได้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นในละครเรื่องนั้น คือ มีใครทำอะไร ด้วยจุดมุ่งหมายอย่างไร ภายใต้สภาพแวดล้อมเช่นไร พบอุปสรรคอย่างไร แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือตัดสินใจอย่างไรและผลคืออะไร ตัวละคร หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่องราวตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

การจัดลำดับเรื่องราวของการแสดงออกเป็นแต่ละองค์ ตั้งแต่ องค์ที่ 1 การโบล (การทำนาย) องค์ที่ 2 การจัดเตรียมพิธีกรรม องค์ที่ 3 โหมโรง (การไหว้ครูเพลง) องค์ที่ 4 การไหว้ครู มะมีวัด องค์ที่ 5 การปฎิญาณมะมีวัด (การเข้าทรง) และ องค์ที่ 6 ลาโรง (การกัณฑ์กา ซาปตาร หรือ การเด็ดดอกไม้ ตัดพวดาน) สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีนาฏยศาสตร์ตำราว่า ของ ภรตมุณี, คัมภีร์นาฏยศาสตร์ม (2511) ได้อธิบายในอรรถาธิบายที่ 1 ว่า การกำเนิดโรงละคร เริ่มต้นจากความประสงค์ที่จะนำเสนอนาฏยศาสตร์สู่สายตาผู้คนที่ได้รับชมและเพื่อความสมบูรณ์ของการแสดง จึงมีการจัดสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับการทำการแสดง หรือเรียกว่า “โรงละคร” ในอรรถาธิบายที่ 1 นี้ หน้าที่ของโรงละครไม่เพียงเป็นสถานที่เพื่อใช้สำหรับทำการแสดงเท่านั้น แต่โรงละครยังสามารถเป็นสถานที่เพื่อคุ้มกันภัยอันตราย ไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาทำลายการแสดง ซึ่งในขณะเดียวกันนั้น ผู้ที่อยู่ภายในโรงละครก็จะต้องมีการบูชาโรงละคร เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการแสดงความเคารพต่อสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้อีกด้วย และได้อธิบายในอรรถาธิบายที่ 2 วิธีสร้างโรงละคร ว่าสิ่งที่ควรคำนึงในการสร้างโรงละคร คือ 1. ขนาดของโรงละคร การออกแบบโรงละครต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการแสดง ไม่ว่าจะเป็น เสียงในการแสดง เช่น เสียงดนตรี เสียงนักร้อง เสียงนักแสดง ภาพการแสดง เช่น ระยะห่างระหว่างนักแสดงและผู้ชม ที่ต้องคำนึงถึงความชัดเจนในการรับชม เป็นต้น อีกทั้ง การเลือกพื้นที่เพื่อสร้างโรงละคร ต้องดูบริบทโดยรอบว่ามีความเหมาะสมต่อการสร้างหรือไม่ การดูฤกษ์ยามในการตั้งโรงละครก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้าจะทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่นและเพื่อความป็นสิริมงคล สุดท้ายคือขั้นตอนการสร้างโรงละครที่ต้องมีความประณีต ระมัดระวัง ละเอียด เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดตามมาและหลังจากที่ได้ทำการสร้างโรงละคร เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับการแสดงนาฏยศิลป์ เสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ก็จะนำเครื่องสักการบูชาต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้เพื่อบูชาเทพเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่คอยดูแลรักษา ณ สถานที่แห่งนี้ มาจัดวางตามตำแหน่งต่างๆ ภายในโรงละครและทำการประกอบพิธีกรรมก่อนเริ่มทำการแสดงต่อไป

นาฏกรรมลักษณะที่ 2 การร่ายรำประกอบพิธีกรรม

เรื่องราวของการแสดง : พิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด จังหวัดสุรินทร์ องค์กรที่ 5 การบุญโกลมะมั่วด (การเข้าทรง) และ องค์กรที่ 6 ลาโรง (การกัจปกา ซาปตาร หรือ การเด็ดดอกไม้ตัดพวดาน) มีการร่ายรำประกอบพิธีกรรมปรากฏขึ้น โดยการร่ายรำประกอบพิธีกรรมนั้น มีองค์ประกอบอยู่ 6 อย่าง ดังนี้ 1. ผู้ร่ายรำในพิธีกรรม 2. ท่ารำในพิธีกรรม 3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการร่ายรำในพิธีกรรม 4. การใช้พื้นที่ในการร่ายรำในพิธีกรรม 5. การแต่งกายในการร่ายรำในพิธีกรรม และ 6. ทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการร่ายรำในพิธีกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ เครือจิต ศรีบุญนาถ (2534) พบว่า เรือมมั่วดองค์ประกอบของการพ้อนรำ ประกอบไปด้วย ผู้รำ เครื่องแต่งกาย ดนตรีและคำร้อง ท่าทางการร่ายรำ สถานที่ที่ใช้แสดง การพ้อนรำของจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นแบบแผนดั้งเดิม ในการเรือมมั่วดขณะที่เข้าทรง ผู้รำหรือคนทรงจะพ้อนรำออกมาโดยไม่รู้ตัวและไม่เคยฝึกซ้อมมาก่อน ไม่มีท่ารำที่แน่นอนเพราะคนทรงก็พ้อนรำไม่เป็น จากการสังเกตท่าพ้อนรำในพิธีกรรมเรือมมั่วด จะมีการพ้อนรำประกอบบายศรี โดยพ้อนรำจากล่างขึ้นบนหรือจากต่ำไปสูง การพ้อนรำโดยการถืออุปกรณ์ เช่น ดาบ ปืน หรือม้า ทำด้วยก้านกล้วย โดยแสดงท่าทางขี้ม้าไล่พ้อนเสียดจัญไรทั้งหลายให้ออกไปจากผู้ป่วย การแต่งกาย มั่วดจะนุ่งผ้าขึ้นพื้นเมืองสุรินทร์ สวมเสื้อลูกไม้หรือเสื้อแบบอื่น ตามक्रमมั่วดจะหาใส่ได้โดยไม่มีรูปแบบการแต่งกายที่แน่นอน ดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเรือมมั่วด จะใช้วงดนตรีกันตรึมบรรเลง ท่วงทำนองส่วนใหญ่จะช้าและโหยหวน นอกจากจะบรรเลงเพลงครุแล้ว ยังบรรเลงเพลงเบ็ดเตล็ดต่างๆ และบรรจุกำร้องให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ในช่วงนั้น เครื่องดนตรีที่ใช้ ประกอบไปด้วย กลองกันตรึม ซอด้วง ปี่ชลีย์ ฉิ่ง กรับ โหม่ง ดนตรีที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด ไม่ได้มีหน้าที่ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรม เพื่อให้ดูมีความศักดิ์สิทธิ์ มีความขลัง แต่ยังเป็นการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาในปะรำพิธีและเข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมั่วด อีกทั้งเพื่อให้มะมั่วดได้ร่ายรำและร่วมรักษาผู้ป่วยด้วยเสียงดนตรี หรือที่เรียกว่า ดนตรีบำบัด

การร่ายรำประกอบพิธีกรรมโดยมะมั่วด แม่นเป็นการร่ายรำแบบชาวบ้านอีสานใต้ดั้งเดิมที่ไม่มีแบบแผนตายตัว รำตามความถนัดหรือรำตามความสามารถ แต่ทุกท่ารำล้วนมีหน้าที่และ

ความหมายเป็นสำคัญ เช่น การร่ายรำเพื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมั่วดเพื่อรักษาผู้ป่วย การร่ายรำเพื่ออัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ทุกสถานให้มารับเครื่องเซ่นไหว้บูชาในปะรำพิธี การร่ายรำเพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้ามาใกล้ภายในปะรำพิธี หรือการร่ายรำเพื่อขับไล่และกำจัดสิ่งชั่วร้ายหรือสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากตัวผู้ป่วยและปะรำพิธี อีกทั้งเรื่องของอารมณ์ที่มะมั่วดแสดงออกมาผ่านสีหน้าท่าทางต่างๆ เช่น อารมณ์สงบนิ่ง สีหน้าเคร่งขรึม แววตาเยือกเย็น ท่าทางสุขุม อารมณ์โกรธ สีหน้าบึ้งตึง แววตาดุดัน ท่าทางรุนแรง หรือ อารมณ์ดีใจ สีหน้าเบิกบาน แววตาสดใส ท่าทางคึกคัก เป็นต้น การกระทำดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ คือ การแสดงที่สื่อออกมาเพื่อให้ผู้ชมหรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในขณะนั้นได้เห็น ได้รับรู้ ได้เข้าใจ เกิดความเชื่อและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับการแสดง สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี ของ วิชา สันทนาประสิทธิ์ ที่ได้กล่าวว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการในการสื่อความหมายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อทำให้เกิดความรับรู้และเข้าใจตรงกัน องค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องสาร/สื่อ ผู้รับสาร การแสดง คือ การถ่ายทอดความรู้สึกจากฝ่ายหนึ่งที่เป็นเสมือนผู้ส่งสารไปยังอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้รับสาร ความรู้สึกจะเป็นเสมือนกับสารที่ถูกถ่ายทอดผ่านร่างกาย สีหน้า แววตา น้ำเสียงและท่าทาง การแสดง คือ การสื่อหรือถ่ายทอดความรู้สึกจากบุคคลหนึ่งที่เราเรียกว่านักแสดง ไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งที่เราเรียกว่าผู้ชม

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการร่ายรำประกอบพิธีกรรม คือ การจัดพิธีกรรมปญฺุจลมะมั่วดเพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้ป่วยด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การพึ่งพาพลังอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มาช่วยรักษาผู้ป่วยการบรรเลงดนตรีเพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วย เป็นการรักษาทางจิตวิญญาณ การมาร่วมเป็นขวัญกำลังใจจากญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เพื่อให้ผู้ป่วยเกิดกำลังใจและหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยโดยเร็ว เมื่อปัจจัยดังกล่าวได้ประสานเข้าด้วยกันอย่างมีเหตุและผล การร่ายรำประกอบพิธีกรรมจึงเกิดขึ้น โดยจุดประสงค์ของการร่ายรำประกอบพิธีกรรมมีดังนี้ 1. เพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่มาช่วยทำการรักษาผู้ป่วย 2. เป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาสิงสถิตในร่างของมะมั่วดเพื่อให้ผู้ป่วยเกิดความเชื่อมั่นต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการรักษา 3. เป็นการร่ายรำเพื่อรักษาผู้ป่วย เช่น การปิดเป่าสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากผู้ป่วย การกำจัดสิ่งไม่ดีให้หมดไป การนำสิ่งที่ตั้งงามเข้ามาสู่กายผู้ป่วย การบำบัดสภาพทางจิตใจของผู้ป่วยด้วยการร่ายรำประกอบดนตรี เป็นต้น และ 4. เป็นการร่ายรำเพื่อส่งกำลังใจให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและเป็นการแสดงความยินดีต่อผู้ป่วยเมื่ออาการป่วยนั้นดีขึ้น

นาฏกรรมพิธีกรรมมีองค์ประกอบของการแสดง ดังนี้ 1. เรื่องราวของการแสดง คือ ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด 2. การร่ายรำ คือ การร่ายรำประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด 3. นักแสดง คือ มะมีวด (นักแสดงหลัก) ผู้ป่วย (นักแสดงรอง) ญาติผู้ป่วย (นักแสดงรอง) และ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (นักแสดงประกอบ) 4. การแต่งกาย คือ การแต่งกายของ มะมีวด ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม 5. สถานที่และฉากของการแสดง คือ ปะรำพิธี สำหรับประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด 6. อุปกรณ์และฉากประกอบการแสดง คือ เครื่องเช่นไห้วบูชาสำหรับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด 7. ดนตรี คือ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด และ 8. ผู้ชม คือ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นชาวบ้านหรือผู้มาให้กำลังใจผู้ป่วยในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด โดยองค์ประกอบของการแสดงดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2549) กล่าวว่า “พิธีกรรมในฐานะที่เป็นการแสดงแบบหนึ่ง ก็มีองค์ประกอบการแสดงครบถ้วน ทั้งตัวละคร ฉาก การกระทำ บทเจรจา ดนตรีประกอบ รวมถึงแก่นเรื่อง”

นักแสดงที่ได้รับบทบาทการเป็นมะมีวด เมื่อทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาสิงสถิตในร่างเป็นที่เรียบร้อย ก็จะต้องสวมบทบาทการเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นตาหรือยายผู้สูงอายุ โดยนักแสดงจะต้องถ่ายทอดลักษณะท่าทางออกมาผ่านอวัยวะทุกส่วนของร่างกายอย่างสมจริง เช่น บุคลิกท่าทาง สีหน้า แววตา การพูดจา อุปนิสัย อารมณ์ความรู้สึก เช่น โกรธ ดีใจ เสียใจ ร้องไห้ เป็นต้น สื่อออกมาให้ผู้ชมหรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในขณะนั้นได้เห็น ได้รับรู้ ได้เข้าใจ เกิดความเชื่อและเกิดอารมณ์ร่วมไปกับการแสดง สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการแสดงบทบาทสมมติของ เอกกรินทร์ สีมหาศาลและคณะ (2552) ที่ได้อธิบายถึง หลักการแสดงบทบาทสมมติ ดังนี้

1. การสมมติ คือ การที่ผู้แสดงจะต้องถ่ายทอดบุคลิกและนิสัยใจคอของตัวละครออกมาให้สมจริงมากที่สุด โดยสมมติว่าถ้าผู้แสดงเป็นตัวละครตัวนั้นแล้วจะทำอย่างไรต่อสถานการณ์จำลองที่กำหนดขึ้น
2. สถานการณ์จำลอง ผู้แสดงจะต้องเข้าใจสถานการณ์จำลองว่าถ้าเกิดเหตุการณ์หรือสถานการณ์อย่างนี้แล้ว ตัวละครต้องทำอะไรและมีเหตุผลอย่างไร
3. จินตนาการ ผู้แสดงต้องใช้จินตนาการให้ถูกต้อง โดยฝึกจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้คนที่อยู่รอบข้างในชีวิตประจำวันและเปรียบเทียบกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว
4. การสร้างความเชื่อ ผู้แสดงจะต้องทำให้คนดูเชื่อว่า การแสดงที่ปรากฏอยู่ต่อหน้าสมจริง
5. การสื่อสารกับผู้อื่น ผู้แสดงจะต้องทำให้คนดูเข้าใจความหมายและเหตุผลของ

ตัวละครที่สวมบทบาทอยู่และมีความรู้สึกร่วมกับการแสดง6. การสร้างสมาธิ ผู้แสดงต้องไม่ประหม่า และต้องทำตัวสบายๆ เหมือนไม่มีใครมาสนใจ แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้แสดงไม่สนใจคนดู

นาฏกรรมพิธีกรรม หรือ การแสดงพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต การดำรงอยู่ด้วยความเชื่อในเรื่องของสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติและการพึ่งพาพลังอำนาจของสิ่งเหล่านั้นที่เรียกว่า “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ที่ผู้คนต่างให้ความเคารพนับถือและบูชาได้มาช่วยทำการทำนายและรักษาโรคภัยไข้เจ็บของผู้ป่วยแล้ว ยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ตั้งแต่การร่วมช่วยกันจัดเตรียมพิธีกรรมการรักษา อันก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี การกลับมาเยี่ยมเยียนของลูกหลาน ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน อันแสดงให้เห็นถึงความรัก ความห่วงใยที่มีต่อผู้ป่วย เป็นเหตุการณ์และกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาส สานสัมพันธ์และเกิดความรักใคร่ปรองดองกัน อันนำไปสู่ความสงบสุขร่มเย็นของสังคมประเทศ สอดคล้องกับแนวคิดของ นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (2560) กล่าวถึง ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางสังคม เพราะความเชื่อได้สร้างและรักษา “กฎระเบียบ” ให้กับชุมชน หากใครฝ่าฝืนกฎระเบียบก็จะถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ ในขณะที่ผู้ที่ทำตามกฎระเบียบจะมีชีวิตที่มั่นคงและเป็นสุข ทั้งนี้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนจะเปรียบเสมือนดัชนีชี้วัดความสามัคคีและการพึ่งพาอาศัยกัน อำนาจรัฐและระบบทุนนิยม จะถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามจากภายนอกที่ทำลายความเชื่อของท้องถิ่น ซึ่งมีผลทำให้โครงสร้างชุมชนอ่อนแอและเปลี่ยนไป ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดจึงมีคุณค่า ความสำคัญและสมควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อให้ดำรงอยู่ควบคู่กับสังคมประเทศชาติสืบไป งานวิจัยชิ้นนี้ นอกจากจะให้ประโยชน์ทางการศึกษา การแสดงและวิชาการแล้ว ความเด่นชัดในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมก็ยังคงปรากฏสืบทอดในประเทศไทยอย่างไม่เสื่อมคลาย

การวิจัย นาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์ มิได้เป็นการลบลู่หรือดูหมิ่นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ว่าเป็นการแสดง หากแต่เป็นการเปิดมุมมองการเรียนรู้ใหม่ให้กับกลุ่มนิสิต นักศึกษา บุคลากรทางด้านศิลปะการแสดงและกลุ่มผู้ที่สนใจ ได้เข้าใจถึงแก่นสาระสำคัญของคำว่า “นาฏกรรม” ที่ไม่ใช่เป็นเพียงการรำรำ แต่ทุกอย่างที่ปรากฏในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด คือองค์ประกอบของนาฏกรรมทั้งสิ้น การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการพัฒนาต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมเกี่ยวกับพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดที่มีอยู่ ส่ององค์ความรู้ใหม่เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ เท่าทันสังคมสมัยใหม่ สามารถเป็นแนวทางในการอ้างอิง เพื่อการศึกษาและพัฒนาพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดให้ดำรงอยู่ควบคู่กับสังคมไทยอย่างเหมาะสม ซึ่งทั้งหมดทั้งหมดนี้ คือ การอนุรักษ์พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

ที่มีมาแต่โบราณให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้รู้จักและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของพิธีกรรมความเชื่อ
ท้องถิ่นอันเกิดจากภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่ได้สั่งสม สืบทอดต่อกันมาและเยาวชนรุ่นใหม่ได้ร่วมอนุรักษ์
ส่งเสริม สืบสานมรดกอันดีงามให้คงอยู่สืบไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยฉบับนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่จะเปิดมุมมองการเรียนรู้และความเข้าใจใน
นาฏกรรมมากยิ่งขึ้น จากความเข้าใจเพียงว่านาฏกรรมคือการรำรำเพียงเท่านั้น จนมีได้คำนิยามถึง
องค์ประกอบที่ทำให้เกิดนาฏกรรมและองค์ประกอบเหล่านั้น เมื่อนำมารวมเข้าด้วยกันก็คือนาฏกรรม
ชิ้นใหญ่ ดังนั้น ภาครัฐ เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและร่วมมือส่งเสริมมรดก
ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานใต้ในรูปแบบต่างๆ ให้แพร่หลาย อันเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอด
องค์ความรู้ที่หายากนี้ ให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษานาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดบุรีรัมย์ การศึกษา
นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโงลมะมีวด จังหวัดศรีสะเกษ หรือ การศึกษาเปรียบเทียบนาฏกรรมใน
พิธีกรรมบุญโงลมะมีวดในเขตอีสานใต้ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างและจะทำให้เกิดความรู้ทาง
นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโงลมะมีวดที่หลากหลาย อีกทั้งยังเป็นการร่วมอนุรักษ์และพัฒนา
พิธีกรรมบุญโงลมะมีวดในเขตอีสานใต้ให้ก้าวหน้าไปพร้อมๆ กัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กลิน คงเหมือนเพชร. "คีตะนาฏการ : การรักษาโรคในภาคใต้." วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 4,2, กรกฎาคม - ธันวาคม 2555, หน้า 89-92.

———. คีตะนาฏการ : การรักษาโรคในภาคใต้. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เล่ม4 ฉบับที่ 2. 2555

กาญจนา แก้วเทพ. ยึดหลักปักแน่นกับงานสื่อพื้นบ้าน สื่อสารสุขภาวะ. พิมพ์ครั้งที่ 1 ed. กรุงเทพฯ : โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข2549.

กำพล ช่อทับทิม (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด). จังหวัดสุรินทร์, 2562.

กิริติ เปาริสาร. การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างทำรำในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วดในเขตอีสานใต้.

Edited by วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ เล่ม 5 ฉบับที่ 1. 2561.

———. "การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างทำรำในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วดในเขตอีสานใต้."

วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ 5,1, มกราคม - เมษายน 2561

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 1 ed. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากรจัดพิมพ์, 2544.

เครือจิต ศรีบุญนาถ. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 2553. มหาวิทยาลัย

———. "การฟ้อนรำของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์." วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต ศศ.ม. ไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,

2534.

———. นาฏกรรมพื้นบ้านอีสาน.

โฆสิต ดิสม (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด). จังหวัดสุรินทร์, 2562.

จำเริญ คงทน. "มะมั่วดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด." 2562.

ฉัตรเอก หล้าล้ำ (นักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์). 2562.

ฉัตรเอก หล้าล้ำ นักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. 2562.

ชัยวัฒน์ เปล่งชัย (นักดนตรีที่บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมั่วด). จังหวัดสุรินทร์, 2562.

เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรียมมะมั่วด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม

- แห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 2550.
- . ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรือมมะมั่วต” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษา พื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 2550.
- . “ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรือมมะมั่วต” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ,”. 2550.
- ณรงค์วรรษ บุญมา. "ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา[ออนไลน์]." <http://pws.npru.ac.th/nb/data/files/1.201.pdf>.
- ณัฐภัทร์ สุรินทร์วงศ์. "ความเชื่อและพิธีกรรมพืชน้ำกับกระบวนการสร้างความเป็นชุมชน : ศึกษาเฉพาะ กรณี : บ้านดอกบัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.
- दनัย ไชโยธา. ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2538.
- "ทฤษฎีการสื่อสาร[ออนไลน์]." <http://www.research-system.siam.edu>.
- ฉันทวี สุขประเสริฐ. "พืชน้ำคหิเม็ง[ออนไลน์]." <http://www.sac.or.th>.
- นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. “แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย,” วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เล่ม 25 ฉบับที่ 47. 2560.
- บุญชม ศรีสะอาด, and คณะ. “การศึกษาความเชื่อในการใช้พิธีเหยาเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวผู้ไทยในหมู่บ้านนาตาล ตำบลต่างอย อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดสกลนคร,” วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เล่ม 10 ฉบับที่ 4 2559.
- เบญจวรรณ อรุณชัย, and ประภัสรา สัตยานุกุล. "เรือมตะตูลปลิง [เทปบันทึกภาพ]." มหาสารคาม, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: เอกนาฏยศิลป์พื้นเมือง สาขา ศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2557.
- ประทีป แชรรัมย์, and เป็ก เชียง. "มรดกร่วมทางภาษาในพิธีกรรมการรักษาที่ส่งอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ของ ชาวเขมรถิ่นไทยและชาวเขมรในราชอาณาจักรกัมพูชา." 2559.
- ปิ่นแก้ว ไชยสาลี. "ความหมายของนาฏศิลป์พื้นบ้าน[ออนไลน์]." <http://blog.mcp.ac.th>.
- "ผีฟ้าในลาว[ออนไลน์]." <http://oknation.nationtv.tv>.
- ผู้ป่วยในพิธีกรรมบุญโงลมะมั่วต. จังหวัดสุรินทร์, 2562.
- พิมาลี ดีสม. (ผู้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านการแสดง). "Live [เทปบันทึกภาพ]." กรุงเทพมหานคร, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562.

- พิรพงษ์ เสนไสย. นาฏยปรัชญา (*Dance Philosophy*). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม2561.
 ภรตมูณี. คัมภีร์นาฏยศาสตร์ม. กรุงเทพฯ กรมศิลปากร, 2511.
- มงกุฎ แก่นเดียว. รวมประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์. (คณะกรรมการศาสนาเพื่อการ
 พัฒนา สุรินทร์ (ศ.พ.พ. สุรินทร์), 2533.
- มณี พยอมยงค์. วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. พิมพ์ครั้งที่ 4 ed. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย2536.
- แมน ใจมั่น (ผู้ป่วยในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด). จังหวัดสุรินทร์, 2562.
- ยโสธารา ศิริภาพระภากร นักวิชาการทางด้านศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. 2562.
- รชต บุตรดาบด. "มะมีวดที่ประกอบพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด ", 2562.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
 ———. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542
 ———. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.
- วรารวรรณ ตระกูลสรณคมน์. "ความเชื่อและพิธีกรรมเตีอรี ในหมู่บ้านแก้วแจ้โตะ ตำบลแก้วแจ้โตะ อำเภอตา
 เนาะสมเระฮย รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย." วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
 8,8 มิถุนายน 2559, หน้า 303- 46.
- . "ความเชื่อและพิธีกรรมเตีอรี ในหมู่บ้านแก้วแจ้โตะ ตำบลแก้วแจ้โตะ อำเภอตาเนะสมเระฮย
 รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย," วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เล่ม 8 ฉบับที่ 8
 2559.
- วิชา สันทนาประสิทธิ์ (อาจารย์ผู้จัดทำข้อมูลการนำเสนอหลักการแสดง) การแสดงกับการสื่อสาร
 [สไลด์]. กรุงเทพมหานคร, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กลุ่มสาขาวิชานิเทศ
 ศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย2556.
- วิรัช นิยมธรรม. "เทพันต์ในวิถีชีวิตของชาวพม่า[ออนไลน์]."
http://www.myanmar.nu.ac.th/cult/index4_16.html
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, and นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. การเข้าทรงและร่างทรง. พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.
 กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2533.
- . การเข้าทรงและร่างทรง. พิมพ์ครั้งที่ 1 ed. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2553.
- วิเศษ ชาญประโคน. "การวิเคราะห์กัณฑ์กรรม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.
- "วีระพล โชติธรรมวิสุทธิ และคณะ[ออนไลน์]." <http://ich.culture.go.th>.
- ศิลป์ชัย เขาว์เจริญรัตน์. "ศาสนาและความเชื่อชาวอินเดียนแดง[ออนไลน์]."
<https://www.facebook.com/dr.sinchai.chaojaroenrat/photos>.

สงบ เมฆาอภิกฤษ์. "ความเชื่อของพิธีกรรมการเข้าทรงของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา." มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2537.

สนิท สมัครการ. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคมมานุษยวิทยา กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2539.

สารภี ขาวดี. บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม "การโหลมะมั่วด" ต่อชุมชนเขมร จ.สุรินทร์. วารสารศิลปศาสตร์ เล่ม 8 ฉบับที่ 1 2555.

———. บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม "การโหลมะมั่วด" ต่อชุมชนเขมร จ.สุรินทร์. วารสารศิลปศาสตร์ เล่ม 8 ฉบับที่ 1 2555

สำรวม ดิสม (หัวหน้าวงกันตริมน้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์). "เรื่อมมั่วด [เทปบันทึกภาพ]." กรุงเทพมหานคร, 2543.

สิทธิชัย สมานชาติ. มรดกภูมิปัญญาสิ่งทออีสาน. โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2562,.

———. มรดกภูมิปัญญาสิ่งทออีสาน. โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2562.

———. มรดกภูมิปัญญาสิ่งทออีสาน. โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2562.

สุทัศน์พงษ์ กุลบุตร. "การเข้าทรง[ออนไลน์]."

<https://www.spu.ac.th/culture/files/2012/07/KORGSONG.pdf>.

สุรัตน์ จงดา. "พ่อนผีฟ้านางเทียม : การพ่อนรำในพิธีกรรมและความเชื่อของชาวอีสาน " วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

สุรียา สมุทคุปดี, and คณะ. ทรงเจ้าเข้าผี : วาทกรรมของลัทธิพิธีและวิฤทธิการณ์ ของความทันสมัยในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร2539.

สุวรรณ กลิ่นพงศ์, and วันดี จันทร์ประดิษฐ์. พิธีกรรมและประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 1 ed. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม2552.

สุวินัย ภรณวลัย. <http://www.healthcarethai.com>.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 1 ed. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อักรชัย ประประโคน. "มะมั่วดที่ประกอบพิธีกรรมปัญโหลมะมั่วด." จังหวัดสุรินทร์, 2562.

อาหมัดอัลซารีย์ มูเก็ม. "ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่ม ชาติพันธุ์เขมรบน พื้นที่บ้านจารย์ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์," ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

———. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่ม ชาติพันธุ์เขมรบน พื้นที่

บ้านจารย์ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์.

———. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมรบน พื้นที่
บ้านจารย์ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์. ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

อิง สนิทฉัตร. "มะม่วงที่ประกอบพิธีกรรมปฎิบัติมะม่วง." จังหวัดสุรินทร์, 2561.

อิศราพร จันทร์ทอง. "“บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมของชาวกูย บ้านสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ
จังหวัดสุรินทร์,”." มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537.

เอกรินทร์ สีมหาศาล, and คณะ.

<http://etheses.psu.ac.th/libirpsru/sites/default/files/site/default/thesis/5.%20ch2.pdf>.

ภาษาอังกฤษ

Bird-David, N. *Animism Revisited: Personhood, Environment, and Relational Epistemology*. 1999. *Current Anthropology*40(S1).

Spiro, Melford E. *Religion Problem of Definition and Explanation*. In Banton, Michael (ed.) ed. London: Tavistock1966.

Turner, and Victor W. *Forest of Symbol : Acept of Ndembu Ritual*. NY : Cornell University Press.1982.

Uncategorized References

दनัย ไชยโยธา. ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2538.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542.

———. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542.

———. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2542.

———. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

วิเศษ ชาญประโคน. "การวิเคราะห์กันตรึม : เพลงพื้นบ้านอีสานใต้." *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,*
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบบันทึกการสัมภาษณ์มะมีวด คนที่ 1

รายละเอียดการสัมภาษณ์	
วัน เดือน ปี	วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561
ชื่อ-นามสกุล	นางอิง สนิทฉัตร (ครูมะมีวดอิง)
อายุ	อายุ 82 ปี
ภูมิลำเนา	จังหวัดสุรินทร์
ประเภทการเป็นมะมีวด	เป็นมะมีวดที่ได้รับการสืบทอดโดยสายตระกูล
ประสบการณ์การประกอบพิธีกรรม	มีประสบการณ์ 68 ปี
คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	
คำถามที่ 1	ความเป็นมาของการเป็นมะมีวด
คำตอบที่ 1	<p>มีอาการปวดหัวหนักมาก รักษาด้วยวิธีใดก็ไม่หายและเป็นอยู่ยาวนาน เมื่อญาติบอก ว่าครูประจำตัวต้องการมาอยู่ด้วยและต้องการให้เป็นมะมีวด หากยอมรับครูและสืบทอดการเป็นมะมีวด อาการที่เป็นอยู่ก็จะหายดี เมื่อได้ทำพิธีรับครู อาการปวดหัวก็หายไป และได้สืบทอดการเป็นมะมีวดมาจนถึงทุกวันนี้</p> <p>ลูกสาวของนางอิง สนิทฉัตร นางผึ้ง สนิทฉัตร ผู้สืบทอดมะมีวด กล่าวว่า คนที่จะเป็นมะมีวดต้องมีญาติที่เป็นมะมีวด ถึงจะสามารถเป็นมะมีวดได้ เขมรเรียกว่า “จันมะมีวด” อย่างกรณีของตน คือ แม่เป็นมะมีวด ตนจึงได้เป็นผู้สืบทอดมะมีวดต่อ แต่ก่อนที่จะเป็นมะมีวด ตนไม่เคยคาดคิดว่าจะได้เป็น ซึ่งก่อนจะรับครูมะมีวด ตนมีอาการปวดหัวต่อเนื่องและเวลานอนมักจะฝันเห็นดวงวิญญาณผู้หญิงโบราณมาขออยู่ด้วย เมื่อได้บอกเล่ากับผู้เป็นแม่และญาติพี่น้องจึงมีการทำพิธีรับครูมะมีวดให้ จากนั้นมาก็ได้ไปร่วมพิธีโหลมะมีวดกับแม่</p>

คำถาม ที่ 2	จุดประสงค์ของการจัดพิธีกรรมปลุกโถลมะมีวด
คำตอบ ที่ 2	<p>พิธีกรรมปลุกโถลมะมีวดจะจัดขึ้น 2 กรณี คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จัดขึ้นในช่วงเดือน 3 ที่ต้องปฏิบัติในช่วงเดือนนี้ เพื่อรำลึกถึงครูอาจารย์ของมะมีวดและดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เป็นการแสดงความเคารพเพื่อให้รู้ว่าลูกหลานไม่ได้ลืม ยังคงนึกถึงเสมอ 2. จัดขึ้นเมื่อเจ้าภาพมาขอให้ทำพิธีกรรมปลุกโถลมะมีวดเพื่อทำการรักษา แต่ก็ได้หมายความว่าจัดขึ้น ณ ตอนนั้นเดี๋ยวนั้น แต่ต้องดูฤกษ์ยาม เพื่อเตรียมการก่อนจะเริ่มทำพิธี ในกรณีที่ 2 นั้น ปัจจุบัน การรักษาโดยพิธีกรรมแบบโบราณนี้เป็นทางเลือกสุดท้าย หลังจากได้ไปรักษาโดยการแพทย์สมัยใหม่แต่ไม่หายดี
คำถาม ที่ 3	สิ่งที่ต้องเตรียมในการจัดพิธีกรรมปลุกโถลมะมีวด
คำตอบ ที่ 3	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปะรำพิธี ต้องสร้างให้เสร็จก่อนเริ่มพิธี 1 วัน มี 9 เส้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก 2. เครื่องเซ่น ได้แก่ ชันครู จวมกำเนิด บายศรีถาด บายศรีปากชาม หัวหมู 1 ตัว ไก่ต้ม ไข่ดิบขนม น้ำเปล่า น้ำหวาน เหล้า รูป เทียน ข้าวสาร หมากพลู เสื้อผ้า ดาบ ตะขอช้าง ปะกำ ประตั่วล ชาปดาร์ เป็นต้น
คำถาม ที่ 4	ขั้นตอนในพิธีกรรมปลุกโถลมะมีวด
คำตอบ ที่ 4	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไหว้ครูดนตรี 2. ไหว้ครูมะมีวดและอันเชิญครูเข้ามาในร่างมะมีวด 3. ฟันเป เพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปจากปะรำพิธี 4. เรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษเข้ามาในร่างมะมีวดเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บป่วยและวิธีรักษา 5. แต่งกายเสื้อผ้าตามความต้องการของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ 6. ทำการรักษาเจ้าภาพ เช่น เป่าน้ำหมากตามบริเวณที่มีอาการ เพื่อปิดเป่าสิ่งไม่ดีออกไป หากเจ้าภาพผิดครูก็จะทำพิธีขอมาเพื่อให้ยกโทษต่อเจ้าภาพ เป็นต้น 7. ผูกแขนรับขวัญเจ้าภาพเพื่อความ เป็นสิริมงคล 8. เรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษทุกดวงเข้ามาช่วยรักษาเจ้าภาพ 9. ผูกแขนรับขวัญเจ้าภาพเพื่อความ เป็นสิริมงคล 10. กัจปกา ชาปดาร์

	11. มะมีวดลาครุและสิ้นสุดพิธีกรรม
คำถาม ที่ 5	การร่ายรำของมะมีวด
คำตอบ ที่ 5	เกิดขึ้นจากดวงวิญญาณบรรพบุรุษเป็นผู้ร่ายรำที่ไม่ใช่มะมีวดต้องการรำเอง เพราะตอนที่เข้าทรง มะมีวดจะไม่รู้ตัว ดวงวิญญาณบรรพบุรุษอยากทำอะไร ก็แสดงผ่านร่างมะมีวด ไม่มีท่ารำที่เป็นแบบแผน เพราะรำตามความถนัดของดวงวิญญาณ
คำถาม ที่ 6	การแต่งกายของมะมีวด
คำตอบ ที่ 6	มะมีวดจะแต่งตัวตามความชอบของดวงวิญญาณครั้งยังมีชีวิต ถ้าเป็น ปู่ ตาก็จะนุ่งโจรสรง มัดผ้าขาวม้า พาดสไบ เป็นต้น ถ้าเป็น ย่า ยาย ก็จะนุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อ พาดสไบ เป็นต้น
คำถาม ที่ 7	ทำนองดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด
คำตอบ ที่ 7	ทั้งมะมีวดและดวงวิญญาณที่มาเข้าร่างไม่รู้ชื่อทำนองดนตรี แคร่รำตามจังหวะที่นักดนตรีเล่น ซ้ำ ปานกลาง เร็ว ถึงแม้ว่ามะมีวดจะรู้จักชื่อเพลง แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะเมื่อเข้าทรง ดวงวิญญาณจะเป็นผู้บังคับร่างมะมีวดทุกอย่าง
คำถาม ที่ 8	ผลของการรักษาด้วยพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด
คำตอบ ที่ 8	หลังจากที่ได้ทำพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดในการรักษาเจ้าภาพ ปรากฏว่าเจ้าภาพมีอาการดีขึ้นจากเดิม บางรายแค่หายดีในระยะยาว บางรายหายอย่างปลิดทิ้ง ขึ้นอยู่กับสาเหตุและอาการที่เป็น
คำถาม ที่ 9	ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดในปัจจุบัน
คำตอบ ที่ 9	พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดเริ่มลดน้อยลงจากเมื่อก่อน เพราะบ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้า เด็กสมัยใหม่ไม่ค่อยเชื่อเรื่องพิธีกรรมและไม่ค่อยมีผู้สืบทอดการเป็น

	<p>มะมีวด เนื่องจากการจะเป็นมะมีวดได้ต้องมีคุณสมบัติที่พึงมี</p> <p>ลูกสาวของนางอิง สนิทฉัตร นางผึ้ง สนิทฉัตร ผู้สืบทอดมะมีวด กล่าวว่า บางทีสาเหตุที่ทำให้พิธีโงลมะมีวดเริ่มเลือนหายไป ก็เป็นเพราะไม่มีผู้สืบทอด ผู้ที่จะมาเป็นมะมีวดได้นั้นต้องมีคุณสมบัติตามที่มะมีวดต้องมีย่างถูกต้อง คือ ต้องขึ้นอยู่กับว่าผู้ที่ต้องการจะเป็นมะมีวด 1. ผู้ที่จะมาเป็นมะมีวดต้องมีญาติที่เป็นมะมีวดมาก่อน 2. ผู้ที่จะเป็นมะมีวดต้องมีครู ติดตัวมาแล้ว พร้อมกับความเชื่อ ความศรัทธา ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะเป็นมะมีวด</p>
<p>คำถาม ที่ 10</p>	<p>ความต้องการของมะมีวดที่มีต่อผู้วิจัย</p>
<p>คำตอบ ที่ 10</p>	<p>อยากให้ช่วยเผยแพร่พิธีกรรมปัญญาโงลมะมีวด ให้ทุกคนได้รู้จักและช่วยสืบทอดพิธีกรรมนี้ต่อไปให้ลูกหลานรุ่นใหม่ได้รู้จัก</p>

ตารางที่ 11 แบบบันทึกการสัมภาษณ์มะมีวด คนที่ 1

(ที่มา : ผู้วิจัย)

แบบบันทึกการสัมภาษณ์มะมีวด คนที่ 2

รายละเอียดการสัมภาษณ์	
วัน เดือน ปี	20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562
ชื่อ-นามสกุล	นายรชต บุตรดาบด (ครูมะมีวดเตียน)
อายุ	อายุ 33 ปี
ภูมิลำเนา	จังหวัดสุรินทร์
ประเภทการเป็นมะมีวด	เป็นมะมีวดที่ได้รับการสืบทอดโดยสายตระกูล
ประสบการณ์การประกอบพิธีกรรม	มีประสบการณ์ 20 ปี
คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	
คำถามที่ 1	ความเป็นมาของการเป็นมะมีวด
คำตอบที่ 1	ก่อนที่จะเป็นมะมีวด เมื่ออายุ 13 ปี มีอาการปวดหัวเป็นไข้หนักถึงขั้นไม่สามารถเรียนหนังสือได้และไม่มีความเชื่อในเรื่องสิ่งลึกลับเหล่านี้ แต่ด้วยทางผู้ใหญ่ได้บอกว่าจะรับครูและญาติผู้ใหญ่ฝ่ายพ่อและแม่ก็เป็นมะมีวด จึงตัดสินใจรับครู หลังจากนั้นอาการก็ดีขึ้น เมื่อเป็นมะมีวดต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมเพื่อจะได้ไม่ผิดครู เช่น ไม่ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เป็นผู้มีศีลธรรมอันดี เป็นต้น
คำถามที่ 2	จุดประสงค์ของการจัดพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวด
คำตอบที่ 2	เพื่อรักษาผู้ที่มีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย สมัยก่อนก็จะเชื่อว่าอาการที่เกิดขึ้นมาจากสิ่งที่ไม่เห็นทำให้เป็น อาจเพราะคนป่วยไปลวงละเมิด ไปลบหลู่ ดูหมิ่น ถึงจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ แต่ก่อนจะมีการโบลเพื่อหาสาเหตุและวิธีการรักษา เช่น มะมีวดโบล ทราบว่า ครูของผู้ป่วยต้องการเล่นมะมีวด ผู้ป่วยจึงต้องจัดพิธีกรรมปัญญาjolมะมีวดเพื่อถวายแก่ครูผู้ป่วย อาการที่เป็นก็จะหายดีและในการโบล สมัยโบราณจะใช้ไข่ดิบเสียบแทงสถานที่ที่เหมาะสมจะจัดตั้งพิธีกรรม ด้วยการโยนไข่ให้แตก

	ถ้าไม่แตกก็ต้องเปลี่ยนที่และโยนไข่ใหม่จนกว่าไข่จะแตก ปัจจุบันจะตั้งพิธีกรรมตรงใดก็ได้แล้วแต่ความสะดวกของทางเจ้าภาพและไม่ไกลจากบริเวณบ้าน อีกประเด็นในการจัดพิธีกรรมปญฺจโกลมะม้วด ก็เพื่อรำลึกถึงครุมะม้วด เป็นการจัดเพื่อเล่นถวายให้ท่านโดยไม่มีการรักษาคนป่วยเข้ามาเกี่ยวข้อง
คำถามที่ 3	สิ่งที่ต้องเตรียมในการจัดพิธีกรรมปญฺจโกลมะม้วด
คำตอบที่ 3	1. ดูกฤศยามที่จะจัดพิธีกรรมปญฺจโกลมะม้วด วันที่ยกเว้นไม่ให้จัดคือ วันขึ้น 2 ค่ำ แรม 2 วันขึ้น 7 ค่ำ แรม 7 วันขึ้น 12 ค่ำ แรม 12 และวันขึ้น 15 ค่ำ แรม 15 ถือว่าเป็นวันกาลกิณี วันฝีกินคน ทำอะไรก็ไม่เป็นผล เป็นวันของผี 2. ประรำพิธีต้องสร้างให้เสร็จก่อนเริ่มพิธี 1 วัน จะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ขนาดพอดีไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป มีเสา 9 ต้น แสดงถึงความก้าวหน้าและเพื่อมีเสาดตรงกลางสำหรับใส่ประต้วล ซึ่งเป็นที่สำหรับครูอาจารย์เบื้องบนเท่านั้น 3. เครื่องบูชา ได้แก่ ชันครุ จวมกำเนิด บายศรีลาด บายศรีตัน กรวย ชราเทิล หัวหมู ไก่ต้ม ไข่ดิบ ไข่ต้มขนม มะพร้าว น้ำเปล่า น้ำหวาน เหล้า ผ้าขาว รูป เทียน ข้าวสาร หมากพลู เสื้อผ้า ดาบ ตะขอข้าง ปะกำ ประต้วล รูปปั้น ข้าง ม้า ก้านกล้วย ซาปดาร์ เปสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมก็ได้ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เป็นต้น
คำถามที่ 4	ขั้นตอนในพิธีกรรมปญฺจโกลมะม้วด
คำตอบที่ 4	1. ไหว้ครุตนตรี มะม้วดนำไหว้ 2. ไหว้ครุมะม้วดและอันเชิญครุเข้ามาในร่างมะม้วด เพื่อทำนายอาการเจ็บป่วยและวิธีการรักษา 3. เขยิบโรง คือป้องกันไม่ให้สิ่งไม่ดีเข้ามาในประรำพิธี 4. เชิญดวงวิญญาณเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าเมือง เจ้าบ้าน มารักษาเจ้าภาพ 5. เลือกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย 6. ใช้ไข่หรือข้าวสารไล่สิ่งที่ไม่ดีออกไปจากตัวเจ้าภาพ 7. ฟันเป ขับไล่สิ่งชั่วร้าย ผีร้ายไม่ให้เข้ามาอยู่ในประรำพิธี 8. เรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษเข้ามาในร่างมะม้วด เพื่อทำนายอาการเจ็บป่วย และทำการรักษาตามวิธีเฉพาะของแต่ละสาเหตุที่เกิดขึ้น 9. เชิญครูกำเนิดเข้ามาในร่างของเจ้าภาพ โดยเจ้าภาพจะเข้าทรงเอง หากเข้าไม่ได้ มะม้วดจะเข้าแทน 10. ผูกแขนรับขวัญเจ้าภาพเพื่อความเป็นสิริมงคล 11. กัจปกา ซาปดาร์ เต็ดข้าวของในประต้วลและเก็บผ้าขาวที่ซึ่งเป็นเพดานเหนือบริเวณที่มะม้วดนั่งเชิญครุ 12. มะม้วดยกชันครุลาและสิ้นสุดพิธีกรรม

<p>คำถามที่ 5</p>	<p>การรำรำของมะมืวด</p>
<p>คำตอบที่ 5</p>	<p>รำตามความถนัดของครุมะมืวด ของดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่เข้ามาในร่างของมะมืวด รำรำโดยที่มะมืวดไม่รู้ตัว ไม่มีทำรำที่เป็นแบบแผนตายตัว การรำในพิธีกรรมไม่เพียงเพื่อความสนุกสนานแต่การรำรำเป็นส่วนหนึ่งของการรักษา เป็นการไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปและเชิญสิ่งที่ดีเข้ามาในตัวของผู้ป่วย บ้างก็จะมีการเล่นเป็นควาญช้าง ไล่จับช้าง ชี้อ่า ซึ่งดวงวิญญาณนี้จะเป็นบรรพบุรุษที่เป็นควาญช้าง ผู้ที่มาร่วมพิธีก็จะมีส่วนร่วมโดยการเล่นเป็นช้างเป็นม้าบ้าง</p>
<p>คำถามที่ 6</p>	<p>การแต่งกายของมะมืวด</p>
<p>คำตอบที่ 6</p>	<p>แต่งกายตามความชอบของครุมะมืวดหรือดวงวิญญาณ การแต่งกายก็จะบ่งบอกลักษณะของดวงวิญญาณต่างๆ เช่น ดวงวิญญาณปู่ ตา ก็จะนุ่งโสร่งมัดผ้าขาวม้า มีผ้าสไบพาดไหล่ ถ้าเป็นดวงวิญญาณย่า ยาย ก็จะนุ่งผ้าถุง ห่มสไบเทาแป้ง บางดวงวิญญาณมีอาชีพทำงานช่างก็จะพันศีรษะด้วยผ้าขาวม้าหรือสไบ</p>
<p>คำถามที่ 7</p>	<p>ทำนองดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมืวด</p>
<p>คำตอบที่ 7</p>	<p>เพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมจะขึ้นอยู่กับนักดนตรีว่าจะเล่นเพลงอะไร แต่ที่แน่ๆ จะมีอยู่ 3 เพลงที่ต้องเล่น คือ เพลงไหว้ครู เพลงกาบเป และเพลงกัจปกาชาปตาร โดยเพลงไหว้ครู จะเล่นตอนช่วงเริ่มพิธีที่มะมืวดไหว้ครู เพลงกาบเป จะเล่นตอนมะมืวดจะไปพันเป เพลงกัจปกา ชาปตาร จะเล่นตอนที่มะมืวดเด็ดดอกไม้และตัดพาดานผ้าขาวช่วงท้ายสุดของพิธี ส่วนช่วงอื่นๆ บางครั้งก็จะเล่นตามความต้องการของครุมะมืวดหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษจะต้องการรำเพลงจังหวะซ่า ปานกลาง เร็ว หรือไม่ก็บอกชื่อเพลงที่ตนรู้จักและชอบเมื่อครั้งยังมีชีวิต</p>
<p>คำถามที่ 8</p>	<p>ผลของการรักษาด้วยพิธีกรรมปัญญาโกลมะมืวด</p>
<p>คำตอบที่ 8</p>	<p>เจ้าภาพจะมีอาการดีขึ้น บางรายก็สามารถรำรำร่วมกับญาติพี่น้องที่มาร่วมพิธีได้ บางรายก็หายเป็นปกติ บางรายก็เริ่มมีอาการดีขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นพิธี</p>

<p>คำถามที่ 9</p>	<p>ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมปัญหาโลลมะมีวดในปัจจุบัน</p>
<p>คำตอบที่ 9</p>	<p>1. มะมีวดบางคนขาดคุณธรรม เกิดความโลภ ความโลภในที่นี้คือ หวังได้ค่าตอบแทน เพราะการเป็นมะมีวดจะได้ค่าตอบแทนดี สมัยแต่ก่อนมะมีวดไม่เรียกค่าทำพิธี หากแต่เป็นอนิสงส์ของการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน แต่ปัจจุบันด้วยปัจจัยทางสังคมหลายอย่างจึงต้องมีค่าตอบแทนเป็นธรรมเนียมปกติ 2. เสื่อม เพราะคนรุ่นใหม่บางครั้งนำไปปฏิบัติเป็นเรื่องตลก 3. การหลอกลวงการเป็นมะมีวด เมื่อไม่ใช่มะมีวดจริง ผู้คนก็หมดความศรัทธา 4. ความเจริญทางสังคมทำให้ความนิยมหรือความเชื่อในพิธีกรรมปัญหาโลลมะมีวดลดลง</p>
<p>คำถามที่ 10</p>	<p>ความต้องการของมะมีวดที่มีต่อผู้วิจัย</p>
<p>คำตอบที่ 10</p>	<p>ช่วยอนุรักษ์ สืบสานประเพณีพิธีกรรมที่มีมาแต่โบราณให้คงอยู่ เป็นที่รู้จักแก่คนในสังคมรุ่นใหม่ การทำให้พิธีกรรมเกิดความน่าสนใจและเก็บข้อมูลไว้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาต่อไป</p>

ตารางที่ 12 แบบบันทึกการสัมภาษณ์มะมีวด คนที่ 2

(ที่มา : ผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบบันทึกการสัมภาษณ์มะมีวด คนที่ 3

รายละเอียดการสัมภาษณ์	
วัน เดือน ปี	21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562
ชื่อ-นามสกุล	นายจำเริญ คงทน (ครูมะมีวดเติน)
อายุ	อายุ 78 ปี
ภูมิลำเนา	จังหวัดสุรินทร์
ประเภทการเป็นมะมีวด	เป็นมะมีวดที่ได้รับการสืบทอดโดยสายตระกูล
ประสบการณ์การประกอบพิธีกรรม	มีประสบการณ์ 65 ปี
คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	
คำถามที่ 1	ความเป็นมาของการเป็นมะมีวด
คำตอบที่ 1	มะมีวดคือธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือเข้าใจง่ายๆ ว่าเป็นการสืบทอดโดยสายเลือด ก็คือ ผู้ที่เป็นมะมีวดจะต้องมีญาติฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่ที่เป็นมะมีวด ภาษาเขมรเรียกว่า “จันมะมีวด” ก่อนจะเป็นมะมีวด มีเหตุการณ์เกิดขึ้นว่า อา หรือ น้องชายไม่รับครูมะมีวดและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ มีอาการเจ็บป่วยขั้นรุนแรงเมื่ออายุ 13 ปี เพราะครูของบรรพบุรุษมาขออยู่ด้วย จากคำบอกของผู้ใหญ่ เหตุการณ์ทั้งสองที่เกิดขึ้นจึงทำให้ต้องรับครูมะมีวด โดยมีการแต่งงาน 4 ชั้น 5 เงิน 4 บาท พลุ 16 ใบ และลองปัญญาโจลดู ปรากฏว่าปัญญาโจลได้ หลังจากที่ได้รับครูมะมีวดโดยสมบูรณ์ อาการทุกอย่างที่เป็นก็หายเป็นปกติ ชีวิตมีความสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ หรือมีภัยมาผจญ เพราะว่าครูคอยช่วยปกป้องดูแลรักษา มะมีวดจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้
คำถามที่ 2	จุดประสงค์ของการจัดพิธีกรรมปัญญาโจลมะมีวด
คำตอบ	เพื่อรักษาเจ้าภาพที่มีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย เนื่องจากทำผิดครูบ้าง ดูหมิ่น

ที่ 2	<p>ลบหลู่ สิ่งที่มีองไม่เห็นบ้าง ยกตัวอย่าง 1. การไปทำลายสถานที่อาศัยของเจ้าที่เจ้าทางบ้าง อาการที่เป็น คือ น้ำลายฟูมปาก พูดไม่ชัด ปากเปี้ยว วิธีรักษา คือ การขอขมาลาโทษ ด้วยการแต่งขัน 4 ไข่ดิบ 1 ฟอง กรวย 5 เปสี้เหลียม 1 และจะทำนายเรื่องราวผ่านไข เมื่อปอกไขจะเห็นเป็นเส้นยาวสีดำในไข่แดง เป็นการยืนยันว่าเจ้าภาพได้ไปกระทำเรื่องที่มีจริงถึงจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม 2. โคนไสยศาสตร์ หรือ โคนของ อาการที่เป็น คือ เป็นบ้า ซึมเศร้า ไม่พูด บางรายวิ่งแก้ผ้า ทำนายได้จากไข่ดิบ เมื่อปอกไข ไข่ขาวจะเหนียวมากกว่าปกติ มีถ่านสีดำหรือมีตะปูในไข่ เป็นต้น</p>
คำถาม ที่ 3	<p>สิ่งที่ต้องเตรียมในการจัดพิธีกรรมปัญโจลมะมีวิต</p>
คำตอบ ที่ 3	<p>1. ฤกษ์ยามที่จะจัดพิธีกรรมปัญโจลมะมีวิต จะไม่เล่นในวันดับ วันดับคือวันที่ทำกิจใดๆ ก็ไม่สำเร็จ จึงไม่เหมาะต่อการทำพิธี 2. ปะรำพิธี ต้องสร้างให้เสร็จก่อนเริ่มพิธี 1 วัน จะหันหน้าไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันออกก็ได้ แต่ส่วนมากนิยมเป็นทิศตะวันออก 3. เครื่องเช่นบูชา ได้แก่ ขันครู ชั้น 4 ชั้น 5 จวมกำเนต บายศรี 2 คู่ หัวหมู 1 ตัว ไก่ต้ม ไข่ดิบขนม น้ำเปล่า น้ำหวาน เหล้า ผ้าขาว ธูป เทียน ข้าวสาร หมากพลู เสื้อผ้า ดาบ ตะขอข้าง ปะกำ ประตั่วล ซาปดาร์ มะพร้าว เป็นต้น</p>
คำถาม ที่ 4	<p>ขั้นตอนในพิธีกรรมปัญโจลมะมีวิต</p>
คำตอบ ที่ 4	<p>1. ไหว้ครูดนตรี เจ้าภาพจะเป็นคนไหว้เอง 2. ไหว้ครูมะมีวิตและอันเชิญครูเข้ามาในร่างมะมีวิต 3. เลือกเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย 4. ฟันเบ เพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกไปจากปะรำพิธี 5. เรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษเข้ามาในร่างมะมีวิตเพื่อทำนายอาการเจ็บป่วยและทำการรักษาตามวิธีเฉพาะของแต่ละสาเหตุที่เกิดขึ้น 6. ผูกแขนรับขวัญเจ้าภาพ 7. เรียกดวงวิญญาณบรรพบุรุษทุกดวงเข้ามาช่วยรักษา 8. เจ้าภาพบางรายอาจร่วมเข้าทรงเพื่อถวายแด่ครูกำเนต 9. ผูกแขนรับขวัญเจ้าภาพเพื่อความเป็นสิริมงคล 10. กัจปกาศาปดาร์ 11. มะมีวิตยกขันครูลาและสิ้นสุดพิธีกรรม</p>
คำถาม ที่ 5	<p>การร้ายรำของมะมีวิต</p>
คำตอบ ที่ 5	<p>เวลารำ มะมีวิตจะไม่รู้ตัวว่ารำอย่างไร เพราะในขณะที่เข้าทรง ครูหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษจะเป็นผู้ร้ายรำเอง โดยที่มะมีวิตไม่สามารถห้ามได้ จะรำไปตามเสียงดนตรีที่เล่น รำช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับจังหวะดนตรีหรือไม่ก็สั่งให้นักดนตรี</p>

	เล่นเพลงที่เมื่อครั้งยังมีชีวิตรู้จักหรือชอบฟัง
คำถาม ที่ 6	การแต่งกายของมะมีวด
คำตอบ ที่ 6	แต่งกายตามความชอบของครุมะมีวดหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่มาเข้าร่างมะมีวด แม้มะมีวดจะเป็นผู้ชาย แต่เมื่อดวงวิญญาณที่เป็นผู้หญิงเข้ามา ก็จะแต่งแบบผู้หญิง ถ้าเป็นดวงวิญญาณผู้ชายก็แต่งแบบผู้ชาย เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายจะเป็นของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของเจ้าภาพ ที่ตอนยังมีชีวิตเคยใส่ โดยเจ้าภาพจะเป็นคนจัดเตรียมเอง
คำถาม ที่ 7	ทำนองดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมปฎิญาณมะมีวด
คำตอบ ที่ 7	ขึ้นอยู่กับนักดนตรีว่าจะเล่นเพลงอะไร แต่ที่แน่ๆ ก็คือจะเล่นเพลงไหว้ครู ตอนเริ่มพิธีไหว้ครูและเล่นเพลงกัจปกา ชาปดาร์ ตอนลาครุมะมีวดตอนช่วงสุดท้ายของพิธีกรรม โดยส่วนตัวมะมีวด คลุกคลีอยู่กับครูดนตรีกันตรึม บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มาตั้งแต่สมัยยังหนุ่มและหลงใหลในเสียงดนตรีกันตรึมบ้านดงมัน การร้องเพลง เสียงดนตรี ฟังแล้วเกิดความสุข สนุกสนาน เวลาไปประกอบพิธีกรรม ก็จะไปกับวงดนตรีดังกล่าว ทั้งครุมะมีวดและดวงวิญญาณที่มาประทับร่างก็ประทับใจ แต่ปัจจุบันหาวงดนตรีและนักร้องดังสมัยก่อนนั้นยาก ครูดนตรีหลายๆ ก็เสียชีวิต เหลือเพียงนักดนตรีรุ่นใหม่ที่ไม่สามารถเล่นตามความต้องการตนและยังกล่าวอีกว่า เสียงดนตรีเป็นส่วนสำคัญในการเล่นมะมีวด ถ้าไม่มีดนตรีก็เล่นมะมีวดไม่ได้ เสมือนว่าเสียงดนตรีก็เป็นการเรียกให้ครุมะมีวดและดวงวิญญาณบรรพบุรุษเข้ามาประทับร่างทรง หากดนตรีเล่นไม่ถึงครุ การที่จะเข้ามาประทับร่างอาจต้องใช้เวลา
คำถาม ที่ 8	ผลของการรักษาด้วยพิธีกรรมปฎิญาณมะมีวด
คำตอบ ที่ 8	อาการของผู้ป่วยจากที่เป็นหนักหรือเป็นมานานก็จะหายในตอนวันเสร็จพิธีหรือค่อยๆ ดีขึ้นหลังจากเสร็จพิธี ขึ้นอยู่กับสาเหตุและอาการที่เกิดขึ้น หากบางรายไม่กลับไปปฏิบัติตามที่มะมีวดแนะนำ อาการก็จะกลับมาแย่เหมือนเดิม

คำถาม ที่ 9	ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมปัญจโศภะมีวดในปัจจุบัน
คำตอบ ที่ 9	สมัยนี้ถึงจะมีพิธีกรรมเล่นให้เห็น คนรุ่นใหม่ก็ไม่ได้เข้าใจในพิธีกรรมจริงๆ ยุคสมัยเปลี่ยนไป ความโบราณจึงไม่เกิดความนิยม ถูกหาว่าเป็นสิ่งทิ้งมลาย แล้วแต่จะคิด ในส่วนของวงดนตรีที่มาเล่นกันตรึม ถ้าเป็นคนรุ่นใหม่ที่ไม่เข้าใจความหมาย ขั้นตอนในพิธีกรรม อารมณ์เพลงก็จะไม่ถึง ทำให้มีผลต่อการเข้าทรงเพราะถ้าเล่นไม่เพราะ ครูไม่ชอบ กว่าจะมีวดจะอันเชิญมาได้ก็ต้องใช้เวลาพอสมควร ทุกวันนี้เวลาจะไปทำพิธีก็ต้องเลือวงดนตรีที่มีฝีมือพอสมควร
คำถาม ที่ 10	ความต้องการของมะมีวดที่มีต่อผู้วิจัย
คำตอบ ที่ 10	ต้องการให้เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นจริงตามที่ได้สัมภาษณ์ ดีใจที่มีนิสิตนักศึกษาจากหลายๆ ที่มาทำการเก็บข้อมูล ช่วยอนุรักษ์พิธีกรรมไว้อย่าให้สูญหายไป

ตารางที่ 13 แบบบันทึกการสัมภาษณ์มะมีวด คนที่ 3

(ที่มา : ผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักดนตรี คนที่ 1

รายละเอียดการสัมภาษณ์	
วัน เดือน ปี	21 กรกฎาคม พ.ศ. 2562
ชื่อ-นามสกุล	นายกำพล ช่อทับทิม (ครูเจต)
อายุ	อายุ 27 ปี
ภูมิลำเนา	จังหวัดสุรินทร์
ประสบการณ์บรรเลงเพลงในพิธีกรรม	มีประสบการณ์ 12 ปี
คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	
คำถามที่ 1	ขั้นตอนในพิธีกรรมปฎิญาณมะมืวด
คำตอบที่ 1	1. ไหว้ครูเพลง 2. ไหว้ครูมะมืวด 3. ปฎิญาณมะมืวด 4. กาบเป 5. กัจปกกา ซาปดาร์
คำถามที่ 2	เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงในพิธีกรรมปฎิญาณมะมืวด
คำตอบที่ 2	1. เครื่องดนตรีวงกันตรึม ได้แก่ ซอ กลอง ปี่อ้อ ฉิ่ง ฉาบ กรับ 2. เครื่องดนตรีวงปี่พาทย์ ได้แก่ ระนาดเอก ซ้องวงใหญ่ ปี่ใน กลองทัด ตะโพน ฉิ่ง 3. แคน
คำถามที่ 3	เพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปฎิญาณมะมืวด
คำตอบที่ 3	1. เพลงเซรีย ปะ เซียร 2. เพลงเซรีย ซตีร์ 3. เพลงชวาย จุม เว็ด 4. เพลงเพ็ลียง 5. เพลงปิ่นแชร 6. เพลงกาบเป และ 7. เพลงกัจปกกา ซาปดาร์

<p>คำถามที่ 4</p>	<p>เหตุผลที่เลือกใช้เพลงบรรเลงในพิธีกรรม</p>
<p>คำตอบที่ 4</p>	<p>เพื่อให้เหมาะสมกับขั้นตอนในพิธีกรรม เช่น</p> <p>ตอนไหว้ครูเพลง เพลงที่ควรบรรเลงเพื่อถวายครูเพลง ต้องเป็นเพลงชั้นสูง หรือเป็นเพลงโบราณ คือ 1. เพลงเซรีย ปะ เซริ 2. เพลงเซรีย ชติร์ 3. เพลงชวาย จุม เว็ด</p> <p>ตอนไหว้ครูมะมีวดและตอนปัญญาโกลมะมีวด เพลงที่ควรบรรเลงเพื่อถวายแด่ครูมะมีวด เป็นที่นิยมบรรเลง คือ 1. เพลงเปลียง 2. เพลงปันแซร</p> <p>ตอนกาปเป คือ ตอนที่มะมีวดฟันเป เพลงที่ควรบรรเลง คือ เพลงกาปเป</p> <p>ตอนกัจปกา ซาปดาร์ เป็นตอนที่มะมีวดเด็ดข้าวของในประตั่วลและตัดเพดาน เพลงที่ควรบรรเลง คือ เพลงกัจปกา ซาปดาร์</p> <p>ส่วนเพลงอื่นๆ นอกเหนือจากเพลงเหล่านี้ ก็ขึ้นอยู่กับมะมีวดว่าต้องการจะให้ให้นักดนตรีเล่นเพลงอะไร ซึ่งก็ไม่สามารถบอกได้ว่าคือเพลงอะไร</p>
<p>คำถามที่ 5</p>	<p>เนื้อร้องที่ใช้ขับร้องในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด</p>
<p>คำตอบที่ 5</p>	<p>ไม่มีเนื้อร้องที่ตายตัว ขึ้นอยู่กับนักร้องว่าจะร้องอย่างไร</p>
<p>คำถามที่ 6</p>	<p>คุณสมบัติของนักดนตรีที่บรรเลงเพลงในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด</p>
<p>คำตอบที่ 6</p>	<p>ต้องรู้และเข้าใจแนวทางของมะมีวดว่าเล่นอย่างไร เพราะถ้าหากเล่นไม่ถูกใจมะมีวดก็ไม่สามารถเข้าทรงได้ ต้องรู้ทันสถานการณ์ในพิธีกรรม เช่น หากเล่นเพลงหนึ่งแล้วมะมีวดไม่ชอบ ต้องเปลี่ยนเพลงใหม่จนกว่ามะมีวดจะพอใจ ต้องมีไหวพริบเป็นอย่างมากและมีฝีมือในการบรรเลงเพลงพอสมควร</p>

ตารางที่ 14 แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักดนตรี คนที่ 1

(ที่มา : ผู้วิจัย)

แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักดนตรี คนที่ 2

รายละเอียดการสัมภาษณ์	
วัน เดือน ปี	21 กรกฎาคม พ.ศ. 2562
ชื่อ-นามสกุล	นายชัยวัฒน์ เปล่งชัย (ครูรุ่ง)
อายุ	อายุ ปี
ภูมิลำเนา	จังหวัดสุรินทร์
ประสบการณ์บรรเลงเพลงในพิธีกรรม	มีประสบการณ์ 35 ปี
คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	
คำถามที่ 1	ขั้นตอนในพิธีกรรมปญฺุโจลมะมัวด
คำตอบที่ 1	1. ไหว้ครูเพลง 2. ไหว้ครูมะมัวด 3. ปญฺุโจลมะมัวด 4. กาบเป 5. กัจปกกา ซาปดาร์
คำถามที่ 2	เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงในพิธีกรรมปญฺุโจลมะมัวด
คำตอบที่ 2	1. เครื่องดนตรีวงกันตรึม ได้แก่ ซอ กลอง ปี่อ้อ ฉิ่ง ฉาบ กรับ 2. เครื่องดนตรีวงปี่พาทย์ ได้แก่ ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ปี่ใน กลองทัด ตะโพน ฉิ่ง
คำถามที่ 3	เพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปญฺุโจลมะมัวด
คำตอบที่ 3	1. เพลงเซรีย ปะ เซร 2. เพลงเซรีย ซตีร์ 3. เพลงชวาย จุม เว็ด 4. เพลงเพ็ลียง 5. เพลงปันแชร 6. เพลงกาบเป และ 7. เพลงกัจปกกา ซาปดาร์

<p>คำถามที่ 4</p>	<p>เหตุผลที่เลือกใช้เพลงบรรเลงในพิธีกรรม</p>
<p>คำตอบที่ 4</p>	<p>เพื่อความเหมาะสมกับขั้นตอนในพิธีกรรม พิธีกรรมปัจฉิมจะมีวัดเป็นพิธีกรรมที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น เพลงที่ใช้บรรเลงจะต้องเป็นเพลงชั้นสูงหรือเป็นเพลงครู เช่น</p> <p>ตอนไหว้ครูเพลง เพลงที่ควรบรรเลงเพื่อถวายครูเพลง ต้องเป็นเพลงชั้นสูงหรือเป็นเพลงโบราณ คือ 1. เพลงเซรีย ปะ เซริ 2. เพลงเซรีย ซติร์ 3. เพลงชวายจุม เว็ด ปัจจุบันเพลงทั้ง 3 นี้ ไม่ค่อยนำมาเล่นทั้งหมด เนื่องจากเป็นเพลงโบราณที่ไม่มีการจดบันทึก อาศัยการจดจำ เมื่อครูดนตรีรุ่นเก่าเสียชีวิต ไม่มีผู้สืบทอด จึงไม่ค่อยมีใครรู้จักหรือเล่นเพลงเหล่านี้ได้ มีส่วนน้อยที่จะเล่น เพราะเป็นเพลงที่เล่นยากมาก</p> <p>ตอนไหว้ครูมะมีวัดและตอนปัจฉิมจะมีวัด เพลงที่ควรบรรเลงเพื่อถวายแด่ครูมะมีวัด เป็นที่นิยมบรรเลง คือ 1. เพลงเพ็ลียง 2. เพลงปันแซร</p> <p>ตอนกาบเป คือ ตอนที่มะมีวัดฟันเป เพลงที่ควรบรรเลง คือ เพลงกาบเป</p> <p>ตอนกัจปกา ซาปตาร เป็นตอนที่มะมีวัดเด็ดข้าวของในประตั่วลและตัดเพดาน เพลงที่ควรบรรเลง คือ เพลงกัจปกา ซาปตาร</p> <p>บางครั้งมะมีวัดบางคนก็ไม่ได้ให้นักดนตรีเล่นเพลงเยอะเยะมากมาย มิให้เล่นแค่เพลงเดียวตลอดการประกอบพิธีกรรมก็มี</p>
<p>คำถามที่ 5</p>	<p>เนื้อร้องที่ใช้ขับร้องในพิธีกรรมปัจฉิมจะมีวัด</p>
<p>คำตอบที่ 5</p>	<p>ส่วนใหญ่จะเป็นการร้องแบบต้นสด หรือ ไม่มีเนื้อร้องที่ชัดเจน นักร้องนึกคำไหนได้ก็นำมาร้อยเรียงและก็ร้องตอนนั้นเลย หรือถ้าจำเนื้อเพลงที่ใช้ในโอกาสอื่นๆ ที่ไม่ใช่พิธีกรรมปัจฉิมจะมีวัด ก็นำมาร้องได้ เนื้อร้องจะไม่ได้ร้องตามสถานการณ์ของพิธีกรรม เป็นการร้องอย่างอิสระ แต่ให้เหมาะสม</p>
<p>คำถามที่ 6</p>	<p>คุณสมบัติของนักดนตรีที่บรรเลงเพลงในพิธีกรรมปัจฉิมจะมีวัด</p>

<p>คำตอบที่ 6</p>	<p>จะต้องมีประสบการณ์พอสมควร หากมาบรรเลงเพลงในพิธีกรรม เพราะต้องรู้และเข้าใจถึงขั้นตอนของพิธีกรรมว่าเป็นอย่างไร นักดนตรีไม่ใช่เล่นดนตรีอย่างเดียว แต่ต้องมีไหวพริบและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมได้เช่นกัน เช่น เพลงที่มะมัวดต้องการร้ายรำ ต้องเลือกหรือลองผิดลองถูก จนกว่ามะมัวดจะพอใจ</p>
-----------------------	---

ตารางที่ 15 แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักดนตรี คนที่ 2
(ที่มา : ผู้วิจัย)

แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักดนตรี คนที่ 3

รายละเอียดการสัมภาษณ์	
วัน เดือน ปี	21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562
ชื่อ-นามสกุล	นายอดิศักดิ์ ชมดี (ครูลำไย)
อายุ	อายุ 29 ปี
ภูมิลำเนา	จังหวัดสุรินทร์
ประสบการณ์บรรเลงเพลงในพิธีกรรม	มีประสบการณ์ 14 ปี
คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์	
คำถามที่ 1	ขั้นตอนในพิธีกรรมปี่โกลมะมั่วด
คำตอบที่ 1	1. ไหว้ครูเพลง 2. ไหว้ครูมะมั่วด 3. ปี่โกลมะมั่วด 4. กาบเป 5. กัจปกา ซาปดาร์
คำถามที่ 2	เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงในพิธีกรรมปี่โกลมะมั่วด
คำตอบที่ 2	1. เครื่องดนตรีวงกันตรึม ได้แก่ ซอ กลอง ปี่อ้อ ฉิ่ง ฉาบ กรับ เครื่องดนตรีวงกันตรึมหรือเครื่องดนตรีอื่นๆ ที่นำมาบรรเลงในพิธีกรรมปี่โกลมะมั่วด มีความเกี่ยวข้องกับดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เช่น ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เคยเป็นนักดนตรี เคยเล่นดนตรีต่างๆ มาก่อน เมื่อเสียชีวิตไป โอกาสที่จะได้เล่นดนตรีอีกครั้ง คือตอนที่จัดพิธีกรรมปี่โกลมะมั่วด ได้อาศัยร่างของมะมั่วดมาเล่นหรือฟังเพลงที่ตนเคยเล่นและชื่นชอบเมื่อครั้งยังมีชีวิต
คำถามที่ 3	เพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปี่โกลมะมั่วด

<p>คำตอบที่ 3</p>	<p>1. เพลงเซรีย ปะ เซิร 2. เพลงเซรีย ซติร 3. เพลงชวาย จุม เว็ด 4. เพลงเพเลียย 5. เพลงปันแชร 6. เพลงกาปเป และ 7. เพลงกัจปกา ซาปดาร์</p>
<p>คำถามที่ 4</p>	<p>เหตุผลที่เลือกใช้เพลงบรรเลงในพิธีกรรม</p>
<p>คำตอบที่ 4</p>	<p>เป็นเพลงที่เล่นกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทุกเพลงที่เล่นในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมัตถ์ล้วนเป็นเพลงโบราณทั้งสิ้น แต่จะมีความยากและง่ายต่างกัน เช่น ปัจจุบันนี้ เพลงที่ไม่ค่อยมีนักดนตรีคนไหนเล่นได้ คือ 1. เพลงเซรีย ปะ เซิร 2. เพลงเซรีย ซติร 3. เพลงชวาย จุม เว็ด เพราะเป็นเพลงที่เล่นยากมากและไม่มีการจดบันทึก อาศัยการฟังและจดจำเอา ส่วนเพลงที่เหลือก็ยังคงมีการจดบันทึก เนื่องจากเป็นเพลงที่ไม่มีความสลับซับซ้อน คือ เพลงเพเลียย เพลงปันแชร เพลงกาปเป และเพลงกัจปกา ซาปดาร์</p> <p>เพลงเหล่านี้มีขึ้นจากพิธีกรรม เช่น เพลงกาปเป ในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมัตถ์ มีขั้นตอนการกาปเป แปลว่า ฟันเป ทำนองเพลงจะต้องมีความเร้าหรือเร็วไปตามท่าทางของมะมัตถ์ ซึ่งก็เป็นที่มาของชื่อเพลง ว่า เพลงกาปเป</p> <p>เพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมัตถ์ นอกจากเพลงที่บอกไปแล้ว จะมีเพลงอื่นๆ ทำนองอื่นๆ ที่มะมัตถ์ต้องการจะร้อง ต้องการจะรำ อาจเป็นเพลงช้า หรือเพลงเร็ว ซึ่งไม่สามารถรู้ได้ว่าจะจะเป็นเพลงอะไร และบางครั้ง บางที มะมัตถ์จะไม่ใช้เพลงหลายเพลง มีเล่นเพลงเดียวตลอดทั้งงานก็มี ขึ้นอยู่กับมะมัตถ์เป็นส่วนใหญ่ นักดนตรีมีหน้าที่ปฏิบัติตามเท่านั้น</p>
<p>คำถามที่ 5</p>	<p>เนื้อร้องที่ใช้ขับร้องในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมัตถ์</p>
<p>คำตอบที่ 5</p>	<p>การร้องเพลงบางครั้งไม่ใช่แค่เน้นร้องเท่านั้น มะมัตถ์ก็ร้องเพลงได้ ขึ้นอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในร่างของมะมัตถ์ในตอนนั้น แต่เนื้อเพลงก็จะเป็นเหมือนกัน คือ ส่วนใหญ่จะเป็นการร้องแบบตันสด หรือ ไม่มีเนื้อร้องที่ชัดเจน นักร้องนึกคำไหนได้ก็นำมาร้อยเรียงและก็ร้องตอนนั้นเลย หรือถ้าจำเนื้อเพลงที่ใช้ในโอกาสอื่นๆที่ไม่ใช่พิธีกรรมปัญญาโกลมะมัตถ์ ก็นำมาร้องได้ เนื้อร้องจะไม่ได้ร้องตามสถานการณ์ของพิธีกรรม เป็นการร้องอย่างอิสระ แต่ให้เหมาะสม</p>

<p>คำถามที่ 6</p>	<p>คุณสมบัติของนักดนตรีที่บรรเลงเพลงในพิธีกรรมบุญโถงมะมั่วด</p>
<p>คำตอบที่ 6</p>	<p>จะต้องมีประสบการณ์พอสมควร หากมาบรรเลงเพลงในพิธีกรรม เพราะต้องรู้และเข้าใจถึงขั้นตอนของพิธีกรรมว่าเป็นอย่างไร นักดนตรีไม่ใช่เล่นดนตรีอย่างเดียว แต่ต้องมีไหวพริบและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมได้เช่นกัน เช่น เพลงที่มะมั่วดต้องการร้ายรำ ต้องเลือกหรือลองผิดลองถูก จนกว่ามะมั่วดจะพอใจ</p>

ตารางที่ 16 แบบบันทึกการสัมภาษณ์นักดนตรี คนที่ 3

(ที่มา : ผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบบันทึกการสังเกตการจัดเตรียมพิธีกรรม

พิธีกรรมปลงศพมรดก จังหวัดสุรินทร์

ที่	สิ่งที่ปรากฏ	การปฏิบัติ
1.	ปะรำพิธีสำหรับพิธีกรรมปลงศพมรดก	ตั้งปะรำพิธีไว้หน้าบ้านของผู้ป่วย มีเครื่องเสียงเพื่อใช้ในพิธีกรรม
2.	มีญาติพี่น้องของผู้ป่วยและชาวบ้านในหมู่บ้าน	มาช่วยจัดเตรียมงาน ไม่ว่าจะมาเป็น มาทำกับข้าว สำหรับเลี้ยงต้อนรับผู้ที่มาร่วมพิธี มาคอยช่วยต้อนรับผู้ที่มาร่วมพิธี มาช่วยจัดเตรียมเครื่องเช่น ไหว้บูชาที่ต้องใช้ในพิธีกรรม
3.	ผู้ป่วยเป็นเจ้าของภาพจัดพิธีกรรมปลงศพมรดก	ผู้ป่วยได้ไปทำการโบลกับมรดกและรู้ว่าสาเหตุของอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่เกิดขึ้นมาจากครุประจำตัวของผู้ป่วยลงโทษ เนื่องจากผู้ป่วยไม่เคยพบบูชาและต้องการให้ผู้ป่วยจัดพิธีกรรมถวายให้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องจัดพิธีกรรมปลงศพมรดก เพื่อรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยและบูชาถวายแด่ครุประจำตัว
4.	เครื่องเซ่นไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องมีในพิธีกรรมปลงศพมรดก	จัดวางบายศรี ทั้งบายศรีถาด บายศรีต้น บายศรีปากชาม จัดวางอาหารคาวหวาน น้ำดื่ม เหล้า น้ำหวานรูปเทียน เป ประติ้วล จัดแต่งเครื่องเซ่นไหว้เทพเทวดา ครูอาจารย์ ครูมรดก ครูดนตรี เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย
5.	เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมปลงศพมรดก	จัดวางตำแหน่งเครื่องดนตรี เครื่องดนตรีประกอบไปด้วย ฆ้อง ตะโพน ซอ กลอง ฉิ่ง ฉาบ แคน

ตารางที่ 17 แบบบันทึกการสังเกตการจัดเตรียมพิธีกรรม

พิธีกรรมปลงศพมรดก จังหวัดสุรินทร์

(ที่มา : ผู้วิจัย)

แบบบันทึกการสังเกตการรักษาผู้ป่วย

พิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

ที่	สิ่งที่ปรากฏ	การปฏิบัติ
1.	เริ่มทำการรักษาผู้ป่วยตามขั้นตอนของพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด	<ul style="list-style-type: none"> - มะมีวดและนักดนตรีไหว้ครูเพลง - นักดนตรีบรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรม - มะมีวดไหว้ครูมะมีวด - มะมีวดเข้าทรง เริ่มรักษาผู้ป่วย - มีการแต่งกายของแต่ละดวงวิญญาณ - มีการร้องรำประกอบการรักษา - สนทนากับญาติผู้ป่วย ทำนายอาการป่วย - มะมีวดอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยรักษาผู้ป่วย - มะมีวดเข้าทรง เริ่มรักษาผู้ป่วย - ชับไล่ภูตผี ดวงวิญญาณร้าย ไปที่ “เป” - การหลอมเหล็กในพิธีกรรม เนื่องจากดวงวิญญาณบรรพบุรุษนั้นมีอาชีพเป็น “ช่างตีเหล็ก” - ผู้ป่วยเข้าทรงเพื่ออัญเชิญครูประจำตัวร้ายรำและสนทนากับผู้คน ในกรณีที่ผู้ป่วยไม่สามารถอัญเชิญครูประจำตัวเข้ามาได้ มะมีวดจะเข้าทรงแทน - มะมีวดจะผูกแขนให้กับผู้ป่วยเพื่อรับขวัญเข้ามาสู่กายและเพื่อความเป็นสิริมงคล - มะมีวดนำผู้ป่วยและญาติแห่รอบประตูวัดและเต็ดหักเอาข้าวของในประตูวัด ตัดผ้าขาวที่ซิงเพดาน

2.	การรักษาผู้ป่วยด้วยพิธีกรรม ปัญหาลมะมีวดสิ้นสุดลง	- มะมีวดไหว้ครุมะมีวด นักดนตรีและผู้คนใน พิธีกรรม
----	--	--

ตารางที่ 18 แบบบันทึกการสังเกตการรักษาผู้ป่วย
พิธีกรรมปัญหาลมะมีวด จังหวัดสุรินทร์

(ที่มา : ผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 82 สัมภาษณ์มะม่วง (นางอิง สนิทฉัตร ครัวมะม่วงอิง)

เรื่องพิธีกรรมปัญหาใจมะม่วง

(ที่มา : นายโฆสิต ดิสม)

ภาพที่ 83 สัมภาษณ์มะม่วง (นายรัชต บุตรดาบด ครัวมะม่วงเตียน)

เรื่องพิธีกรรมปัญหาใจมะม่วงและนาฏกรรมในพิธีกรรมปัญหาใจมะม่วง

(ที่มา : นายโฆสิต ดิสม)

ภาพที่ 84 สัมภาษณ์มะม่วง ครั้งที่ 2 (นายจำเริญ คงทน คุรุมะม่วงเต็น)

เรื่องพิธีกรรมปลูกมะม่วง

(ที่มา : นายโฆสิต ดีสม)

ภาพที่ 85 สัมภาษณ์นักดนตรี (นายกำพล ช่อทับทิม ครูเจด)
เรื่องเครื่องดนตรีและเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมปลูกมะม่วง

(ที่มา : นายโฆสิต ดีสม)

ภาพที่ 86 สัมภาษณ์นักดนตรี (นายชัยวัฒน์ เปล่งชัย ครูรุ่ง)
เรื่องเครื่องดนตรีและเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด

(ที่มา : นายโฆสิต ดีสม)

ภาพที่ 87 สาทิตการร้องเพลง (นายชัยวัฒน์ เปล่งชัย ครูรุ่ง)
สาทิตการร้องเพลงประกอบเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมบุญโกลมะมีวด

(ที่มา : นายโฆสิต ดีสม)

ภาพที่ 88 สัมภาษณ์นักดนตรี (ครูหงา หัวหน้าวงกันตรึม คณะก้องสุรินทร์)
เรื่องเครื่องดนตรีและเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด
(ที่มา : นายโฆสิต ดีสม)

ภาพที่ 89 สาธิตเพลงโบราณ (ครูหงา หัวหน้าวงกันตรึม คณะก้องสุรินทร์)
สาธิตเพลงโบราณที่ใช้ในพิธีกรรมบุญโกลมะมั่วด ได้แก่ 1. เพลงเซรีย ปะ เซิร 2. เพลงเซรีย ซติร์
3. เพลงชวาย จุม เว็ด ด้วยป้อ้อ (เปี้ย ออ)
(ที่มา : นายโฆสิต ดีสม)

ภาพที่ 90 สัมภาษณ์นักวิชาการ (นายโยธธารา ศิริภาพระภากร)
เรื่องพิธีกรรมความเชื่อการเข้าทรงรักษาผู้ป่วยและนาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด
(ที่มา : นายโฆสิต ตีสมน)

ภาพที่ 91 สัมภาษณ์นักวิชาการ (นายฉัตรเอก หล้าล้ำ)
เรื่องพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวดและนาฏกรรมในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมีวด
(ที่มา : นายโฆสิต ตีสมน)

ภาคผนวก ค
การจัดเตรียมพิธีกรรมและการรักษาผู้ป่วยในพิธีกรรมปัญญาโกลมะมัต จังหวัดสุรินทร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 92 การจัดเตรียมอาหารสำหรับเซ่นไหว้บูชาและเลี้ยงต้อนรับผู้มาร่วมพิธีกรรม
ชาวบ้านจะร่วมกันจัดเตรียมอาหาร ณ บ้านของผู้ป่วย โดยส่วนใหญ่มักเป็นผู้หญิง

(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 93 อาหารสำหรับเลี้ยงต้อนรับผู้มาร่วมพิธีกรรม
ชาวบ้านจะต้อนรับผู้มาร่วมพิธีกรรมด้วยอาหารที่จัดเตรียมไว้ให้

(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 94 การจัดเตรียมสถานที่พิธีกรรม

ชาวบ้านจะร่วมกันจัดเตรียมสถานที่พิธีกรรมหรือปะรำพิธี โดยส่วนใหญ่มักเป็นผู้ชาย

(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 95 การจัดสถานที่ภายในปะรำพิธี

ชาวบ้านจะร่วมกันจัดเตรียมสถานที่ภายในปะรำพิธี โดยส่วนใหญ่มักเป็นผู้หญิง

(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 96 การจัดเตรียมเป (สถานที่รวมสิ่งชั่วร้าย)
 เป็นการจัดเตรียมเครื่องเซ่นไหว้บูชาที่ใช้ในพิธีกรรมปญฺโจลมะมวด
 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 97 มะมวดจัดเตรียมเครื่องบูชาครู
 มะมวดจะต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาครูและเครื่องเซ่นไหว้ต่างๆ ให้พร้อมก่อนเริ่มพิธีกรรม
 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 98 ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรมปัญญาไหลมะมวด
ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรมปัญญาไหลมะมวด ล้วนมาเพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้ป่วย
(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 99 ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรมปัญญาไหลมะมวด
ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรมปัญญาไหลมะมวด ล้วนมาเพื่อเป็นกำลังใจให้กับผู้ป่วย
(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 100 เครื่องเซ่นไหว้บูชาครูเพลง
ผู้ป่วยจะเป็นผู้มอบเครื่องเซ่นไหว้บูชาให้กับนักดนตรีและนักดนตรีใช้เพื่อเซ่นไหว้ครูเพลง

(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 101 ผู้ป่วยถวายเครื่องบูชาครูให้กับมะมีวด
การถวายเครื่องบูชาครูให้กับมะมีวด เป็นการถวายเพื่อขอให้มะมีวดรับทำการรักษา

(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 102 มะมีวดอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์
มะมีวดทำการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เข้ามาสิงสถิตในร่างเพื่อรักษาผู้ป่วย

(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 103 มะมีวดทำการรักษาผู้ป่วย
มะมีวดทำการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีการเป่าคาถาบริเวณที่ผู้ป่วยมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย

(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 104 มะมีวดแห่รอบประตั่วล (สถานที่สังสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์)
 เป็นการร่ายรำอำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มะมีวดเด็ดหักข้าวของโนประตั่วล ตัดเพดานก่อนเสร็จสิ้นพิธี
 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 105 มะมีวดอำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 เป็นการอำลาครูประจำตัว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มาร่วมรักษาผู้ป่วยและเสร็จสิ้นพิธีกรรมป้อนใจลงมะมีวด
 (ที่มา : ผู้วิจัย)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวพิมพ์ลี ดีสม
วัน เดือน ปี เกิด	17 ตุลาคม พ.ศ.2538
สถานที่เกิด	จังหวัดสุรินทร์
วุฒิการศึกษา	พ.ศ.2553 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสุรวิทยาคาร จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ.2556 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียน สุรวิทยาคาร จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ.2561 หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการแสดง วิชาเอกนาฏศิลป์พื้นเมือง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ที่อยู่ปัจจุบัน	98 หมู่ที่ 8 บ้านดงมัน ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000